భారతి

సాహిత్య మాసపత్రిక

సంపాదకుడు

శివలెంక శంభుప్రసాద్

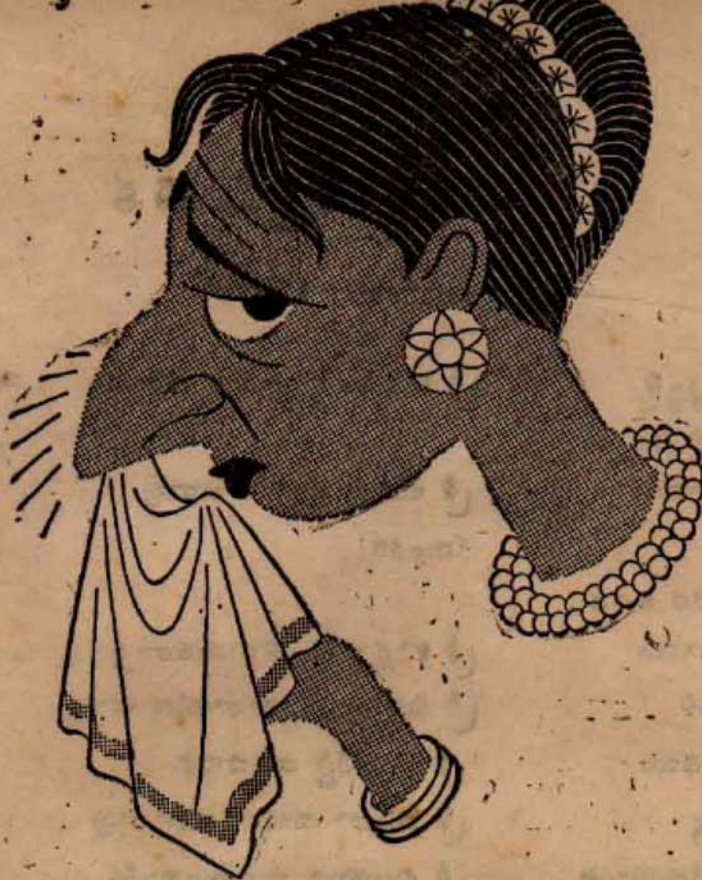
నవంబరు 1958

సంపుటము 35 : : సంచిక 11

విడిపత్రిక వెల ఒక రూపాయి

విషయానుక్రమణిక

నవంబరు 1958

1893 నుంచి జలుబులకు

అమృతాంజనము

ఇప్పటికి మూడు తరాలనుండి అమృతాంజనం జలుబులనుండి శీఘ్రమైన విముక్తికోసం వాడబడుతున్నదని అందరికీ తెలిసిన విషయమే.

అమృతాంజన్ లి., మద్రాసు 4. మరియు బొంబాయి 1, కలకత్తా 7.

AL.37.2 TEL.

ప్రతి ఆదివారం రాత్రి 6-30 గం॥ లకు 41 మీటర్ల మీద రేడియో సిలోన్‌లో దక్షిణ భారతభాష లన్నింటిలో వెలువడే ప్రోత్సాహిక కళాకారుల ప్రోగ్రామ్, అమృతాంజలి వినండి.

మహాత్మ స్మృతి

శ్రీ కందుకూరి రామభద్రరావు

ఓయి మహాత్మ! నీవొక మహోన్నత పర్వతరాజ మట్లు, భ
ద్రాయితమూర్తివై భరతధాత్రిని నిల్వగ, సర్వమానవుల్
పోయిన సత్తువల్ తిరిగి పొంగులువెట్ట, భవత్ప్రబోధనం
ధాయిత చిత్తవృత్తుల విదల్చిరిగా పరదాస్యశృంఖలన్.

బోసినో రొక నవ్వుపొల్పు వెలార్చినా
పండువెన్నెల మొదల్ నిండిపోయె
పల్కులు జడిగట్టి పైకి వర్షించెనా
అమృత ప్రవాహంబు లంత బారె
కరుణాకటాక్ష వీక్షణములు పరగినా
సంతప్తహృదయవసంత మెనఁగె
ధైర్యహేమాచల దర్శనంబబ్బినా
మంటి ముద్దల వీరమణులు పుట్టె

అవని పులకింప నీవొక్క యడుగుపెట్ట
మానవాంభోధి జయఘోష మార్మ్రోగ
ధర్మ సంస్థాపనార్థ పథంబువట్టి
పుడమిమెట్టిన యవతారమూర్తి వీవు.

ప్రేమకు వచ్చె నీయెడద పెంపునఁ గోమల నవ్యకాంతి, నీ
నేమపు బాటలో నలిగి నిష్ఠయె నూతన పుష్టిగాంచె, గా
రాముని నీవు కేలొసఁగ రాచరికంబు వహించె శీల, మే
మేమొ వెలుంగు గుంపులకు నేలిక లయ్యె భవత్కటాక్షముల్

శిథిలపర్ణకుటీర చిరనిరంతరదుఃఖ
ఖిన్నుల కన్నీరు కేలఁదుడిచి
పరదాస్యశృంఖలాబద్ధ నిస్పృహులకు
హృదయగహ్వర తేజ మెనగఁద్రోచి

అజ్ఞాన తిమిరసీమాంతరాంతరముల
మినుకు దివ్వెలు నిల్పి మేలు కనిపి
రక్తసంసిక్త సామ్రాజ్యరాక్షీకరాం
భోజముల్ ప్రేముడులోవ్వసి కడిగి

నవ్యనాగరక ప్రసన్నతలనదుమ
తొలగు జీవితమూల్యంబు నిలువబెట్టి
చన్న నీ స్థితప్రజ్ఞకు స్తవనమేడ
నరుల గుండెలలో కృతజ్ఞతలు దక్క

కానియు లేదు నీకయినఁగాంచన వర్షము నీయధీన, మె
ద్దానికి లేదు నీవిభుత, కాల్పె ప్రభుత్వమె నీదు నాజ్ఞ, లీ
మానవకోటికిఁ శిరసు మండన మయ్యె భవచ్చరిత్ర, వ్యా
ఖ్యానము గీతకున్ బ్రదుకు; కారణజన్ముడవయ్య ధాత్రిపై

తూరుపుద్వారమందుఁ బరితోషణ తోరణకాంతిపుంజముల్
దీరిచి, మంగళధ్వనులు దిక్కుల బర్వ స్వరాజ్య లక్ష్మికిన్
భారతనారులు న్నరులు పట్టముగట్టిరి పండువృద్ధవై
వారలనమ్రశీర్షములపై వెదజల్లితి మందహాసముల్

పిచ్చికిగూడఁ గొంతగ వివేకము కన్పడు; బుద్ధి యెంతక
మ్మెచ్చిన లాగినన్ విడదు మీమహిమె 'జ్జ్వలమూర్తి లోపలన్
చిచ్చులరవ్వలన్ బఱప చేయెటులాడెనో! గుండెనిల్పెనో!
చొచ్చె తమస్సు నీ వరుగ; శోకము నిండె సమస్త లోకమున్.

మానవమనోంబరంబున మార్గదర్శ
కంబుగ వెలుంగు ధ్రువతారగా మహాత్మ!
పలు శతాబ్దులు నిల్పెదు; పాణిపద్మ
ములు మొగిడ్చి నమశ్శతమునుఘటింతు.

"మరేం భయం లేదులే మీ అమ్మకు. కొంచెన్నం వండి పడేసి వేగంగా రా మాయింటికి. యీరమ్మ, రాములు, లచ్చిమి, అప్పాయమ్మ యీ గుంటలంతా వత్తారు కోలాటాకే" అంటూ వెనుదిరిగి చూడకుండా వెంకమ్మ వెళ్ళిపోయింది.

నిజానికి నాగులుకి యేం చెయ్యడానికి తోచడం లేదు. ఏదోవిధంగా కష్టపడకపోతే, రోజు గడవడం యెంతకష్టమో నాగులుకి బాగా తెలుసు. ఆమెకు జ్ఞానం రాకపూర్వమే, ఆమె తండ్రి యీ ప్రపంచం వదలిపెట్టాడట. అప్పటినించీ యీతల్లే తన్నింత చేసింది. ఈ విషయం తనకు తెలిసినప్పటినుండి ఆమెకు తనతల్లి అంటే యేదో అర్థంతెలీని అభిమానం ప్రేమ. ప్రస్తుతపరిస్థితుల్లో తనూ, తల్లీకూడా కష్టపడినా రోజు గడవడం దుర్లభంగా ఉంది.

పని చేయించుకునేవాడల్లా ఎక్కువ ప్రతిఫలం యిస్తున్నానని గోలేగాని ఇచ్చేదాంతో బజారులో యేం వస్తోందో ఎవడికీ అక్కర్లేదు.

ఏది యేమైనా నాగులు యింట్లో పనిచేయని రోజసలే. తల్లి శరీరావస్థతో నాగులుతలబరువెక్కింది. వెంకమ్మ వాళ్ళతో వెళ్ళడమా లేదా? అన్న ప్రశ్న ఆమె కింకా తలబరువెక్కించింది. ఏమయినా ఆమె తల్లి చెప్పినట్లు "పేదవాడికి పాట్లుండు". వెళ్ళక తప్పదు.

ఈమధ్య కూలికెళ్లడం అంటే కష్టమనిపిస్తోంది నాగులికి. శరీరం వంచి కష్టపడి పనిచేయడానికి భయపడి కాదు. తోటి కూలీల ప్రవర్తన చూసి. పనిచేస్తూంటే అస్తమానం తనప్రక్కనే నిలబడుతూ, కళ్ళతో తన శరీరాన్నంతా తడిమి చూసే ముసలి మేస్త్రీని చూస్తే కంఠం కోసుకుందామా అనిపించేదామెకు. పెళ్లాం ఎదురుగానే తన్ని మాటలతో బాధించి ఆనందించేవాడు మరో కూలివాడు; గంప తలకెత్తిస్తూ పొరపాటున తాకినట్టు మోచేతిలో తనరొమ్ము తాకేవాడు, దున్నపోతులాంటి మరో కుర్రవెధవ. వీళ్ళందరినీ యేం చెయ్యాలో తెలీక కూలిపోయేది. పని చేయకపోతే నిలువునా మాడి చచ్చిపోవలసి వస్తుంది.

తల్లికి చెపితే "అవన్నీ బీదవాళ్ళు తప్పించుకో లేని సాంఘిక దౌర్జన్యాలు, కత్తివాయిమీద నడిచినట్లు, యీ జీవితం గడపాలి. ఈ యీతిబాధలన్నీ, అతి నేర్పుతోను ఓర్పుతోను ఎదుర్కోవాలి. పరిస్థితుల్ని మనోదార్ఢ్యాన్ని బట్టి నడుచుకోవాలి. అంతేగానీ, ప్రస్తుత సామాజిక వాతావరణంలో యీ అవినీతి నడవడికను, అసహ్యప్రవర్తనలను ముక్కుకు సూటిగా ఎదుర్కోడం కష్టం మాటకేమి గాని అసంభవం" అన్న ధోరణిలో ఎంతో చక్కగా చెప్పిందామెకు. ఆమె చెప్పిన విషయాలు చాలా లోతయినవి. జీవితం స్వయంగా చిలికి చేకూర్చుకున్నవి.

నాగులు మనస్సులో తల్లి బోధనలు స్థిరస్థావరా లేర్పరచుకున్నాయి. బీదతనం గూర్చి, ప్రపంచంలో నిరాఘాటంగా కొనసాగే చట్టబద్ధమయిన అవినీతుల గూర్చి తన తల్లికి తెలిసినంత యితరుల కెవ్వరికీ తెలీదన్న గాఢ విశ్వాసం ఆమె మనస్సులో పాతుకు పోయింది. తల్లి చెప్పిన మాటలు అమాయకంగా విశ్వ సిస్తుంది. అదో అలవాటయింది కూడా.

వెంకమ్మ వెళ్ళాక లోనికిపోయి ఈ విషయం అంతా తల్లితో చెప్పింది. నిజానికి తనకు, ఆమె నాస్థితిలో విడచి వెళ్ళాలని లేదంది. కాని అపాటి దానికే నాగులు తల్లి ఒప్పుకుంటుందా? ఆరోజు కూలికి పోకపోతే మరునాడు పస్తు తప్పదని తెలీక పోడం లేనేలేదు. అనేకవిధాల చెప్పి కూలికి వెళ్ళమని ఒప్పించింది నాగులును.

రోజులుచూస్తే కడు వికృతంగా ఉన్నాయి. డబ్బున్నా తిండిబియ్యం దొరకడం చాలా దుర్లభంగా ఉంది. ఎక్కడికక్కడే బియ్యంకొరత విన వస్తూంది. దినదినం ప్రజలలో బియ్యాన్నిగూర్చి ఆందోళన ప్రబలుతూంది. ఇదే అదనని అనేకులు అనేకవిధాలుగా బ్రతుకుతున్నారు. డబ్బున్నవాళ్ళు మరీ ధనవంతులవుతున్నారు. ఈ పరిస్థితి అనేకుల అమాయకుల ప్రాణాలు బలిపుచ్చుకుంది.

ఊళ్ళో కూలి లేకపోవడంవల్ల నాగులు, వెంకమ్మ మొదలుగాగల వాళ్ళు ఈ పరిస్థితి ఊతగా తీసుకుని బ్రతుకుతున్నారు. ప్రక్కబస్తీలో దొరుకు తున్న బియ్యం కొని యింకోవూరికి పోలీసుల కంట బడకుండా పట్టుకుపోయి అమ్ముకుంటున్నారు.

అనుకున్న ప్రకారం నాగులు వెంకమ్మ యింటి వద్ద, అందరినీ కలుసుకుంది. ప్రక్క బస్తీకి నడదామను కుంటే నడదామనుకున్నారు. ఏవో ఏవో మాటలు చెప్పుకుంటూ, కిలకిల నవ్వుకుంటూ, దారంట మరేం

జరుగుతోందో తమకేమీ తెలియనట్లు కేరింతాలు కొడుతూ పోతున్నారు. దార్లో నడూస్తున్న బాటసారులు తమనే హేళనచేసినట్లు మనస్సు చివుక్కుమంటూంటే తీక్షణంగా, కోపంగా వీళ్ళవైపు చూడుకుంటూ పోతున్నారు. మధ్యవయస్క కాస్త వరాల విప్రాగి ఉన్న పెద్దమనుషులు బాహాటంగానే నోరు విడిచి "పోకిరీ వెధవలు! బుద్ధిలేని నాటకపు పీనుగులు!" అని తిట్టుకుంటూ వెళ్ళారు.

ఎవ్వరేమన్నా అనుకున్నా, విలపించుకోకుండా, లెక్కలేకుండా, నిర్వికారంగా, వాళ్ళు తమ పూర్వానుభూతులు చెప్పుకుంటూ, ఆనంద ఘట్టాలు వినవచ్చినప్పుడు సంతోషిస్తూ, కాస్త నవ్వు పుట్టించే విషయాలు వినవచ్చినప్పుడు కొంచెం గట్టిగా నవ్వుకుంటూ, విషాదపూరితాలు రూపించినప్పుడు, విచారంతో మౌనంగా పోతూఉన్నారు.

అలా రైలువచ్చే వేళకు సరిగా రైల్వేస్టేషను చేరుకున్నారు. వెంకమ్మ టిక్కట్లుకొనే కిటికీదగ్గరకు వెళ్ళగానే టిక్కట్లిచ్చేగుమాస్తా కనుబొమ లెగరేస్తూ "ఏంముసలమ్మా, యేమిటి సంగతి" అన్నాడు మందహాసపూర్వకమయిన ముఖం పెట్టి. వెంకమ్మ ముసలిది మాత్రం కాదు. కాని యౌవనంపొంగే ఆ యువతుల మధ్యఉంటే వెంకమ్మ పండుముసలని ఎవరంటారు.

అయినా వయసులోఉన్న అందరాన్ని చూసేసరికి, మూగవాడికికూడా మాటలు పుట్టుకొస్తాయి. అసె వాళ్ళ విలువ ఉపయోగం అంతమాత్రమే నేమో!

వెంకమ్మను ఎవరికీలా జనాభిమాన్యంలో బాగా తెలుసును. "నీకు తెలియని దేముందినాయనా!" అంది పాలిపోయిన పెదవులనుండి పేలవమయిననవ్వు జారవిడుస్తూ. ఇతరమయిన ప్రశ్నలేమీ వేయకుండా, ఆ గుమాస్తా వెంకమ్మకు కావలసినటిక్కట్లు ఇచ్చేశాడు. వెంకమ్మ అతని బాగోగులు ప్రశ్నించి, వెళ్ళవస్తానంటూచెప్పి చల్లగా వచ్చేసింది. వాడుకూడా అదే యేదో గొప్ప ఆనందదాయకమయినట్లు ఆనందించేసి, ఆమె వెళ్ళాక తన చిరునవ్వు నెమరు వేసుకుంటూ కూర్చున్నాడు.

ఇలాంటి లౌకిక ప్రవర్తనవల్ల వెంకమ్మ చాలా మంది పరాక్రమ జీవులకు ముట్టజెప్పవలసిన వాలుకు పైసాలు మిగిలించుకునేది. ఎవరివద్ద ఏవిధంగా మాట్లాడాలో ఆమెకు మంచినేర్పు ప్రాయం. అప్రయత్నంగా ఏడవడం, అప్పటికప్పుడే నవ్వడం, పదిరోజులనుండి తిండిలేనట్లు ముఖం పెట్టడం, మృదువుగా నవ్వుతున్నట్టే ట్టు, దీనంగా సానుభూతికలిగేట్లు మాట్లాడ్డం ఆమెకు కరతలామలకం. ఈలాంటి జీవితంతోనే ఆమె చాలా భాగం జీవితాన్ని గడిపింది. తనతో వచ్చిన జట్టులో ఎవళ్ళకు యే చిక్కు వచ్చినా తన శక్తియుక్తులచేత ఎలాగోఒకలాగ తప్పిస్తూ, దినదిన గండం నెయ్యేళ్ళ యుష్షులాగ జరిగిస్తోంది వ్యాపారం. ఆమె జట్టులో ఆమెమాటకెవరూ కాదనరు. ఒకవేళ వాళ్ళకు రావలసినడబ్బంతా, నిజంగా వెంకమ్మ ఎగేసినా ఆ బ్రహ్మ దిగివచ్చి నచ్చచెప్పినా, వారు వెంకమ్మకెదురుతిరగరు. ఎందుచేతనంటే, వెంకమ్మ తమకెన్నడు ద్రోహం చేయదనీ, చెయ్యలేదనీ, వాళ్ళహృదయాంతరాళాల్లో జీర్ణించిపోయింది. ఆ నమ్మకాన్ని స్థానాన్ని సంపాదించింది వెంకమ్మ వాళ్ళమధ్య.

రైల్వే స్టేషనుమాస్టరు ఏభయ్యోపడిలో పడ్డాడు. నిర్మలత్వాన్ని, నిశ్చలతను సూచించే గంభీరమయిన ఆ కళ్ళు, ముడతలుపడి మాటాడితే ఊగిసలాడే అతని ముఖము, అసలు కలతచెందని మనస్తత్వము. ఆ తెల్లటి యూనిఫారము పరిశీలిస్తే మామూలు వాళ్ళకు ఆదో రకమైన భయంతో కూడిన గౌరవం కలుగుతుంది.

వెంకమ్మ స్టేషనుమాస్టరును బాగా ఎరుగును. స్టేషనుమాస్టరుబాబుకి వెంకమ్మ తన శక్త్యనుసారం చిన్న చిన్న లాభసాటి పనులు చేస్తూంటుంది. ఆమె మాటల మంచితనంవల్ల నయితేనేమి, ఆమెవల్ల తనకు జరిగే క్షుద్రలాభాలవల్ల నయితేనేమి రెండు మూడు సార్లు ముసలిమాష్టరు వెంకమ్మను నిజమయిన అపాయాలనుంచి రక్షించాడు. వెంకమ్మ అతణ్ణి దేవుడంటుంది.

ఆరోజు మాష్టరుబాబు వెంకమ్మను వీక్షించి దరహాసవదనంతో "ఏం? వెంకమ్మా యేమన్నా ఉందేమిటి?" అన్నాడు.

"యేటిబాబూ, తెలిసున్నోరు మీరుకూడానా చెప్పండి. మీరేదో పెద్ద దొంగ సావుకార్లని పట్టాలి కాని" అంది నవ్వుతూనే.

"బాగా చెప్పావులే."

"అది కాదు బాబూ. మేవిప్పుడు ఈ యాపారం సేత్తున్నామంటే యేంనాభాలు దొరికేతున్నాయి. యిక్క

వచ్చా వ్యాపారంచేయటానికి లేదండి. మనుష్యులందర్నీ దొంగల్లా చూస్తారు. ఏదో ఆ వారానికి సరిపడ దారి కితే అదే గొప్ప. తను రానని దేముందిలెండి. యెంత మంది దాబుసీత్తారో మా మీద. ఒకడా, ఇద్దరా. దారి కడాకు దీపాలే బాబు"

"ఆ దీపాలన్నిటికీ చమురు పొయ్యాలా యేం" అన్నాడు మా పరుశాబాబు నవ్వుతూ, తనుకూడా ఆ దీపాలలో ఒక దీపమన్న మాట మరచి.

"బాగా సెప్పావు బాబు. మా నాయన, సల్లగా సౌఖ్యంగ ఉండు పదికాలాలపాటు."

"వస్తా, వెంకమ్మా" అంటూ మేడరు తనగదివైపు మరలి కొంతదూరం నడిచి ఏదో జ్ఞాపకం వచ్చినట్లు వెనుదిరిగి "వెంకమ్మా" అని పిలిచాడు. వెంకమ్మ ఆయన దగ్గరకు పరుగు పరుగున వచ్చింది.

"చూడు! ఇంట్లో కూరగాయలు లేక మా చెడ్డ బాధ పడుతున్నాం ఎలాగయినా" అంటూ మాట తుంచి డబ్బులు తీస్తున్నట్లు జేబులో చేతులుంచి కస్సు మిటకరిస్తున్నాడు.

వెంకమ్మ కూడా అతని తాపత్రయం అంతా గమనించనట్లు నటిస్తూ—"ఈపాటి భాగ్యానికి డబ్బులివ్వాలా బాబూ. నే తిరిగొచ్చేటప్పుడు తీసుకొని వస్తా" అని చెప్పింది.

"మంచిది అంటూ ముసలాయన తన గదిలోకి వెళ్ళాడు.

అప్పటికప్పుడే రైలుబండి యింటికున్యంలోకి వచ్చేసింది. స్టేషనులో గణగణ గంటకొట్టారు, ప్రయాణీకులను తమతమ సామానులు సర్దుకుని రైలు ఎక్కడానికి సిద్ధంగా ఉండమని హెచ్చరించేటట్లు. పెట్లల్లో జనం కిటకిటలాడుతున్నారు. ప్రయాణీకులు ఒక నొమిష్త్రంలో మునిగిపోయినట్లు గుమికూడారు ఆ పెట్టెలవద్ద. వెంకమ్మ ఆమెజట్టు తమ ప్రాణాలు అరచేతులో ఉంచుకుని రొక్కగలిగారు ఆ పెట్టెలోకి.

ఆ రెండు నిముషాల్లోను ఆ ప్లాటుఫారంమీద ఎంత దారుణమయిన అరాచకం రేగిందో ఆ రైలు పోగానే అది అంత నిర్మానుష్యం అయింది.

రైలు కదిలేవరకు రైలుపెట్టెలో మనుషులు ఉడికి పోయారు ఎండవేడికి గాలిలేక. రైలునడకవేగంవల్ల గాలి బాగాసోకుతోంది. లోపలమున్నవాళ్ల శరీరాలు చల్లబడ్డాయి. నిలుచున్నవాళ్ళు కూర్చున్నవాళ్ళమీద కారాలు మిరియాలు నూరుతున్నారు. వెంకమ్మకు ఆమె జట్టుకు యిది మామూలు ప్రయాణం అవడంవల్ల యీ తిరుపులాటలనుండి తప్పుకుని ఓ మూల నేలమీద చతికిల పడ్డారు. లోకాభిరామాయణం విప్పారు. కూర్చున్న వాళ్ళు మనకేం అన్నట్లుగా ఒళ్ళెరుగక కూర్చునే జాగాల్లో కాళ్లుచాచుకుని కూర్చున్నారు.

ప్రౌఢాంగన ఒకరు వేరుశెనగకాయలమ్ముకు పొయ్యేదానికి రైలుపెట్టెలో ప్రత్యేకస్థలం ఏర్పాటు చేయలేదనే ధైర్యంతో కాబోలు వేరుశెనగకాయల బుట్టతో ఆ పెట్టె నింపుతోంది. ఆమె ప్రక్కగా కూర్చున్న నాటుఅసామీ ఒక పొడుగాటిచుట్ట వెలిగించి ఆటంబాంబుపొగమబ్బులు వదులుతున్నాడు. ఇవంతా చూస్తూ సహించి ఊరుకున్నారు ప్రయాణీకులు.

చంటిపిల్లనెత్తుకున్న ఓ కోమటితల్లి కూర్చున్న వాళ్ళందరినీ ఆశతో కలయజూస్తోంది. నుంచో లేక పోతోంది. ఆమెవైపు కన్నువాల్చకుండా చూస్తున్న వెంకమ్మ ఆమెను కూర్చోమంది తను లేచి. ఆమె యిటూ అటూ చూసి, తన నీరసానికి, నిస్సహాయతకు మనస్సులో నే తిట్టుకుంటూ అయిష్టంగా చాగిల బడిందా నేలమీద.

ఇవంతా నాకెందుకులే అన్నట్లు రైలుబండి అమితవేగంతో కదిలిపోతూంది పొగ వెళ్ళగక్కుతూ.

ఆమె ఒడిలో పిల్లాడు దారుణంగా యేడ్వడం మొదలెట్టాడు. ఆమె ఎంత ఓరడించినా ఓరకోవడం లేదు. ఊరుకో బెట్టినకొద్దీ వెక్కి వెక్కి ఏడుస్తున్నాడు.

"అమ్మాయీ! యీపాటి తెలీలేదా! కడ్డాడు చెమటు కక్కుతూంటేను. ఉక్కపోసి యేడుస్తున్నాడు యిలాయియ్యి" అని వెంకమ్మ ఆ పిల్లాడిని తీసుకుని పైకెత్తి అక్కడున్న వాళ్ని ఒతగించి కిటికీదగ్గర నిలబెట్టింది. పిల్లాడు రోదన మానివేసినోటితో నవ్వుతూ చేతులు కాళ్ళూ ఊపుతూ నాట్యం చేస్తున్నాడు. అంతయేడుపు మాయమయింది ఆర్పిన ఎలక్ట్రిక్ బల్బులో కాంతిలాగ. రైలుబండి మళ్లీ ఆగింది. వెంకమ్మ పిల్లవాడిని తల్లికిచ్చింది.

తమతమ సంచీలు మూటలూ తీసుకుని వెంకమ్మ, ఆమెజట్టు దిగిపోయారు గుడ్లతిప్పి కన్నులొట్టపోయిం

దనుకుంటూ. స్టేషన్లోని వాళ్ళు తన్ను పలకరించుతూంటే యెవరికి తగినసమాధానం వారికిస్తూ, ఆపిల్లల గుంపును వెంటబెట్టుకుని వెంకమ్మ బజారుకి చల్లగా జారుకుంది.

దారంట నడుస్తున్నారంతా త్వరిత గమనంలో తలలువంచుకుని. మొట్టమొదట యింటినుండి బయలుదేరినప్పుడున్న చలాకీ కబుర్లు నవ్వులూ పూర్తిగా విస్మరించారు కాని, అనపికలో యింకా ఆ అహంకారము స్వతంత్రత పూర్తిగా మూర్తీభవించి ఉన్నాయి. వాళ్ళు బజారుకుపోయి కొనవలసిన బియ్యం అన్నీ కొని, పరుల కంటబడకుండా ఉండడానికని అనేక చిన్న పెద్ద మూటలుకట్టి మళ్ళీ రైల్వే స్టేషనుకు బయలుదేరారు.

వెంకమ్మ మిగతా వాళ్ళందరకు నడుచుకోవలసిన రీతి బోధిస్తూంది. ఎవరితోనూ యెవినయమయిన మాట పట్టింపు పెట్టుకోగూడదనీ, తమపని చక్కబెట్టుకునే వరకూ వినయంగాను, ప్రార్థనాపూర్వకంగాను మాట్లాడమనీ సూచించింది.

మిగతా వాళ్లు అంతా వెంకమ్మంత అనుభవశాలులు కాకపోయినా యీ విషయాల్లో కొంచెం విజ్ఞానవతులే అని చెప్పుకోవాలి. వాళ్లకి మాత్రం యీ ప్రాధేయ పడడంలోను, ప్రార్థనలలోనూ నమ్మకంలేదు. వాటివల్ల మనుషులు యెంత కుమిలిపోవాలో, నవ్వులాట పాలవాలో చాలాచాలా సార్లామె అనుభవించిన విషయం.

ఇలాంటి చట్ట వ్యతిరేక వ్యాపారాల్లో ముఖ్యంగా దీనాలాపాల ప్రభావం అతి స్వల్పం. చిల్లిగవ్వపనికూడా జరగదు. "తామీ విధంగా పొట్టపోసుకోవలెనని చూస్తే, ఓ ఉద్యోగి కాస్త మంచి మంచి దుస్తులు తొడుక్కొని దర్జాగా కాలం గడపాలని చూస్తాడు. మరో దొంగవ్యాపారి అంతస్తుపై అంతస్తు మేడలు కట్టించాలని చూస్తాడు. దీనిలో జాలీ దయా యెక్కడిది?" అనుకుంటుంది వాళ్లు.

అయినా వెంకమ్మలో ప్రత్యేకత ఉంది. ఆమె టక్కరి బొల్లి బొల్లి యేడ్పులతో చాలా గొప్పపనులు తమ కన్నుల యెదురుగానే చేయగల్గింది. అందరూ వెంకమ్మలా ఎలా చేయగలరు! అందుకే తమకు సాధ్యంగాకపోయినా ఆమె మాటలు అందరూ మౌనంగా వింటారు.

వాళ్ళు దార్లో చౌకీకి దూరంగా దూరంగా నడుస్తూ, అనుమానంతో అప్పుడప్పుడు చౌకీదారు వైపు చూస్తూ నడుస్తున్నారు. వీళ్ళు చల్లగా జారుతూంటే ఆ చౌకీదారు చేత్తో సంజ్ఞ చేశాడు. వెంకమ్మకూడా సంజ్ఞాపూర్వకంగానే సమాధానం ఇచ్చింది. వాడు మీసాలు మెలెడుతూ అటువైపు చూస్తూ నిలబడ్డాడు.

అతడి బుజంమీద బరువుగా పడిందో దెబ్బ. అతడు ఉలిక్కిపడి అటు చూచాడు. కాస్త జంకాడు.

"ఆ! యేమిటా సంజ్ఞలు! ఆ ముసలిదాన్నెరుగుదువా?"

"అబ్బే ఏం లేదండి."

"దాంతో యేదో సంజ్ఞలు నడుపుతున్నావు. మంచి నక్కల్లాంటి గుంట వెంటేసుకు తిరుగుతోంది. యేటి సంగతి."

"యేటో చిన్న చిన్న యాపారాలు సేత్తున్నారండి."

"యేటా యాపారాలు. యేదన్నాపిల్ల యెవ కాలబడ్డా వేంటి."

"అబ్బే నేదండి. అలాంటి గొడవ ఏం సేదు."

"మరి నువ్వు చెయ్యూపుతున్నావు, అదీ చెయ్యూపుతూంది!"

"ఆ ముసలిదాన్నెరుగుదునులెండి."

"అదిగో దానెనకే యెళుతూంది, కొత్త నాజూగ్గా సొగుగ్గా ఉంది. దాన్ని సూత్తే మనసు [illegible] పోతూంది. ముసల్దాని సేమన్నా కదపగలవా!" అన్నాడా వ్యక్తి. చౌకీదారు నిశ్శబ్దంగా ఉన్నాడు. కాస్త దూరాన్నుండి వెంకమ్మజట్టు దొంగ చూపులు చూస్తూ కదలిపోతున్నారు.

"ఏం మాట్లాడవేం" ఆ ముసలిదాన్నెలా యెరుగుదువు.?"

"బియ్యం యాపారం సేత్తోందండి" అన్నాడు అప్రయత్నంగా చౌకీదారు. తరువాత తన తెలివి తక్కువకు నాలిక కొరుక్కున్నాడు.

"ఆ! అదా సంగతి. ఆళ్ళకో మాటసెప్పు తోంటారంటే కదూ! అహా" అంటూ తలూపాడు. చౌకీదారు తలొంచుకునే నిలబడ్డాడు.

"అయితే యీ దారేం దొరకదాయేం" అన్నాడు కొత్త వ్యక్తి.

"వాళ్ళు యిదం వాళ్ళిమిస్తారండీ పాపం. పావలా బేడా లాభాని కమ్ముకుంటారు.

"పోనీ పసుగట్టికళ్ళి ఆ మాత్రమేనా పటాని. దబ్బివాడి పెళ్ళికొచ్చింది కట్నం. అదీ యివ్వలేక పోతే అగుంట చేసా లాక్కురా" అన్నాడు సిగ్గులేని అధికారంవాళ్ళ గక్కుతూ. చాకీదారు మాట్లాడకుండా పనులంకించుకున్నాడు. అయిదునిముషాల్లో వెంకమ్మను కలుసుకున్నాడు.

"ఏం నాయనా! అంత ఒగురుస్తూ పరుగెట్టుకు వచ్చావు. నీకేమన్నా ముట్టచెప్పకుండా ఉంటామా" అంది వెంకమ్మ దలాకీగా.

"అదుగో అక్కడింకోడున్నాడు చూశావా" అంటూ చాకీదగ్గరనుంచున్న ఆ అన్యవ్యక్తిని చూపించాడు. "అతను నా నెత్తి మీద జేవుడు" అన్నాడు.

"అయితే యేటంటాడు."

"పావలో పరకో తెమ్మంటాడు. అలా కాక పోతే, నీ వెనకాలే వస్తోంది చూడూ, అగుంటను వెనకాలే తీసుకు రమ్మంటున్నాడు." అన్నాడు ప్రశ్నార్థకంగా.

గాలులు భయపడిన కోడిపిల్లలా వెంకమ్మ వెనకాల దాగుంది.

"అడిజిమ్మడ! రొదక!" అంది వెంకమ్మ తీవ్ర కంఠంతో ఆకస్మాత్తుగా. అంత దటుక్కున తిట్టేసినందుకు పశ్చాత్తాపపడింది. కళ్ళంట నీళ్ళు తిప్పుతూ.

"నీకు తెలీని సంగతేముంది బాబూ. మేంకూడా నీలాంటోళ్ళమేనా చెప్పు. రెక్కాడితేగాని డొక్కాడదు. యీ కట్టమంతా పడితే ఓపావులా మిగుల్తుందో మిగలదో, దారిపాడుగనా పతీవోడూ ఓ పావలా గుంజుకుంటే మా బతుకు లేంగాను. ఆ గుంజేమన్నా నాపిల్ల గనకా నీ యెంట పంపడానికి. ఆడికేనా సిగ్గులేదంటావా అలా చెప్పడానికి!"

"మొకటు నే నల్లరి పెట్టావనిమ్న. యేదో ఓ పావలా పారేసి మీ నూనాన మీరుపాండి. అది ఆడి మెుగాన పారేత్త." అన్నాడు చాకీదారు సానుభూతి సూచకంగా. వెంకమ్మకూడా రొంటనున్న పావలా తీసి వాడిచేతిలో ఉంచింది. వాడది తీసుకొని—

"యిదిగో ముసలమ్మా! యింకముందు మీరీ బిత్యం మాటలట్టుకుని యీదారినొస్తే జైల్లో పడి పోతారు. లేకపోతే ఆడు చెప్పినట్టు సేత్తొంసవల సింజే. నా సేతుల్లో రేమంలేదు. తర్వాత మీయిట్టం." అన్నాడు తీవ్రంగా.

"అయితే మా బతుకులు పోయినట్టే. యీతొగ గంజికూడా లాక్కుంటా తస్తుందాలి" అంది దీనంగా వెంకమ్మ.

"అయితే ఆడు చెప్పినట్టు సేసుకోండి." అన్నాడు విసురుగా.

"అనా రొనాక సేత్తాంబాబూ. మాకు మాత్రం గౌరవం సేదాయేటి."

"మీయిటం. నే సేం చెయ్యగల్ను. అయినా యిదివరకు లాగే ఆపాలాలదారిని పోండి, ఎవరూ అడ్డేవాడుండడు కాత్తిదూరమయితే నేం" అన్నాడు.

వాడు మాటాడకుండా ఆ పావలా అతని చేతిలో పెట్టాడు. కోపంతో ఆ అధికారి నేలమీద విసిరి కొట్టి "హోరి మెుద్దూ! మన పరువుతీశావురా. పావలా యిస్తే పుచ్చుకున్నావూ?" అన్నాడు.

"అంతే ఇచ్చారండి నిజం చెప్తున్నాను."

"నాకే దుబికి యిస్తామనిచూస్తున్నావూ? ఎవడి దగ్గరోయి యీ పానివేషాలు. వాళ్ళదగ్గర రొక్కం డబ్బులాగేసి, పావలాఅన్నమాట నానోరుజారిందని ఆ పావలా నా మెుఖాన్న కొడుతున్నావా" అని గర్జించాడు.

'లేదండిసార్ ... లేదండి" అన్నాడతడు వణికే చేతులు నలుపుతూ.

"ఏం లేదు? నువ్వు పుచ్చుకున్నావు. ఎంతిచ్చారు నిజం చెప్పు!" అంటూ ఉరిమాడు.

అధికారం దుర్వినియోగం చేసేప్పుడు మానవునిలో మానవత్వం నశిస్తుంది.

"నిజంసార్ —నిజం. నాపిల్లలతోడుగా చెప్తున్నాను పావలా ఇచ్చారు. అంతేనండి" కళ్ళంట నీళ్ళ పర్యంతం తెచ్చుకుని అన్నాడు.

"ఒరేయి అబ్బాయ్, నువదగర అబద్ధంఆడి బతికి రూపయిదూ బయటపడలేదు యిలాంటి ఉక్కులు చేశావంటే వలిసి చేలరాపేస్తా తెలిసిందా. ఇప్పుడేనా నాకొంతయివ్వాలో మర్యాదగా పడెయ్యి. ఇద్దరం సమానంగా పంచుకుందాం. భయపడమాకు" అన్నాడు లాలనగా.

"వాళ్ళు పావలాయే యిచ్చారండి కావాలంటే నా బట్టలు తనిఖీ చేసుకోండి" అన్నాడు భయం ఉట్టి పడుతూ.

"అంతడబ్బివ్వలేదంటే ఆపిల్లనే తీసుకురాలేక పోయినావూ. దమ్మునద్దిమ్మా" అన్నాడు చురచుర చూస్తూ.

"ఆమాటకూడా చెప్పానండి. యీ వేళ కాలస్యం అయినాదంట, మళ్ళీ వచ్చినప్పుడు వస్తానంటూ ఆపిల్లే ఒప్పుకుందండి" అని అబద్ధంతడాడు అసలు సంగతి పసిగట్టి.

"అలా మొండికేయ్యకూడదూ, ఆపావలా ఇలా యియ్యి" అంటూ క్రిందనున్న పావలా వాడి పై పుచ్చుకుని యీల వేసుకుంటూ వెళ్ళిపోయాడు.

2

వెంకమ్మవగయిరాలు సేసను చేరుకు నేసరికి సరిగా బండీ స్టేషనులో ప్రవేశించింది. వెంకమ్మ ఆజ్ఞ ప్రకారం అంతా తలో పెట్టెలోనికి వస్తున్నారు. రైలు బయలుదేరగానే యితర రైల్వే ప్రయాణీకులను నానావిధాల ప్రతిమాలి, వినయంమాటలకు, బసాలకు రహస్యస్థానాలు చూసుకున్నారు. వాళ్ళుమాటనెంత రహస్యంగా దాచినా, మెంగాలు చూచేసరికి బోధపడుతుంది ఆసంగతి. అందరి మాదిరీగా కట్టే వీళ్ళూ యీ వ్యాపారం సాగిస్తున్నారు.

అసలే వీళ్ళెవరయినా దిమాయించినా, వారి పోడా, తీని వాళ్ళురాళ్ళు చేతిలోపడేవరకే!

అన్నిటికన్నా ఆశ్చర్యకరమయిన విషయమేమి టంటే, వీళ్ళిలా ధారాళంగా మాటలన్నీ యెక్కిస్తున్నా అందరు చూసీచూడనట్లు ఊరకుంటారు. అధికారు అడిగినా వెంకమ్మ సముదాయించు కుంటుంది. రైలు రెండవస్టేషనులో చేరగానే, వెంకమ్మ అన్ని పెట్టెలు గబగబా తిరిగి అందరినీ ఓసారి చూసుకుంది. మరేం అదుర్దాలేకుండా జాగ్రత్తగానే ఉన్నారు. తనూ తిరిగివెళ్ళి తనమూటలున్న పెట్టెలో కూర్చుంది.

వెంకమ్మ వెళ్ళగానే నాగులు పెట్టెలోకి, ఈ దొంగవ్యాపారం పట్టుకుందుకు వినియోగించబడిన ప్రత్యేక ఉద్యోగస్థుల సిబ్బంది యెక్కారు. రైలు మళ్ళీ తన ప్రయాణం సాగించడం మొదలుపెట్టింది. వాళ్ళు పెట్టెఅంతా కలయవెతకడం మొదలుపెట్టారు. ఆఖరికి నాగులు నావిషయం అన్నీ పట్టుకున్నారు. నాగులు ఓమూల ఒక్క భయంతో బిగిసిపోయింది. మాటాడకుండా కూచుంది తనకు సంబంధం లేనట్టు. అయినా అందరు ప్రయాణీకులు ఊరుకోరుదూ. అందులో కొందరు అనూయాపరులు నాగులుసంగతి చాలా సంతోషంతో ఎరుకపరచారు. ఆమె భయంతో ముద్దయిపోయింది.

ఆ అధికారవర్గంలోని ఒకడు ఆమెవైపు రుసరుస చూస్తూవచ్చి "యీమూటలునీవేనా?" అన్నాడు.

ఆమె నోరుమూసుకు పోయింది. పెదవులు వణికాయి. కళ్ళంట రెండు నీటిబిందువులు రాలాయి. ఆ అధికారికి కోపం ఎక్కువయింది. ముఖం జేవురించింది. కోపంతో ముఖం వికారంగా పెట్టి "యేం, మాటాడవేం వలసేనాపరాయిలాగ? యివి నీవేనా? చెప్పు." అన్నాడు.

"ఆ. నావే" అంది యింక బొంకి లాభంలేదని.

"ఆహా! అలాగా!" అన్నాడు హాస్యధోరణిలో.

ఆమె మాటాడలేదు.

"ఈ ప్రక్కస్టేషనులో దిగి పోలీసుఠాణాకి పద" అన్నాడు తీవ్రంగా.

ఇంతలో ఆఫీసరువచ్చి తన కాయకష్టులా తిట్టాడు.

అతనలా తిట్టవచ్చునని ఏ శాసనంలో ఉందో ఎవరికీ అర్థం అవలేదు. అలా తిట్టినప్పుడు ఆపవచ్చునని కూడా ఏ శాసనంలోను లేదని కాబోలు, ఆ రైలు పెట్టెలో ఎవరూ యేమీ పట్టించుకోలేదు.

నాగులు మాత్రం యేమి మాట్లాడాలో అర్థం గాక అలా శిలాప్రతిమలాగ నిశ్చేష్టంగా నిలబడి పోయింది. ఆ అధికారి అనుయాయులంతా ఆమె చుట్టూ మూగారు. ఆమె అతడి కాళ్ళ వేళ్ళ పడి ప్రతిమాలింది. అతడు చలించలేదు.

విధి నిర్వర్తిస్తున్నాడు పాపం.

అందరూ తలో మాట అంటున్నారు. వాగులు కన్నీటితో వేడుకుంటోంది. అతడు దురుసుగా కసురుతూ, అసహ్యించుకుంటూ తిడుతూనే ఉన్నాడు.

అంతలో ఆ రైలుపెట్టెలో ఓమూలనుండి "ఏమండోయ్, యిలా దయచెయ్యండి" అని వినిపించింది. అందరూ ఒక్కసారి అటు చూశారు. ఆ అధికారీ చూశాడు.

మోటు ఖద్దరుబట్టలు కట్టి, తెల్ల టోపీ పెట్టి, మూలకూర్చున్న ఒక వృద్ధయువకుడు మళ్ళీ ఆ అధికారినుద్దేశించి "తమరినే యిలా దయచేయించండి" అన్నాడు.

ఆ అధికారి అవైపు తేరిపారజూచాడు. ఆ టోపీ చూడగానే అధికారం జ్ఞాపకమొచ్చింది. ఆ దుస్తులు చూడగానే రాజ్యతంత్రం కళ్ళలో తిరిగింది. అధికారి కంగారుపడ్డాడు. తన దురుసుతనానికి తనే నొచ్చుకున్నాడు. మంత్రముగ్ధుడిలాగ అతని పక్కకి వెళ్ళాడు.

"ఇలా రండి. ఇక్కడ కూర్చోండి" అని పక్కన ఖాళీజాగా చూపించాడు. అతనుకూడా మాటలాడకుండా అతని అనుమతిప్రకారం నడచుకున్నాడు.

"చూడండి! పాపం! ఆ పిల్ల ఎంత బతిమాలుతూందో అంత ప్రాధేయపడుతూన్నప్పుడు మీరు కాస్త కనికరం చూపాలేమో."

"అయ్యా! వీళ్ళ సంగతి తమకు తెలీదు. వీళ్ళకు రోజూ యిదే పని. ఎంత కాలమని యిలా ఊరుకోగలం? మా పని మేము చెయ్యాలిగదాండి."

"అలా చూడండి ఆ పిల్ల వేపు! మీరెంత హేయంగా తిట్టినా, మీ మనుషులెంత అవమానించినా, అంత దీనంగా బతిమిలాడుతుంది. ఈలాంటి అపాయకరమయిన పనులన్నీ పొట్టకోసమేగా. కాస్త దయ చూపించండి" అన్నాడా పెద్దమనిషి. ఆ మాటల ధోరణిపట్టి చూస్తే, తను అనుకున్నంత పెద్దమనిషి కాదేమోనని ఆ అధికారికి అనుమానం తట్టింది.

"మీరు లక్ష చెప్పండి, వెయ్యి చెప్పండి! లాభం లేదు. వీళ్ళ కిదో తిండి లేదనుకుంటారు మీరు. మనకన్న వాళ్ళే నయం. పట్టి దొంగవెధవలు. పూరిగుడిసెల్లో ఉంటూ, మాసిపోయిన బట్టలు కట్టి గంజి తాగి డబ్బు గడిస్తారు. ఎంతెంత డబ్బుంటుందో తెలుసా బాబూ వీళ్ళదగ్గర. ఊరికే వీళ్ళని దయతలచకూడదండి" అన్నాడు దరహాసవదనంతో.

"దానికేంలెండి గాని. అంత ఏడుస్తూంటే ఎలా సహించగలుగుతున్నారండి. నా మాట విని యీ రోజుకి వదిలివేయండి" అన్నాడా ముతకబట్టల మనిషి. ఆయన మాట ఎందుకు వినాలో అర్థమవలేదు ఆ అధికారికి.

"ఈ విషయంలో మాత్రం నన్ను క్షమించాలి" అన్నాడా ఉద్యోగి నిష్కర్షగా.

ఇంతలో బండి ఆగింది. అధికారి తాలూకు అనుచరులు ఆ బియ్యం మూటలు క్రిందికి లాగారు. వాగులనుకూడా, వాటితో పాటే ఓ బియ్యంమూట లాగే బరబర క్రిందికి లాగేశారు రెక్కపట్టుకుని. ఓ మూలనుండి వెంకమ్మవచ్చి ఆ జవాన్లతో సంప్రతించింది. వెంకమ్మ తాలూకు ప్రయత్నాలన్నీ విఫలాలయ్యాయి. అంతలో అధికారికూడా క్రిందికి దిగాడు. వాగులు అతని కాళ్ళకు చుట్టుకుపోయింది. అతడు కాళ్ళతో ఆమెను ఓ పాతపీలికల మూట తోసినట్లు తోశాడు. బండికదిలేకాలం వచ్చింది. బండిలోనుండి యీగొడవంతా ఓకంటకనిపెడుతున్న ఖద్దరు పెద్దమనిషి తన సంచీపట్టుకుని క్రిందికి దిగాడు. వాగులు తన్నుద్ధరించడానికి దివి నుండి దిగివచ్చిన పరమేశ్వరుడనుకుంది.

ప్లాటుఫారంనుండి బండి సెలవుతీసుకుంది.

వెంకమ్మకూడా చుట్టుప్రక్కల తచ్చాడుతోంది.

దిగిన పెద్దమనిషి సేరుగా ఆ అధికారి దగ్గరకు వెళ్ళాడు. అతనితో యేదో మాట్లాడుతూ స్టేషను మాష్టరు గదివేపు తీసుకుని వెళ్ళాడు. ఈలోపునే వెంకమ్మ రొంటిన దాచిన రూపాయలూడదీసి ఆజవానుల చేతుల్లో ఉంచింది. వాళ్ళుకూడా ఆడబ్బు పుచ్చుకుని "నువ్వెళ్ళు ముసలమ్మా. యీ స్టేషనులోనే ఉండు. మేం దీన్ని, యీ మూటల్ని కూడా తిరిగి పంపేశాం" అన్నారు కాస్త కంగారుగా. వెంకమ్మ తన దుర్బుద్ధిని నిందించుకుంటూ, వాగులుని ఓదార్చి ఆ చిరుచీకట్లో మాయమయింది. ఆ బియ్యం మూటలన్నింటినీ ఆ అధికారి తాలూకు మనుషులు స్టేషను బయటకు చేర్చారు. వాగులుకూడా వాళ్ళ వెంకాలే వెళ్ళింది.

ఆ అధికారి ఆ పెద్దమనిషి కూడా బయటకు వచ్చేశారు.

అధికారి "ఒరేయ్! ఏం అలా చూస్తున్నారు. పోలీసు వాళ్లను తీసుకు పదండి" అన్నాడు మేఘం ఉరిమినట్లు. అతని నోటినుండి మాత్రం వాన కురిసినట్లు ఉమ్మి తుంపరు రాలాయి.

"అయితే ఆ అమ్మాయిని పోలీసులకు యప్పజెప్ప డానికి తీసుకుపోతున్నారా?"

"ఆ. యిలాంటి చట్టవ్యతిరేకపు పనులెంతకాలం సాగుతాయి చెప్పండి."

"మనం మాత్రం చట్టవ్యతిరేకాలు చేయటం లేదూ? ఏదో కాస్త కనికరించండి పాపం."

"అదేం కుదరదు బాబూ. దీన్ని తీసుకుపోవలసిందే. ఏమయినా సరే."

"యీ వేళకు నా ముఖం చూసన్నా వదలాలి. మీరు మాత్రం చట్టవ్యతిరేకం చెయ్యడం లేదూ. అంతే మరేం అనుకోకండి. మిమ్మల్ని అర్థిస్తున్నాను" అన్నాడు.

"మీ ముఖం చూసి యెందుకు వదలాలో నాకర్థం అవడం లేదు. నేను చేసే చట్టవ్యతిరేకపు పను లేమిటో అసలే తెలియడం లేదు" అన్నాడు విసురుగా అధికారి.

"మీ రామె నలా పదిమందిలో బూతులు తిడుతూ, అవమానిస్తూ, కాళ్లు పట్టుకుంటే కాళ్ళతో తోసెయ్యడం, రెక్క పట్టుకులాగడం, యివన్నీ చట్టాన్ని సమర్థించడానికా? యివేవీ చట్టానికి వ్యతిరేకాలు కావూ." అన్నాడా పెద్దమనిషి కించిత్తు కఠినంగానే.

"నీ కెందుకయ్యా యీ శ్రమంతా, నీదారిని నువ్వు పోవయ్యా చెప్పుడా! లేకపోతే నిన్ను కూడా ఆ పోలీసు స్టేషనులో పారేయవలసి ఉంటుంది ఆ పిల్లతోపాటు. తెలిసిందా వెళ్లు" అన్నాడు.

"అహా! మీ సంగతంతా నే చూస్తున్నాగా. ఆ ముసిలిదాని దగ్గర నీ బంట్రోతులు డబ్బు తీసుకోడం నే గమనించలేదనుకున్నావా?" అనేసరికి ఆ అధికారి ఆశ్చర్యపడ్డాడు. కాని బంట్రోతులను ఏమీ అనలేకపోయాడు.

ఎందుకో అందరికీ తెలుసును!

ఈ మౌనం ఆ ముతకబట్టలాయనకి ధైర్యం యిచ్చింది.

"నేనంత చెప్తున్నా నీకు తెలీడం లేదేం నేనెవర్నో? కలిపాటికి నీ అవస్థ చూసుకుంటూ గాని. బీదవాళ్ళమీద నీ అధికారం, జులుం అన్నీ బాగా ప్రదర్శిస్తున్నావు." అని ఝాడించేసరికి ఆ అధికారి హడలిపోయాడు. ఆ మాటలతో బోధపడినట్టుంది. ఆ ముతకబట్టల్లో ఎంత శక్తి, అధికారం ఉందో! తన తెలివితక్కువ ప్రవర్తనకి తన్ను తాను తిట్టుకున్నాడు.

ఆ అధికారి బంట్రోతులతో ఆ మాటలూ, ఆ డబ్బూ ఆ పిల్లకు తిరిగి యిచ్చేయమని ఉరిమాడు. ఆ మాటలూ డబ్బూ తిరిగి యిచ్చేశారు. వాకలు మాట్లాడకుండా నిలుచుంది. అధికారీ అతని బంట్రోతులూ ఆ ముతక మనిషివానికి నమస్కారాలు పెట్టి ముందుకు పోతున్నారు నిశ్శబ్దంగా.

3

ఆ ముసలి వాకలు దగ్గరకు తిరిగివచ్చాడు. ఆమె కెదురుగా నిలబడ్డాడు. వాళ్ళ నెత్తిమీద పిడిలాంటిది వెలుతురు చిమ్ముతోంది.

"ఆ మాటలు, అవి నెత్తి నెట్టుకుపో!" అని కదిమాడు. వాకలు కొంత భయంగాను, కృతజ్ఞతతోను, అతనివైపు చూచింది. అతనియందేదో తెలీని గౌరవం కుదిరింది. ఆమె మాటలు నెత్తికెత్తుకుంది. ఒకడుగు ముందుకేస్తూ "తమరు నన్ను రక్షించారు బాబూ!" అంది మెల్లగా. "మంచి రక్షించడమే. యింతకన్న కూలిపని చేసుకోరాదూ. నానావిధాల చేత చేతులూ కాళ్లూ పట్టించుకు విలాగించుకోడం" అన్నాడు విసుగా తనకూతురికి అలాంటి అవస్థలు పడుతున్నట్టు. ఆమె కృతజ్ఞతతో వింటుంది.

"అయితే తమరు ఎవరు బాబూ" అంది.

"నేనా మీలాంటివాళ్ళు వ్యతిరేకించే చట్టాలు చేసేవాణ్ణి." అన్నాడు.

అతని సౌమ్య భావనాలకు ఆమె తేరుకుంది. తలమీద బరువుతో మెల్లగా అడుగులు వేస్తూ "చట్టాలంటే యేటిబాబూ" అంది మళ్ళి.

"చట్టాలంటే నా, ప్రజలంతా సుఖంగా జీవించడాని కుపయోగపడే కట్టుబాటు. ఒక్కొ విషయంలో ఓ నియమయిన కట్టుబాట్లు. ఆ కట్టుబాట్లు ఎవరూ ఉల్లంఘించ కూడదు. వ్యతిరేకిస్తే నిన్ను తీసుకుపోయినట్లు తీసుకుపోతారు వాళ్ళని కూడా." అన్నాడు తన అధికారానికి ఆనందిస్తూ.

"మరింకంటే బాబయ్యా—బీదోళ్ళని బాధపెట్ట కూడదని, అళ్ళకింది బటా యిల్లు అన్నీ ఉండాలని చట్టం చేయకూడదండి మీరోటు బాబుగారు" అంది యేదో తీరునితలపులు నెమరు వేస్తూ.

"మాకావుగా యీరోజు నిన్ను బాధపెడితే" ఊరుకున్నానా. అలాగే చట్టాలుచేసి తీరతాం"

అంటూ ఆమె బుజంమీద మెల్లిగా చేయి వేశాడు. నాగులు ఉలిక్కిపడి వెనుతిరిగి చూచింది. గుడ్డివెలుతురు. ముసలాయన మోములో చిరునవ్వు వెలుగుతోంది.

ఆమె హఠాత్తుగా తన నడక వేగాన్ని అధికం చేసింది. ముసలివాడి చేయి తెగిన సంకెలలా జారి పోయింది. ఆ వృద్ధుకూడా కాస్త తొందరగా నడిచి ఆమె ప్రక్కకు చేరి "అంత పరిగెడుతున్నావేం" అన్నాడు.

"బండికి టైం అయింది బాబూ" అంది.

"నేనూ వస్తున్నాను" అంటూ మెల్లిగా మళ్ళీ చేయి జారవేశాడు ఆమె వంటిమీద.

నాగులు కా పెద్దమనిషి అవస్థ అంతా అర్థమయింది. మానవత్వాన్ని కత్తితో పొడిచినట్లయింది. అతన్ని చూసి అదివరకున్న గౌరవం పోయింది. కొంప దీసి యికముందు యిలాంటి చేష్టలేమన్నా చేస్తాడేమో అనుకుంది. విషాదముద్ర యైన ఆమె ముఖం లోంచి చిన్న మందహాసం వెలువడింది, దట్టంగా అల్లుకున్న నల్లమబ్బులోంచి తొంగిచూచే మెరుపులాగ. పెద్దమనిషి మృదువైన ఆమె బుజం నెమ్మదిగా నొక్కాడు. ఆమె మళ్లీ జాగ్రదవస్థలో ప్రవేశించింది. మెల్లిగా అతని చేయి తన చేతితో తోసేసింది. వృద్ధునికి టక్కున కోపం వచ్చింది. అయినా అంతకోపం ప్రకటించడం మంచిది కానట్టు తోచింది. "ఈరోజున నేను తోడుపడకపోతే నీవేమయి ఉండేదో తెలుసా." అన్నాడు.

"నిజం బాబుగారు చాలా ఉపకారం చేసినారు. మీ పేరు ఈ జన్మలో మరచిపోను." అంది నాగులు.

"మీలాంటివాళ్ళంతా మాటలతోటే పనులు దక్కబెట్టుకుంటారు." అన్నాడు తొందరగా నడిచి ఆమె పక్కకు చేరి.

"సత్యంగా చెపుతున్నా బాబయ్యా! తమ ఉపకారం నే నెప్పుడూ మర్చిపోను."

"నువ్వు మర్చిపోకపోతే నాకు లాభమేమిటి?" అన్నాడు.

నాగు లేమీ మాట్లాడలేదు. గబగబ అడుగులు వేస్తూ వెడుతోంది. అతను నెమ్మదిగా ఆమె నడుం మీదకు తన చేయి పోనిచ్చాడు ఆమె ఉలిక్కిపడి విసురుగా అతని చెయి విసిరివేసింది. తీసేసిన గొళ్ళెంలా వేలాడింది అతని చేయి. జబ్బ ఎముక కాస్త నొప్పి పెట్టింది. తన ఆత్మగౌరవానికి దెబ్బ తగిలినట్లు బాధపడ్డాడు.

"ఇంత ఉపకారం చేస్తే యిదే నేమిటి? కొంచెమైనా బుద్ధి ఉంటేగా? నీ గురించి యెంత బతిమాలేను ఆ వెధవని." అన్నాడు కోపంగా.

ఆమె మాట్లాడకుండా వేగంగా నడుస్తోంది.

"లేకపోతే యీ పాటికి జైల్లో పారేసి, చావ గొట్టి చెవులుమూసి, నీ వంటిమీద అందరూ తలో చెయ్యి వేస్తే బాగుంటుందేం నీకు?" అన్నాడు.

ఆమె నిశ్శబ్దంగా వేగంగా నడుస్తోంది.

"నీ పక్క వినయాలు, కల్లబొల్లి ఏడుపులు చూచి విడిచాడని అనుకున్నావేం పాపం."

ఆమె నోరు కదపలేదు. వేగంగా నడుస్తోంది.

"దయాగుణం. యిలాంటి వాళ్ళమీద దయ చూడాను. ఇంత సహాయం చేసినా సరే......"

ఆమె మాట్లాడనే లేదు. రెట్టించిన వేగంతో నడుస్తోంది.

"మాట్లాడవేం శిలం కొట్టిన రాయిలాగ!" అంటూ ఆమె చేయి పట్టుకున్నాడు. ఆమె విదిలించుకుంది. అతడు యింకా గట్టిగా పట్టుకున్నాడు. ఆమె యింకా గట్టిగా విదిలించుకుంది. ఆ అదురుకు నెత్తి మీద మూటలు యిద్దరిమధ్యా పడ్డాయి. ఆమె గుండె వేగంగా కొట్టుకుంటూంది. మాట్లాడలేకపోయింది. ఆమె అసహాయత ఆధారంగా తీసుకుని ఆమెను దగ్గరగా లాగుకుంటున్నాడు. ఆమె భయంతో వణుకుతూంది.

వీధి దీపాలుకూడా బెదిరినట్లు కదులుతున్నాయి.

కళ్ళు కోపంతో మెరుస్తున్నాయి. శరీరం బిర బిగుసుకుపోయింది.

"నన్నొదిలెయ్యండి" అని అరిచింది.

"ఇదిగో యీ పదిరూపాయాలు తీసుకో."

"నా దారిని నన్ను పోనియ్యండి" అంటూ తన చేయి లాగుకుంటోంది. అతడు ఆమెను నొక్కి పట్టుకుని తన వేపు లాగుకుంటున్నాడు. ఆమె తనశక్తి అంతా ఉపయోగించి ఒక్కలాగు లాగింది. అతడు ముందుకుపడాడు. ఆమె బరువుగా ఊపిరిపీలుస్తూ నిలుచుంది. అతడు లేవడానికి ప్రయత్నం చేస్తూ కళ్ళంట విస్ఫులింగాలు కురిపిస్తున్నాడు.

"యిదిగో బాబూ! మీ దారిని మీరు పొండి నన్నలరి పెట్టేరంటే గొల్లుపెట్టేసి పదిమందినీ కేక పెట్టేస్తాను." అందామె అతడు లేవకముందే.

"గోలు పెట్టేస్తావేం" నీ లాంటి దొంగలకు సహాయం చేయడం నాదే పొరపాటు" అన్నాడు బట్టలు దులుపుకుంటూ.

ఆమెమూటలు నెత్తి కెక్కించుకుని, మాట్లాడకుండా, అతని వేపు చూడకుండా, గుడ్డిదీపాల వెలుతురులో స్టేషనువైపు వేగంగా నడుస్తోంది. అతడు పడగవిరిగిన తాచుపాములా బుసలుకొడుతూ నడి రోడ్డుమీద నిల్చున్నాడు.

వీధిప్రక్క గుడ్డిదీపాల వెలుగులు దల్లగా నవ్వుకుంటున్నాయి.

ఆంధ్ర వచనరచన: పూర్వరంగము

శ్రీ కొర్లపాటి శ్రీరామమూర్తి

ఋషుల దర్శనముల ఋక్కులు. రసఋషి వాల్మీకి రాగహృదయము కవితా కారణము. ప్రకృతి సౌందర్యపరవశమును కవితా వకాశము. భక్తియుతమైన భారతావనిలో భగవదారాధనమును గతి కాలమున కవితా భాగధేయమే. ప్రతి సాహిత్య ప్రారంభము, ప్రకృతిలయాత్మకమైన గేయరూపముగ ప్రసిద్ధ సిద్ధాంతము. వైదిక ఋక్కులు, కావ్యానుష్టుప్పులు, గ్రీసు డిథిరాంబ్సు, తెనుగు పదములు అట్టివి. పదకవిత్వమే పరిణామదశలో పద్యకవిత్వముగా పర్యవసించినది. నన్నయభట్టు పద్యకవిత పాండిత్యాశ్రయము. నన్నెచోడుడు పేర్కొనిన ఊయెలపదములు, పాల్కురికి సోమనాథుడు పేర్కొనిన తుమ్మెద పదములు మొదలైనవి పూర్వరంగ పురస్కారములు. పదకవిత్వము తరువాతి పద్యకవిత్వమువలె పద్యకవిత్వము తరువాతి గద్యకవిత్వము క్రమపరిణామము. "గద్యము"నకు "వచనము" పర్యాయవాచకము. "గద్దె" వికృతి.

వచన శబ్దము వాడినది మొదట నన్నయభట్టు. "సమ్యగుమధురరసభావభాసురనానార్థవచనరచనా విశారదులయిన మహాకవులును" అని భారతావతారిక. ఇట వచన శబ్దము క్లీవము. ఇంతకంటె స్పష్టముగా వాడినది తిక్కన సోమయాజి. నిర్వచనోత్తర రామాయణమను పేరే తన్నిదర్శనము. గ్రంథనామమునందే గద్యమునకు వచనమని వ్యపదేశము. తిక్కన వాడిన "నిర్వచన" శబ్దము నిర్దుష్టము కాదు; కాని నిర్దిష్టమే. ఈ ఉత్తర రామాయణములో లేని వచనశబ్ద వాచ్యార్థము, విరాట పర్వాదిగాకల గద్యశబ్ద గర్భితార్థము నొకటే. "మహాకవిత్వ దీక్షావిధి నొంది పద్యములన్ గద్యములన్ రచియించెదం గృతుల్" అని తిక్కన కంఠోక్తియే. అంతే కాదు. "తెనుంగుబాస గద్యమ్ములను బద్యముం జెరసు వంచిత భావరసోదయాభిరామము" మనియె కేతన అభిప్రాయము. గద్యశబ్దమును బహుధా వాడినది పాల్కురికి సోమనాథుడు. మరి, అర్వాచీన లాక్షణికుడు వచన గద్యభేదవర్గీకరణము చేసినమాట వాస్తవమే. అది వైచిత్ర్యమాత్రము. అసలిక పృథక్కరణమును అట్టిది కలదు. ఆంగ్లమునకల "Prose" "Poetic Prose" అనువానికి సమానార్థకములుగా వచన గద్యభేద పరిగణనమది చమత్కార జనకము. యమకములగమకము. అనుప్రాసముల అనుప్రాసములు కల ప్రబంధవచనము గద్యము, తదితరము వచనము అనెడి వాదమది సరి కాదు. కామిక రూఢి లేమి యొక కారణము. అదిగాక అట్టి ప్రబంధ వచనము అతఃపూర్వ కావ్యములందే గద్యము. అంతే కాదు. ఆ పరిగణనము ఆంగ్ల పద్ధతికి అనురూపము కాదు. ప్రబంధేతర గద్యమున కవితాలక్షణము లేకపోలేదు. ప్రబంధ గద్యములందలి శబ్దచిత్రణమే కవితాంశమును కాదు. కనుక తెనుగు సారస్వతమున 'వచనము' అనగా గద్యము అన్నది గతార్థకము కాదు సరికదా సమానార్థకము. సంస్కృతవాఙ్మయమున సైతము వచనగద్య వ్యవహార మొకటే. అసలు "వచ్" "గద్" ధాతువులకే అర్థమొకటి-. "పద్యవచఃశ్రేత్యభిగ్గగసన్నిధానిగదితః-" గద్యమునకు గద్దెవికృతి మాత్రము. పాల్కురికి సోమనాథుని పండితారాధ్యచరిత్రలో దీక్షా ప్రకరణమున "పంచగద్దెలను" అనుపాఠము కలదు. అంతే కాదు. దక్షిణాంధ్రయుగవాఙ్మయమున కోలాటగద్దెలు కొన్ని కలవు. కనుక వచనము గద్యము, గద్దె ఒకటే.

సంస్కృతాంధ్ర లాక్షణికుల వచనభేదవర్గీకరణము లివి:—

"కావ్యం గద్యం పద్యంచ. గద్యం వృత్తిగంధి చూర్ణ ముత్కలికా ప్రాయంచ. పద్యభాగవద్వృత్తగంధి. అనావిద్ధలలితపదం చూర్ణమ్. విపరీత ముత్కలికా ప్రాయమ్."— వామనుడు కావ్యాలంకారసూత్రవృత్తి.

---

(1) ప్రాచీనాంధ్ర గద్య కావ్యములు— చేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు. ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్ పత్రిక సంపుటి 1. పుటలు 88-104; "మీగడ తరకలు"లో పునర్ముద్రితము.

"వృత్తిలేశవిహీనమయిన గద్యము ముక్తకము, వృత్తగంధి, ఉత్కలికా ప్రాయము, చూర్ణకమునని నాలుగు విధములు. తొలిది సమాసరహితము. రెండవది వృత్తభాగములతోఁ గూడుకొన్నట్టిది. మూడవది దీర్ఘసమాసాఢ్యము. నాలవది అల్పసమాసకము."—విశ్వనాథకవిరాజు, సాహిత్యదర్పణము.

"కం. కనుఁగొనఁ బాదరహితమై
పనుపడి హరికథవోలె బహుముఖ రచనం
బున మెఱయు గద్యమదియుఁ
దెనుఁగుకృతుల వచనమనఁగ దీపించుఁ గడున్".

గద్యము: స్వస్తి సమస్త భువన రక్షాదక్ష శ్రీ పుండరీకాక్ష భుజగపతి సింహాసనారూఢ సురనికర మకుట తటఘటిత సుగుచిరమణి గణ ప్రభావిభాసిత పాదపీఠ వేంకటనాథానుకార గౌరవ లలితమూర్తి పుగాలంకృతి చరణ సరసిజయుగళ..........శ్రీ యనంత పద్మనాభ నమస్తే నమస్తేనమః"—అనంతుని ఛందము.

"ఇకనందు గద్యలక్షణం. మఱియునందు గద్యము నైదు భేదంబుల విభాగించు—నయ్యవి యే వంటేను—గద్యము బిరుదగద్యము, చూర్ణికయు వచనంబును, విన్నపంబులునన గద్యభేదంబు లగును ప్రసిద్ధంబున విధమ్ములై వినోదించునందు 1 గద్య క్రమం బెటువలెనంటేని గద్య—అనుకరణ కిబ్బ యుకంబె యొప్పునందు 2 బిరుదుగద్య—సంబోధనాంత పదబంధురంబులై వరలునందు 3 చూర్ణిక—ద్వివచన బహువచన సంబర్భములకు వ్యక్తిగను గాన సమాసాది ఏవమాదిత కల్పనాల్ప జల్పితంబై వెలయునందు 4 వచనములు—బహుప్రకార రచనా విదయ ప్రాచుర్యమ్ములై సంచరించునందు 5 విన్నపంబు లెన్నవిన్నసై యుజామూర్తిమ్ముల నమగమించి విందు నీసంచరిషమ్ములు మితివిరహితమ్ములై స్వేచ్ఛాకల్పనా గౌరవమ్ముల కొలందుల విలసిల్లు"

—సాతుపి వేంకటరమణకవి, లక్షణశిరోమణి.

సంస్కృతాంధ్ర లాక్షణికుల వచనభేద వర్గీకరణములో చూర్ణ, చూర్ణిక, చూర్ణక నామకరణములు సునిశిత పరిశీలనావసరములు. అనావిద్ధలలితపదమైనది చూర్ణము. అదియే చూర్ణకము. అనగా నది సాదా వచనము. మఱి, చూర్ణిక ద్వివచన బహువచన సంబర్భములకు విభక్తినుశాసన సమాసాది సమాసాదిత కల్పనాకల్ప జల్పితము. అనగా నది దీర్ఘసమాసవచనము. కనుక సంస్కృత చూర్ణములు తెనుగు వార్తికలక్షణములనుబట్టియే భిన్నములని స్పష్టము చేయ్య వలసినవులు. అయినను అభిన్నములని ఒకగ్రాహి!—అది మఱి అవిచారితరమణీయము. లక్షణములను బట్టియే కాక, లక్ష్యములను బట్టియు సంస్కృత చూర్ణము, తెనుగు చూర్ణిక భిన్నాకారకతులే. ఎఱ్ఱాప్రగడ హరివంశములో ఒక చూర్ణిక కలదు. అది చూర్ణిక అని 1901 సంవత్సరమందలి ముద్రిత ప్రతిలో అతిస్పష్టము. ఆ చూర్ణిక ద్విత్రిదీర్ఘసంయుక్త పంచాక్షర కతిపయ బంధము. అది గాక మరొక మణిప్రవాళ భాషామయమైన చూర్ణికయు మనకు కలదు. "ప్రాయిక వచనము" అను ప్రత్యేకశీర్షిక నది లక్ష్యమానము. అనంతుని గద్యోదాహరణము, ఎఱ్ఱాప్రగడ హరివంశ చూర్ణిక ఒక కోటివి. ఇక "వచనములు "విన్నపము"లను చూర్ణికా సదృశములే. అన్నిట నొకటే అంత్య ప్రాస్త్యము. భగవత్పరమైన భక్తి నివేదనము గాని ప్రభుపరమైన ప్రపత్తి నివేదనము గాని తిలతండులము. "వచనము"నకు "చూర్ణపదాఖ్య"మని తొల్లిటి అన్నమాచార్యుల సంకీర్తన లక్షణ వ్యవహారము. అది రీతి పరముగా అన్వర్థమే కాని వస్తుపరముగా చూర్ణమే. అటే "వచనము"కంటె "విన్నపము"ను భిన్నమనిపించదు. తాళ్ళపాక పెదతిరుమలాచార్యుల వచనము "విన్నపము చేసిన"దే. అట్టిదే "విన్నపము"ను. అనగా సంస్కృతములోని చూర్ణము, చూర్ణికము, తెనుగులోని చూర్ణపదము రీతిపరముగా నొకటి. తెనుగులోని చూర్ణిక, వచనము, విన్నపము వస్తుపరముగా నొకటి. అంతే కాదు. కొన్ని వచనములందు విన్నపములందు సమాసరచన కలదు. కనుక తెనుగులోని చూర్ణిక, వచనము, విన్నపములందు రీతివిభక్తి దుర్ఘటము. అయోమయము ఒకటే. అనంతుని గద్యమును అందుగతార్థము. బిరుద గద్యమాత్రము భిన్నము. దీనికి కైవారగద్య అని నామాంతరము. కంకంటి పాపరాజు ఉత్తరరామాయణములో నొక కైవారగద్యకలదు అట కైవారగద్య అని లేదు కాని ఆ సందర్భము కైవారమే. తత్పదము నట ప్రయుక్తము. లక్షణశిరోమణి లక్షణమున బిరుదగద్యకు మారు బృహద్గద్య అని ఒకరి ఉదాహరణము ప్రాయికముగా నది ప్రామాదికము. బిరుదగద్యలు రాజలాంఛనములు. విజయనగర సామ్రాజ్యమునకు సంబంధించిన బిరుదగద్యల పుస్తకము వెంకయ్య రామరాజీయము లేక నరపతి విజయము అను గ్రంథమున కలదు. ఇక

సంస్కృత లక్షణములోని వృత్తిగంధి వచనము పద్య భాగప్రాధాన్యము. ఆ పద్యభాగవత్త్వము గణసంఖ్యను కంటె గురులక్షణము గమనార్హము. నన్నెచోడుని కుమారసంభవములో అట్టి వృత్తిగంధి వచనము కలదు. ఆయా ప్రకరణముల ఆయా ప్రభేదములు లక్ష్య మాణములు. ప్రకృతము వచనము రీతిపరముగ అసమాస కము, దీర్ఘసమాసకము అని ద్వివిధమున స్పష్టము. వస్తు పరముగ తెనుగువచనము త్రివిధము. 1. కావ్యగతమైన గద్యములు. 2. విప్రకీర్ణకములైన చూర్ణికాదులు. 3. ప్రత్యేక వచనగ్రంథములు. అందు మరల అవాంతర భేదములు అనేకము. అవి వచనరచనా పరిణామము కలవి ఫలసాధ్యము. ఏతంవిధ వచన పరిచయమునకు సమగ్రాంధ్ర వచన సమీక్షయే కర్తవ్యము.

అసలు పద్యమువలె గద్యము గౌరవప్రదము కాదను దృష్టికలదు. అట్టి భావన అవిచారిత రమణీయమే. "గద్యమ్ కవీనాం నికషం వదంతి" అని ప్రసిద్ధమైన ఆభాణకము. "బాణోచ్ఛిష్టమ్ జగత్సర్వ" మ్మని మించిన కాదంబరియు, "దండినః పదలాలిత్య" మ్మనిపించిన దశకుమార చరిత్రమును వచనకావ్యములే; గద్యగ్రంథములే. పాశ్చాత్యులకును వచనము పరమ ప్రమాణమే.2 ఎలిజబెత్తు కోర్టులోని ఫిలిప్ సిడ్నీ పద్యకవితకు ప్రతిభటత్వము వహించినది వచనరచనములో మహాకవులు కలరనియే. "ఛందస్సులేనిదా ఉత్తమ కవిత ఉండవచ్చును." అనియే కాల్ రిడ్జి అభిప్రాయము: "కావ్యమునకు శ్రుతిలయలవలన కలుగు నిశ్చితత్వము (Certainity) శక్తిమత్త్వము (Force) నియతత్వము (Regularity) అను గుణత్రితయము పద్యబద్ధమైన కావ్యములలో స్పష్టీకృతమై, హృదయస్పందకములైనట్లు వచనములో కుదరదు." అని మేథ్యూ ఆర్నాల్డు వక్కాణించినప్పటికిని "వచనములోను శ్రుతిలయలు కలవు" అనియే సిడ్నీ వాదము. గద్యముకంటె పద్యము గంభీరమన్నది షిల్లర్. అతడు మొదట తానొక కావ్యము గద్యములో వ్రాసి తరువాత పద్యములో వ్రాయగా భావనాభేదమున గద్యరచనము నీరసమనిపించుటేగాక పద్యరచనలో ఆత్మికసనము కలదని తెలిపిన తదుభయకవి. కాని ఆంగ్లేకవులు మాత్రము శ్రుతిలయాత్మకమైన వచనములో రసప్రసరమైన రచనముచేసి "పండితాః సమదర్శినః" అను ప్రవచనమును అన్వర్థము చేసికొన్న అవర్ణ్యకవులు. "పద్యగద్యమయం చంపూరిత్యభిధీయతే"—పద్యగద్యాత్మకమైన చంపూరచనము ప్రత్యేకాంధ్రసంప్రదాయము. కారణము సంస్కృత చంపూకర్తలయిన అనంతకవి (భారత చంపువు) లక్ష్మణకవి (చంపూరామాయణము) ఆంధ్రులగుటయే. కాదంబరీ దశకుమార చరిత్రలతో పాటు తచ్చంపూగత మసృణమధుభణితి ఆంధ్ర సరస్వతికి అధ్యాపకవాణి. సంస్కృత వ్యాసపముల్లసితమై సహస్రవసంతవికసితమైన, విలసితమైన తెనుగు సారస్వత నందనవనములో పద్యలతికలు గద్యగతికములు.

తెనుగు ద్రావిడజన్యమే అయినప్పటికిని పోషించి పెంచినవి ప్రాకృతసంస్కృతములు. ముఖ్యముగ సాహిత్యముఖమున ఆంధ్రుల ప్రథమసాహితి గాథా సప్తశతి ప్రాకృతమే. ప్రాకృతము శాతవాహనుల కాలమున రాజభాష. ఆలనాటి హాలుని అర్ధాంగి లీలావతికి సంస్కృతమే లీలావిలాసము. ఆ రాణీవారికి జలక్రీడలోను గీర్వాణమే! పాపము, హాలునికి సంస్కృతము పాఠమైనది. పల్లవులనాడు సంస్కృతము పాలకవ్యవహారభాషయే. మూడవశతాబ్ది శాసనములందుకు మూదల. అట్టి ప్రాకృత సంస్కృతముల ప్రాభవమున ఆంధ్రులదేశభాషకు అమనిపాంతు. అసలు దేశభాష అనుదిన వాగ్వ్యవహారము. ప్రతిభాషకు నది ప్రాథమికదశ. వాగ్వ్యవహారము వచనైక రూపము. ఆ వచనము ఆలంకారిక రచనమైనపుడే ప్రత్యేక వాఙ్మయప్రాదుర్భావము. వ్యవహారదశయు వర్తమానము. వాఙ్మయవచనమునకు వ్యవహారవచనమే ప్రాతిపదిక. ప్రాచీన వ్యవహారవచనమునకు ప్రభువుల శాసనములు కొంతవరకు ఉపాధులు. ప్రజల దైనందిన వ్యవహార వచనమునకు ప్రత్యేకవసతి లేదు. ప్రభుశాసనములందే ప్రజావాణి ప్రకృతిప్రతిఫలనము సాధకము. అది వచన రచనాప్రాథమికదశ. ఉపలబ్ధశాసనములలో ఉన్నది మొదట గద్యము. తరువాత పద్యము. కాని పద్య కవిత్వము తరువాత గద్యకవిత్వము క్రమపరిణామము. నిజమే, శాసనవచనము కవిత్వవచనము కానేకాదు. కేవల పాలక వ్యవహారములోనిది వచనము. శాసనములు వార్తాప్రధానములు. పత్రికలవంటి శాసనములలో ప్రత్యేక సంచికలకవితా నీరాజనములవలె పద్యముల పల్లవి సంభవము. కనుక శాసనములలో ప్రథమతః

(2) అముద్రిత సాహిత్య విమర్శనము—పింగళి లక్ష్మీకాంతము గారు.

కనిపించునది వచనము. అది మరల త్రివిధము. మొదట పదము. పిదప వాక్యము, తరువాత సమాసరచనము. ప్రాకృతసంస్కృత శాసనపాళికలందు తెనుగుపదములు కలవు "వేఁపూరు. విషేపలు" మొదలైనవి. ప్రథమతః లేఖనయోగముపట్టిన తెనుగు వాక్యములు ఆరవ శతాబ్ది క్రింది శాసనపంక్తులు.3

"స్వస్తిశ్రీ పోలిమహారాజా లోకన ఇప్పుటిలి అవిపోతులు రేవణకాలు పుద్గణకాలు ఇచ్చిన పన్నస పెన్బొతు ఇకోటేనికిన్ లేనిచెచ్చినవాన్డు పఞ్చమహాపాతకున్డగున్"

"మఙయకమ్మఙగఙ యకమ్మఙ వృద్ధికమ్మఙ ఇవముమ్వుర ఒకాడు బోయిలేని కిణగోడిన ఇల్లకా వెలుకువారు పనితిభోగము పానభోగము పట్టముకువ రట్టోల్లు పుణ్యపాలుగన్డి భోగము ఇన్దలు దీనికి సక్షి."

తొమ్మిదవశతాబ్ది4 గుణకవిజయాదిత్యుని ధర్మవర శాసనమున గద్యవద్ధికి గజ్జె కదలించినది. "అనేక గుణగణాలంకృత సమస్త మహామండల ప్రకాశితకీర్తి" మొదలైన సమాసములు మొదలైనవి. అనగా ప్రాకృతప్రాధిక్యముపోయి సంస్కృత సార్వభౌమత్వమునకు స్వాగతము. పండరంగని అద్దంకి శాసనమున పద్యగద్య రచన పట్టువడినది. రెండవ ధర్మవర శాసనమున గట్టిపడినది. దీర్ఘ సమాస రచనము దీర్ఘ కృతా ప్రాంగమే. "విజయాదిత్య పాదపద్మభ్రమరాయమాణ సమస్త రాజ్యధుర నిరూపిత మహామంత్రాధిపతి."— సన్నుతభట్టు నాటి శాసనములందు సం. లే. 5 "సముదారాతి మత్తమాతంగ ఘటాసహస్ర విదారణదారుణ ఖరనఖరపంజర! సామన్త వజ్రపంజర నిజభుజ పరాక్రమ నిర్జిత ప్రతిమల్ల పరబల జలనిధి కబళన బడబానలోద్రగ్రదావానల!..."

పద్యశాసనములందును గద్యపంక్తులు కలవు. పండరంగని అద్దంకి శాసనమున (క్రీ. శ. 6౮8) "పండరంగు పరచు మహేశ్వరుణు ఆదిత్య భటారనికి ఇచ్చిన భూమి రెండుబది పుట్ల అర్ల పట్టు శెలదమ్మపురంబున దమ్మకొలు వీని రక్షిష్చువారికి అశ్వమేధంబున ఫలంబు అగు" నని కలదు. యుద్ధమల్లుని బెజవాడ శాసనములో (క్రీ. శ. 898) "దివిం శ్రీక్రోలు యేలెడు (వా) రతిరంబే (వా) రొణ్ఱుసాటి గొంగ (లు) ను బెట్టువేఁగను (జ) ను యా స్థితి సేకొణికొను (వా) ర దీనిస్ద్దారు నిల్పిన వారు (స్త్రీ)శి డప్పి యడిపుట పా (పం) బు గాన" అని వచన భాగము. ఒక అమరావతి శాసనమున (క్రీ. శ. 1108) "స్వస్తి సమస్త ప్రశస్తి సహితం శ్రీమన్మహామణ్డలేశ్వర కులోత్తుంగచోడ గొంకరాజుల దివ్యశ్రీపాదపద్మోపజీవియైన కొణ్డప్రోలె నాయకుని పెద్దమ విణ్ణమగొడ్డప్రాని శ్రీ మదమరేశ్వర మహాదేవర కాచంద్రార్కతారమఖండ వర్తి దీపంబున కిచ్చిన గొఱియలు ౫౦" అని గద్యము.

అర్వాచీనములైన అనేక శాసనములు కేవల వచన రచనములు. అవిగాక కేవల పద్య రచనములయిన అనేక శాసనములందును, అంతకంటె కేవల సంస్కృత భాషా రచనములయిన బహుశాసనములందును, గ్రామసీమలు తెలుపు భాగము తెలుగువచనమే. ఆ వచనము ఆనాటి వ్యావహారిక భాష. అంతేకాదు. అలతివాక్యములు అరుదుగనైనలేని సుదీర్ఘమైన ఏకైక మహావాక్యముగ నుండుట వైలక్షణ్యము. 1480 సంవత్సరమందలి అల్లయ దొడ్డారెడ్డి కొండుదుగు శాసనమిందుకు నిదర్శనము. అలతి వాక్యములు అరుదుగ గల మహావాక్య రచనము కలదు. 1434 సంవత్సరమందలి అల్లాడ వేమారెడ్డి వేమవర శాసనమిందుకు నిదర్శనము. ఈ రెండు శాసనములు కూడ కేవల సంస్కృత భాషాగ్రథితములే. గ్రామసీమలు తెలుపు సందర్భమొక్కటే తెలుగు వచనము. బహుశాసనముల కిది పాటలమైన పద్ధతి. ఆ పద్ధతికి అట్టి సర్వశాసనములందును సంప్రదాయమైన పీఠికా ప్రాయ శ్లోకమిది.

"అస్య గ్రామస్య సీమానో దిక్షు సర్వాసు చ క్రమాత్
సర్వేషాం సుప్రబోధాయ లిఖ్యంతే దేశభాషయా"

ఆ దేశభాష ఆంధ్రావనిలో ఆంధ్రమే కదా! ఏత దుదాహరణములు స్థలవిస్తర హేతువులని ఉపేక్షితములు. ప్రధానముగ నిట పండరంగని రెండవ ధర్మవర శాసనమందలి సమాసవచనము గమనార్హము.

3. నన్నయకు పూర్వము ఆంధ్రభాష — మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు. ఆంధ్రపత్రిక సంవత్సరాది సంచిక. వృష. పుటలు ౮-16.

4. ఆముద్రిత సాహిత్య చరిత్ర — డాక్టర్ సి. వి. ఆర్. నరసింహంగారు.

5. భాషావికాసము—గంటిజోగి సోమయాజిగారు. పుట 149.

అది తొమ్మిదవ శతాబ్ది ఆంధ్ర వచన రచనా పాటవము.

తెనుగు వచనము తొలి వేకువలో నే సమాసకుసుమావళి నివాళి. ఆ కుణాలింపు కన్నడ కస్తూరిగా అభాసము. ఆనాటి రాజులు కన్నడ రాజ్యలక్ష్మికి ఆత్మబంధువులే కాని, సంస్కృతము అప్పటికి ప్రభువుల అందల మెక్కినది. అంతేకాదు. జీవితమున ఆరాధ్యదేవత. పండితులకు ప్రాణము. ఎనిమిది తొమ్మిది శతాబ్దుల చంపూకర్తలేగాక పదికొండవ శతాబ్ది "అపార శాస్త్ర పారగులైన నైయాకరణులు, భారత రామాయణాద్యనేక పురాణ ప్రవీణులైన పౌరాణికులు, మృదుమధుర రసభావ భాసురనవార్థ వచన రచనా విశారదులైన మహాకవులు. వివిధ తర్కవిగాహన తను సర్వశాస్త్ర పారగరీణ ప్రతిభులైన తార్కికులు" మొదలైన విద్వజ్జనులు రాజరాజు కొలువులో అనూంతియు ఆకాశమునుండి యూడిపడిన అలఘు ప్రతిభులు కారు. ఆంధ్రావని గల సంస్కృత పండితులే. ఆనాటికే సంస్కృత గ్రంథములు సమాస బంధురములు. "అశ్రాంత శ్రుతిపాఠపూతరసనావిర్భూత భూరి స్తవా జిహ్మ బ్రహ్మముఖౌఘ విఘ్నిత నవస్వర్గ క్రియా కేళిః" అని ఆరవ శతాబ్ది నైషధశ్లోక సమాస రచనము. ఏడవ శతాబ్ది వచన కాదంబరీ సమాసకల్పనము, దండి వచనము ఆంధ్రవచనమునకే ఆద్యప్రకృతులు. ఎనిమిది తొమ్మిది శతాబ్దుల నాటికి సంస్కృత వచన సంభావనలే సమాస భూయిష్ఠములు. "తాలద్రుమాంద్రా తిప వక్షఃక్షత గ్రహాగ్రాం దహంస సపద్భుజకుసుమద కోకనద కోరక కుసుమపరాగ ధవళిత దిఙ్మండలం" అని వేణీ సంహారము. అంతేకాదు. అటు నన్నయభట్టుకు, ఇటు శ్రీనాథభట్టు సుకవికి మాత్రమే గాక అనేకాంధ్ర కవులకు ఆదర్శమణి దర్పణమయిన మురారి అనర్ఘ రాఘవము దీర్ఘసమాస దివ్యదీపికా నికేతనము. "ఇదమిదం చన పీయూష తుషార శిశిరాపార వర్తిని సుజన సంవాద కౌతుక మేఘరేఖా పారశ్రీ సేవనమనుతాలోకవాఞ్ఛేవ సహస్ర శిఖరీ క్రమతే." "అహో గోదావరీ తీర తింగశీకర సీకసుకుమార మాంసల పరిసరారణ్యమాలినో జనస్థాన సీమానః"—అని మురారి నాటక ముగ్ధ మోహన సమాసవచన సంభావనలు. అట్టి సంస్కృతి సైంధవ్యమున ఆంధ్ర సరస్వతి అవతరణము. అనగా తెనుగు సమాసము సంస్కృత సమాసమునకే అనుపల్లవి.

సమాస రచనము శాసన వచనములో పరిణతావస. ప్రభుసంబంధి వచనముతోపాటు సర్వ ప్రభువైన దైవ సంబంధి వచన మొకటి రావాసు సంభావ్యము. భక్తిరస భరితమయిన ప్రత్యేక రచన మట్టిది ప్రథమ వాఙ్మయ వచనము. అట్టి రచనము ఆనాటి భ అను భావమే కాదు. ఆధారములును కలవు. పన్నెండవ శతాబ్ది ప్రథమ భాగమునందలి వాడగు మల్లికార్జున పండితారాధ్యుడు బహుగద్యకర్త. శివగద్య, అక్షర గద్య, పంచగద్యలు వ్రాసినట్లు పండితారాధ్య చరిత్రలో పాల్కురికి సోమనాథుని ప్రత్యక్ష సాక్ష్యము. అవిగాక మల్లికార్జున పండితారాధ్యుని "లింగోద్భవ గద్య" "శ్రీముఖ గద్య" ప్రసిద్ధములు. శ్రీముఖ గద్య తెనుగు వచనము అని కొందరి అభిప్రాయము. అనుపలబ్ధమగు శ్రీముఖగద్య ఆంధ్రవచనము అగునో కాదో అనుమానము. ఇక లింగోద్భవ గద్య—ఇది కూడ అనుపలబ్ధము. ఎఱ్ఱాప్రగడ నృసింహ పురాణములో స్తంభోద్భవ గద్య మొకటి కలదు. లింగోద్భవ, స్తంభోద్భవ నామసాదృశ్యము గమనార్హము. అంతేకాదు. స్తంభోద్భవ గద్యలో "భక్తజన వచనరచన వర్తన చింతితానుగ్రహ విరచిత గాఢ కరుణా సుధాపూరిత పుణ్యహృదయ ప్రవేశింబుము" అను వాక్యముకలదు. 'భక్తజన వచన రచన వర్తనము' కూడ గమనార్హము. అట్టి వచనము—దూర్ఛక—ఎఱ్ఱాప్రగడ హరివంశమునందు కలదని పూర్వోక్తము. అర్వాచీనముగ అట్టి వచనములు శ్రీనాథుని కృతులలో అధికము. అవిగాక "కాలోచితంబుగాఁ గైవార మొనరించెఁ బలుకఁ దొడ్డ్యలి గద్యపద్య సరణి" అని కాశీఖండమునందు, "హృద్యంబులగు గద్య పద్యంబులు తుంబుర నారదాదులు పఠింప" అని భీమఖండమునందు కలవాక్యములు కైవారగద్యమునకు, భక్తి వచనమునకు సూచకములు. ఇక పాల్కురికి సోమనాథుని గ్రంథములందు ఇట్టి సూచనలు కోకొలలు. బసవ పురాణమున మాలాయుని కథలో "ప్రస్తుతోక్తుల గద్యపద్య కావ్యముల విస్తారముగఁ జేసి వినుతించువారు" అనియు, ఒడయనమ్మి వాల్మీకి గుడికి వచ్చు సందర్భమున "గద్యపద్యాద్యనవద్య కావ్యముల హృద్యంబుగా సంస్కృతవిశ్వగల్ వోగడ" అనియు, పండితారాధ్య చరిత్రలో వాదప్రకరణమున "గద్య పద్యంబు లాకాంక్ష చదువుచును" అనియు పర్వత ప్రకరణమున "పద్యముల్ వద్యముల్ గద్యముల్

కాంగ" అనియు స్పష్టముగ కలవు. అట్టి గద్యలు అనగా ప్రత్యేకమైన భక్తి వచనములు అర్వాచీన రచనములు పెక్కు ఉపలబ్ధములే. అందు "ఏకాంతి వచనములు" "వెంకటేశ్వర వచనములు" వైష్ణవపరములు. "కాశికా వచనములు" "భవానీమనోహర వచనములు (పురాతన శంకరవచనములు) శైవపరములు. అవి ప్రథమరచనలు, తత్కర్తలే ఆద్యాచార్యులు కారు. అతఃపూర్వమే అట్టి వచనములు కలవని పై సూచనల పర్యవసానము. పాల్కురికి సోమనాథుని బసవ పురాణమందలి హలాయుధ కథలో "వివిధాలు వగిత ప్రస్తుతోక్తుల గద్యపద్యకావ్యముల విస్తారముగఁ జేసి వినుతించు మేటిరౌ ఘనుధీ కవీంద్రులు" సంస్కృత పండితులు, సత్కవీశ్వరులు కాని సామాన్యాంధ్ర జనులు. వారుగా వినుతించునవి సంస్కృతము వల్లె వేతలు గాక ఆంధ్రము అల్లికలే. అంతే కాదు. ఆనాటికే భక్తివచనములు ప్రచురప్రచారము, శైలీ పరిణామము చెందినవి, ఎఱ్ఱాప్రగడ హరివంశమున మార్తికప్రవేశము, తుదదవా ప్రౌఢిమ తెలుపఁజెదు. అట్టే సామసాదృశ్యమున ఎఱ్ఱాప్రగడ శంభోద్భవ గద్యకు మల్లికార్జున పండితారాధ్యుని లింగోద్భవ గద్య ఆద్య ప్రకృతి అగు నేమో! ఆద్య ప్రకృతిని మించ వలెనను అనుసంధానాధిక్య రచనా ప్రవృత్తియు సర్వకవి సాధారణము. ఎఱ్ఱాప్రగడ శంభోద్భవగద్యకు బమ్మెర పోతనామాత్యుని నరసింహావతార వచనము ప్రతి స్పంది రచనమే. కనుక లింగోద్భవ గద్య ఆంధ్ర వచనములకు అబ్బురము కాదు.

అంతే కాదు. పాల్కురికి సోమనాథుని "ఉరుతర గద్య పద్యోక్తులం బె" "అరూఢ గద్య పద్యాది ప్రబంధ పూరిత సంస్కృత భూయిష్ఠరచన" అను వాక్యములు అత్యంత ప్రసిద్ధములే కదా! అవి నన్నయకు అక్షేపములనుట పరిపాటి. కాని "అరూఢ గద్య పద్యాది ప్రబంధ" అను వాక్యమున ఆదిశబ్దమునకు అర్థము?—"గద్యపద్యద్వయనవ్యకావ్యములు" అను చోటను ఆదిశబ్దమే. ఆ ఆదిశబ్దమునకు అర్థము? అసలు ప్రబంధ శబ్దమునకు అర్థము?—తిక్కన భారతమును "ప్రబంధమండలి" అనుటచే ప్రబంధమొక ప్రక్రియా భేదముగాను తిక్కన తదితరానుహాముడుగను బహు సంఖ్యాకుల బాహాట పరవశము! నన్నయభట్టు ప్రబంధ శబ్దమును భారతపరముగా వాడలేదా?

"సత్యవాక్ప్రబంధ శతసహస్ర శ్లోక
సంఖ్యమయినదాని సర్వలోక
పూజ్యమయినదాని బుధనుతవ్యాస మ
హాముని ప్రణీతం బయినదాని"

అని ఆంధ్ర మహాభారతము ఆదిపర్వము కృతి యాశ్వాసములో తొమ్మిదవపద్యము సీసముయొక్క ఎత్తుగీతి. ప్రబంధమనగా గ్రంథము. కావ్యము. అను నిక ప్రక్రియాభేద పరిగణనమటుంచి ఆనాడు ప్రబంధ మనగా గ్రంథమాత్ర మనుటకు శాస్త్రప్రమాణము, శాసన ప్రమాణమును కలవు. "ప్రబంధ వచన" మను శీర్షిక వని వక్ష్యమాణములు. ప్రకృతము "ఆది ప్రబంధము" నకు అర్థము ప్రశ్నీయము. "గద్య పద్యాది ప్రబంధ" మనగా గద్య పద్యాత్మక గ్రంథమనుట అసంగతము. అదిపదమునకు ఆశాస్త్రీయము కేవల కల్పనా చమత్కారమే. "గద్యపద్యాది ప్రబంధపూరిత" అనగా గద్యము పద్యము మొదలైన గ్రంథములందు నిండిన— అనిమాత్రమే అర్థము. అనగా గద్యగ్రంథములు, పద్య గ్రంథములు, ఇతర గ్రంథములు అనిస్పష్టము. భక్తి వచనమొక ఇతర గ్రంథము. దండకమువలె. అంతే కాదు. ఇంకను బసవపురాణమున "సాంగభాషాంగ క్రియాంగ పటునాటకంబుల నటియించువారు"— "వివిధ నాటక మహోత్సవము లొప్పార" అనియు, పండితారాధ్య చరిత్రలో "మానిదండకము, స్తుతిమాలమును మహాస్తోత్ర మాత్రంబుల శతకంబు, శతకత్రి హారంబు, దీపకళిక, మహానాటకము, సుదాహరణములు...ముక్తకాదులు... గీతంబులు"—"ప్రమథ పురాతన పటుచరిత్రములు క్రమమొంద బహునాటకము లాడువారు"—"లలితాంగ రసకళాలంకారరేఖ లలర బహురూప మాడెడువారు" అనియు పాల్కురికి సోమనాథుని అందింపులే కనుక దేశినాటకము, మహానాటకము, బహురూపము, శతకము, దీపకళిక, ఉదాహరణము, ముక్తకము, గీతము-మొదలైనవి ఆనాటి ఇతర గ్రంథములే. సంస్కృతమునకు సామంతమైన తెనుగు భాషలో ఆది ప్రబంధములవి సంస్కృత భూయిష్ఠములగుట సర్వకాల సంభవము. అందలి భక్తి వచనములును అట్లగుటకు సంస్కృత గద్యలును సహకారము. పాల్కురికి సోమనాథుని నమస్కార గద్య, పంచప్రకార గద్య, అక్షరాంక గద్య సంస్కృతములే. పాల్కురికి సోమనాథునికి బహుపూర్వము గద్యలు బహుభాషల కలవు. కనుక సమకాలిక సంస్కృత ప్రౌఢ గద్య ప్రభావమున మల్లికార్జున పండితారాధ్యుని లింగోద్భవగద్య అట్టి సంస్కృత భూయిష్ఠరచన

అనుటయు సందేహము. కనుకనే, అనుసరణమైన ఎఱ్ఱాప్రగడ స్తంభోద్భవ గద్య అంత దీర్ఘత్వ సంయుక్తాక్షర పరుష కఠినపదబంధము! మల్లికార్జున పండితారాధ్యుడు సమానరచన చేసినవాడే. కందము చెప్పిన కవియే. ఎఱ్ఱాప్రగడ నాటికి భక్తివచనము ప్రసిద్ధము, శైలీ ప్రౌఢము మాత్రమే గాక ప్రబంధ మధ్యస్థము అయినది గనుక అతఃపూర్వ లింగోద్భవ గద్య అట్టి వచనమే గాక ఆంధ్రవచనమే అని సర్వత పావనము. అది గాకున్న అన్యథా అట్టి వచనముల స్థితి అపరిహార్యము లింగోద్భవగద్యకర్త మల్లికార్జున పండితారాధ్యుడు నన్నెచోడునికి సమకాలికుడు. అనగా నన్నయకు అవ్యవహితభావి. ఆ నన్నయభట్టు అవతారికలో "మృదుమధుర రసభావ భాసురనవార్థ వచన రచనా విశారదులయిన మహాకవులు" కలరు. ఇట ఆ మహాకవులు చమత్కారముగా మాటాడువారు అను తాత్పర్యము సులభగ్రాహ్యము. కాని వైయాకరణులకు అపారశబ్దశాస్త్ర పారగత్వము, పౌరాణికులకు అనేక పురాణప్రావీణ్యము, తార్కికులకు సమస్తశాస్త్ర సముద్రావగాహనము లక్షణములు కాగా మహాకవులకు సంభాషణ చాతురిమ యేమంత మహావిశేషమని ఆ విశేషణము? పౌరాణికులు తార్కికులు మాత్రము సంభాషణ చతురులు కారా? అంతేకాదు. సంభాషణమాత్రమే అయినపక్షమున "రచనా విశారదులు" అను విశేషము అర్థవంతమా? వచనశబ్దము పద్య గద్యోభయపరము కదా?—అను ప్రశ్నలు లిటు అనల్పపరిశీలన సహములు. అరవశతాబ్ది సంస్కృత వచనగ్రంథ రచనా వైశారద్యమున వచనశబ్దము పద్య గద్యోభయ వ్యవహారమునకు బోధకము. ఇక సాధకము. ఆంధ్ర సరస్వతి అవతరించక పూర్వము ఆంధ్రులు కన్నడభాషలో కవులైరి. అందు ప్రథమాంధ్రకవి నాగార్జునుడు కన్నడ గద్య కావ్యకర్తగ తొమ్మిదవ శతాబ్ది నృపతుంగుని "కవి రాజమార్గము"లో ప్రసక్తము. ఈ నాగార్జునుడే తెలుగులో త్రిపిటకం "రచియింపించి ప్రచురించి"నట్లు బౌద్ధ వాఙ్మయవేత్తల అభిప్రాయము. పంద్రెండవ శతాబ్ది మల్లికార్జునపండితారాధ్యుడు మాత్రమే గాక పాల్కురికియు మారయ్య, మడివాళదేవప్రభృతులు కన్నడభక్తివచనకర్తలు.

ఆరవ శతాబ్ది మొదలు పంద్రెండవ శతాబ్ది వరకు అటు సంస్కృతమున ఇటు కన్నడమున వచన కర్తలు వెలయ పదకొండవ శతాబ్ది మధ్యభాగమున—అనగా నన్నయభట్టు అవతారికలోని—వచన రచనా విశారదులు వచనరచనా విశారదులే అనుట విపరీతము కానేరదు. వారు సంస్కృత కర్ణాట వచనరచనా విశారదులేగాక ఆనన్నయభట్టు వలెనే "ఉభయ కావ్యరచనాభిశోభితులు" అనగా "ఆంధ్రవచన రచనా విశారదులును అనుట సందేహము. ఉభయ కవిత్వమనగా సంస్కృతాంధ్రకవిత్వమని కేతన దశకుమారచరిత్రలో స్పష్టప్రతిపాదనము. కనుక నన్నయ కాలమున కేవలాంధ్ర వచనరచనా విశారదులు కొలువులందు కోవెలలందును ఉండుట సహజము. కారణము ఆనాటి జాతీయ జీవనము ఆలయాశ్రితము. అట్టివారల ఆలోక రసావేశము గేయరూపమైన భక్తివచనముల ప్రాదుర్భావమునకు ప్రాతిపదిక. ఆ భక్తివచనములే చూర్ణికలు, వచనములు, విన్నపములు. పదకొండవ శతాబ్ది మధ్యభాగమున పద్య కవిత్వమెట్లు ఆకస్మికము కాదో గద్యకవిత్వము నంతియే. నన్నయభట్టు పద్యరచనమునకువలె, నన్నయభట్టు గద్యరచనమును పరిణామక్రమ పరాకాష్ఠగ ప్రతీయమానమే. అంతేకాదు. అసలు తెలుగు వాఙ్మయము ఆరంభమే వచనరూపము. నన్నయభట్టు సంస్కృతమున శ్రీకారము చుట్టె ఆంధ్రమున అందుకొన్నది ప్రథమతః వచనమే." అని సకల భువనరక్షణ ప్రభువులె యాద్యులైన" అనియేకదా ఆంధ్ర వాఙ్మయారంభము. కనుక పదకొండవ శతాబ్ది కావ్యగత వచనముకంటె పూర్వము ప్రత్యేకవచనము యొక్క ప్రాదుర్భావము బహువిధ భాసమానము. అందు భక్తి వచనము లోకము భాగధేయములు. అవి నేడు అనుపలబ్ధములగుట కాలమహిమ! మొత్తముమీద పదవ శతాబ్ది పర్యంతమును ప్రభుసంబంధి శాసన వచనముతో పాటు సర్వప్రభుసంబంధి భక్తివచనము ప్రత్యేకాంధ్రవచన వాఙ్మయమునకు ప్రాథమికావస్థ.

అది పూర్వరంగము. ఆనాటి వ్యవహార వచనమునకు వాఙ్మయ వచనమునకు శాశ్వత కావ్యగౌరవ ప్రదాత భారత సంహితారచనబంధురుడైన వాగనుశాసనుడు నన్నయభట్టు. పద్యరచనా పరిణామ ప్రాభవమునకువలె గద్యరచనా పరిణామప్రాభవమునకు కూడ నాందీపఠనము నన్నయకృతియే. ఆంధ్రికి నన్నయభట్టు వచనము నాందీవచనము.

---

6. కన్నడ వాఙ్మయములోని ఆంధ్రకవులు - పినుపర్తి వేంకటరత్నము గారు. ఆంధ్రపత్రిక - సంవత్సరాది సంచిక - ప్రమోదూత.

దివ్యదీపావళి

శ్రీ ఉత్పల సత్యనారాయణాచార్య

ఇవిగో! దీపము లెల్ల వెల్గె నివు డింటింటన్ గవాక్షమ్ములన్
వివృతంబైనవి; సర్వమానవ మనో వీథీ సుహృద్భావ గౌ
రవ మవ్యాహత దివ్యదీపకళి కాలంకారనీరాజనో
త్సవమై పర్వెను దిగ్దిగంతర పరీత శ్రీవిరాణ్మూర్తికిన్.

ఏ యింట వెలిగిన నేమి యీ దీపంబు
లింటింట నొకకాంతియే రహించె
ఏ చోట బుట్టిన నేమి యీ పసివాడు
సర్వ మానవ సమాజమ్మువాడె
ఏ పాట బాడిన నేమి యీ దినమున
ధ్వనియించు నాత్మైకతత్త్వం బొకండె
ఈ రోజు నా యింటి ద్వారాలు దెఱతు నా
హూతులకును ననాహూతులకును

రండు! మీ కందఱకు సోదరుండ నేను
వ్యక్తిగత మెల్ల నేడు ప్రాపంచిక మ్మొ
నర్చి సేవింతు నా జగన్నాథ దేవ
పూర్ణ మంగళాలంకృత స్ఫూర్తి మూర్తి!

ఎచ్చట నీదుపుత్రులు సహింపగరాని దరిద్రతాభరం
బచ్చగ మోయుచున్ ధన మదాంధులచే నవమాన్యులయ్యు ని
ష్పచ్చరమైన యా బ్రతుకు బాటల దివ్వెలబారు దీర్చరో
అచ్చటికే జగమ్మును దయాపరతన్ దరలింపుమో ప్రభూ!

సూఫీ దృక్పథము

శ్రీ వాసిరెడ్డి పార్థసారధి

జ్ఞాన శిఖరాగ్రములను చేరిన మహనీయులకు అనంతాకాశము కనిపిస్తుంది. అక్కడ నాది నీది అనే భేదభావం స్ఫురించదు. భూమిమీద ఇది ఇంతవరకు నాది, అది అంతవరకు నీది అని చూపించుటకు వీలున్నది. పైన ఇటువంటి గుర్తులకవకాశమే లేదు. ఆధ్యాత్మిక జ్ఞాన గౌరీశంకర శిఖరములను అధిరోహించి, అక్కడ జ్ఞానజ్యోతిని ముట్టించినవారిలో ఉపనిషదృషులు అగ్రగణ్యులు. వివిధ కాల దేశములలో అనేక జ్ఞానులకు, ఉపనిషత్తులు గమ్యస్థానము లైనవి. 'జ్ఞానభానుడు తూర్పున (భారతభూమి) ఉదయిస్తాడనీ, భారత దేశం గాలి సోకిందనీ పడమటి దేశములలో ఒక సూక్తి ఉన్నది. మనలో తిరుపతి వేంకటేశ్వర స్వామికి ముడుపుకట్టక తప్పదన్నట్లు, జ్ఞానార్తికి భారత దేశయాత్ర తప్పదని జర్మనీ వారిలో ఒక నమ్మకం ఉన్నది. ఈ విధంగా పరిహ్యవారు ప్రాణ దానములకు లెక్క చేయకుండా 14 వ శతాబ్దంలో భారత దేశమునకు వచ్చారు.

14 వ శతాబ్దంలో, బాగ్దాదురాజు ఆస్థానసభ్యులలో ఉస్మాన్ షా అనేఆయన ఒకడుండేవాడు. ఇతడు లక్ష్మీపుత్రుడు, పండితుడు, జ్ఞాని. ఇతనికి భారత దేశం సందర్శించాలని ఒక అవ్యక్త ప్రేరణ కలిగింది. వెంటనే తన రాజీనామాపత్రము తన ప్రభువుచేతికిచ్చాడు. రాజు నయాన, భయాన బోధపరచి చెప్పారు. వినలేదు. క్రీస్తుశకము 1350 లో భారత యాత్రకు ముగ్గురు మిత్రులతో పయనమైనాడు. స్నేహితులు కూడా ఇట్టి జ్ఞానార్తులే. మనము ఈశ్వర దర్శనార్థము వెళ్ళుతున్నాము, మనకు ధనంతో పనిలేదు, మనవెంట ఏమీ తీసికొని వెళ్ళకూడదని నిర్ణయం చేసుకొన్నారు. ఈ విధంగా వారంతా ఒకపడవలో బయలుదేరారు. కొంతదూరం వచ్చినప్పటికి, పడవ మునుగుటకు సిద్ధమైనది. అప్పుడు ఉస్మాన్ షా మీలో ఎవరైనా డబ్బును దగ్గర ఉంచుకున్నారా అని ప్రశ్నించాడు. వారిలో ఒకడు 'నావద్ద ఒక బంగారునాణెము ఉంచుకున్నాను, వానకురిసిన రోజున అక్కరకొస్తుందనుకున్నాను.' అని పశ్చాత్తాపం ప్రకటించాడు. నీ చేతిలోవున్న ఆ నాణెం సముద్రంలో పారవేయుమని ఉస్మాన్ షా అన్నాడు. అతడు దానిని సముద్రగర్భంలోనికి విసిరివేశాడు. ఆశ్చర్యంగా, ఆ పడవ అపాయం నుండి అధిగమించి, క్షేమంగా పయనించింది. ఈశ్వర సేవకులకు, ఈశ్వరుడే ధనము, వాడే రక్షకుడు. ఈ విధంగా వారు అరేబియా సముద్రమును దాటి, సింధు తీరం చేరారు. సెహ్వాన్ అనే పట్టణంలో దిగారు. ఇక్కడి ముసల్మాన్ మతబోధకులు, ఒక పాత్ర నిండా పాలుపోసి, వీరికి పంపారు. ఉస్మాన్ షా, ఈ పాత్ర తీసుకొని, ఆ పాలపైన ఒక పుష్పం ఉంచి తిప్పిపంపాడు. పాలవలె ఒకపాత్రలో మేముండే వారం కాము. జీవిత ప్రవాహమునే పాలమీద, పుష్పం వలె తేలియాడే వారమని దీనిమూలంగా ఉస్మాన్ షా తెలియచేశాడు. ఇది సూఫీల మూల లక్ష్యం.

సూఫీలకు సింధురాష్ట్రము పట్టుకొమ్మ. 14వ శతాబ్దంలో మహమ్మదీయ ప్రవక్త మనుమడు అలీ దీనికి జనకుడని కొందరంటారు. ముసల్మాన్లు సింధుదేశం వచ్చినప్పుడు అక్కడ బౌద్ధమతం ఉన్నదనీ ఈ బౌద్ధమత ప్రభావం వల్లనే వారు సూఫీలుగా మారారని కొందరంటారు. ఇది సత్యదూరమని నా అభిప్రాయం. సూఫీ తత్త్వంలో బౌద్ధసిద్ధాంతాలు లేవు. పైగా దానికి విరుద్ధభావాలున్నవి. సూఫీలు ఆస్తికులు, భక్తులు. వీరిభక్తి రాధ మధురభావ ధోరణిని పోలింది. బౌద్ధమతము ఈశ్వరుని గురించి చెప్పదు. కనుక మూల సిద్ధాంతమే సూఫీతత్త్వానికి వ్యతిరేకంగా ఉన్నది. సూఫీతత్త్వములకు, ఉపనిషత్తుల భావములకు చాలా దగ్గర పోలికలున్నవి. ఉపనిషత్తుల ప్రభావమే వీరిని సూఫీలుగా మార్చినదని నా అభిప్రాయం. సూఫీ గేయాలు వింటే, అద్భుతంగా తెలుగువాటపాటే ఉపనిషత్తత్త్వములు విన్పిస్తుంటుంది. సూఫీ తత్త్వం పుట్టిన కాలంలో తెలుగుదేశంలో హరిహర మతములకు తీవ్ర కక్షలేర్పడగా మహాజ్ఞానియైన తిక్కన హరిహర సమైక్యం బోధించాడు. సరిగా ఆ కాలంలో ఉత్తర భారతభూమిలో హిందూ ముసల్మాన్ మతములకు తీవ్రకక్షలేర్పడినవి. అప్పుడు ఉన్నత జ్ఞానశిఖరముల నధిరోహించిన బ్రహ్మజ్ఞానులు, సత్యమునకు అవధులు

లేదనీ, ఈశ్వరుడు సమస్త మానవుల హృదయములందు ఉన్నాడనీ బోధించారు. ఇటీ వారిలో కబీరు ప్రముఖుడు. తెలుగువారు అందరూ కబీరు పేరు విని ఉంటారు. ఇతడు సూఫీయే. విశ్వకవి రవీంద్రునికి సూఫీ తత్త్వంపై మిక్కిలి మక్కువ. ఈయన గానం చేసిన గీతాంజలిలో సూఫీ తత్త్వచ్ఛాయలున్నవని శ్రీ గురుదయాల్ మలిక్ కొన్ని పోలికలు చూపించాడు. సూఫీతత్త్వం మతము నేర్చుట గోడలకు ప్రాముఖ్యమివ్వక, ఉపనిషత్తులవలె సత్యాన్వేషణకు, ఏకత్వమునకు ప్రాముఖ్య మిస్తుంది.

సూఫీ తత్త్వము

సూఫీశబ్దము పర్షియన్ శబ్దమైన సఫ్వాహ్ నుండి, లేక గ్రీకు శబ్దమైన సోఫోస్ నుండి పుట్టిందని కొందరంటారు. ఈ రెండు శబ్దముల అర్థము జ్ఞానము. అనగా సూఫీశబ్దమునకు అర్థము జ్ఞానయోగమే. కొందరు సూఫ్ శబ్దం సూఫీపదంనుండి పుట్టినదంటారు. సూఫ్ అనగా వూలు. మొదట సూఫీలు ఊలు చొక్కాలు తొడిగే వారట. దానివల్ల వారిని సూఫీలని పిలిచేవా రంటారు. శ్రీ గురుదయాల్ మలిక్ ఈ విషయం వివరిస్తూ "సూఫీశబ్దము సఫానుండి పుట్టిందనీ, సఫా అనగా, ఇంగ్లీషు శబ్దమైన సోఫా అని అర్థం చెప్పారు. ప్రవక్త జీవించిన రోజులలో మసీదు బైట ఉండే బల్లలమీద కొందరు కూర్చుని ఉండేవారు. వీరు ముషికొరకు గాదు ఇట్లా కూర్చున్నది. అంతములేని ఈశ్వరుని మసీదు నాలుగోడల మధ్య బంధిస్తున్నారని మౌనంగా నిరసన చూపించుట కిట్లు కూర్చునేవారు. వీరే సూఫీలన్నారు. దీని భావమే కబీరు గానంచేశాడు: "మక్కావో నేల, కాశీవో నేల, ఈశ్వరుడు నీ హృదయంలోనే ఉన్నాడు!" సఫా అనగా శుభ్రం చేయుటని, హృదయమాలిన్యమును పరిశుభ్రం చేయుటే సూఫీ శబ్దమునకు అర్థమని కొందరన్నారు.

ప్రపంచ మంతా ఈశ్వరుని స్వరూపమే. ఈశ్వరుడు హృదయాంతర్యామి. హృదయమే ఈశ్వరాలయం. సూఫీలకు వేరే దేవాలయములు లేవు. వారికి మతంపై పట్టుదలలేదు. అసలు సూఫీతత్త్వం మతం కాదని కొందరంటారు. వీరి పూజలు సౌందర్యారాధన, ప్రేమ, పాటలు మొదలైనవి. సౌందర్యము మానవుని హృదయం చైతన్యవంతం చేసి, ప్రేమ విరియజేయగలదని వీరి భావము. హృదయ ప్రాధాన్యమయిన దీని తత్త్వము.

హృదయము, తృతీయకరణము

హృదయమును గురించి శాస్త్రీయ పరిశోధనలు చేసి, నిగ్గు తేల్చినవి ఉపనిషత్తులు. కనకనే, శాస్త్రీ యుక్తమైన నేటికాలంలో యూరపులో ఉపనిషత్తు లఖండ ప్రశంస లందుకొన్నవి. పండితుడు, ఋషితుల్యు డైన మాక్సుముల్లరు ఇట్లా అన్నారు.

"ఉపనిషత్తులలో మానవుని యోచన ఉన్నత శిఖరముల నందినది. నా ఆనందముకు విరామ కాలంలో ఉపనిషత్పఠన చేస్తాను. ఇవి నాకు ఉదయభానుని ప్రకాశంవలె పర్వతాగ్రములందు వీచు స్వచ్ఛ వాయువులవలె స్ఫురిస్తాయి" జర్మనీ వేదాంతి షొపెన్‌హోవర్ అన్నమాటలివి. "ఉపనిషత్తులోని ప్రతి వాక్యమునుండి, అదమ్యమైన, అగాధమైన, ఉత్కృష్టమైన ఆలోచనలు కలుగుతవి. ఉపనిషత్తులు మహోత్తరమైన, పవిత్రమైన, వాస్తవమైన, సత్యమైన భావములతో నిండియున్నది. విశ్వమంతటిలో ఉపనిషత్తులవలె శ్రేయస్కరమయిన ఉత్కృష్ట విద్య ఏదీలేదు. ఇవి సంపూర్ణ జ్ఞానదృష్టితో సేకరించబడినవి. ఈ నాడుగాని, ఇంకో నాడుగాని, ఉపనిషత్తులు విశ్వమానవమతానికి తప్పక ప్రాతిపదికలు కాగలవు."

కాంటు పుస్తకములోని పదిపేజీలనుండి కన్న, ఉపనిషత్తులలోని ఒక్క పేజీనుండి ఎక్కువ జ్ఞానం పొందవచ్చన్నాడు షోపెన్‌హోవర్. ఇతని నొకరు ఎవరవునీవని అడిగారు. నేనెవరినో నాకు తెలియజేస్తే నీకు నేను చాలా ఋణపడివుంటానన్నాడు. ఇతనెవరో పిచ్చివాడని వదలిపెట్టి వెళ్ళాడా ప్రశ్నించిన వ్యక్తి. ఈ విధంగా ఇతడు ఉపనిషత్తుల పరిశీలనలో పడాడు. ఈశోపనిషత్తు ప్రకారం నూరేళ్ళు జీవించుతా నంటూండేవాడు. ఇతనికి ఈ విధంగా ఉపనిషత్తులంటే అగాధప్రేమ ఏర్పడ్డది. ప్రాన్సు దేశీయుడు, ప్రఖ్యాత వేదాంతచారిత్రికుడు అయిన విక్టరుకజిన్ 1829 సంవత్సరంలో, ఇలా ఉపన్యసించాడు. "ఇప్పుడు యూరపులో వ్యాపిస్తున్న ఉపనిషత్తులు శ్రద్ధతో పరిశీలిస్తే మహోత్తరమైన విషయాలెన్నో అవగాహన చేసుకొనగలము. ఆ గ్రంథరాజములకు మనం మోకరిల్లవలసిఉన్నది" పండితశ్రేష్ఠుడు సర్ విలియం జేమ్సు ఇట్లా అన్నాడు. "భారతీయ వేదాంత గ్రంథములు చదివినప్పుడు పైథాగరస్, ప్లేటోలు తమ సిద్ధాంతాలు హైందవఋషివర్యులనుండే గ్రహించారా అనిపిస్తుంది." ఈ విధంగా ఈ మహాపండితులు, ఉపనిషత్తులవంటి జ్ఞానగ్రంథములు వేరే లేవని అభి

ప్రాయపడ్డారు. ఛాందోగ్యోపనిషత్తు హృదయనిర్వచనం ఈ విధంగా ఇచ్చింది. "హృది, అయం, ఇతి, తస్మాత్, హృదయం" ఆత్మ ఇందులో నివసిస్తున్నాడు కనక హృదయమైనది. ఇది ఒక అర్థం. సమస్త ప్రాణములు హృదయంలో ఉన్నవి కనుక హృదయం. ఇది రెండవ అర్థము. కఠోపనిషత్తు హృదయంలో 101 నాడులున్నవనీ, ఇవి శరీరమంతటా వ్యాపించి, శరీరమును నడుపుచున్నవనీ చెప్పుతున్నది. ఇవి శరీరమునకు మూల స్థానాలు. సూర్యుడు హృదయంలో ఉన్నాడు. ఇతని ప్రకాశమే ఇతరత్రా వెలుగునిస్తున్నది. తైత్తిరీయోపనిషత్తులో హృదయమునుగురించి విపులంగా చెప్పబడ్డది. కంఠమునకు జేనెడు క్రిందుగా నాభికి జేనెడు పైగా హృదయపద్మం ఉన్నది. ఇది అధోముఖంగా వేళ్ళాడుతున్నది. దీనిలో విశ్వస్వరూపియైన పరమాత్మ ఉన్నాడు. ఈ హృదయం మధ్యలో సూక్ష్మమైన రంధ్రమున్నది. దానిలో పరమాత్మ ఉన్నాడు. ఇక్కడ అగ్నిజ్వాల ప్రకాశిస్తున్నది. ఇది నల్లని మేఘములమధ్య మెరయు మెరుపుతీగవలె ప్రకాశిస్తున్నది. ఇది పచ్చని కాంతి గలదిగాను, వరిముల్లువలె సూక్ష్మమైనదిగాను స్ఫురిస్తున్నది. దీనికి ఉపమానము ఏదీ లేదు. దీనిమధ్య పరమాత్మ ఉన్నాడు. ఇతడే బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులు. సమస్తము ఇతడే. మహోపనిషత్తులో ఈ విధంగా ఉన్నది.

"సంత్యజ్య హృద్గుహేశానం దేవమన్యం ప్రయాంతి యే
తేరత్న మభివాంఛంతి త్యక్తహస్తస్థకౌస్తుభాః"

హృదయగుహలోని ఆత్మదేవుని తెలిసికొనలేక ఇంకెక్కడో భగవంతుడున్నాడని అనుకునేవారు, చేతిలో ఉన్న దివ్యరత్నమైన కౌస్తుభమణిని వదిలిపెట్టి, సామాన్యరత్నము నెదుకువారివలె ఉన్నారు.

మనకు రెండు హృదయాలున్నవి. స్థూల హృదయం మొదటిది. సూక్ష్మహృదయం రెండవది. స్థూల హృదయం ఒకవైపున, సూక్ష్మహృదయం ఇంకొక వైపున ఉన్నవి.

నేను, నేను అంటూ ఆత్మహృదయంలో వున్నాడని రమణమహర్షి తమ అనుభూతి వెల్లడించారు. పరమాత్మ ముఖము సువర్ణమయపాత్రచే మూయబడి ఉన్నది. దీనిని ఈశావాస్యోపనిషత్తు ఇట్లా చెప్పుతున్నది. 'హిరణ్మయేన పాత్రేణ సత్యస్యాపిహితం ముఖం' సాధకుడు, ఈ బంగారుపాత్ర తొలగించాలి. అప్పుడక్కడ పరబ్రహ్మ సాక్షాత్కరిస్తుంది. ఆత్మజ్ఞాన స్వరూపి. అందుకే ఉపనిషత్తు ఈ విధంగా అంటున్నది.

'ఆత్మజ్ఞానస్వరూపి, ప్రాణంలోను, హృదయంలోను ప్రకాశిస్తున్నాడు. కనకనే పరమాత్మకు సచ్చిదానందుడని పేరు వచ్చింది. సత్, చిత్తు, ఆనందుడు. సత్యజ్ఞానానందమయుడు. ఆనందో బ్రహ్మ అని ఉపనిషద్వాక్యం. అతని దర్శనం వల్ల బ్రహ్మానందం కలుగుతున్నది. బ్రహ్మానందం ముందు ఇంద్రియానందము, సూర్యునిముందు దీపం వంటిది. ఇటువంటి బ్రహ్మానందము, జ్ఞానము, సత్యము హృదయంలో ఉన్నవి. దీనిని తెలుసుకోలేక, ఆనందం ఎక్కడో ఉన్నదని వెదుకుట అజ్ఞానం. సచ్చిదానందుని సత్త్వలో రెండు లక్షణాలున్నవి. 1 జ్ఞానమయము లేక జ్యోతిర్మయము, 2 ఆనందమయము లేక రసమయము. ఆనందములేని జ్యోతి సూర్యునివంటిది. జ్ఞానములేని రసము చంద్రుని వంటిది. సూర్యుడు వెలుతురు ప్రసాదిస్తాడు, చంద్రుడు ఆనందం ప్రసాదిస్తాడు. జ్యోతిషశాస్త్రము రవిని ఆత్మఅనీ, చంద్రుడు హృదయమనీ చెప్పుతుంది.

సూఫీలలో 2 రకాలవారున్నారు. 1 వేదాంతి లేక జ్ఞాని, 2 కవి. సూర్యజ్యోతివల్ల ఆత్మజ్ఞానము కలుగును. ఈవిధంగా ఆత్మజ్ఞానం పొందినవానికి జీవితరహస్యములు కరతలామలకము లౌను. వీరిని వేదాంతు లంటాము. చంద్రుని రసమయతవల్ల, సూఫీకి ఆహ్లాదం కలుగుతున్నది. ఈ విధంగా ఆత్మలబ్ధిఅయిన వ్యక్తి సామాన్యుల కందని ఆనందమును అనుభవిస్తాడు. ఇతనిని కవి అంటాము. కవి ప్రకృతిలోని రసమయరహస్యములు ప్రజలకు పంచిపెడుతున్నాడు, వేదాంతి ఈశ్వరుని జ్ఞానరహస్యములు ప్రజలకు పంచిపెడుతున్నాడు. కవి, వేదాంతి హృదయసాధకులే. కవి ఋషిఅని వేదములు చెప్పుచున్నవి. హృదయానందుని దర్శించని వాడు కవి కాజాలడు. పరమాత్మ ఉన్నతశిఖరము అధిరోహించిన వారిలో అహంత నిలిచి ఉండదు. అతని ముందున్నది ఏకత్వం. అందువల్ల అతడు విశ్వమానవుడౌతాడు. సమస్తలోక కళ్యాణమే అతని ప్రయత్నం. ఆ ప్రయత్నమును కవి తన కావ్యంలో ప్రవేశపెడుతున్నాడు. కనకనే విశ్వశ్రేయస్సుకోరనిది కావ్యం కాదంటారు. మహా రసవత్తరమైన నవలా రచయిత, టాల్‌స్టాయ్ మహా నవలాకారుడని అంగీకరించలేదు. విశ్వసహోదరభావం చూపించలేని వాడు నవలాకారుడు కాదని టాల్‌స్టాయ్ భావము. కళలో ఎంతరసమున్నా, విశ్వప్రేమ లేకపోతే ఆత్మలేని శవంవంటిదే. భారతీయ మహాకవులందరూ విశ్వశ్రేయస్సులోనే కావ్యములు రచించారు. వ్యాస వాల్మీకులు మహాతపస్సుచేసి, సత్యదర్శనం పొందారు. వారు దర్శించిన సత్యము, జ్ఞానము ఆనందము తమ మహాకావ్యములద్వారా ప్రపంచమునకు పంచిపెట్టారు.

పరమాత్మ హృదయంలో ఉన్నాడని, పైన తెలుసుకున్నాము. వాని వాణికి హృదయమే స్థానము. అక్కడ అంతర్వాణి సర్వదా వినిపిస్తున్నది. భ్రూస్థానంలో అంతర్జ్యోతి కనిపిస్తుంది. భ్రూమధ్య దేశానికి లోపల చూడగల శక్తి వున్నది. కనుక దీనిని తృతీయ నేత్రమన్నారు. హృదయంలో వినగలశక్తి ఉన్నది. దీనిని తృతీయకర్ణమని అనవచ్చునని నా అభిప్రాయము. పెద్దలు ఎందువల్లో ఈ శబ్దం వాడలేదు. పరమాత్మ వాక్కే గాక, సమస్త జగత్తునుండి శబ్దము వినగలస్థానం హృదయం. ఇది టెలిఫోన్ యంత్రంవంటిది. బాహ్యమైన సమస్తేంద్రియాలు నిగ్రహించి మనస్సు హృదయంతో మేళవిస్తే చాలు. రేడియో శబ్దం వినిపించినట్లుగా అక్కడ వినిపిస్తుంది ఒక దివ్యనాదం. మహాత్మాగాంధి అంతర్వాణిపై వ్యాసం వ్రాశారు. తమకు అంతర్వాణి వినిపిస్తున్నదనీ, సాధన చేస్తే అందరికీ అది వినిపించునని అన్నారు. పతంజలి యోగసూత్రంలో "హృదయే చిత్తసంవిత్" అని ఉన్నది. హృదయమందు ధ్యానించిన యెడల, తన చిత్తమునందలి విషయములు, పరుల చిత్తములందలి విషయములు తెలియునని దీని భావము. అనగా హృదయధ్యానంవల్ల తనలోని అంతర్వాణియే కాక, ఇతరుల ఆలోచనలు కూడా వినవచ్చునని అభిప్రాయము. ఇందువల్లనే బ్రహ్మానంద స్వామి "గురువు లేనప్పుడు పరిశుద్ధహృదయమే గురు"వని ప్రవచించాడు.

మానవునికి, భగవదాదేశం హృదయంద్వారా స్ఫురిస్తున్నది. ఏదైనా చేయకూడనిపనిని చేయబోయేటప్పుడు హృదయం చెయ్యవద్దని వారిస్తుంది. ఏదైనా కష్టం రానున్నప్పుడు, కారణం తెలియకుండానే హృదయం అందోళితమౌతుంది. మంచిరానున్నప్పుడు హృదయం శరదృతువులో నిర్మలాకాశంవలె ప్రశాంతంగా ఆనందమయంగా ఉంటుంది.

సూఫీలకు ఈశ్వరుడు జ్యోతిస్వరూపి. ఈ జ్యోతి ప్రకాశవంతమైనది, పరిశుద్ధమైనది, నీడలేనిది, జ్యోతులన్నిటికి జ్యోతియైనట్టిది హృదయధ్యాతల నంతర్నేత్రములని అంటారు. క్రైస్తవమతంలో వీరిని మర్మసాధకులంటారు.

ఏల్ యూనివర్సిటీలో 40 ఏండ్లనుండి హృదయకోశం పరిశోధిస్తున్నారు. హృదయంలో వైద్యుతజ్యోతి ఉన్నదని ఇంతకుపూర్వమే కనిపెట్టారు. దీనిలో ఇంకా అనేకాద్భుత రహస్యము లున్నవని ప్రచురించారు.

మౌనము

హృదయధ్యానమునకు ప్రార్థన, నామజపము, స్మరణ, మౌనము సాధనలు. నామజపంకన్నా, స్మరణ చాలా శ్రేష్ఠమని సూఫీలభావన. మౌనము రెండు విధాలు. (1) శారీరకమౌనము, (2) మానసికమౌనము. మౌనమునకుపాంగం ఏకాంతవాసం. శరీరమౌనము ప్రవచనసోపానము. దీనికి మానసికమౌనమే గమ్యస్థానం. మౌనమే ఈశ్వరుని వాక్కు. మౌనమనగా శూన్యం కాదు. మౌనము తెల్లకాగితం వంటిది. భగవంతునికి రూపం ఉన్నది, అలాగే రూపం లేదనికూడా అనవచ్చును. భగవంతునికి రూపం ఉన్నది, కాని అది మనం అనుకొనే రూపంవంటిది కాదు. భగవంతుని రూపంగురించి ఉపనిషత్తులలో ఒక చక్కని కథ ఉన్నది. బ్రహ్మ ఎటువంటివాడని గురువును శిష్యుడు ప్రశ్నించాడు. గురువు మాట్లాడలేదు. శిష్యుడు ఆ ప్రశ్నే మళ్ళీ అడిగాడు. గురువు తిరిగి అలాగే అట్లే మౌనంగా ఉన్నాడు. శిష్యుడు మళ్ళీ ప్రశ్నించాడు. గురువు 'నీ ప్రశ్నకు జవాబు చెప్పితినిగదా!' అన్నాడు. ఉపనిషత్తులను అర్థం చేసుకోవాలంటే జ్ఞానసంపన్నులై ఉండాలి. అటువంటివారికిగాని అవి అర్థంకావు. విశ్వరహస్యములన్నీ దాచిన సువర్ణపేటికలవి.

సూఫీముఖ్యులలో దర్యాఖాన్ ప్రముఖులు. వీరు మౌనమునుండి వాక్కు వస్తుందని అన్నారు - అనగా మౌనమనే బంగారమునుండే వాక్కులనే సువర్ణాభరణములు తయారగునన్నమాట. కొందరు భౌతికవాదులన్నట్లు మౌనము సోమరితనం కాదు. వాక్కుకన్న శక్తిగలది మౌనము. ఇందుకే రమణమహర్షి నోటితో చెప్పేబోధకన్న, మౌనంవల్ల ఎక్కువ చెప్పవచ్చునని అన్నారు.

మౌనం ఎప్పుడూ భాషిస్తూనే ఉంటుంది. కాని ప్రపంచగోలవల్ల ఆభాష వినలేకుండా ఉన్నాము. దీనిగురించి చీనావారి గ్రంథంలో ఒకసూక్తి వున్నది. 'బురద నీటిని కదిలిస్తూవుంటే, బురద అట్లే ఉంటుంది. కదిలించకుండా ఉంచితే బురద తేరుకుని శుభ్రజలం వస్తుంది.'

మనస్సు బురదనీటివంటిది. దానిని కదిలిస్తూవుంటే ఎప్పుడూ మలినంగానే ఉంటుంది. మనస్సు కదిలించకుండా ఉంటే, అది పరిశుద్ధమై ఆత్మజ్ఞాన సంపన్నమవుతుంది. మనస్సనే బురదనీటిని కదిలించకుండా ఉంచడమే మౌనం. మౌనమనగా ఎటువంటిదో, ముక్తికోపనిషత్తు ఈవిధంగా చెప్పుతున్నది.

'సంత్యక్తవాసనాన్మౌనాదృతే నాస్త్యుత్తమం పదం.' సమస్తమైనవాసనలు వదిలి, మౌనంగాఉండుటే ఉత్తమమైనపదవి. మౌనమునకు మాట్లాడకుండావుంటే చాలదు. మనస్సులో ఉండే సమస్త వాసనలు ఆలోచనలు, కోరికలు విసర్జించాలి. పతంజలి యోగసూత్రము

చిత్తవృత్తులను నిరోధించుటే యోగమని అంటున్నది. భగవద్గీత మనోనాశనమే యోగమంటున్నది.

మౌనము పరమసుఖప్రదమైనది. ఆత్మజ్ఞానమును, ఆత్మశక్తిని ప్రసాదిస్తున్నది. నాడులకు పుష్టి, మనస్సునకు నిర్మలత, ఆహ్లాదము ప్రసాదిస్తున్నది.

మహాపురుషులు కొందరు ఒక కార్యం తలపెట్టినప్పుడు ముందుగా కొంతకాలం మౌనంగా ఉండేవారు. పిమ్మట వారిపనులు నిర్విఘ్నముగా జరుగును. బుద్ధుడు, క్రీస్తు, మహమ్మదు, మహాత్మగాంధి మొదలైనవారు కొంతకాలం మౌనముద్రాంకితులయ్యేవారు. మనవంటి సామాన్యులకూడా ఒక పని చెయ్యబోవునప్పుడు, కొంతకాలం మౌనంగా ఉన్నయెడల ఎంతో ఉపయోగపడుతుంది.

పాశ్చాత్య పండితుడు కార్లయిలు మౌనాన్ని గురించి ఇట్లా అన్నాడు. 'ఒకరోజు మౌనంగావుండు రెండోరోజున నీ ఆలోచనలు ఎంత తేటగా ఉంటాయో చూడు. అయిన్‌స్టీన్ అనుభవాన్ని ఇలా చెప్పాడు.' నేను పల్లెవాసంలో ఏకాంతంగా ఉండి, ఆ ప్రశాంతజీవితము నా సృజనాత్మక మనస్సుకు ఎంతటి పుష్టి ఇచ్చిందో గమనించాను.' ఇంతేకాక సాధకునకు ఏకాంతవాసము ప్రియుని శయ్యాగృహమునీ, అది శాంతి లదంద్రకిరణములతో నిర్మింపబడినదనీ అంటారు సూఫీలు. ఇందుకే వారు ప్రశాంతనిశాకాలంలో మౌనముద్రాంకితులై ఉంటారు.

ఓంకారము

వారి మంత్రము ఓంకారమువలె ఉంటుంది. 'హూ' అంటారు దానిని. దీనిని బ్రహ్మాండాక్షరమనీ, శబ్దాక్షరమనీ అంటారు. ఈ అక్షరమే భగవంతుని నామమంటారు సూఫీలు. పతంజలి దీనినే 'తస్య వాచకః ప్రణవః' అన్నారు. దీనికి ఈశ్వరుని పేరు ఓంకారమని అర్థము. సూఫీగురువు శిష్యునికి మంత్రోపదేశమిచ్చినప్పుడు, చక్కటి కాగితంమీద ఎంతో సొగసుగా ఈ ప్రణవమంత్రమే వ్రాసి ఇస్తాడు. దీనిని మహోత్కృష్టమైన ఒక దివ్యమైన తాయెతుగా భావిస్తారు. సూఫీలు ధ్యానసాధనకు ప్రణవజపం చేస్తారు. ఇది చీకటిలో దీపంవలె వెలుగునిస్తుందని వారి నమ్మిక.

భక్తిపూర్వకంగా ప్రణవోచ్చారణ చేసినయెడల, యోగభంగములు తొలగునని ఉపనిషత్తులు చెప్పుతున్నవి. ముండకోపనిషత్తు ఓంకారోపాసన లేనిదే సిద్ధిలేదంటుంది. ప్రణవము దీర్ఘంగా ఉచ్చరించిన ముక్తిలభించును. హ్రస్వంగా ఉచ్చరించిన పాపములు నశించును. ప్రణవము భావంతో, భక్తితో ఉచ్చరించిన, ఎటువంటి రోగాలయినా నయముచేసి, సత్త్వమునిచ్చును. మాతృత్వం ప్రసాదించునది కనకనే 'ప్రణవ' మయినది.

ఆవేదన, బాధ

ఈశ్వరుడు శరీరంలో బందీయై ఉన్నాడు. ఇతనిని పొందుటకు శరీరబంధములనుండి విముక్తిని చేయాలి. బంగారము మలిన రహితం చెయ్యాలంటే అగ్నితపం చెయ్యాలి. ఇట్లే శరీరమునకు బాధ తప్పదు. బాధవల్ల భగవంతుడు సన్నిహితుడవుతాడు. సూఫీలు బాధ ప్రియమిత్రుడంటారు. సంపద ఆధ్యాత్మికమైన మృత్యువని వారంటారు. వారిలో ఒక సూక్తి ఉన్నది. తాను పోగొట్టుకున్నదానిని గురించి హృదయం ఏడుస్తుంటే, తాను కన్నదానిని గురించి ఆత్మ నవ్వుతుంది. తీవ్రవేదన లేనిది భగవానుడు దగ్గరకు రాడు. ఇందుకు ఎంతో బాధ భరించాలి.

మధురభావము

సూఫీలు భగవంతుని ప్రియునిగా భావించి ఆరాధిస్తారు. ఇది భారతీయుల నవవిధ భక్తులలో ఒకటి. రాధ శ్రీకృష్ణుని ప్రేమవంటిది. ఈశ్వరుని ప్రాణేశ్వరునిగా ఆరాధించుటే మధురభావము. ఇటువంటి భక్తి చాలా మతములలో ఉన్నది. క్రైస్తవమతంలో కూడా మధురభావం ఉన్నది. క్రీస్తుశకము 1336 సంవత్సరంలో సియాన్ క్యాథరిన్ అను క్రైస్తవ భక్తురాలు కలదు. ఈమె క్రీస్తును పతివివాహం చేసుకొన్నది. ఈవిధంగా క్రీస్తుప్రభువును వివాహమాడిన క్రైస్తవభక్తులు చాలామంది ఉన్నారు. గీతాంజలిలో రవీంద్రనాథ ఠాకూరు ఒకచోట ఇటువంటిభక్తి వివరింపజేశారు. కామమును భగవంతునివైపు త్రిప్పుటే మధురభక్తి.

సూఫీలలో మాలిక్ మహమ్మద్ జయసీ భగవంతుని తనప్రియురాలుగా పూజ్యమహిళగా భావించి ఆరాధించాడు. ప్రియురాలి దర్శనంకోసం జోగిగా వెళ్ళాడు.

ఈశ్వరసాయుజ్యమునకు సూఫీలలో కొన్ని సాధనలున్నవి (1) నేను బ్రహ్మమును, (2) నేను శరీరం కాను, (3) నేను బ్రహ్మమును అని మూడు విధాలీభావము. ప్రథమదశలో ఉపనిషద్వాక్యంలోవలె 'అహం బ్రహ్మ అస్మి' అని పారాయణచేస్తారు. రెండవదశలో 'నేను' ఏమికాదో అది తెలుసుకుంటారు. ఉపనిషత్తులలోని 'నేతి, నేతి'వలె. నేను శరీరం కాను, ప్రాణం కాను. మనస్సు కాను. ఇట్లాగే తాను కానిదంతా తెలుసుకొంటాడు. మూడవ మెట్టులో తానుఏమిటో

తెలుసుకొంటాడు. అప్పుడు సోహంభావన చేస్తాడు. అప్పటికి మనస్సులో సూక్ష్మమైన కొన్ని శక్తులు తెలిసీ తెలియకుండా ఉంటవి. ఇప్పుడు ఈశ్వరుడు ఉన్నాడా లేడా అనే అనుమానం ప్రవేశిస్తుంది. సర్వసాధకులు దీనిని కాళరాత్రి అంటారు. ఇది చాలా బాధాకరమైనది. నీటిబొట్టు దొరకని సహారా ఎడారి వంటిది. దీని పై భగవద్గీత విషాదయోగ మంటున్నది. క్రమంగా ఆ వేదన, ఆకాంక్ష తీవ్రమై తీవ్రతర మైనప్పుడు కాని జ్యోతిర్దర్శనం కాదు. ఇందుకు ప్రార్థన కావాలి. ప్రార్థన అనగా ఈశ్వరారాధన. ఈశ్వరుని అనుగ్రహంవల్ల ఇంద్రియజయం కలిగి, ఈశ్వరదర్శనం లభిస్తుంది.

రాధాకృష్ణపండితులు సూఫీలనుగురించి ఇలా వ్రాశారు: 'సూఫీలు ఏకాంతవాసప్రియులు, వారు ఎడారులలోనో, అడవులలోనో, కొండలలోనో ఒంటరిగా ఉంటారు. తమదగ్గరకు వచ్చినవారు ఇచ్చేదానంవల్ల వారు రోజులు గడుపుతుంటారు. సత్యము వేది ఒకటేఅనీ, అది అనంతమైనదనీ వారినమ్మిక. మానవాత్మ ఈ అనంతంలోని ఒకభాగం మాత్రమే. ఆత్మ శరీరంలో బంధింపబడి ఉన్నది. శరీరబంధం జయించినప్పుడే, ఆ బందీ విడుదలపొందుతున్నాడు. విడుదల ఈశ్వరధ్యానంవల్ల జరుగును. అనిత్యమైనది ప్రపంచంలోనిదంతా నశించేదే.'

అందము, ఆనందము ఈశ్వరదూతలు. సౌందర్యారాధనవల్ల ఈశ్వరుని చేరవచ్చును. ఒకసూఫీ శేఠి శాస్త్రప్రకారం సాధనచేసినా, ఈశ్వరదర్శనం కలుగలేదు. ఈశ్వరుడ్నే అడిగాడు నాకు దర్శనం ఎందుకివ్వవని. నన్నుగురించి పాడుతూ నృత్యంచేసేచోటికి వెళ్ళమని ఆదేశించాడు ఈశ్వరుడు. భక్తుడలే చేశాడు. ఆగానం, ఆ నృత్యం ఇతనికి సాహాయ్యం కలిగించినవి. అప్పుడతనికి ఈశ్వరదర్శనం కలిగింది. కాయ పండుటకు నీడ, ఎండ రెండూ ఎంత అవసరమో, జీవి కలుగుటకు సుఖదుఃఖాలు రెండూ అంత అవసరమని సూఫీలంటారు. గోసాయీలు గంజాయి సేవించినట్లు, సూఫీలు మధువు సేవిస్తారు. గోసాయీలు గంజాయి శివప్రసాదమన్నట్లు, సూఫీలు షిరాజ్ వైనును అలా అంటారు. అజ్ఞానము ఆత్మకు శత్రువంటారు. కామక్రోధములు అదుపులో వుంచుకోవలెనే కాని, పూరిగా తొలగించకూడదని ప్రవక్త అన్నాడు. కామక్రోధములను భగవంతుని అనుగ్రహంవల్ల అదుపులోనికి తేవచ్చును. పశ్చాత్తాపం, ఓర్పు, కృతజ్ఞత, ఆశ. భయం, జీవితము అనుభవించుట, వనవాసం, తపస్సు, ఈశ్వరప్రణిధానము, ప్రేమ, మొదలయినవి సూఫీల నియమాలు. సూఫీలు మాంసాహారం భుజించరు. పునర్జన్మమున్నదని నమ్ముతారు. జలాలుద్దీన్ తను రాతినుండి చెట్లులోను, దానినుండి పశువులోను, దానినుండి క్రమంగా మానవులలోను, దేవతలలోను ఈశ్వరునిలోను జన్మిస్తానని పాడాడు.

దర్శనములు

హృదయమాలిన్యం తొలగి, హృదయఫలకం పరిశుద్ధమైనపిమ్మట హృదయమునుండి అహంకారం తొలగింపబడ్డ తర్వాత కొన్ని సూచనలు కనిపిస్తాయి. ఇవి స్వప్నములుగాను, దర్శనములుగాను, జ్యోతులుగాను భాసించును. హృదయం కొంత పరిశుద్ధమైనప్పుడు మిణుగురు పురుగులవలెను, దీపంవలెను, మంటలవలెను వెలుగులు కనిపించును. ఇంకా కొంచెం పరిశుద్ధమైన తర్వాత చంద్రునివలె ఒకవెలుగు కనిపించును. పిమ్మట అది మధ్యాహ్న భానునివలె కనిపించును. పరిపూర్ణ పారిశుద్ధ్యం కలిగినప్పుడు లోలోపల సహస్రాదిత్యులు ప్రకాశిస్తున్నట్లు కనిపించేరోజు వస్తుంది. జ్యోతులవల్ల ఆనందం కలుగుతుంది. సాధన పూర్తియైన తర్వాత సాధకునికి వెలుపల లోపల ఆత్మదర్శనం కలుగుతుంది.

దర్శనములు, స్వప్నములు 7 విధాలు (1) పృథివి స్వప్నములలో ఉన్నతశిఖరములు, అగాధమైన లోయలు, ఎడారులు కనిపించును. (2) జలస్వప్నములలో జలసంబంధమైన పచ్చికబయళ్లు, చెట్లు పాకభూములు, నదులు కనిపించును (3) వాయు స్వప్నములలో తాను ఉన్నతాకాశంలో ఎగురుతున్నట్లూ, నడుస్తున్నట్లూ తోచును (4) అగ్ని స్వప్నములలో తేజస్సంబంధమైనదీపములు ప్రకాశములు కనిపించును. (5) ఆకాశ స్వప్నములలో ఆకాశమందూ, స్వర్గమందూ నడుస్తున్నట్లు, ఎగురుతున్నట్లు భాసించును. (6) నక్షత్రమయ స్వప్నములలో నక్షత్రలోకంలో, సూర్యచంద్ర లోకాలలో తిరుగుతున్నట్లుండును. (7) ఇది చివరిస్వప్నం. ఇందులో సాధకుడు తనలోని పశుస్వభావము జయించినది, లేనిది కనుపించును. ఈవిధంగా సాధకుడు అనేక లోకములలో సంచరిస్తున్నట్లు తోచును, ప్రతిలోకంలో కొన్ని చిత్రములు కొన్ని కష్టములు కనిపించును. సాధకుడు వీటినే పరమార్థములని ఎంచక, తనలక్ష్యం సాధించాలి.

ఈశ్వరసందర్శనమైనవారికి కాలం తెలియదు, శరీరం తెలియదు. అలీ దివ్యసాధనలో ఉండగా, తొడకోసి దానిలోని బాణం తీసివేశారు. అలీకి ఆబాధ తెలియలేదు. ప్రార్థనలో అహం ఉండకూడదు. సర్వసమర్పణ జరగాలి. శరీరభావం కాని, వ్యక్తిత్వం కాని ఉన్నంతవరకు ప్రార్థన కానేరదు. ప్రియునితో కలిసిన ఆత్మవిహంగం, స్వర్గాకాశములందు విహరించును. అప్పుడంతా పరమానందమే. కాలం తెలియదు. పరమాత్మ కాలం కానివాడు. శరీరం కాలస్వరూపి. ఉపనిషత్తులలో సాధన సిద్ధిస్తుందనే

సూచనలుగా పై శ్లోకములవంటివి కవిత్వ స్తవనీ కొంత తెలియుటవల్లను పరమార్థమిది కలిగినట్టుండని చెప్పబడ్డది.

షా లటీఫ్

సూఫీతత్త్వం అర్థం చేసుకొనటకు, ఒక సూఫీ జీవితమును క్లుప్తంగా వివరిస్తాను. షాలటీఫ్ సూఫీ భక్తులలో ముఖ్యుడు. సూఫీలకు సింధుదేశం ఆటపట్టు. అక్కడి ఎడారులు, ప్రకృతిసంపద సూఫీ తత్త్వం విజృంభించుటకు కారణమంటారు. పర్షియా నుండి వచ్చే యాత్రికులకు, ఇది కేంద్రస్థలం. అక్కడి నుండి వచ్చినవారిని, ఇక్కడి సత్యపరిస్థితులు ఆకర్షించి ఉంటవి. షాలటీఫ్ది సింధుదేశం. ఈయన 1689 సంవత్సరములో జన్మించాడు. తండ్రి విద్యాభ్యాసమునకై అతనిని గురువువద్దకు పంపాడు. గురువు 'అలీఫ్' అక్షరము దిద్దపెట్టి, అతనిచేత అనిపించాడు. తర్వాత 'బే' అక్షరము వ్రాసి ఉచ్చరించమన్నాడు. అతడు మాటాడలేదు. గురువు కోపం, దెబ్బ చేసుకున్నాడు. కాని శిష్యుడు లొంగలేదు. తండ్రివద్దకు అతనిని తీసుకువెళ్ళి, నీకుమారునికి విద్య చెప్పలేనన్నాడు. అలీఫ్ తర్వాత అక్షరం అననంటే, అనకపోయినాడని చెప్పాడు. తండ్రి జ్ఞాని. అర్థం చేసుకున్నాడు. 'అలీఫ్' అనగా అల్లా అని అర్థము. అల్లా తప్ప ఇంకొకటి లేనని ఉద్దేశంతో రెండో అక్షరం అనకపోయినాడని తండ్రి గ్రహించాడు. పిమ్మట అతడు బడిలోకి వెళ్ళటం మానుకున్నాడు. ప్రకృతి పాఠశాలలోనే కావలసిన జీవిత విద్య ఆర్జించాడు. ఆ దేశపు పాలకునికి, తండ్రి గృహవైద్యుడు. పాలకుని కుమార్తెకు జబ్బుచేసింది. తండ్రిని పిలువనంపగా, తనబదులు కుమారుణ్ణి పంపాడు. లటీఫ్ వెళ్ళి రోగినాడి పరీక్షించి, ఈశ్వరుని హస్తంలో ఉన్నవారి కెన్నటికి అపాయం లేదని అన్నాడు. రోగి నవయౌవ్వని, సుందరి. ఆసౌందర్యమునకు ముగ్ధుడైనాడు లటీఫ్. ఆమెను తనకిచ్చి పెండ్లి చేయమన్నాడు. తల్లిదండ్రులు ఒప్పుకోలేదు. ప్రేమ లటీఫ్ని పిచ్చివానినిగా చేసింది. తన సర్వస్వం వదిలి దేశద్రిమ్మరైనాడు. హృదయబాధ భరించలేక 'ఓ సౌందర్య స్వరూపిణీ ఎక్కడున్నావని' అరిచేవాడు. కొంతకాలం తిరిగి తిరిగి గిర్నార్, హింగ్లాజ్ పట్టణములకు చేరుకున్నాడు. అక్కడ మర్మయోగులున్నారు. వారి నాశ్రయించాడు. గురువు ప్రణవాక్షరం ప్రసాదించాడు. ప్రణవమంత్రం కటిక చీకటిలో తనకు వెలుగును ప్రసాదించిందన్నాడు లటీఫ్. అనేక కష్టములను భరించి ఇంటికి చేరుకొన్నాడు. ఆలోగా ప్రియురాలు తనలో నేకమైనదని గ్రహించాడు. ఆ నిష్కల్మష ప్రేమ గ్రహించి, పాలకుడు తనకుమార్తె నతనికిచ్చాడు. ఇద్దరూ పెళ్లిచేసుకున్నారు. లటీఫ్ అప్పటికే భగవదమృతం పూర్తిగా సేవించాడు. అందువల్ల స్వేచ్ఛగాను నిర్భయంగాను జీవితం సాగించాడు. తన జీవితమును భగవత్సేవకు, గానమునకు వినియోగించాడు. పారవశ్యంలో ఉండగా అతని గానప్రవాహము, కట్టలు తెంచుకుని వెలువడి ప్రవహించేది. లటీఫ్ మానవేశ్వర ప్రేమలను పై పదములుగా పాడేవాడు. మానవప్రేమ ఈశ్వరప్రేమకు మెట్టువంటిదనేవాడు. మన మువ్వగోపాల పదములవలె ఉంటాయి ఇతని పాటలు. లటీఫ్ పాడుతూంటే, పక్కనున్నవారు, ఆ పాటలు వ్రాసికొనేవారు. కొంత కాలమునకు ఆ పాటలను సరిచూడమని లటీఫ్కు చూపించారు. అవిఅన్నీ నదిలో పారవేశాడు లటీఫ్. ఇదేమనగా, నా అహంకారమే పారవేశానన్నాడు. అటువంటి అమృతప్రాయమైన పాటలావిధంగా నాశనం చేయటం న్యాయంకాదని శిష్యులు వేడుకొన్నారు. శిష్యులలో ఒకడు ఆ పాటలన్నీ పాడగలడు. అతను పాడుతూంటే వ్రాయించి సరిచూచి ఇచ్చాడు లటీఫ్.

లటీఫ్ త్యాగరాజు, అన్నమాచార్యులవంటి భక్తుడు. ఇతడొకసారి రుద్రాక్షమాలతో నామజపం చేస్తున్నాడు. ఇద్దరు యువతులక్కడికి వచ్చారు. అందులో ఒకామె ఇంకొకతెను నీ ప్రియునితో ఎన్నిసార్లు సమాగమం చేశావని ప్రశ్నించింది. ఆమె ఆ లెక్క ఎందుకు? అతనిని నేను ఎప్పుడూ మరువనని సమాధానం చెప్పింది. ఇది విని లటీఫ్ చేతిలోని మాల విసిరివేశాడు. అనేకసార్లు ఈశ్వరుని నామం ఉచ్చరించేకన్నా, అతనిని హృదయంలో జ్ఞాపకంఉంచుకొనుటే ముఖ్యమన్నాడు. లటీఫ్ మాంసాహారి కాదు. అనేక లోకము లున్నవని చెప్తూండేవాడు. చెట్లను, పక్షులను, పువ్వులను, నదులను, పర్వతములను చూచి ఆనందించి, తన్మయుడై పాటలు కుమ్మరించేవాడు. తలనెరిసి పెద్దవాడైన తర్వాత, నీ వయస్సెంత అని ఒకరతని నడిగారు. లటీఫ్ నవ్వి ఊరుకున్నాడు.

కాని ప్రశ్నించిన వారూరుకోలేదు. నీవు వయస్సు చెప్పటకు సంకోచిస్తున్నావు దేనికన్నారు. నాకు తొమ్మిది నెలల వయస్సని చెప్పాడు. అబద్ధం చెప్తున్నావన్నారు. కాదు నేను సత్యం చెప్తున్నాడు లటీఫ్. నేను భూమిమీదపడ్డ జన్మ పోయింది. ఈశ్వర దర్శనమైన తర్వాత నాకు వేరు జన్మం వచ్చింది. ఈశ్వరుని ప్రథమదర్శనం చేసి 9 నెలలైనదన్నాడు. అప్పటికతనికి 70 సంవత్సరముల వయస్సున్నదట. 1747 లోనో 1752 లోనో పరమపదించాడని అంటారు. భిట్‌షా అనే ప్రదేశంలో ప్రతి గురువారము రాత్రిఅంతా ఇతని పాటలు పాడుతుంటూ రీమహో సూఫీ తత్త్వవేత్త శిష్యులు.

ఆత్మహత్య

శ్రీ మంథా వెంకటరమణారావు

* గతసంచిక తరవాయి *

రంగము 4

* * మూడోరంగంలో లానే—తెరలేచేసరికి, గది ఖాళీగా ఉంటుంది. పది సెకండ్ల తరవాత రామం 'ఉస్సు' మంటూ వచ్చి కూలబడతాడు కుర్చీలో. కొంతసేపటికి డాక్టరు సంచితో లోనుండి వస్తాడు. రామం లేవబోతాడు.

డాక్టర్ : రెస్టుతీసుకో, లేవకు—

రామం : (లేచి) బానే—

డాక్టర్ : నామాటవిని ఒకగంటన్నా నిద్రపో—

రామం : అన్నంత సులభమా ?

డాక్టర్ : ఈ పదిరోజులయి నీసంగతే నువ్వు పట్టించుకోలేదు— మొన్న నేకదా పడిలేచేవ్ ?

రామం : ఎలా ఉందంటారు...

డాక్టర్ : (ఐదు సెకండ్ల మౌనం) నిజానికి మొన్న ఆశంతా వదిలేసుకున్నాను......

రామం : (తలవూపుతాడు)

డాక్టర్ : ఇప్పుడు ప్రమాదం దాటింది...ప్రాణానికేం హాని లేదు...

రామం : మరేం చిక్కులేదా ?

డాక్టర్ : లేదు...(రామం వేపు ఒకక్షణం చూసి) కాని ఒక సంగతి...

రామం : కళ్ళకేం కాలేదుకద...

డాక్టర్ : (విచారంగా) అదే...అదే...

రామం : పూర్తిగా......?

డాక్టర్ : చెప్పలేను...నువ్వు చూసేవ్ కదా స్థితి... ఏమీ హానిలేపోతే అది కేవలం అదృష్టమే.

రామం : అంతేనా !

డాక్టర్ : (నిట్టూర్చి) నేనేంచెయ్యను ?

రామం : (కుర్చీలో కూలబడి, నుదురు తడుముకుని) ఇది చాలా అన్యాయం!!

డాక్టర్ : అన్యాయమే...ఎవరూ బాధ్యులు కారు...

రామం : (కాస్త ఊరుకుని) నేనేకారణం—

డాక్టర్ : దేనికి—

రామం : కమలస్థితికి...

డాక్టర్ : నీకు మతికూడా పోతోంది—

రామం : నేనేకారణం—

డాక్టర్ : నువ్వా ?

రామం : నాకు పరిచర్య చెయ్యబట్టే కమలకీగతి పట్టింది.

డాక్టర్ : అయితే నీకు రావడానికి ఎవరు కారణం ?

రామం : మీరు అలా వాదించి నన్ను శాంతపరచలేరు...

డాక్టర్ : (ఊరుకోని) ఇప్పుడు ఇది జరిగిపోయింది. ఏమనుకున్నా ఏముందిలాభం.

రామం : నా మనసులో బాధ ఎలాపోతుంది—

డాక్టర్ : ఇప్పుడు నువ్వెంత బాధపడ్డా ఒకటే...అందువల్ల మరింత నష్టం తప్ప...

రామం : నష్టమా ?

డాక్టర్ : నష్టమే. నువ్విలా బాధపడి మనసు పాడుచేసుకుంటే ఆవిడ గతేంకాను ?

రామం : మరింక దాని గతికేముంది? సంతోషముంటూ ఉంటుందా దానికి ?

డాక్టర్ : నువ్విలా అధైర్యపడితే నే ఏం చెప్పను...

రామం : ధైర్యం ఎక్కడిది ?

డాక్టర్ : ఒకచోట ఉంటుందా ? నువ్వు తెచ్చుకోవాలి...అది నీ మనసులోనే ఉంటుంది....

రామం : ధైర్యం వచ్చాక ? ఏం చెయ్యడం ? ఏమీ లేదు...

డాక్టర్ : ఆవిడకి సంతోషమంటూ లేదన్నా కే, ఆవిడకి ధైర్యమూ, సంతోషమూ రెండూ ఇవ్వగలగాలి...

రామం : అది సాధ్యమా ?

డాక్టర్ : సాధ్యం కాకపోతే లోపం నీది...

రామం : (ఆలోచించి) ఔను ... (లేచి...అసహజంగా) నే తప్ప ఎవరున్నారు ... (ఆవేశం తెచ్చుకుని) ఇలా అన్నా ఋణం తీర్చుకుంటాను! కమల నోసారి చూసివస్తాను... ఎందుకనకండి...నాకిప్పుడు ధైర్యం కావాలి...

(రామం లోనికి వెళ్ళగానే సరోజ వస్తుంది)

సరోజ : నమస్కారం...

డాక్టర్ : నమస్తే...

సరోజ : ఎలా ఉంది డాక్టర్ గారూ ?

డాక్టర్ : ప్రమాదం దాటింది...

సరోజ : (ఎదురుగా గోడకి ఉన్న దేవుడి పటానికి నమస్కరించి, కుర్చీలో కూచొని, కళ్ళొత్తుకుంటుంది).

డాక్టర్ : మీరు ఇట్టే రావడం మంచిది కాదు-

సరోజ : నాకేం భయం లేదు...

డాక్టర్ : మీకు భయం లేనంత మాత్రాన రోగం మిమ్మల్ని చూసి భయపడుతుందా ?

సరోజ : రావాలని ఉంటే ఎక్కడున్నా వస్తుంది-

డాక్టర్ : మన జాగ్రత్తలో మనం ఉండడం మంచిది.

సరోజ : ఎన్నాళ్ళు పడుతుంది కోలుకుందుకి ?

డాక్టర్ : మరో నెల్లాళ్ళు...

సరోజ : (పదిసెకండ్లు ఊరుకుని) డాక్టర్ గారూ ... ఇంత కాలానికన్నా కమల ఎప్పట్లా నే...

డాక్టర్ : నే నేమీ చెప్పలేను ... చూడనే చూసేరు కదా...ఎంత తీవ్రంగా వచ్చిందో ఈ విషకి...

సరోజ : ఏమన్నా ఆశించవచ్చునా ?

డాక్టర్ : నే ఏమీ చెప్పలేను...కళ్ళ సంగతికూడా అనుమానంగానే ఉంది...

సరోజ : (లేస్తూ) కళ్ళా !

డాక్టర్ : (ఔనన్నట్టు తలవూపుతాడు)

సరోజ : (కూలబడి) అయ్యో కమలా ! (చీర చెరుగు అడ్డుపెట్టుకొని నిశ్శబ్దంగా ఏడుస్తుంది.)

డాక్టర్ : కరడుకట్టిన నాకూ ఎంతో బాధగా నే ఉంది...ఎంత చలాకీయైన పిల్ల ...(ఊరుకుని) ఇలాంటివి జరుగుతూ ఉంటాయి...ఎవరూ ఏమీ చెయ్యలేరు...

(రామం వస్తాడు)

డాక్టర్ : (రామాన్ని చూసి) ఇప్పుడామెకి ధైర్యాన్నిచ్చే బాధ్యతల్లా రామంది...

రామం : (ఒక క్షణం ఊరుకొని) నాలో నాకే నమ్మకం లేదు-

డాక్టర్ : ఈ క్షణం నీకలా అనిపిస్తోంది. సావధానంగా ఆలోచించు...ఆమెపట్ల నీకర్తవ్యం...

రామం : కర్తవ్యమా...? ఔనౌను...కర్తవ్యముంది-

డాక్టర్ : మనసుకి జేను మందివ్వలేముకదా...

రామం : ఏంచేసేందుకూ పాలుపోడం లేదు...

డాక్టర్ : నువ్వామెకి అండగ ఉండి, ధైర్యం కలిగించాలి- నువ్వెప్పుడూ తనతోనే ఉన్నానన్న నమ్మకం ఆమెకి కలగాలి....

రామం : నాలో కమలకి నమ్మకం లేదనుకుంటున్నారా డాక్టర్ ...

డాక్టర్ : ఈ సంగతి అతి సున్నితమైనది...అదిపై మానసికంగా బాధపడవచ్చు...నీకు తెలుసు....నానోటంట చెప్పించకు...అందుకామెకా అనుమానం...

రామం : ఎప్పుడూ లేదు...ఎప్పుడూ లేదు...ఆ మాట కొస్తే నేనే... (ఆగిపోయి తల అడ్డంగా ఊచి) ఉహూఁ ... (సరోజవేపు అనుమానంగా చూసి) నువ్వెందుకిక్కడున్నావ్ ?

సరోజ : (ఆశ్చర్యపోయి) ఆదేమిటి రామం !

రామం : నిన్నెవరు రమ్మన్నారు ?

సరోజ : నా మానాన నే వచ్చేను...

రామం : రాకు...

డాక్టర్ : ఇవేం మాటలయ్యా రామం.

సరోజ : ఎప్పుడూ వస్తున్నా కావా...

రామం : ఇంక రాకు...నీకేమయినా అయితే ఎవరు పూచీ పడతారు ?

డాక్టర్ : హో ... అదా ... (నవ్వుతాడు) నిజమే... నిజమే.

సరోజ : మొన్న రాగా లేంది ఇప్పుడేమొచ్చింది ?

రామం : సరే...సరే...మీ ఆడజాతి కో నమస్కారం-- మొండిపట్టుపట్టిన దానిగతి అలాఅయింది..

సరోజ : నాకేం అవదు...

రామం: అదుగో 'వానితో తక్కినవాళ్ళకన్న నువ్వేదో తేరుకుంటున్నావ్...కాదా?

డాక్టర్: (చిరాకుగా చూసి) సరే... నే ఇంక వెళ్తాను.. నే చెప్పింది గుర్తుంచుకో...

రామం: (ఇది జ్ఞాపకంవచ్చినవాడిలా అయి) ఉంచుకుంటాను...కమల సుఖంకన్న నాకు కావల్సిందేముంది?

(డాక్టర్ వెళతాడు)

సరోజ: ఎందుకలా విరుచుకుపడ్డావ్?

రామం: నీ కిప్పుడు సంజాయిషీ ఇచ్చుకోవాలా?

సరోజ: (ఊరుకోని) రామం—డాక్టర్ గారన్నది నిజమే?

రామం: ఏమన్నారు?

సరోజ: కమలగురించి...

రామం: (చిరాగ్గా) నీతో ఎందుకు చెప్పేను?

సరోజ: అర్థంలేని ప్రశ్న.

రామం: అర్థం లేదూ?

సరోజ: లేదు.

రామం: నువ్వింక వెళ్ళు...దాని కర్థముందా?

సరోజ: లేదు.

రామం: లేదూ?

సరోజ: లేదు...

రామం: (కుర్చీలో కూలబడతాడు) (సరోజ లోనికి వెళ్ళబోతుంది) వెళ్ళకు...

సరోజ: వెళ్ళను...కమలని చూసి—

రామం: అక్కడికే, వెళ్ళకు—

సరోజ: ఏం?

రామం: నీయిష్టమా నాయిష్టము?

సరోజ: ఇష్టం. అయిష్టం ప్రశ్నలే? చూడటం తప్పా?

రామం: ఎందుకు నీకా క్యూరియాసిటీ?

సరోజ: ఇవాళ నీ తత్వం ఎందుకిలా ఉందో అర్థమవటం లేదు.

రామం: అర్థం చేసుకుందుకి ప్రయత్నించకు—

సరోజ: కమల స్థితి చూడగా అలా ఉంది...ఈ నీధోరణికి అర్థమేమిటి?

రామం: ఒకటే అర్థం...మాట్లాడ్డం తప్ప ఇప్పుడు చెయ్యగలిగేదేమీ లేదు...

సరోజ: ఈమాటలు కాదు...

రామం: పోనీ ఏం మాటాడాలో నువ్వుమాటాడు...

సరోజ: అనవసరం...

రామం: అనవసరం అయినది ఏదీ లేదు...అర్థం లేని వాగుడుకూడా ఆ మనిషి మానసిక స్థితి నిరూపణే......

సరోజ: సంజాయిషీ ఒద్దులే—

రామం: (ఊరుకోని) పెద్దవాళ్ళని శిక్షించి, మంచివాళ్ళని రక్షిస్తాట్ట దేవుడు...

సరోజ: నీ మానసిక స్థితి నిరూపణే అనుకోవాలా!

రామం: చెప్పకు—నా విషయంలో ఇది అక్షరాలా నిజం...

సరోజ: (ఆశ్చర్యపోయి, కుర్చీలో కూచోని) ఎవరా చెడుమనిషి కమలా?

రామం: (లెంపలు వేసుకుని) నేను...

సరోజ: నీకేమయింది?

రామం: ఇంకేమవాలి?

సరోజ: ఔను...నీకేమయింది?

రామం: ఏమీ అవలేదా?

సరోజ: నీకేమీ కాలేదు — బాధ పడుతున్నది కమల...

రామం: అంతే అంటావా?

సరోజ: అంతే...

రామం: నీకు మనసు లేదు...

సరోజ: ఎలా పోల్చేవ్?

రామం: నే ఎంతబాధపడేదీ గ్రహించకపోయేవ్...

సరోజ: క్షమించు రామం...నువ్వుబాధపడుతున్నావ్...నాకు తెలుసు...కాని శిక్ష అనుభవించేది కమల...కాదూ?

రామం: డాక్టరన్నదే అయితే నేనూ శాశ్వతంగా ఆబాధ పంచుకోవాలా ఒద్దా?

సరోజ: (ఆశ్చర్యపోయి) ఏమిటి? నువ్వింత...!

రామం. నేను...ఏమిటి?

సరోజ: (చురుగ్గాచూసి) ఇంత స్వార్థపరుడ వనుకో లేదు.

రామం: (ఆవేశంగా లేచి) ఏమిటంటున్నావ్?... నేనా? ఎలా? చెప్పతలే చెప్పు? కమలని నా ప్రాణసమానంగా చూసుకుంటున్నాను...కమల బాధ నాబాధ కాదూ? అందుకు నేను స్వార్థ

పరుణా? నీకిక అభిప్రాయం ఉందన్నమాట... ఇదివరకల్లా నా మొహంచూడని దానికి అవకాశం దొరకలేదు ... ఇలా అవకాశం దొరికిందని... నువ్వేదో అపోహలో ఉన్నావు సరోజా ... కమలే నాకన్నీ...కమల ఋణం ఎలా తీర్చుకోను!

సరోజ: తప్పు మాటంటే క్షమించు రామం ... అంత ఆవేశపడి నోరు పెట్టకు — నేనేం అపోహ పడలేదు...పాత నాటకమంతా ఆడకు — నాకు చిరాకు...

(లేచి గదిలోకి వెళ్తుంది)

రామం: నాటకమా? నాటకం నీది...నీదా...నాటకం నీది...

(తల్లి వస్తుంది)

తల్లి: ఏమిటా నోరు రామం ... కమల మగతగా నిద్ర పోతోంది...

రామం: (తల రెండు చేతులతోనూ పట్టుకుని, మోచే కులు టేబిల్ కు ఆన్చి) ఈ బాధ, చింత, దుఃఖం ఇంకా అనుభవించాలా? నేనేపాపం చేసేను!

తల్లి: ఏమిటి వాలకం?

రామం: వాలకమే—చావ వల్సినవాణ్ణి బతకడం వాలకం కాదూ? బతికి ఈ బాధలన్నీ అనుభవించడం.

తల్లి: ఏ బాధలు?

రామం: ఏమీ లేదు. నీకర్థం కాదు...

తల్లి: ఎప్పుడైనా పొరపాటునన్నా అలా అనకు ... కమల చెవిని పడ్డాయంటే...(కళ్లొత్తుకుని) పిచ్చితల్లి ... దేవుడిది రాతిమనసు ... దానికి శిక్షలా?

రామం: నే నేకదమ్మా కారణం?

తల్లి: నువ్వా!?

రామం: నాకా చాకిరీ చెయ్యక చావనిచ్చి ఉంటే ఈ బాధలేవీ ఉండకపోను కదా?

తల్లి: అనుబాబు అను... తెలిసి ఉండి అన్న మాటలకి నే నేం జవాబు చెప్పను?

రామం: (ఆలోచించి) మరోలా అనుకోకమ్మా... ఏదో చిరాకుగా ఉండి అనేసేను...

తల్లి: (కళ్లొత్తుకొని) నాకు తెల్సు బాబూ దానిమీద నీకెంత అపేక్షో.. నాకు తెల్సు. ఇన్నాళ్లూ తిండీ నిద్రా లేక దాని మంచం పక్కే కూచున్నావే.

రామం: ఎక్కడా న్యాయం లేదు...ఏం చేసిందని...

తల్లి: నువ్వే ధైర్యం వదులుకుంటే నామాటేం చెప్పేవ్ బాబు—నా గుండె తరుక్కుపోతోంది.

రామం: నువ్వేమీ బాధపడకమ్మా ... అంతా నే చూసుకుంటాను...

తల్లి: అలానే కానీ బాబు...కాని నువ్వేం పిచ్చి పిచ్చిగా ఆలోచించకు...దాని బాధ చూడలేక నీకలా అనిపిస్తుంది...

[తల్లి వెళ్తుంది. రామం చిరాగ్గా ముఖం పెట్టి ఆలోచనలో, పడతాడు—ఒక నిముషం గడుస్తుంది. ఎక్కడినుండో ఒక చిత్రగీతం రికార్డు వినవస్తూ ఉంటుంది. సరోజ వస్తుంది]

రామం: చూడడ మయిందా?

సరోజ: ఉఁ—

రామం: ఏఁవిఁటి చూసేవ్?

సరోజ: ఏఁవిటి చూస్తాను? కమలని...

రామం: ఎలా ఉంది...

సరోజ: నిద్రపోతోందిలా ఉంది—

రామం: కూచోవు?

సరోజ: నే వెళ్లాలి...

రామం: జరూరు పన్లేమన్నా ఉన్నాయా?

సరోజ: టౌన్‌హాల్లో ఏదో 'పెర్ ఫారమెన్సు'ంది— నాకసలు వెళ్లాలని లేదు...విశాల మొండికెత్తి కూచుంది.

రామం: ఓ నేను....ఈ సంగతే మర్చిపోతున్నాను.

సరోజ: (కూచుంటూ) మనసుకి శాంతి లేనప్పుడు ఎవరి కన్నా అంతే...

రామం: (నిట్టూర్పు) మనిషికి వినోదాలు అవసరమన్న సంగతే మరిచిపోతున్నాను....

సరోజ: మనసుకి శాంతిలేనప్పుడు ఎవరికన్నా అంతే.

రామం: టౌన్‌హాల్ లో పెర్ ఫారమెన్సుందా?

సరోజ: ఉంది...

రామం: ఏం పెర్ ఫారమెన్సు?

సరోజ: వోకలు. చిన్న నాటిక...

రామం: ఏ నాటిక?

సరోజ: గుర్తులేదు.

రామం: నువ్వెడతావా?

సరోజ: (కోపంగా చూసి, అనక చిరునవ్వు తెచ్చుకుని) వెళితే వెళ్ళొచ్చు....

రామం: విశాల మొండికెత్తిందా?

సరోజ: (నిర్ఘాంతపడి) ఎవరన్నారు?

రామం: కలొచ్చిందిలే.

సరోజ: ఇంకేమొచ్చింది కల?

రామం: మరేం రాలేదు—

సరోజ: సరే....ఇంక...వస్తా...(లేవబోతుంది)

రామం: (చెయ్యిపట్టుకుని కూర్చోబెట్టి) ఓ పది నిముషాలు ఈ నిర్భాగ్యుడితో మాటాడితే కష్టనష్టాలున్నాయా?

సరోజ: (కూచొని 'ఎమ్యూజింగా' చూస్తుంది)

రామం: ఆఁ హాఁ...అయితే వోకలా?

సరోజ: ఏది?

రామం: రొమాన్సు...

సరోజ: అదా...ఔను...

రామం: నీకు శాస్త్రీయం ఇష్టమా?

సరోజ: ఇష్టమే—

రామం: ఏదయినా ఇష్టమయితే మనసుకు హాయిగా ఉంటుంది కదూ?

సరోజ: ఒకో అప్పుడు ఉండదు...

రామం: ఎప్పుడెప్పుడు?

సరోజ: ఒకోప్పుడు—

రామం: ఇవాళ హాయిగా ఉండొచ్చు...

సరోజ: ఉండొచ్చు...

రామం: హాయిగా అంటే ఆనందంగా...

సరోజ: ఔను...

రామం: హాయిగానూ...ఆనందంగానూ ... ధ్వనితో ఏకమయి...ఔనా?

సరోజ: ఔను...

రామం: (చిరునవ్వు నవ్వి) సంతోషిస్తావా? ఆనందిస్తావా...ఇవాళ?

సరోజ: (చిరాగ్గా) ఏదో ఏడుస్తాను...

రామం: మీ విశాల సంతోషిస్తుందా......ఆనందిస్తుందా?...

సరోజ: ఆవిన్నడుగు...

రామం: మీ ఇద్దరూ సంతోషించి ఆనందిస్తారా?

సరోజ: (కోపంగా) ఏదో ఏడుస్తాం...

రామం: ఏడుస్తారా? అయ్యో...అయ్యో...ఇక్కడికి రాకపోవల్సిందే...

సరోజ: ఏం?

రామం: కమలని చూసేవ్—ఈ దృశ్యమంతా మనసులో పెట్టుకున్నావ్...నీ సంతోషమల్లా ఏడుపుకింద మారిపోతుందే అని నా భయం...

సరోజ: ఆఁ!

రామం: మారదా? అయితే నీకు కమలమీద ఏమీ ప్రేమ లేదన్నమాట—

సరోజ: అన్నీ నువ్వే కల్పిస్తున్నావ్...

రామం: ఏడుపుకింద మారుతుందా? నా విశాలతో అక్కడికి వెళ్ళక తప్పదని తెలిసి, ఇక్కడికొస్తే మనసు విచారంగా అయిపోతుందని తెలిసికూడ వచ్చేవ్...ఎందుకమ్మా అంత ఆత్రం? అంత క్యూరియాసిటీ?

సరోజ: నా మనస్సు ప్రతిదాన్నీ 'ఎనలైజ్' చేసి చెప్పాల్సిన అవసరం నీకూ లేదు...నాకూ లేదు...నే వెళ్తున్నా...

రామం: ఆగాగు...నాటకం చూస్తావా?

సరోజ: ఏదో చేస్తావు...

రామం: చూడు...చూడు...ఎలా నటించాలో తెలుస్తుంది...

సరోజ: రామం. నా మనస్సు కష్టపెట్టాలని చూస్తున్నావ్...ఏమిటి నీకా ఆనందం?

రామం: సలహా ఇస్తున్నాను...

సరోజ: థాంక్స్—అక్కర్లేదు...

రామం: ఇందాక ఏమన్నానో జ్ఞాపకం వుందా?

సరోజ: ఏమన్నావు?

రామం: జ్ఞాపకం లేదూ?

సరోజ: ఓమాట అడగనా?

రామం: అడుగూ...

సరోజ: నే సంతోషంగా వుండడం నీ కిష్టం లేనట్టుంది...

రామం: ఇదొక్కటి చోద్యం. ఈ ప్రశ్న ఎందరు వేస్తారో తెలుసా...పెళ్ళాం కాని...ప్రియురాలు కాని...

సరోజ: (కోపంగా) మాటలు సరిగా రానీ...నే సంతోషంగా ఉంటే నీ కెందుకూ అసూయ...

రామం : ఔను. నాకెందుకూ అనూయ ?

సరోజ : నువ్వే చెప్పాలి—స్నేహం ఉన్నంత మాత్రాన నా సుఖ దుఃఖాలమీద నీకెం హక్కుంది ?

రామం : ఔను... ఏం హక్కుంది ?

సరోజ : మరీ నాటకమంతా ఏఁవిఁటి ?

రామం : నువ్వే చెప్పాలి... నాటకం సీదికొట్టి.

సరోజ : నాదా ?

రామం : ఔను...

సరోజ : నాదా ?

రామం : నీదే...

సరోజ : ఏమిటో సెలవియ్యండి రామారావ్ గారూ ?

రామం : చిత్రం... మనిషి చేసుకుంటారూ... కష్టంతో స్త్రీ ఉమించండి... తనకి ఇదివరకు కమలని చూస్తే అనూయ... ఇప్పుడు కమలనిమాస్తే 'శాడిస్టిక్ ప్లెషరు'...

సరోజ : (కళ్ళు అంతింతలు చేసి) ఏ...ఁవిఁ...టీ !!

రామం : చిత్రం... కమల తనకన్నా అందమయినదని, ఈ భృత్యుడు తనని కాదని కమలని పెళ్ళాడేనని, కమల అందం తనకి అనూయ హేతువు...

సరోజ : (నెర్వస్ గా నవ్వి) నాకా ? కమలనిమాస్తే అనూయా ? నువ్వెవరో పెళ్ళాడితే, నాకెందుకూ మన్యని అనూయ...

రామం : ఈ నిర్భాగ్యజీవిని తమరు ప్రేమిస్తున్నారు కనక...

సరోజ : (గుండెమీద చెయ్యి వేసుకుని) అమ్మ బాబో ! ఏఁవిఁటి అహంనీకు ! నిన్నే ప్రేమిస్తున్నానా ? తమలో ఏంజూసో, సెలవిస్తారా ?

రామం : ఆ రహస్యం షేక్స్పియర్ ల వారికే అవగాహన కాలేదు...

సరోజ : నువ్వు ... నువ్వు... (మాటలు పెగలక, కోపం పట్టలేక ఏడుస్తూ కుర్చీలో కూలబడుతుంది)

రామం : కమల ఇప్పుడీ స్థితిలో ఉందికదూ... పెద్ద విజయం సాధించినట్లనిపిస్తోంది నీకు...నీ అనూయంతా దాని బాధ, దాని సితి చూసేక ఆనందంకింద మారింది... ఈ జబ్బు దానికొచ్చిందని తెలీగానే నీ గుండెల్లోనుంచే బరువు పోయింది... "హమ్మయ్య" అనుకున్నావ్...

సరోజ : ఇంక అపు...

రామం : మా సంగతి చూడు... కొత్త ప్రచారంలో ఉన్న రచయితంటే అసూయ ఉంటుంది... వాడికి పేరు ప్రఖ్యాతు లొస్తున్నాయే అని కాస్త కష్టంగానే ఉంటుంది .... దురదృష్ట వశాత్తూ అతడికి ఏదయినా మనసు లోతు లలోమాత్రం చెప్పలేని 'రిలీఫ్' కలుగుతుంది...

సరోజ: (కళ్ళొత్తుకుని లేచి రామంకళ్ళలోకి నిదానంగా చూసి) నిజమైనమాట చెప్పనా ?

రామం అంతకన్నానా !

సరోజ: నే నిన్ను ప్రేమించినమాట నిజం...

రామం: (గర్వంగా చిరునవ్వు పారేస్తాడు)

సరోజ: కాని నా గురించి నువ్వన్నదంతా నీకు వర్తిస్తుంది...

రామం: (దెబ్బతిన్నట్టయి) ఏమన్నావ్ ? ఏంకూసేవ్ ?

సరోజ: నువ్వు వర్ణించినదంతా అనుభవించింది నువ్వు ... నాటకమాడేది నువ్వు ... (కసిగా వేలు చూపించి) ను... వ్వు...ఇన్నాళ్ళయి ఆపాటి తెల్సుకోలేనా ?

రామం: (పళ్ళుబిగించి ... టేబిల్ గుద్ది) నేనా... నేనా !

సరోజ: మనుషులతత్వం నీకెంత తెల్సో, నాకూ అంత తెల్సు...

రామం: తెల్సా ? సిగ్గులేని...(మాటలురాక సరోజ జుత్తుపట్టుకుంటాడు)

సరోజ: (కెవ్వున కేక వేస్తుంది)

రామం: (ఆశ్చర్యపోయి వదిలేస్తాడు)

లోనుండి తల్లి: యేమయిందమ్మ సరోజా...

సరోజ: (చిరునవ్వు నవ్వి ... గర్వంగాచూసి) ఇవి అసలు రంగులు...

రామం: (పిడికిళ్ళు బిగించి ఆమెమీద పడబోగా ఆమె తప్పించుక, చిరునవ్వు నవ్వుతూ పోతుంది— తల్లి వచ్చి వింతగా చూస్తూ ఉండిపోతుంది... రామం పిడికిళ్ళుబిగించి నిల్చుంటాడు...)

[తెర]

రంగము: 5

[అంతా నాల్గో రంగంలానే— రామారావ్ కుర్చీలో కూచొని చదువుకుంటూ ఉంటాడు. కమల తడుముకుంటూ వస్తుంది...ఆమె ముఖం నల్లగా మారింది—ముఖంలో మునుపటి కళా కాంతులు పోయేయి]

కమల: ఏమండి...

రామం: (లేచి త్వరగా వెళ్ళి ఆమె చెయ్యి అందుకొని) అమ్మ లేదూ ?

కమల: పిన్నిగారింటికి వెళ్ళేరు...

రామం: నన్ను పిలవరాదూ ?

కమల: అలవాటు చేసుకోవద్దూ...

రామం: క్రమేపీ అలవాటవుతుంది - తొందరేల ?

కమల: మీకు పని కల్పించడం నాకిష్టం లేదు..

రామం: నయం: చెప్పేవ్... అలాటి పొరపాటు పనులెప్పుడూ చెయ్యబోకు ..

కమల: ఎన్నాళ్లు చెప్పండి...

రామం: ఎన్నాళ్లయితే అన్నాళ్లు...రానురాను నీకలవాటయి పోతుంది...ఇంట్లో ఏవస్తువ ఎక్కడుందో కూడా తెలుస్తుంది...వంటకూడా చేసి పెట్టగలవ్... (నవ్వుతాడు)

కమల: నవ్వకండి... నే అంతపనీ చేస్తాను..

రామం: చెయ్యలేవనా.. ఈ కుర్చీలో కూచో

కమల: ఒద్దు...మీరు కూచోండందులో ... నన్ను మీపాదాల దగర కూచోనీండి—

రామం: నీ యిష్టం .... (కుర్చీలో కూచుంటాడు... ఆమె కిందరి కూచుంటుంది. కొంతకాలం మౌనం) కమలా...

కమల: ఏమండీ ?

రామం: నీ దురాలోచనలు తగ్గేయా ?

కమల: (నవ్వి) తగ్గకపోతే మీ రూరుకుంటారా ....?

రామం: (కమల చెయ్యి తీసుకొని, నీ సంతోషమే నాక్కావల్సింది...

కమల: మీకు నామీద అంతదయ ఉండగా సంతోషం కాక ఏముంటుంది నాలో ..

రామం: జరిగిపోయినవన్నీ మర్చిపో...మనం కొత్తగా కాపురం పెట్టేం అనుకో...

కమల: విసుగూ మీ కబుర్లు...

రామం: జోనా - పాతరామం లేడు - పాత కమలా లేదు. ఇకనంతా తృప్తి... సంతోషం తప్ప వేరేమీ లేదు...ఎప్పుడూ ఇలానే ఉంటుంది...

కమల: అంతకన్నా ఏం కావాలి నాకు! నే మీకు భారమనిపించకుండా ఉంటే అంతే చాలనుకున్నాను ...

రామం: మళ్లీ మొదలెట్టేవ్ ?

కమల: కాని నా అదృష్టం పండింది - మీ దయా, ప్రేమ నాకున్నాయి ....

రామం: నే మనిషిని కాననుకున్నావా ....

కమల: ఎంతమాటన్నారు!

రామం: ఇకదీనిగురించి ఆలోచించి మనసు పాడు చేసుకోకు .... ఊరికే అన్నాను.

కమల: (ఆతని కాళ్లకి తల అన్చి) ఈ కాలంలో దేవుడిలో తక్కువ మందికి నమ్మకం.

రామం: నీకుందా?

కమల: బాగా ఉంది....

రామం: నీకేమన్నా వరాలిచ్చేడా?

కమల: ఇచ్చాడండీ....

రామం: ఏమిటో....

కమల: నాక్కావల్సినదేముంది? మీ మనసుకు శాంతి

రామం: (ఉలిక్కిపడి) నా మనసుకు శాంతా?

కమల: ఔనండీ—మీ మనసులో అశాంతి పోవాలని ప్రతిరోజూ కోరుకున్నాను—అతడికి దయ కలిగింది.

రామం: ఇప్పుడు నాలో అశాంతి లేదంటావా?

కమల: లేదండీ....

రామం: నీకెలా తెల్సు?

కమల: నాకు తెలీదనుకున్నారా? మీ మనసెలా ఉన్నదీ నాకు తెల్సిపోదా?

రామం: అది కూడా దేవుడిచ్చేడా?

కమల: ముందునుంచీ ఇచ్చేడు.

రామం: ముందునుంచీ నా మనసు నీకు తెల్సా?

కమల: తెల్సు....

రామం: నా మనసులో ఏమున్నదీ తెల్సా?

కమల: అప్పుడు మీలో అశాంతి ఉండేది...ఇప్పుడది పోయింది....

రామం: ఎందుకల్ల ఉండేదో...ఎందుకు పోయిందో తెల్సా?

కమల : అంత తేల్చుకోగలిగే శక్తి నాకు లేదండీ—

రామం : పోనీ ఎంత తెల్సుకున్నావ్?

కమల : నా మనసుకి ఒక అనుభవంలా అవుతుంది... మాటల్లో చెప్పలేను... నాకే పూర్తిగా తెలీదు తెల్సినట్లే ఉంటూ.... కాని మీరు సంతోషంగా ఉన్నదీ, విచారంగా ఉన్నదీ తెల్సిపోతుంది—ఇప్పుడు నా మనసెంతో సంతోషంగా ఉంది!

రామం : నువ్వు సంతోషంగానే ఉన్నావ్... కాని ఆ మాట నువ్వనడం ఎంత హాస్యాస్పదంగా ఉందో తెల్సా? ఎలా ఉండే దానివి...ఎటువంటి స్థితి ఒచ్చింది!.

కమల : కోపం తెచ్చుకోరు కదా?

రామం : ఎందుకు?

కమల : ఓ మాటడుగుతాను—.

రామం : నువ్వేమడిగినా కోపంరాదు.

కమల : (క్షణం ఊరుకొని) ఓసారనుకున్నాను...ఇది నమ్మే రోజొస్తుందని....

రామం : ఏది కమలా?

కమల : (సిగ్గుపడుతూ) మీరే నాకు సర్వం అంటే ఇప్పుడు నమ్ముతారా?

రామం: (ముఖం పాలిపోతుంది...గొంతులో మార్పు కనబడనీకుండా) నీలో నాకపనమ్మకమా! ఎప్పుడూ లేదు.

కమల: అదే దేవుణ్ని కోరుకున్నాను.

రామం: ఏది?

కమల: నన్ను మీరర్థం చేసుకోవాలని...

రామం: అప్పుడర్థం చేసుకోలేదనుకున్నావా?

కమల: ఒక పల్చటి తెర అడ్డుగా ఉండేది... ఆ తెర పోయింది...

రామం: (ఒకక్షణం మౌనం) ఆ సంగతులు మర్చిపో చెప్పనవి కమలా...అవి తల్చుకుంటే సిగ్గూ, బాధా తప్ప మరోటి లేదు...

కమల: మీరామాటలనడం నాకెంతో హాయిగా ఉంది. ఆ తల్లి దయవలన...ఈ జబ్బువల్లే నాకు మీరు దగ్గరయ్యేరు...

రామం: నే ఒప్పుకోను- నా పొరపాటు నాకు తెల్సేందుకు నువ్వీస్థితికి రావాలా?

కమల: మీదే పొరపాటు లేదు. మీరు నన్నర్థంచేసుకోగలిగేరు...అంత కన్నా నాకేం కావాలి...

రామం: నువ్వన్నను... నే ఒప్పను... నువ్వన్న తెర తొలక్రమునవ పోను- నీకీస్థితి కేవలం ప్రమాదవశాత్తు వచ్చింది... నువ్విలా అవటే నాకు శాంతి కలిగిందని నువ్వనుకుంటున్నావా?

కమల: ఓసారి మీరన్నారు- "నిన్నసహ్యించుకునే పాటి అదృష్టమూ అని" అప్పుడు కోరుకున్నాను.

రామం: నిన్ను నే అసహ్యించుకోవాలని కోరుకున్నావా?

కమల: అందువల్ల మీకు శాంతి ఉంటుందేమో అనుకున్నాను మొదట- కాని నాది పొరపాటని తెలుసుకున్నాను తరవాత. నన్నసహ్యించుకుంటే మీకు మరింత అశాంతి...ఆ కోరికని రద్దుచెయ్యమని మళ్ళా దేవుణ్ని కోరుకున్నాను.

రామం: కాని నీ రెండో కోరిక వినలేదు అతడు...

కమల: (బిత్తరపోయి, భయంగా) ఏమండీ, నే మీకు బాధ కలిగిస్తున్నానా?

రామం: (నవ్వి) నీకెందుకా భయం కమలా?...... ఎందుకలా వణికిపోతున్నావ్?...

కమల: మీకు బాధ కలిగిస్తే నే బతకడంలో అర్థం లేదు...నిజం చెప్పండి...

రామం: ఎప్పటికైనా నీ మీద నాకుండే మమకారం అపేక్ష పోతాయనుకుంటున్నావా: పిచ్చీ! (నవ్వుతూ తలనిమురుతాడు)

కమల: (నిట్టూర్చి) నాకింక ఏ కోరికా లేదు...

రామం: ఏ కోరికా లేదు?

కమల: లేదు...

రామం: మాటవరసకి నేను నీపట్ల విశ్వాసంగా ఉండాలని...

కమల: మీ విశ్వాసాన్ని పుంజుకొనేందుకు నాకేం హక్కుంది?

రామం: నన్ను పెళ్ళాడినట్టే...

కమల: మీకది వ్యతిరిక్తంగా ఉంటుంది—

రామం: ఉండనప్పుడు...

కమల: అది నా దురదృష్టం...

రామం: నువ్వు బాధపడవూ?

కమల: మీలో నాకు నమ్మకం ఉంది. నాకు బాధ కలిగించే పను లేమీ మీరు చెయ్యరు.

రామం: అదో కోరిక అవునా కాదా?

కమల: నే నేమీ కోరను—అయినా నిశ్చింతగా ఉండగలను...మీలో నాకు నమ్మకం ఉంది—

రామం: నీ నమ్మకం చూస్తే నాకు భయం వేస్తోంది.

కమల: భయమా? ఎందుకండీ?

రామం: నే నెప్పుడన్నా పొరపాటు చెయ్యొచ్చు—అప్పుడప్పుడు నువ్వు శాశ్వతంగా బాధ పడొచ్చు...

కమల: (భయపడుతూ) అంటే మనిద్దరి మధ్య తెర మళ్లా రావచ్చంటారా?

రామం: పిచ్చిదానా! నువ్వెప్పుడూ చెడు ఫలితాలే కోరుకుంటావ్...

కమల: దానికి తయారుగా ఉండడం మంచిదికదూ?

రామం: నువ్వు తయారుగా ఉన్నావా?

కమల: దేనికి?

రామం: తెర—

కమల: లేదండీ...ఎప్పుడూ ఉండలేను — అదినాకు సాధ్యం కాదు—ఈసారి నాకింక బతికే అర్హతే ఉండదు...

రామం: (నవ్వి) నన్ను చాలా ఇరుకున పడేసేవ్...

కమల: (ఆత్రంగా) పొరపాటేదయినా అయితే చెప్పండి...

రామం: పొరపాటున ఎప్పుడన్నా నీకు తప్పుగా కనిపించే పనేదన్నా చేశానేమోనని ప్రతినిముషం జాగ్రత్తగా ఉండటం ఎంతకష్టం!

కమల: అయ్యో! కావాలని జాగ్రత్త పడకండీ—మీ మానాన మీరుండండి... పొరపాట్లేమీ రావు...మీమనసు చూసుకుంటుంది...

రామం: నా మానాన నన్నొదిలి కమల—అంటే నేనే పొరపాటూ, తప్పులూ చేసినా నువ్వెప్పుడూ నాకు అప్తురాలవే. అది నువ్వు నమ్ము...

కమల: నేను మిమ్మల్ని నిర్బంధిస్తున్నట్టనిపిస్తే క్షమించండి...నా కెప్పుడూ ఆ అభిప్రాయం లేదు...

రామం: నే అనేదల్లా నన్ను అంతగా నమ్మవద్దని... నాకు ఊపిరి సలపదు...(నవ్వుతాడు)

కమల: మీ ఆత్మలో నాకు విశ్వాసముంది...

రామం: గీత దాటించబోకు...

కమల: మీరు స్వేచ్ఛగా ఉండండి... మీ ఆత్మ చూసుకుంటుంది...

రామం: నీకు వేదాంతం మరీ ఎక్కువవుతోంది...

కమల: ఆ క్రెడిట్ యిచ్చేను...

(కమల లేస్తుంది)

రామం: నువ్వెక్కడికి?

కమల: కూచుంటే అవుతుందా? ఆ టీయ్యో కాఫీ యెక్కడిది?

రామం: (నవ్వి) నువ్వెళ్లి ఇంక సాయపడతావా?

కమల: నవ్వకండి—కూచోని కూరలు తరగడమో... గిన్నెలు కడిగి అందించడమో చెయ్యొచ్చు కదా? క్రమంగా అన్నిపనులూ చెయ్యగలను... (నవ్వి) మీ ప్రోత్సాహం ఉంటే చెయ్యలేనిపనంటూ ఉంటుందా? వెళ్తా...

రామం: వెళ్లొ...ఉండు... (లేచి ఆమె చెయ్యి పట్టుకుంటాడు.)

కమల: ఒద్దండీ...ఇక్కడికీ ఇక్కడికీ మీకుశ్రమ...

రామం: అన్నా...పెంకితనం!

(ఆమెను తీసుకువెళ్ళి ఒకక్షణం పోయాక ఒంటిగా వస్తాడు—భారం తగ్గినట్టు నిట్టూర్చి కుర్చీలో కూలబడతాడు—సరోజ వస్తుంది)

రామం: (లేచి, ఉత్సాహంగా) హలో...!

సరోజ: దారంటపోతూ ఓసారి చూసిపోదామని...

రామం: ఏమిటింత హడావిడి...ఎక్కడికి?

సరోజ: మామూలే...మా మండలి గొడవలు...

రామం: (కూచోని...బద్ధకంగా ఆవలించి, చిటిక వేసి) ఎవర్ని చూసిపోదామనుకున్నావ్...

సరోజ: కొత్తిలా ఆ ప్రశ్నేంటి? కమలని...

రామం: (పరధ్యానంగా ఉన్నట్టు నటించి) కమల నా...నన్నా?

సరోజ: (ఆశ్చర్యపోయి) ఏమిటి...

రామం: (ఈ లోకంలో పడ్డటయి) ఏమిటేమిటి?

సరోజ: నువ్వు కోరి కయ్యానికి కాలు దువ్వుతావ్... ఏమిటి కారణం...

రామం: నిజం ఎందుకొప్పుకోవు...మనం ఇద్దరమే కదా ఇక్కడుంటు, ఎవరూ వినిపోతారేమో అన్న భయానికి.

సరోజ: (కుర్చీ లోకొరిగి కూచొని) నువ్వు నమ్మవ్...నిన్ను చూస్తే నేకాని, ఉండలేక వచ్చేననుకుంటావ్...

రామం: కాదూ?

సరోజ: కాదు...నే రోజూ వచ్చేది కమలని చూసేందుకే.

రామం: అది నెపం అనుకో...

సరోజ: నే అంత మనసులేని దాన్ననుకున్నావా?

రామం: ఉంది...నా మీద—నువ్వు నన్నెంతగా ప్రేమిస్తున్నావో నాకు తెలీపోతే నీ మాటలు నమ్మి ఉందును...

సరోజ: అయినా మొహాన చెప్పడం నీకో అలవాటు కింద మారింది. నిన్ను, భరించలేనంతగా ప్రేమిస్తున్నానని నా మనసుని నమ్మించడానికో నీ ప్రయత్నముల్లా?

రామం: నీ సంగతి నిజం కాదా?

సజరో: నువ్వంటే నా కిష్టం ఉండొచ్చు. అలా అని నేను నా ఇష్టానికి బానిస అయిపోయేంత దుర్బలను కాను...

రామం: అదంతా ఒద్దు...నే అంటే నీ కిష్టము కాదా...

సరోజ: అవొచ్చు...

రామం: అది చాలు—

సరోజ: ఏమిటి నీ ధోరణి—నువ్వంటే నే ఇష్టపడడం నువ్వేదో నీ విజయంగానూ, గొప్పగానూ నా ముందు చాటుతున్నావ్...నీ అహానికది తృప్తినిస్తోంది...అది నాకు తెల్సు-కాని ఒకటి నువ్వు తెల్సుకుంటే మంచిది. నీ అహాన్ని తృప్తిపరచే యంత్రాన్ని మాత్రం ఎప్పుడూ అవను—

రామం: (తగ్గి జాలిగా గొంతు పెట్టి) కోపగించుకోకు సరోజా...నువ్వే లేకుంటే నే నేమవాలి?

సరోజ: (మెత్తబడి) అదుగో...ఏమన్నా అంటే జాలిగా ముఖం పెడతావ్...

రామం: ఏం చెయ్యను...నువ్వు నన్ను ప్రేమిస్తున్నావన్న నిజంలో నా కెంత బలముందో నీకేం తెల్సు...తెల్సుకోలేవూ?

సరోజ: (మృదువుగా) మనం ఇంక ఆపడం మంచిదేమో రామం...

రామం: ఏది?

సరోజ: తెలిసి అనకు—నేను నా దుర్బలతకి లొంగడం నాదే తప్పు...

రామం: కోప మొచ్చిందా సరోజా...

సరోజ: కమలని మన మిద్దరం మోసం చేస్తున్నాం...కమల నాకు ఆప్తురాలు...నీకు కమలపట్ల—

రామం: నా మాటమీద నమ్మకం లేదా? ఎన్నిసార్లు చెప్పినా నమ్మవా సరోజా?

సరోజ: నమ్మడం సులభమా? కమలంటే ప్రాణమంటావ్...కాని ఇదివరకు లేని మమకారం నా మీద నీకు ఏర్పడింది—ఏమనుకోడం...

రామం: ఇది నువ్వు నమ్మాలి కాని బుజావు చెయ్యమంటే నే నేం చెయ్యను...

సరోజ: కమల స్థితి చూస్తూ నువ్వన్నది నమ్మడం కష్టం కదా?

రామం: నా ఆత్మని దంపేసుకున్నానని నీ ఉద్దేశమా?

సరోజ: దీని కర్థమేమిటి? కనీసం నా మనసుని తృప్తి పరచుకుందుకన్నా ఒక సంజాయిషీ ఉండాలి కదా, నా కెంత స్వార్థమున్నా...

రామం: (చిరునవ్వు నవ్వి) ఇన్నాళ్ళూ ఏదో లోటు ఉన్నట్టే అనిపించేది...ఏమిటో తెల్సేది కాదు. ఇప్పుడు తెల్సుకున్నాను...కమల నా మనసు...నువ్వు నా బతుకువి...రెండూ లేనిదే నాకు పరిపూర్ణత లేదు...

సరోజ: (అనుమానంగా చూసి తేరుకొని) రోజా నా మనసులో ఎంత అశాంతి కలుగుతోందో నీకు తెలీదు ... తెలిసి నే ఎలా మోసం చేసేది కమలని?

రామం: నా మీద నీ కిష్ట ముంది కదా?

సరోజ: ఐతే?

రామం: కమల మనిద్దరికీ ఆప్తురాలే...ఇందువల్ల కమల మనకి మరింత దగ్గరౌతుంది...

సరోజ: నువ్వన్నది పేలవంగా ఉంది...

రామం: పోనీ ఇది విను-నా మనసుకు పరిపూర్ణత లేనిదే నే సంతోషంగా ఉండలేను......నే సంతోషంగా ఉండక పోతే కమలనా అసంతృప్తికి వేరు కారణాలు తీసి బాధ పడుతుంది—కమల బాధపడడం మనం ఇద్దరం చూడలేం...ఔనా...ఔనా...కాదా...

సరోజ : (అనుమానంగా చూసి) కమలనీ నన్నూ కూడా మోసం చెయ్యటం లేదు కదా?

రామం : అలా అనడం నీకు న్యాయమేం? ఏం చేస్తే నీకు నమ్మకం కుదురుతుందో చెప్పు...చేస్తాను...

సరోజ : (రామం ముఖంలోకి ఒక క్షణం చూసి, నిట్టూర్చి నేలకేసి చూస్తూ ఉండిపోతుంది)

రామం : ఎందుకా కన్నీళ్ళు...

సరోజ : (కళ్లొత్తుకుని) కను లేవీ?

రామం : ప్రశ్నగా వుంది...

సరోజ : (చిరునవ్వు నవ్వి కళ్లు బాగా తుడుచుకుని లేస్తుంది)

రామం : ఎక్కడికి?

సరోజ : కమలనోసారి చూసి మంచిలికి పోతాను... వేళయింది.

రామం : కమలనే కాని నన్ను......(ఆక్కడే ఆపి, నవ్వి) పారీ!

సరోజ : (నవ్వుకు......పరధ్యానంగా) లోనికి వెళుతుంది)

రామం : (మనసు తేలికపడ్డట్టు నిట్టూర్చి...గుండెమీద చెయ్యివేసుకుని) గుడ్ గాడ్...

రంగము : 6

[అంతా ఐదో రంగంలానే—అందులోనే రామారావ్ కూచొని చదువుకుంటూ ఉంటాడు ...కమల వస్తుంది...]

రామం : (పేపరు దించి) జాగర్త కుర్చీ...

కమల : ఇంకా ఏ వస్తువెక్కడుందో తెలీదంటారా?

రామం : కూచో...

కమల : (కూచుంటూ) వండడం అవీ చేస్తున్నానా లేదా?

రామం : నీవంటి తెలివైన పిల్లకి ఏది సాధ్యం కాదు?

కమల : నావల్ల మీకు శ్రమ లేకుండా ఉంటే అంతే చాలు...

రామం : అలా అనొచ్చా? నావల్లేకదా నీకీ స్థితి...

కమల : అలా అని నన్నెందుకు నొప్పిస్తారు?

రామం : నిజం కాదా?

కమల : అంతా నా దురదృష్టం—

రామం : (ఆశ్చర్యపోయి) నా దురదృష్టమా?

కమల : కాదు?

రామం : కాదు...నీది దురదృష్టం.

కమల : నే నొచ్చుకుంటాననా?

రామం : నామాట నమ్మవా?

కమల : కాదండీ...మీకేమీ ఇవ్వలేకపోయి, మీనుండి అన్నీ పొందడం నాది అదృష్టం కాదా?

రామం : నీవల్ల నే పొందని దేముంది!

కమల : ఏమీ పొందలేదు—నాకు మరీ స్వార్థం ఎక్కువయిపోతోంది.. ఎప్పుడూ మీరు మాట్లాడుతూ దగ్గరుంటే బావుణ్ణనిపిస్తుంది...ఎలా సాధ్యం— అయినా నా కా కోరిక పోదు...

రామం : అన్నీ సాధ్యమే...

కమల : నాకైతే ఏ పనీలేదు...ఎప్పుడూ మీగురించే ఆలోచన—మీరు పనులు మానుక నాతో కూచోగలరా?

రామం : కూచోలేనా?

కమల : అందుకు నాకు మరీ భయం—ఇలా కొన్నాళ్ళకి మీకు చికాకు, విసుగు కలుగుతాయేమోనని...

రామం : నీతో కూచోడం నాకెప్పుడూ సంతోషమే...

కమల : మొదట్లో ఎప్పుడూ నా దగ్గరే ఉండేవారు— ఎన్నో తియ్యని కబురు చెప్పేవారు...ఇప్పుడు మీ పనులవల్ల పొత్తిగా మీకు తీరిక లేదు. ఏ అలవాటయినా అది లేకపోయేటప్పటికి బాధగానే ఉంటుంది.

రామం : వీలుచిక్కినప్పుడల్లా నీతో నే కదా గడుపుతున్నాను. నువ్వు అనవసరంగా బాధపడకు...

కమల : (ఆర్తంగా) నే ఇలా అన్నానని మీ పనులు మానుక నాతో కూచోకండి.

[నవ్వుతుంది]

ఏది సరోజ ఇవాళ రాలేదు...

రామం : వచ్చే వేళయింది.

కమల : సరోజకి నేను ఋణపడిఉన్నాను...

రామం : అందరూ అందరికీ ఏదోవిధంగా ఋణపడే ఉంటారే...

కమల : అలా అనకండి—నాకు ధైర్యాన్ని ఇచ్చింది సరోజే...

రామం : నేను కానా?

కమల : మీరు విశ్వాసాన్నీ, నమ్మకాన్నీ కలిగించేరు నాకది నప్పుడు ధైర్యంవుండి ఏంలాభం?

రామం : అది నావిధి—

కమల : ఏంమాటలు! విధి కాబట్టి చేస్తున్నట్టు...

రామం : మనకి దగ్గరగా ఉన్నవారిపట్లే విధు లుంటాయి.

కమల : మీకు పొగడ్డం బాగా వచ్చు...

రామం : దీనికి ఉబ్బితబ్బిబ్బవకు...

కమల : సరోజస్నేహం నా అదృష్టం—మరచిపోకుండా వచ్చి, దగ్గరకూచొని వెళ్లిపోతుంది...ఇంత ప్రేమకి నేను తగను—అందుకు నా స్థితే కారణ మయితే అంతకన్న సిగ్గుపడవల్సింది లేదు...

రామం : అపోహపడకు...

కమల : నాకు జాలిపడ్డు...కుంటి, కుష్టుమనుషులను చూస్తే జాలి వేస్తుంది...అసహ్యం కూడా వేస్తుంది...అదే నాభయం...

రామం : నీకీ ఆలోచనలు అలవాటుకింద మారేయి—

కమల : నిజమే...నాలో నాకు నమ్మకంపోతోంది. అందుకే నాకీ అనుమానాలన్నీనూ.

రామం : ఏ అనుమానాలు?

కమల : మీకు శ్రమనిస్తున్నానని...

రామం : అంతేనా?

కమల : మీకొక గుదిబండలా ఉన్నాననిపిస్తుందొక్కొక్కప్పుడు.

రామం : (నవ్వుతాడు)

కమల : ఆనవ్వువింటే ధైర్యం వస్తోంది...

రామం : ఎందుకు నీకు ధైర్యం?

కమల : ఇదే...నేను మీకేమీ ఇవ్వక, మీకొక భారంగా ఉండి శ్రమనిస్తూ ఉంటే మీకు విసుగుపుడుతుం దేమోనని భయం.

రామం : నీకనుమానం కలిగించే పనేమన్నా చేసేనా?

కమల : అబ్బో లేదండీ...

రామం : నీ కేదో అనుమానం వేసివుండాలి.

కమల : (ఊరుకుంటుంది.)

రామం : ఏమిటా అనుమానం?

కమల : మరేమిలేదు...మీరు మునపట్లా నాతో లేక పోయేటప్పటికి...

రామం : అంటే?

కమల : కోపమా?

రామం : లేదు కమలా చెప్పు...

కమల : నాతో ఎంతో ప్రేమగా, లాలనగా మాట్లాడే వారు...ఇప్పుడు మీకు తీరిక లేక...

రామం : ఇందుకేనా...

కమల : ఉత్తినే ఏదో ఆలోచన. అయినా నేను అందుకు తగనప్పుడు ఆశించడం...

రామం : అదుగో మళ్లా...ఇలా మాటాడితేనే నాకు చికాకు...

కమల : అదుగో చూసేరా? మీకు చికాకు కలిగింది...

రామం : చిన్న సంగతులు మనస్సులో పెట్టుకొని ఇలాటి ఆలోచన చెయ్యకు—

కమల : క్షమించండి...మరోలా అనుకోకండి—

రామం : ఆ క్షమించమనడం చూస్తే అనుమానం నీకుంది-

కమల : నాకనుమానం ఉంటే నాదే తప్పు...మీ అనురాగాన్ని చేజేతులా పోగొట్టుకుంటున్నట్టే అందువల్ల.

రామం : (కమల చేతిని అందుకుంటాడు.)

కమల : అదుగో సరోజ.

రామం : నా కగపడలేదు—నువ్వు పసిగట్టేసేవ్...

కమల : ఒక శక్తిని తీసుకున్నప్పుడు దేవు డింకొక శక్తిని ఎక్కువ చేస్తాడుట...

(సరోజ వస్తుంది)

సరోజ : కమలా...చాలా కులాసాగా ఉన్నావివాళ?

కమల : ఒకనాడు కులాసాగా లేనుకనకనా...

సరోజ : ఆ చిరునవ్వు అదీ...

కమల : నీ కన్నీ కొత్తే...

సరోజ : నువ్వెప్పుడూ కొత్తే...(కూచొని) రోజుల తరబడీ విచారంగా ఉంటావ్...అసలే విచారమూ ఉండదు, నవ్వూ ఉండదు...ఆలోచిస్తూ ఉంటావ్...ఒకోనాడు ఇంత కులాసాగానూ ఉంటావ్.

కమల : మీ ఇద్దరి ప్రేమ, అనురాగం నా కుండగా సంతోషంకాక మరేముంటుంది నాకు—

సరోజ : ఎప్పుడూ అలా ఉండరాదూ?

కమల : అత్యాశకూడదు...ఇంత అనురాగానికి అలవాటు పడ్డదాన్ని అది లేకుండాపోతే ఏమయి పోతానో అనిపిస్తూ ఉంటుంది...

(రామం, సరోజ ఒకరినొకరు చూసుకుంటారు—)

రామం : నీ కెందుకా అనుమానం...

సరోజ : నీకన్న నాకెవరు ఆప్తులు కమలా? నీకా భయం ఎప్పుడూ ఒద్దు...

కమల : నా స్థితికి జాలిపడి కాదు కద...

సరోజ : నమ్ము... కాదు...

రామం : (సరోజ చెయ్యి తన చేతిలోకి తీసుకుని కమలతో) అర్థంలేకుండా మాటాడకు కమలా.

సరోజ : (చెయ్యి విదిలించుకుంటుంది)

రామం : (చేతో ఏం? అని ప్రశ్నిస్తాడు)

సరోజ : (కమలను చూపిస్తుంది)

రామం : (చిరునవ్వు నవ్వి పెదవి విరిచి నుదుటిమీద (వేలితో కొట్టుకుని "లేదు" అన్నట్టు చెయ్యి ఊపుతాడు)

సరోజ : (కోపంగా చూస్తుంది)

కమల : నే అనుకునే వాటికి అర్థం ఉండకూడదనే దేవుణ్ణి కోరుకొనేది...

రామం : నాలో నమ్మకం చాలదా?

కమల : అదేంమాట!

రామం : మరి దేవుడెందుకు?

కమల : ఏమండీ అలా అంటారు? దేవుడు దేవుడు కాడా?

రామం : నీకు నాలో నమ్మకంపోయినప్పుడు దేవుడేం చేస్తాడు?

కమల : మీలో నాకు నమ్మకంపోతేనా? అలా అవగలుగుతుందని మీకు నమ్మకమేనా?

రామం : నేనేది, నేనెలాంటిది చేసినా, నీకు నామీద ద్వేషంపుట్టి నమ్మకం పోతుందని...

కమల : మీరేంచేసినా ద్వేషించను... మిమ్మల్ని గౌరవించడంతప్ప ద్వేషించేశక్తి నాకులేదు...

రామం : దేవతగా మారిపోతున్నావ్...

కమల : మీకలా అనిపిస్తే అది నా దురదృష్టమే...

రామం : సంతోషించక...

కమల : ఎందుకండీ! మీకలా నిజంగా అనిపించిన నాడు నేను మీకు దూరమౌతున్నానని సూచన ...మనిషిగా ఉండగలిగితేనే మీ అనురాగాన్ని పొందగలను.

రామం : కమలమాటలు వింటున్నావా సరోజా... (అమాటలంటూ రామం సరోజని దగ్గరగా తీసుకుంటాడు ... సరోజ పెనుగులాడుతుంది పడి లేకుండా)

రామం: జవాబు చెప్పు...

సరోజ: తెంపుచేసుకున్నావా? (కష్టంమీద విదిలించుకుంటుంది —
రామం వింతగా ఆమె వేపు చూస్తాడు...
ఆమె చీర చెరగుతో కళ్ళొత్తుకుంటూ ఉంటుంది)

రామం: నీ అభిప్రాయం?

సరోజ: గొంతులో (దుఃఖం తెలీనీకుండా) నే కమల పక్షం...

రామం: ఔను...మీలో మీకా సింపథీస్ ఉంటాయి మరి...

సరోజ: అర్థంచేసుకున్నాకే నా సానుభూతి...

కమల: మీరూ నాపక్షమే కారా.

రామం: దేవతగా మారిపోతున్నావని ఇందాక అన్నాను. అలా అన్నానని నేను నీకు దూరమౌతున్నట్టు నువ్వనుకుంటున్నావా?

కమల: ఉహూఁ...

రామం: ఏమీ?

కమల: మాటవరసకన్నారో నిజంగా అన్నారో మీరన్న విధం బట్టి తెల్సుకో లేననుకున్నారా?

రామం: అయితే నీతో మాటాడేటప్పుడు జాగ్రత్తగా ఉండాలి.
(సరోజ తల తన భుజంమీదికి తీసుకుంటాడు.. ఆమె విదిలించుకో చూస్తుంది... కాని లాభం ఉండదు)

కమల : ఎందుకండీ...ఏముంటుంది నానుండి దాచడానికి మీకు...

రామం: (ఆశ్చర్యపోయి సరోజని వదిలేస్తాడు) ఏమీ ఉండేవా?

కమల : ఉండవు.

రామం: నువ్వలా గుడ్డిగా మనుషులని నమ్మేయకూడదు...

కమల : నే గుడ్డిదాన్నికదండీ...

రామం: క్షమించు కమలా...అనాలని అనలేను...

కమల : నాకు తెలుసునండీ...మీరు బాధపడకండీ...

సరోజ: (లేచి) వెళ్తానింక...

కమల : అదేం సరోజా అప్పుడే...

రామం: (లేచి, ఆమె రెండుభుజాలూ పట్టుకొని) ఉండూ—మరికాస్సేపు—

సరోజ: మళ్ళీరానూ సాయంత్రం...

రామం: కూచుందూ...

కమల: నువ్వెప్పుడొస్తావా అని చూస్తూ కూచుంటాను. ఇలా వచ్చి అలా పోతానంటావ్...

సరోజ: (ఏ సమాధానికీ పాలుపోక) మీ ఇద్దరూ వాదించుకోనంటే కూచుంటాను...

రామం: నే కమలకి చెప్పే దేమంటే ఎవరినైనా ఎక్కువ నమ్మకూడదని...

కమల: నా మీద నమ్మకముంటే ఎందుకు నమ్మకూడదండీ?

రామం: అది బాగానే ఉంది. కాని దేని కేదయినా ఎక్కువ బాధపడాలి... ఒప్పుకుంటావా సరోజా....

తల్లి: (లోనుండి) కమలా!

కమల: (వెంటనే లేచి) అత్తయ్య పిలుస్తోంది... ఉండు సరోజా ఇప్పుడే వస్తాను.

(కమల వెళ్తుంది.....కమల వెళ్ళగానే-)

సరోజ: (లేచి, కోపం పట్టలేక) ఛీ! నీ ముందు ఇంక ఒక క్షణంకూడా ఉండలేను...

రామం: ఏం...ఏమయింది...

సరోజ: ఏమవాలో అదయింది..

రామం: అర్థంకాలే...

సరోజ: తెలీదూ?

రామం: తెలీద?

సరోజ: నాకూ సిగ్గూ, లజ్జ, ఆత్మగౌరవం ఉన్నాయన్న సంగతి నీకు తెలీదులే...

రామం: ఎందుకో ఈ ఆవేశం చెప్పూ...

సరోజ: చెప్పాలీ? కమల ఎదురుగా నాతో ఆ ప్రవర్తనేమిటి"

రామం: ఏమయిందీ?

సరోజ: మొన్నింకోనయం ... ఇవాళ మితిమీరిపోయింది...

రామం: దానివల్ల ఏమయింది...

సరోజ: ఏమయిందా? నువు మనిషివే? ఎంత చనువున్నా దానికీ కొన్ని హద్దులున్నాయి...

రామం: బయట వాళ్ళతో చనువుగా ఉంటున్నానా లేదా?

సరోజ: అవన్నీ వేరు...

రామం: ఏదీ వేరు లేదు...కమలకి తెలీపోడం మనకు కావల్సిన సంగతి...

సరోజ: (దెబ్బతిన్నట్టయి) కమలంటే నీకు ప్రేమ, గౌరవం...ఏమీ లేవా? నాతో నువ్వు చెప్పిన దంతా అబద్ధమా?

రామం: నేనే అబద్ధం చెప్పలేదు—నీకా అనుమానముంటే నేనన్న దెందుకు నమ్మేవ్? నీకూ స్వార్థముంది...అనుమానం నీకున్నా, నా మాటలు నమ్మదలచుకొని నన్ను నువ్వు మోసం చేసుకున్నావే...

సరోజ: (ఆశ్చర్యపోయి, తేరుకుని) నిజమే... నాదే పొరపాటు...నాదే నేరం...నువ్వెంతకన్నా తిరుకుడవని తెల్సుకోవల్సింది...నా అనుమానాలనే నమ్ముకోవల్సింది—

రామం: (ప్రేమగా) నీ అనుమానాలన్నీ తప్పు సరోజా...నాకు కమలంటే ఎంతో మమకారమో...

సరోజ: అయితే ఆమె ముందే అలా ఎందుకు ప్రవర్తించేవ్...

రామం: నీమీద ప్రేమ ఉండబట్టలేక...

సరోజ: ఇలాటిమాటలనడానికైనా నీకు సిగ్గు వెయ్యదు కామోసు...అది చాలా క్రూరం...

రామం: ఈ నీతులుంటే నవ్వుతారు సరోజా... బయట బాధ లేదుట...కమల ముందూ అనే సరికి ఇంతబాధలా...ఇదెక్కడి చోద్యం.

సరోజ: చనువిచ్చానని...నీ ఇచ్ఛను ప్రకారంగా...నీ నీచేతిలో బొమ్మలా ఆడలేను...

రామం: చనువుగా ఉండకుండా ఉండనూ లేవు...

సరోజ: ఏమిటా బెదిరింపు...

రామం: బెదిరింపే...

సరోజ: ఏం చేస్తావేమిటి...

రామం: మరింక నీతో నాకు ఏ సంబంధం ఉండదు...

సరోజ: బతికిపోతాను...

రామం: చూదాం ఎవరు బతికిపోతారో!

సరోజ: (తగ్గి) చూడు రామం—కమలని మోసం చేసేందుకు నే ఎంత బాధపడుతున్నానో నీకర్థం కాదు...అయినా నిన్ను వదులుకోలేని స్వార్థం నాది...కాని మనసులో ఘర్షణవల్ల పడేబాధ ఇంక ఓర్చుకో లేకపోయేను...ఇంకనుంచి మనం స్నేహితులగామాత్రం ఉందాం అని చెబుదామని

నచ్చేను...కాని నువ్విలా ప్రవర్తిస్తావనుకో లేదు...

రామం : యిప్పుడేమంత ప్రమాదమయింది ... యింక ముందునుంచీ జాగ్రత్తగా ఉంటాలే...

సరోజ : నీ జాగ్రత్త అవసరం లేదు...మనం ఇంక కేవలం స్నేహితులం...

రామం : పైకలానే ఉందాంలే కావలిస్తే...

సరోజ : నీ మాటలు వింటే స్నేహం కూడా విలువ దనిపిస్తోంది...

రామం : చిలిపి పిల్లలా అలకు...సిల్లీ...బతికే నాలుగు రోజులూ ఖులాసాగా వెళ్ళిపోనీ...

సరోజ : విను రామం... నీకు కమలమీద ప్రేమ గౌరవం ఉండొచ్చు... నా స్వార్థం కొద్దీ నన్ను నే మోసం చేసుకుని...నా బలహీనతకి లొంగిపోయేను...నువ్వు సంతోషంగా ఉండక పోతే కమల బాధపడుతుందన్న బెదిరింపులకి లొంగికాదు... నే చేసింది క్షమించరాని నేరం...

రామం : చాలిద్దూ...ఒప్పేసుకున్నావ్ కనక పాపం పోయింది.

సరోజ : పోలేదు...కాని నే రోజూ మనసులో ఎంత బాధపడేదీ దేవుడికి తెలుసు...ఇంక ఓర్పులేక పోయేను... అదే చెబ్దామనుకున్నాను... దానికి తోడు మనం ఎంత నీచానికి వాళ్ళ దిగి పోతున్నాం అని ఇప్పుడు తెల్సుకున్నాను...

రామం : నిజం చెప్పాలంటే సరోజా...నిన్ను కమల ముందు కూచుండగా చూసేక రోజూ ఆ కోరిక ఉండేది... తొక్కిపట్టేవాణ్ని...కాని రాను రానూ అశక్తిపోయింది...

సరోజ : కమలముందు కూచుండగానా ?!

రామం : ఆ—

సరోజ : నా కర్థ మవలేదు...

రామం : మీ ఇద్దరిలో భేదం కొట్టొచ్చినట్లుగా ఉండేది...నా కెంతో బాధగా ఉండేది... అందుకే కోరిక తీవ్రంగా ఉండేది...నిన్ను ఆమెముందు దగరగా తీసుకుంటే మళ్ళా మామూలు స్థితికి మనసు రావొచ్చనిపించింది... అదికూడ ఏదో కక్షకి లొంగిపోయేను...

సరోజ : అదెంత నీచమో గ్రహించలేకపోయేవా? నే ఎంత బాధపడతానో ఊహించలేక పోయేవా...

రామం : ఆ కబుర్లు చెప్పకు...నిన్ను కమలముందు దగరికి తీసుకున్నప్పుడు ఎప్పుడూ లేని ఆనందం పొందేను...

సరోజ : (కళ్ళు పెద్దవి చేసి) ఏ...మి...టీ?... ఆనందమా...

రామం : (నవ్వుతాడు.)

సరోజ : దీనికింక అంతెక్కడ? నీకు కమలకంటే గౌరవం, ప్రేమా...ఏమీ లేవు......నువ్వింక ఎంత నమ్మించినా నే నమ్మను...ఎంత మోసం!

రామం : (ఆలోచించి...నవ్వి) తోడుదొంగవి... ఇంతవరకూ వచ్చాక దాచి ఏం లాభం.

సరోజ : (నమ్మలేక) ఒప్పుకుంటున్నావ్ కూడాను?

రామం : ఒప్పుకోపోతే నువ్వు నమ్ముతావా...ఒప్పేసుకున్నాక మనం దగ్గరవుతాం...

సరోజ : అరం...అరం...

రామం : అవుతాం...ఇద్దరు కలిసి ఓ నేరం చేశాక ఒకరి అవసరం ఒకరికుంటుంది...

సరోజ : నా కవసరం లేదు...

రామం: కమలంటే నాకు ప్రేమ గౌరవం లేకన్నావు ...అవి పోయేందుకు తనే కారణం...

సరోజ: తనా !!

రామం: జబ్బులో అన్ని వేళలా దగ్గరుండి చూసేను... ఆనక బాధపడకుండా దాని మనసు పరై రసాల్లో పెట్టడంలో కొన్నాళ్లు...ఇంక అన్ని వేళలా దగ్గరుండి తియ్యని కబుర్లు కొన్నాళ్లు ...ఇలా ఎప్పుడూ అదే...దాని గొడవే... విసుగూ చిరాకూ పుట్టడం నాది తప్పా...

సరోజ: అది ఆమె తప్పా...

రామం: ఏదీ ఎవరి తప్పూ కాదు...

సరోజ: ఎంత మోసం!! ఏది నమ్మినా నమ్మక పోయినా, నీకు కమలమీద ఎంతో గౌరవం, ప్రేమా ఉన్నాయని నమ్మేను ... (కుర్చీలో కూలబడి...) నన్నూ కమలనీ ఇద్దర్నీ మోసం చేసేవ్...(లేచి కోపంగా) ఇప్పుడు తెల్సిందా ఎవరు నాటకమాడేరో...

రామం: ఇద్దరం ఆడేం...

సరోజ: నన్ను కలపకు...

రామం: మడికట్టుకున్నావా...

సరోజ: నీకున్నంత వంకరలు తిరగలేదు నా మనసు...

రామం: చాలే బడాయి...(లేచి)
సరోజ: నేఅన్నది నిజం అని నీకు తెల్సు...
రామం: నాకేం తెలీదు...
సరోజ: నువ్వేమన్నా నే మోసపోను...
రామం: ఇద్దరం రొంపిలోదిగేక నువ్వు మోసపోనను కున్నా, మోసపోయేననుకున్నా ఒకటే...
సరోజ: నే తప్పించుకున్నాను...
రామం: లేదు...పోలేవ్...నే వెళ్లనివ్వను...
సరోజ: బెదిరించి నన్ను లొంగదియ్యలేవ్...
రామం: నువ్వేమిటో నాకు తెల్సు...
సరోజ: ఏమిటి తెల్సు...
రామం: మనం ఇద్దరం ఏంచేస్తున్నామో మన ఇద్దరికీ తెల్సు, ముందునుండీ—
సరోజ: అంటే...
రామం: నే నిన్ను పెళ్లి చేసుకోవల్సింది...కాని నీ బదులు కమలయింది—నీకన్న అందంగావుంది కనక, కమలని చేసుకున్నానని నీకు తెల్సు నాకూ తెల్సు...నీకు అందుకు కమల అందం చూస్తే జెలసీ—కమల ఇలా అయ్యాక నీకు సంతోషం-ఒకరోజున కాపోయినా మరో రోజన్నా నే నీకు దగరాతానని — అదీ అయింది...నువ్వు నన్నాకర్షించేవు ... నేను నీకు దగరా అయేను కమలకన్న అందంగా ఉన్నావ్ కనక—
సరోజ: (కళ్లు కప్పుకుని) ఇది కేవలం అమానుషం! నీకు మనస్సులేదూ? ఆత్మలేదూ?...
రామం: నే మనిషి నేకదా? అందుకది మానవమే...
సరోజ: గర్వంగా చెప్పుకుంటున్నావ్ కూడానా?
రామం: (నవ్వి) నిజెది నువ్వేకదా—
సరోజ: నే నేమనుకున్నా నీకు లెఖ్ఖలేదన్నమాట....
రామం: అనుకోడాలూ, లేకపోడాలూ ఎందుకు? నీకేం కావాలో నీకు తెల్సు--నాకు తెల్సు... మనకు రెండు కలిసొచ్చావ్ అందులో...
సరోజ: నా మనసుని ఇంకా నేను చంపుకోలేదు. నేనే మనుకున్నదీ నీకు లెఖ్ఖలేక, నే బాధ పడా, సంతోషించినా నీకు లెఖ్ఖలేక, నేను నీ కోక పరికరంలా కనిపిస్తే మనం స్నేహితులుగాకూడా ఉండలేం ..ఇంక సెలవ్! (లేస్తుంది.)

రామం: (నిరసనగా) వెళ్లు...వెళ్లు....
సరోజ: తప్పకుండా...
రామం: వెళ్లు, మరి రాకు...
సరోజ: మరి రాను—
రామం: రేపు నా కాళ్లముందు వాలినప్పుడు జ్ఞాపకం చేస్తాలే.
సరోజ: (వెళ్తున్నదల్లా ఆగి) ఎంతటి నీకీ అహం! ఏం చూసుకొని?
రామం: నే అన్నదయినప్పుడు చెపుతాలే, ఏం చూసుకునో!
సరోజ: అదెప్పుడూ జరగదు...
రామం: సరే, రేపు తెలుస్తుంది.
సరోజ: ఆ ఆశేమీ పెట్టుకోకు....
రామం: (నవ్వుతాడు)
సరోజ: నమ్మవుకదూ? ఏ కుంటే నమ్మకానో నాకు తెల్సు....
రామం: అది చూదం—
సరోజ: ఒకరు కష్టపడితే నీలా నే చూసి సంతోషించలేను—
రామం: (పెదవి విరిచి) నమ్మకం కుదరకే...
సరోజ: నే అనబోయే దది కాదు....
రామం: అనకు...
సరోజ: నీ మనసు ఏకో గొప్పదని భ్రమించి మోస పోయేను ... నువ్వంటే మా కందరికీ ఎంత గౌరవంఉండేదో నీకు తెల్సు...నీ ఉదారత, గొప్ప భావాలూ, ఆశయాలూ మమ్మల్నందర్నీ ఆకర్షించుకున్నాయి...... కాని ఎంతమార్పు! అప్పటి నువ్వేవీ? క్రమంగా నిన్ను నువ్వే చంపుకున్నావ్... ఇప్పుడునువ్వు మనిషివి కావు...అర్థమయిందా?
రామం: (నవ్వి) కాలేదు.
సరోజ: కాలేదూ? సరే విను...నీలో నాకాకర్షణ? మనసు...అది చచ్చింది...ఇప్పుడు నీలో నాకే ఆకర్షణలేదు...నీ అందంచూచి మూర్ఛపోయి నిన్ను ప్రేమించలేను—నీ స్ఫోటకపు మొహం చూసి ప్రేమించలేను...గుడ్ బై!
(గబగబా ద్వారంవరకూ వెడుతుంది)
రామం: (ఒళ్లు కంపిస్తుంది...ముఖంలో చెప్పవలని కాని క్రోధం, బాధ, అంతకుమించి మానుషం

కాని ఒకభాగం వ్యక్తమౌతాయి... ఒక్క పగులుక వెళ్ళి ఆమె జుత్తుపట్టుకొని) బజారు ముండా! (ఆమెనలాగే లాక్కొస్తాడు)

సరోజ: (పెనుగులాడుతుంది-కాని లాభం ఉండదు) కమలా! కమలా!

రామం: (ఆమెని నేలమీద తోసి ఆమె తల నేలకేసి కొడుతూ) నీకు లేని రండా! నాది స్ఫోటకం మొహమా...నువ్వే మహా అందగత్తె ననుకుంటున్నావే? నీ అందం కాల్చి పారేస్తాను...

(కమల వస్తుంది)

కమల: (కంగారుగా) ఏమయింది...ఏమయిందండీ...

సరోజ: (ఏడుస్తూ) కమలా...కమలా...

రామం: సౌందర్యమా... (సరోజ నోరు మూసి) అందం ఉన్నంతకాలం మీ ఇద్దరూ ఒక్కటే... దానికితగిన శాస్తి దేవుడే చేసేను...నీకు శాస్తి నే చేస్తాను...ఏది ఆకత్తెర అందుకో...కడ్డీ దానిని...నీకేం కనిపిస్తుంది... నేనే తీసుకుంటాను...(ఆమెను టేబిల్ వరకూ ఈడ్చుక వెళ్ళబోతాడు...ఆమె లేచి పెనుగులాడుతుంది ఆమెను (క్రిందకితోసి) ఇంత అహంకారము... (ఆమె తలపట్టుకుని పెనుగులాడుతాడు)

సరోజ: రాక్షసుడా...వదులు...

రామం: రాక్షసుణ్ణి...

కమల: అత్తయ్యా!...అత్తయ్యా...!

రామం: నీ రక్తం కళ్ళజూస్తాను... నాలో పోయింది అడ్డమయిన మగాళ్ళందర్లోనూ పోయింది ...దీనికి మనసు కావాలిట... మనసు... స్ఫోటకం మొహమట!

సరోజ: నీ మొహమే కాదు...నీ మనసు కూడా విను...

(సరోజ లేస్తుంది...రామం మళ్ళీ ఆమెను క్రిందకి తోస్తాడు...టేబిల్ తగిలి రక్తం కారుతుంది ఆమె తూలుతుంది...తల్లి వచ్చి విస్తుపోయి చూస్తుంది)

రామం: ఉండు ఇంకా అవలేదు నీపని...(కాలు ఎత్తి తన్నబోయి, తల్లిని చూసి ఆగిపోతాడు.)

తల్లి: ఏమిటిదంతా!...ఏమిటిరామం! (సరోజముందుకు వాలి, ఆమెను తన ఒడిలోకి తీసుకుని) అయ్యో సరోజా... (ఆమె రక్తం తుడిచి. చీర చెంగు అక్కడనొక్కి పెడుతుంది) అయ్యో నాతల్లీ...

కమల: (రామంని చేరుకొని, తడుముకుంటూ, అతని భుజం పట్టుకొని) ఏం చేసేరు, ఏమయింది... సరోజ కేమయింది...

తల్లి: (కోపంగా, దుఃఖంతో నిండిన గొంతుతో) రామం! నేనింక నీతల్లిని కాను... ఇలాంటి రోజంటూ వస్తుందని నే నేనాడూ అనుకోలేదు.

రామం: ఇంక నాకు నీతులు చెప్పకు - నేను ఎవరికీ ఏమీ కాను - అనాకు చావకబతికి ఉన్నందుకు ఫలిత మిది...

తల్లి: నిజమైనమాట అన్నావ్ నాయనా...

రామం: (దెబ్బతిన్న వాడిలా బాధగా) ఆఁ! ఏం అన్నావ్! (కుర్చీలో కూలబడతాడు నీరసంగా)

తల్లి: లే సరోజా...రా తల్లీ...లోపలికిరా...(సరోజని లేవదీసి సాయంచేస్తూ లోనికి తీసుకువెళ్తుంది)

రామం: నిజానిజాలు తెలీకుండా మాట అనకూడ దమ్మా....

తల్లి: అన్నీ గ్రహించేన్నాయనా...

రామం: నువ్వూనా కెదురు తిరిగే వన్నమాట—

తల్లి: అలా అని నన్ను బాధపెట్టకు బాబూ... (సరోజతో లోనికి వెళ్తుంది)

కమల: (తడుముకుని అతని దగ్గరగావెళ్లి కూర్చొని అతని కాళ్ళపై తలవాన్చి) ఏమయిందో నాతో చెప్పండి...

రామం: (ఆమెను విదిలించి) ఛీ! ఫో!

కమల: (అతని కాళ్ళు పట్టుకొని) ఎందుకొచ్చింది మీకు కోపం...ఎప్పుడూ లేని దివాళి...

రామం: నన్ను ముట్టుకోకు. చెయ్యితియ్యి

కమల: ఈ కోపమంతా ఎందుకో చెప్పండి...

రామం: కోపం కాదు...అసహ్యం...నువ్వంటే నా కసహ్యం...

కమల: (ఏడుస్తూ) ఏం చేసేనో చెప్పండి...

రామం: నిన్ను చూసి భరించలేను. విన్నావా...

కమల: (అతని పాదాలమీద పడి) మీ పాదాల ముందు ఉండనిస్తే చాలు......మీ మనసుకు దగ్గరగా ఉన్నానన్న...

రామం : గుడ్ గాడ్! నీకూ మనసే కావాలి... నేనింక భరించలేను...ఓరి భగవాన్!

కమల : అయ్యో!

రామం : (ఆమెను చూసి) దేవుడే నాకన్యాయం చేసేడు! అందమైన భార్య కావాలని కోరుకున్నాను—మరీ అందమైన దాన్నిచ్చాడు.... ఆ అందంతో నన్ను నరకయాతన పెట్టేవ్... నా వ్యక్తిత్వాన్ని, నా ఆత్మగౌరవాన్ని చంపేవ్...ఎన్ని వికారాలు చెయ్యాలో అన్నీ చేసేను...అటుగుక్క పోయేను...నీకే జబ్బు వచ్చే సరికి నా గుండెలోంచి పెద్ద బరువు పోయింది...విన్నావా? బరువుపోయింది...

కమల : (తల నేలకు కొట్టుకుని) అయ్యో దేవుడా!

రామం : కాని సుఖపడే బతుకేనాది? పాపులని శిక్షిస్తానే ఉంటాడు దేవుడు...నీ అందాన్ని, కళ్ళని కూడా తీసుకున్నాడు నన్ను శిక్షించడానికి......ప్రతిక్షణం నీ ముందు, నీ మొహం చూస్తూ ఉండవల్సింది నేను... ఎంతకని ఓర్చేది...సహనానికి హద్దెక్కడ! నేనూ మనిషి నేనా! నువ్వెంత వికారంగా ఉన్నావో నువ్వు నమ్మవుకదూ? (నవ్వుతాడు)

కమల : (ఏడుస్తూ) ఔను! మీరన్నది నిజమే... మీ బతుకు మీకు బాధగా చేసేను...పాపాత్మురాల్ని...ఔను!

రామం : నేనూ పాపాత్ముడ్ని! నువ్వు కావు...నీ రూపంలో దేవుడు నన్ను శిక్షిస్తున్నాడు... నువ్వు దేవుడిలో భాగానివే! దేవతవి!!

[పకపక నవ్వి, పోతాడు]

కమల : (నిశ్చేష్టురాలయి ఉండిపోతుంది, కూచొని, ఎటో చూస్తున్నట్టు ముఖం పెట్టి...అలా ఒక నిముషం కూర్చుంటుంది...లైట్లన్నీ ఒక్కటొక్కటే ఆరిపోతాయి ...స్టేజ్ మీద చీకటి...ఆ చీకటిని చీల్చుకుని కమల గొంతు) అమ్మా! ఎక్కడున్నావ్! నన్ను తీసుకుపోవూ! నన్ను పిలుచుకోవూ నా తల్లీ!!

[తెర]

కాటయ వేమ భూపతి

శ్రీ చిలుకూరి పాపయ్యశాస్త్రి

ఆంధ్రభూభువన మధ్యప్రదేశమును మధ్యయుగమున నిరుపద్రవముగను ధర్మస్థిరముగను కళావిభవసమన్వితముగను పాలించిన ప్రభువులలో వేమనామధారులైన రెడ్డిప్రభువులు ప్రధానముగ గణింపఁదగినవారు. కాకతీయ సామ్రాజ్యము విచ్ఛిన్నమైన తరువాత, యాంధ్రదేశము యవనాక్రాంతమై భారతీయ ధర్మము విధ్వస్తమైనపుడు తదుద్ధరణమునకై బుద్ధిబాహుబలములు వినియోగించి, తదుద్ధారమునకై యత్నించినవారిలో ప్రథముఁడగువాఁడు ప్రోలయ వేమారెడ్డి. ఈతఁడు మహాశూరుఁడు పరమ ధార్మికుఁడునై, అద్దంకి రాజధానిగా రాజ్యపాలనము సేయుచు ధర్మోద్ధరణమునకు సారస్వతపోషణమునకు నెంతయుఁ దోడ్పడెను. శివకేశవులందు సమభక్తిభావ సమన్వితుండై శ్రీశైలాహోబల క్షేత్రములందు సోపానసరణి నిర్మింపఁజేసి పుణ్యకీర్తుల నార్జించిన ధన్యుఁడీతఁడు. ఆంధ్ర వాఙ్మయోద్ధారకుఁడైన శంభుదాసుఁడను నెఱ్ఱాప్రెగడచే రామాయణ హరివంశముల నాంధ్రమునం దనువదింపఁ జేసిన ధన్యుఁడు. శ్రీశైలవాసియగు ఘోడెరాయ గురువర్యుని యాదేశానుసారము రాజ్యపాలనము సాగించుచుఁ, దదుపదిష్టవిధానమున హేమాద్రిదానముల నాచరించిన ధార్మికుఁడు. ఈ విషయ మంతయు దృజ్జవరపు శాసనమునం దిట్లు పేర్కొనఁబడియున్నది.

శ్లో. తేనాం ప్రశస్త సమహిమాపరపారిజాతః
శ్రీ వేమభూమి రమణో జగనొబ్బగండః,
శ్రీ ఘోడెరాయ గురువర్య దయావిశేషా
త్ప్రాప్య ప్రశస్తి సకలామకలంక వృత్తిః.
హేమాద్రిణా నిగదితాని సురూపదేశాత్
దానవ్రతాని సుమహాంత్యపి యశ్చకార
దత్వాచ ధేనుభువనం సకలద్విజేభ్యః
శివాం దయః పృథుయశాః స్వయ మన్వభుంక్త.

పాతాళగంగా మధికృత్యనవ్యాణాం
శ్రీ పర్వతాగ్రా దవరోహణాయ,
సోపాన పంక్తిం వ్యతనోన్మహాత్మా
కల్యాణశైలం వ్యధురూగరుత్మః. 1

ప్రోలయ వేముని యీ ధార్మికకృత్యములు, అతని తరువాతి రెడ్డిరాజులు నిర్మించిన దాన శాసనములందుఁ దఱచుగఁ బేర్కొనఁబడుచునే వచ్చినవి. ప్రోలయ వేముని శౌర్యము ధర్మనిరతియు నీతని తరువాతి రెడ్డిప్రభువుల శౌదార్యప్రాభవమై వెలసినవి. ఈతని కుమారుఁడగు అనవేమారెడ్డియు నీతనివలెనే మహావీరుఁడు, పరమధార్మికుఁడు విద్యాపోషకుఁడునై వన్నెకెక్కినాఁడు. అనవేముని వదాన్యత సర్వాంధ్రదేశ ప్రసిద్ధమై పండిత రసజ్ఞరంగముల నాఁటికి నేఁటికిఁ బాయక నిలిచియున్నది. ఈతనిశౌర్యము కాటయ వేముని కొమరగిరి శాసనమునం దిట్లు వాకొనఁబడినది.

శ్లో. యస్యాస్తాం విజయే సముస్థితౌ శ్రీశైల సింహాచలౌ
స్తంభౌ పశ్చిమపూర్వదిగ్విజయజ వ్యాఖ్యాన వైజ్ఞానికౌ. 2

ఈ శ్లోకమునుబట్టి యనవేముఁడు శ్రీశైల సింహాచలములను పశ్చిమ పూర్వదిశలందు విజయస్తంభములుగాఁజేసి, తన్మధ్యాంధ్రదేశమును దనవశము గావించి పాలించెనని తెలియవచ్చుచునే యున్నది.

ప్రోలయ వేముని దౌహిత్రుఁడగు కాటయ వేముఁడు విజయసాధనమున శౌర్యాటోపమున ధర్మనిరతిని అగ్రహారాది దానమున సర్వథా మాతామహుని బోలినవాఁడు. ఈ విషయ మంతయు కాటయ వేముఁడు గోదావరీమండలమున నెలకొల్పిన దానశాసనములవలన విస్పష్టముగఁ దెలియవచ్చుచునే యున్నది. మాతామహునికంటెను గూడ నీతని కొక విశిష్టత గొని తెచ్చిపెట్టిన దీతనికిఁ గల సంస్కృతభాషా పాండిత్యము. రాజరాజనరేంద్రుని తరువాతి రాజమహేంద్ర

1. చూ. రెడ్డిసంచిక. అనుబంధము. 1. శాసనము.
2. See. J. A. H. R S. Vol XI P. P. 209

వరము రాజధానిగా నాంధ్రదేశపాలనము మరల నతని నాటనే కొనసాగినది.

ప్రోలయ వేముని వారసుడు, అతని జ్యేష్ఠసుతుడైన యనపోతా రెడ్డివారలు కొండవీటి సామ్రాజ్యము కృష్ణానదీ పరిసరములందే సీమితమైయుండెను. అనపోతుని తరువాత కొండవీటి రాజ్యసింహాసనాధ్యాసి రైన అనవేమారెడ్డి, గోదావరీ పరిసర దేశమంతయు జయించి, రాజ్యసీమను ప్రాగుత్తరముగా సింహాచలము వఱకు వ్యాపింపజేసెను. అనవేము డుభయ గోదావరీ తీర పరిసర దేశమంతయు జయించినట్లు లాతడు దక్షారామాది ప్రదేశముల నెలకొల్పిన శాసనములబట్టియు, ఆనా డా తీరములందు వెలసిన వేమవరాగ్రహారముల బట్టియు దెలియవచ్చుచున్నది. మఱియు శ్రీశైలమున మల్లికార్జునస్వామి యాలయమునందు వీరశిరో మంటపమును నిర్మింపజేసి, వెలయింపజేసిన శాసనమునందలి బిరుదావళిలోని "సింహాచలాది వింధ్యపాదప్రతిష్ఠాపిత కీర్తిస్తంభ, సం[సా]గర గౌతమీ [సంగమ] సకల జలదుర్గ సాధన రఘురామ, రాజమహేంద్రవర నిరవద్య నగరాది బహువిధస్థలదుర్గ విదళన బలరామ[3]" ఇత్యాది విశేషణములచే నీతడు గోదావరీతీర దుర్గములను జయించి, కొండవీటి రాజ్యమును సింహాచలమువఱకు పొడిగించెనని నిర్ధారితమగుచున్నది. అనవేముని తరువాత కొండవీటి సామ్రాజ్యపాలకుడుగా కుమారగిరి వచ్చినపుడు, అనవేమునివాడు విస్తృతమైన రాజ్యసీమ లన్నియు నాతని యేలుబడికి జెల్లునట్లు చేసిన వాడు—ప్రోలయ వేముని దౌహిత్రుడు, అనపోతా రెడ్డి యల్లుడు, కొమరగిరికి సోదరీభర్త, చతుర్విధోపాయసంప్రవీణుడు, సామ్రాజ్య నిర్వహణ దక్షుడు మహామాత్యుడు ప్రధాన సేనానియు నగు కాటయ వేమారెడ్డియే.

కాటయ వేముడు కుమారగిరి భూపాలుని సింహాసనమున గూర్చుండబెట్టి శ్రీకృష్ణుడు ధర్మజానివలె వన్నెకెక్కించెనని, కాటయ వేముని గోపవరము తామ్రశాసనములలోని యీ క్రింది శ్లోకము తార్కాణించుచున్నది.

శ్లో. సింహాసనే నిధాయాసౌ కుమారగిరిభూభుజమ్
అతేజయ న్మహాతేజా శ్రీకృష్ణ ఇవ ధర్మజమ్[4].

కాటయ వేముని రాజనీతి చతురత బాహుపరాక్రమము మహోన్నతములని యీ క్రింది శ్లోకములవలనఁ దెలియుచున్నది.

శ్లో. అపి దమాత్యరత్నం కాటయవేమ ప్రభు స్తస్య
అతి సురగురుభార్గవ మతి రతిభార్గవ విజయ
విఖ్యాతిః [5]

శ్లో. పల్లవపంచక మకరో త్ప్రాగ్యో నిర్జిత్య వైరిణో
రామః,
వైరికుల పరశురామః కాటయవేమస్తు కీర్తివా
ర్ధిశతమ్. [6]

కుమారగిరికి కాటయ వేమ ప్రభువు ప్రధానామాత్యుడు. ఈతఁడు బుద్ధివిభవమున బృహస్పతి శుక్రులను, విజయములు సాధించి విఖ్యాతి నార్జించుటలోఁ బరశురాముని మీఱినవాఁడు. పరశురాముడు యుద్ధములందు శత్రువులను జయించి పల్లవ పంచకమును (ఐదు మడుగులను) గావించెను. శత్రుకుల పరశురాముఁడైన కాటయ వేముడు వందలకొలఁది కీర్తి సముద్రములను నిర్మించెనని భావము. కాటయ వేముఁడు తన బుద్ధిబలమున రాజకీయము లన్నియు సరిదిద్దుచు, బాహుబలమున నుద్ధత శత్రువర్గము నణఁచుచుండ, నాతని కలిక రైన కుమారగిరి వసంతోత్సవముతోడను, నాట్యాభినయ ప్రదర్శనముల తోడను, సప్త సంతానాభ్యుదయములతోడను నానందముగఁ గాలము గడుపు భాగ్యముఁ బడయఁగలిగెనని, కాటయ వేమ విరచిత మాళవికాగ్నిమిత్ర వ్యాఖ్యానము నందలి యీ క్రింది శ్లోకము తార్కాణించుచున్నది.

శ్లో. భాగ్యం నామ సమగ్ర మీదృశ మతి స్నేహాశ్రితం యత్తో
వీరం కాటయవేమ ముద్ధతరిపు ధ్వంసే నియుజ్య స్వయమ్,
నిత్యం నందతి నర్తకై రభినవైః కాంతై
ర్వసంతోత్సవై
స్సంతానాభ్యుదయైః కుమారగిరి భూపాలో
నృపాలోత్తమః.

కాటయ వేముఁడు కుమారగిరిని దన కలికగా భావించుచు, నాతనియెడఁ గృతజ్ఞత గలిగి యాతని యాజ్ఞను శిరసావహించుచు, నాతని పక్షమున విజయములు సాధించుచు డేకే వాఁడెను విషయమును అని

3. See S. I. I. Vol x No 559.
4. J. A. H. R. S. Vol XI.
5. Epi. Ind. Vol IV P.P. 818 to 827.
6. అభిజ్ఞానశాకుంతల వ్యాఖ్య. కుమారగిరి రాజీయము.

తల్లి కలువచేరు శాసనమునందలి యీ శ్లోకము తెలుపుచున్నది.

శ్లో. మాలా మమ్లాన పుష్పామివ శిరసివహా న్యస్య
భూభిర్తుగాజ్ఞా
ముర్వీం ఖర్వీకృతారి క్షితిపతి రఖిలామ్ప్రతీప
ప్రతాపః,
జిత్వా సామ్రాజ్యలక్ష్మీ మనుపమ విభవాం
జృంభ మాసన్నంభృతశ్రీ
కీర్తిః సేవాపరో భూత్కుమారగిరి విభోః
కాటయాధీశ వేమః 7

కాటయ వేముఁడు కొమరగిరి యాజ్ఞను శిరోధార్యముగా భావించి, యాతనికి విజయములు చేకూర్చుచుండెనను విషయమును అనుతల్లి శాసనము తెల్పుచున్నది. కుమారగిరి తన కుమారుఁడగు అనవోతారెడ్డిని యౌవరాజ్య విభాసినిగా భావించి, మూర్తి శిగ్వ జయాక్రాంతమైన దేశము నాతనికీయఁదలఁచినాఁడు. ఆ పని కాటయ వేముని కొప్పగించెను. ఆ ప్రకరణమునందు కొమరగిరి వేముని కిట్లాజ్ఞాపించియున్నాఁడు.

ఉదీచ్యా దాక్షిణాత్యాశ్చ ప్రతీచ్యాశ్చ మహీ
శ్వరాః
ఆదరంతి సదా మైత్రీ మహ్మాభి రతిగౌరవాత్
తిస్మాత్సింహాద్రి పర్యంతే ప్రాచ్యా ఏవ
మహీశ్వరాః
జేతవ్యాస్త్వన్మహీపాలా నను వా జయ లీలయా. 8

కొండవీటికి ఉత్తరమునను దక్షిణమునను పడమటను నుండెడి మహీపాలుర మనతో నతిగౌరవముతో మైత్రి నెఱపుచున్నారు. కావున సింహాచల పరిసరమువఱకుండెడి తూర్పువాఁడి మహీపతులే జేతవ్యపక్షములోనివారు. కావున వారిని నీవు హేలగ జయింపుము అని పై శ్లోకముల భావము.

ఇచట కుమారగిరితో మైత్రి నెఱపుచుండిరని తెలిపిన యుత్తరదిక్ మహీపాలు రెండలును కాటయ వేముని శౌర్యమునకు నీతి నిపుణతకు లోఁగియున్నట్లు చేయుచుండిరని మనమూహింపవచ్చును. కొండవీటికి దక్షిణమువనుండెడి విజయనగరాధీశులు, పశ్చిమమునందలి సులతానులు ఉత్తరమున కొండవీటికి రాజమహేంద్రవరమునకు నడుమనుండెడి దుర్గాధిపతులు కుమారగిరితో నానాఁడు మైత్రి నెఱపుచుండెడివారని, హరవిలాసమునందలి.

"హరిహరరాయ ఫేరోజ
సహోసురధాణగజాధిపాది భూ
వరులు నిజప్రభావ మభివర్ధన
జేయఁ గుమార గిర్యధీ
శ్వరుని వసంతవైభవము......"

పొగడుచుండెను శ్రీనాథుని వచనములఁబట్టి తెలియుచున్నది. కాటయ వేమునకు హరిహరరాయలతో వైవాహిక సంబంధమేర్పడినటుల, అల్లాడ వేముని వేమవరశాసనమునందలి యీక్రిందిశ్లోకము తెలుపుచున్నది.

శ్లో. పుత్రీం కాటయవేమయక్షితి
పతేః పౌత్రీంచ కాటప్రభోః
దౌహిత్రీం గతుర్వశం
హరిహరక్షోణీపతే ర్న్యాసితాః,
తిమ్మాఖ్యాం విదితాహ్వయాం
హరిహరాంబాం చారుమ్రగావహ
త్పాణౌ వేమమహీశ మల్లనృపతే
స్సామ్రాజ్య లక్ష్మ్యాసహ.9

హరిహరరాయల పుత్రికను కాటయ వేముఁడు పెండ్లాడుటచే విజయనగరాధీశులతోడి చెలిమితో నతి కాటయ వేమునకును, తన్మూలమున కుమారగిరికి చేర్పడి, పిమ్మట వేముని పుత్రిక హరిహరరాయల దౌహిత్రియగు హరిహరాంబ నల్లాడ వేముఁడు పెండ్లాడుటచే నల్లాడరెడ్డికిఁ దత్పుత్రులకును విజయనగరాధీశులతోఁ జెలిమి యేర్పడియుండెనని మన మూహింపవచ్చును. ఫేరోజిషా, గజపతులు మున్నగువారు కాటయ వేముని ధాటికోఁగలేక మైత్రి నెఱపుచుండెడి వారనియూ నూహింపవచ్చును."

ఇట్లుండఁగా తూర్పువాఁడి వారనఁగా రాజమహేంద్రవరము మొదలుగా సింహాచల పరిసరమువఱకు నుండిన ప్రాబల్యమహీపతులు. వీరవేముని నాఁడెఱిఁగియుండి, కుమారగిరి వాఁడు మరలఁ దలలెత్తియుండిరి. వారిని జయించుటకై కుమారగిరి నియోగింపఁగా కాటయ వేముఁడు కొండవీటినుండి సైన్య సన్నాహముతో

---

7. చూ. ఆం. సా. ప. పత్రిక. సం. 2. పుట. 108. అనితల్లి కలువచేరు శాసనము.

8. చూ. ఆంధ్రేతిహాస పరిశోధక మండలి. రెడ్డి సంచిక. పుట. 388.

9 See. epi Ind vol XIII P. P. 237 t 257.

దాడివెడలి వచ్చి, రాజమహేంద్రవరమున నిలిచి, యచటనుండి ముందునకు సాగి విజయమును సాధించి నట్లు అనపర్తి శాసనమే తెలుపుచున్నది. మఱియు నానాఁటికి రాజమహేంద్రవరము కొమరగిరిపాలనము నందే యుండినట్లే క్రింది శాసన శ్లోకములు వివరించు చున్నవి.

శ్లో. అథశైత్యల పురాధిపత్య కుమరగిరి భూపతేః
రమ్యాం రాజమహేంద్రాఖ్య నగరీం
ప్రాప్య సత్వరః,
తతస్సింహాద్రి వింధ్యాద్రి మధ్యస్థ రి
మహీశ్వరాన్
జిత్వా తద్దేశదుర్గేషు నియుజ్య స్వాధికారిణః

కాటయవేముఁడు కొండవీటినుండి బయలుదేరి, కొమరగిరికిఁ జెందిన రాజమహేంద్రనగరమును జేరి, యటనుండి దండువెడలి వింధ్యపర్వత సింహాచల మధ్యస్థులయిన మహీశులను జయించి, యాయా దుర్గములందుఁ దన యధికారులను నియమించి ఉపహారములతోఁ గూడిన విజయమును కొమరగిరి కర్పించెననునది పైతచ్ఛాసన విషయము. ఈ తీగన వేముఁడు జయించిన దుర్గము లేవియో యీ శాసనమున నిరూపింపఁబడియుండలేదు గాని, కాటయవేమ విరచితమైన అభిజ్ఞానశాకుంతల వ్యాఖ్యానమునం దీక్రింది విధముగ వివరింపఁబడినవి.

శ్లో. ధాటీఘోటీ ఖురాగ్రత్రుటిత గిరితటే
యత్ర మొల్లేటి దుర్గం
దుర్గం కిమ్మూర్కర సంజ్ఞం దళితరిపుబలే
దుర్గమం శెంపపూండిమ్,
దుర్భేదం వజ్రకూటం జితవతి రభసా
రామగిర్యాఖ్య దుర్గం
విఖ్యాతం వీరఘోటం గళిత మనుష్యాదాం
వీరసన్నాహధాట్యమ్

కాటయవేముఁ డశ్వ సైన్యముతో దాడివెడలి గిరితటములు పిండిసేయుచు, మొల్లేరు, కిమ్మూర్కరు, శెంపపూండి, వజ్రకూటము, రామగిరి, వీరఘోటము అను దుర్గములు జయించి శత్రువుల శౌర్య సన్నాహము నణఁగించెనని దీని భావము. ఈ దుర్గము లన్నియు కొండవీటికి ప్రాగ్దేశయములోనివి. వీనిలో—.

శెంపపూండి—ఇది పిఠాపురమున కుత్తరముగ ఏడుక్రోసుల మేరలో, అన్నవర క్షేత్రమునకు ఒక క్రోసు దిగువున నున్నది. అచట శిథిలమైన దుర్గ మొకటి నేఁటికిని గలదు.

వజ్రకూటము—ఇదియును పిఠాపురమునకు వాయవ్యముగ ఎనిమిది క్రోసుల మేరలో నున్నది. అచటను దుర్గశిథిలములుగలవు. ఇది నేఁడు పిఠాపురమున వంకాయలకుఁ బ్రసిద్ధివహించియున్నది. వజ్రకూటపు వంకాయలని వాడుచుందురు.

వీరఘోటము—దీనిని నేఁడు 'వీరఘట్టము' అనియందురు. ఇది శ్రీకాకుళముజిల్లాలో పాలకొండకు సమీపమునందున్నది. ఇది నేఁడు అడ్డాకులకుఁ బ్రసిద్ధిగాంచియున్నది.

మొల్లేరు—ఇది నేఁటి తూర్పుగోదావరిజిల్లా ఎల్లవరము తాలూకాకుఁ జెందిన గ్రామము. ఈ యూరఁ గాటయవేమునితోడి సంబంధముగల శాసనము గానవచ్చినది. 10.

కిమ్మూర్కరుదుర్గము—ఇది యీ జిల్లాలోని పిఠాపురము తాలూకాకుఁ జెందినది. పిఠాపురము తాలూకాలోని కొన్ని గ్రామములకు కిమ్మూరుసీమ యని పేరు. ఈ తాలూకాకుఁ జెందిన జగంపేటయను గ్రామమునకు సమీపమున కిమ్మూరు లక్ష్మీపురమను గ్రామముగలదు. దాని దాపున కిమ్మూరుదుర్గమని వ్యవహరింపఁబడు ప్రదేశముగలదు. దుర్గప్రదేశము చాలవఱకు సాగుబడిలోనికి వచ్చినను దానికొంతభాగము నిలిచియేయున్నది. దుర్గశిథిలములుకూడ గానవచ్చును.

రామగిరిదుర్గము—ఇది రాజమహేంద్రవరమున కుత్తరముగ పదిక్రోసుల మేరలో, అచటి గోదావరీ తీరమునంటియున్న రక్షపోలవరమున కొవ్వలియొద్దన మూఁడు క్రోసుల మేరలోనున్నది ఇది గిరి దుర్గము జలదుర్గము కూడనైయున్నది. ఇది నేఁటికిని దుష్ప్రవేశస్థితియందే యున్నది. ఇది కాటయవేముని వాఁడు అన్నదేవచోడునకు రాజధానియై యుండెనో పును. పట్టిసక్షేత్రమున కిది నాలుగు క్రోసులమీఁద నున్నది. ఈ జలదుర్గమునం దొక పెద్ద పద్మాకరము గలదు.

ఈవిధముగఁ గాటయవేముఁడు రాజమహేంద్రవరమాదిగ సింహాచలమువఱకు నుండిన దుర్గములను జయించి విజయము సాధించెనని యూహింపవలెను.

10. See S. i. i. vol X No 578.

తిరువాతి కుమారగిరి కాటయ వేముని పరాక్రమమునకు సంతసించి, దిగ్విజయాక్రాంతమైన ఈ రాజమహేంద్రవర ప్రాంతము వానికి కిచ్చెనని చెప్పెడి కాటయ వేముని శాసనములలోని ఈ క్రింది శ్లోక మెఱుకపఱచుచున్నది.

శ్లో. కుమారగిరి భూపాలో యస్మై విక్రమతోషితః,
ప్రాదాత్ప్రీత్యా భువం రాజమహేంద్రనగరీ
ముఖామ్.

ఈ శ్లోకము కాటయ వేమునకు వెలకొలిన్న కొమరగిరివరము గోపవరము తొత్తరమూఁడి శాసనముల మూఁడిటను గానవచ్చుచున్నది. కాటయ వేమునకీ రాజ్యసంక్రాంతి, కొమరగిరి పుత్రుఁడైన అనపోత రెడ్డి మరణించిన తరువాతి, కుమారగిరి జీవించియుండఁగనే జరిగెనని యూహింపవలెను. కాటయ వేముని నాఁటినుండియే మరల రాజమహేంద్రవరము రాజధానిగా రెడ్డిరాజుల పాలనము వెలయుట, రాజమహేంద్రవర రాజ్యము ప్రత్యేక రాజ్యమగుటయు జరిగినది.

కాటయ వేమునకుఁ గుమారగిరియెడల విశిష్టమైన గౌరవము గలదనుటకు నిదర్శనములు పెక్కులు గానవచ్చుచున్నవి. 1. కుమారగిరిని సింహాసనముపైఁ గూర్చుండబెట్టి తానె మహామాత్యుఁడై రాజ్యభార మంతయు నిర్వహించుట. 2. అతని యాజ్ఞానుసారము దిగ్విజయములు సాధించుట. 3. అతని ప్రీతికై కుమారగిరి పేర కాళిదాసవిరచితమైన నాటకత్రయమునకు వ్యాఖ్యానములు రచించుట. 4. ఆ వ్యాఖ్యానములను కుమారగిరిరాజ విరచిత వసంతరాజీయోదాహృతులతో సమర్థించుట. 5. తన కుమారునకు కుమారగిరి పేరు పెట్టుట. 6. తను సుకృతార్థియై దేవబ్రాహ్మణుల కిచ్చిన యగ్రహారముల కన్నిటికిని 'కొమరగిరిపురము' అని నామకరణము సేయుట—మున్నగునవి. ఈ విషయముల నన్నిటిని కాటయ వేమారెడ్డి శాసనములు సమర్థించుచు నున్నవి. వానిలో కాటయ వేముని అహోబలశాసనము ధార్మిక ప్రవృత్తితో నాతఁడు నెఱపిన దానముల కన్నిటికిని 'కొమరగిరి మండల' మను పేర నొక సూచికను దెలియజేసినది. కాటయ వేముఁడు కొమరగిరి జీవించియున్నప్పుడే గాక, అతఁడు మరణించిన తరువాతఁగూడఁ గృతజ్ఞత గలిగియుండెననుటకు, అతని కక్షయ సుకృతము కలుగుటకై అహోబల నృసింహస్వామికి 'గలువచేరు' అను గ్రామమును ధారవోయుటయే తార్కాణము. ఆ శాసనస్వరూపము నిటఁ బొందుపఱచుచున్నాఁడను.

శుభమస్తు—

ఏతత్సుర సురాధీశ మౌళిశ్రేణి విరాజితమ్
అహోబల నృసింహస్య దేవదేవస్య శాసనమ్.

స్వస్తి శ్రీ శకవర్షంబులు ౧౧౩౨ అగు నేంటి వికృతి సంవత్సర మార్గశిర శు ౧౫ గురు వారానను శ్రీ అహోబలదేవర నిత్య అవసరానకు కొమరగిరి రెడ్డింగారికి సుకృతముగాను కాటమరెడ్డి వేమారెడ్డింగారు కలువచేరు కొమరగిరి పురమని ధారవోసి సమర్పణసేసిరి.

భ్రాతా కాటయ శౌరేః పౌత్రో మారస్య
కాటనృప సూనుః
వీరాన్నపోతనృపతే ర్జామాతా జయతి వేమ
భూపాలః

కొమరగి రయ్యంగార్కిని పరమహితుం డైన కాటమరెడ్డి వేమారెడ్డిం [గా]రు తనకు స్వామి అయిన కొమరగిరి రంగయ్యగార్కిన్ని వారిదేవులైన అమ్మంగారులకున్ను అక్షయ సుకృతముగాను దేవర్లకున్ను బ్రాహ్మలకున్ను ధారవోసి ఇచ్చిన కొమరగిరి మండలం.

పెద కొమరగిరిపురం, అమ్మలపురం. శ్రీ వారణాసి విశ్వేశ్వరదేవర కొమరగిరిపురం, శ్రీ పర్వతవాసిని కొమరగిరిపురం. పంగులూరి సమవతియంగారి కొమరగిరిపురము, పంగులూరి భీమణయంగారి కొమరగిరిపురం, శ్రీ భట్టరయంగారి కొమరగిరిపురం, కందాళయంగారి కొమరగిరిపురం, శృంగార రాయని కొమరగిరిపురం, శ్రీ పర్వతంపు బొతయ్య కొమరగిరిపురం, మురంజేశ్వర దేవర కొమరగిరిపురం, శైవుల కుమరగిరిపురం, సాత్వికుల కొమరగిరిపురం పాల్లివారి కొమరగిరిపురం పామవేదాల కొమరగిరిపురం, సోమజోస్యుల కొమరగిరిపురం, స్థానాపతి కల్లభన్న కొమరగిరిపురం, శ్రీ గోపీనాథుని అబ్బన కొమరగిరిపురం, బ్రహ్మయ్య శ్రీపాదాల కొమరగిరిపురం, తేజోమూర్తుల కొమరగిరిపురం, బొగ్గరపు మాచిరాజు వారి కొమరగిరిపురం, మహాదేవయ్యగారి కొమరగిరిపురం, వేమసానక్కంగారి సింగన సోమయాజుల కొమరగిరిపురం, జతినము పెద్ది శాజ

వారి కొమరగిరిపురం, మండెము రామనాథ సోమయాజులవారి రుద్రభట్లు మాగభట్ల కొమరగిరిపురం, గ్రామాశ్రితుల కొమరగిరిపురం, అన్నదానం అవుభళయంగారి రామనంగారి కొమరగిరిపురం, వలపల్లి అన్నభళభట్ల కొమరగిరిపురం, [శ్రీ] హారం వీరఘంట శ్రీ గిరన్నంగారి కొమరగిరిపురం, వినపాల పె[ద్ది] కొమరగిరిపురం......కొమరగిరిపురం...సోమయాజువారి కొమరగిరిపురం, పుల్లాయ పెటి [చిన] కొమరగిరిపురం, పుంప్రాజువారి తిల్లా [పె]గడ కొమరగిరిపురం, వేదాద్రి శ్రీ నరసింహ్వదేవర కొమరగిరిపురం, మాచిరాజు తిప్పనంగారి కొమరగిరిపురం, ఆరాధ్యుల మల్లనంగారి కొమరగిరిపురం, చేయేటి శ్రీ కేశవనాథుని కొమరగిరిపురం, కొండ శ్రీ నరసింహ్వదేవర కొమరగిరిపురం, రోంఅపోతిసెట్టుల కొమరగిరిపురం, ఆయూరి సోమయాజులువారి మల్లభట్ల కొమరగిరిపురం, శింగాయ పండితులవారి విశ్వనాథ పెద్ద కొమరగిరిపురం, సిద్ధాయ పండితులవారి అన్న పండితుల కొమరగిరిపురం, పంకులూరి శ్రీ గిరయ్యంగారి దేవులైన మల్లాయంమంగారి పసపుకిచ్చిన కొమరగిరిపురం, మైలార దేవరకొమర గిరిపురం, మూలం సూరంమ కొమరగిపురం.

శింగాయ పండితుల...[తి]మా పండితులవారి అన వేంవరము, అకుల...పెదిభట్ల వారిమా [రి మండ మారవర...] [కొట] మ రెడ్డి వేంవరం, దివణ్నయంగారి ప్రతాప అన్నవరం, మాచిము రామనా[థ] సోమయాజుల వారి పెద్దవరం, పంపేస్యుల శరీగదేవర వేంవరం, పెన్నవరం, వీరవరం, ప్రసన్న శ్రీ పాదాల శ్రీ లక్ష్మీనరసింహ్వపురం.

కొటమరెడ్డి వేమారెడ్డింగారి అర్ధాంగలక్ష్మి [అ]ఇ అ కొమరగిరయ్యంగారి ఇ కొమరగిరయ్యంగారి అవతరించిన [ఇ] కొమరగిరయ్యంగార్కి తల్లిగారైన తిల్ల పావం మంగారు ఇ కొమరగిరయ్యంగారికి [ని] కొటమరెడ్డి వేమారెడ్డింగార్కిన్ని సుకృతముగాను శ్రీ గౌతమీ తీరమందును వేదాద్రి శ్రీ నరసింహ్వ దేవరకును ప్రతి సంవత్సర తిరునాళ మహోత్సవానకు ధారవోసి సమర్పణచేసిన వెలుమూరి తిల్లవరము. కొటమరెడ్డి వేమారెడ్డింగారి అర్ధాంగలక్ష్మి అ ఇన మల్లసానం మంగారు కొటమరెడ్డి వేమారెడ్డింగార్కిని స్వామి అ ఇన కొమరగిరయ్యంగార్కిన్ని వారి దేవులైన అనుంగారులకున్న ఆత్మీయ సుకృతముగాను మకర సంక్రమణ పుణ్యకాలమందు రాజమహేంద్రవరానను శ్రీ గౌతమీ తీరమందు మార్కండేశ్వర దేవరకు పహిండి గుడికట్టించి, మార్కండేశ్వర దేవరకు నిత్య అవసరానకు ఇచ్చిన మల్లవరము.11

ఈ యుపోలల శాసనము కొటయ వేముని దానవ్రతకు సుకృతాన్వ దృష్టికి కృతజ్ఞ భావమునకు నిదానము. ఈ శాసనమున పేర్కొనబడినవానిలో నేటి అమలాపురము తాలూకాకు చెందిన కొమరగిరిపట్నము మురమళ్ళ వీరేశ్వరునకు చెందిన కొమరగిరి, సర్వవర భావనారాయణస్వామికి చెందిన పిఠాపురమునకు సమీపమునయున్న గోరస కొమరగిరియు నా పేర్లతో నిలిచియున్నవి. మిగిలినవాని కొ పేర్లు వినవచ్చుటలేదు, ముక్తిముమీద రాజమహేంద్రవర రాజ్యమాతనికి తరువాత గాటయ వేమునకు గోదావరీతీర భూములందు పెక్కుగ్రామములు ధారవోసి యిచ్చి తన ధార్మికతను సుస్థిరము చేసియున్నారు. ఈ శాసనము వలదలి తుదివాక్యములనుబట్టి కొటయ వేమునకు తిల్లాంబిక మల్లాంబిక యను నిరువురు భార్యలుండినట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. వీరిలో తిల్లాంబికయే కొటయ వేమునకు బ్రతుకై జన్మించిన కొమరగిరికి తల్లియని యీ శాసనము స్పష్టము చేయుచున్నది. వేమున కనితల్లి యను పుత్రిక గలదు. కొటయ వేమునకే కైక పుత్రుడగు కొమరగిరి మరణించినవెనుక, కొటయ వేమునకును దిగంకతు దైవపిదప రాజమహేంద్రవర రాజ్య మీయనితలికే సంక్రమించినది. ఈయనితల్లిని గన్న తల్లి రొవరా? యనునది సంశయాస్పదముగ మన్నది. ప్రోలయ వేముని కొడుకు అనవేముడయినట్లు, తిల్లాంబిక కూతురనితల్లి రొవరా? లేక మల్లాంబిక కొమరగిరి సోదరియై తిత్నుత కుకటచే అనితల్లికి రాజ్య సంక్రాంతి కలిగెనా? దీనిని వివరించు శాసనాద్యధార మిందియు నింతవఱకు బయలుదేరి యుండలేదు.

ఇది యిటుండ అనితల్లి కలువచేరు శాసనములో అనితల్లినిగన్న తల్లి దొడ్డాంబిక యనిపించు శ్లోకమొకటి యీ తీరుగ నున్నది.

శ్లో. యస్యావేమ నృపాలోజనకో దొడ్డాంబికా తు జననీ త్రీ
పా దీనతత్వనితల్లీ సమూర్తి రివ దేవభూమిదేవ్రేః.

---

11. see. s. i. i. vol x No. 577.

ఈ శ్లోకమునకు యథార్థముగా నర్థము చెప్పఁ గానివచో, ఎవనికడు వేమనృపాలుడు తండ్రియో, దొడ్డాంబిక తల్లియో, ఆయనితల్లి అకృతి దాల్చిన వనభూదేవలక్ష్మి యనఁ దేజరిల్లుచున్నదని యర్థము చెప్పవలెను. దీనిని బట్టి దొడ్డాంబిక యూమెకుఁదల్లి యుండవలెను. కాటయ వేమునకు తిల్లాంబిక మల్లాంబిక లిరువురు భార్యలై యుండినట్లు అహోబల శాసనము తొత్తరమూఁడి శాసనము తెల్పుచున్నవి. వారి యిరువురిపేర తిల్లవరము మల్లవరము అను గ్రామములు దానముచేయఁబడినట్లు ఆ శాసనములు నిరూపించుచున్నవి. వేమునకు దొడ్డాంబిక యను భార్య యుండినట్లు తీయొక్క శాసనమునఁ జేగాక మఱియెక్కడను నా విషయము తెలుపఁబడియుండలేదు. కాని కాటయ వేముని తల్లి, ప్రోలయ వేముని కూఁతురు, అనపోతారెడ్డి సోదరియునగు నామె 'దొడ్డాంబిక' యని బహుశాసన ప్రసిద్ధము. ఈ విషయమును గ్రహించుటకు క్రింది శ్లోకము వేముని పెక్కు శాసనములలో గానవచ్చుచున్నది.

శ్లో. సహా కాటమహీభుజో, గుణగణో దారస్వరూప ప్రభో

పౌత్రః, కాటయ వేమ భూమిరమణః శ్రీ వేమ పృథ్వీపతేః

దౌహిత్రః, పునరన్నపోతనృపతే ర్భ్రాత్రీయ మాదానగో

ర్ధామా తా జయతి క్షితౌ చిరమసౌ దొడ్డాంబికా నందనః. 12

ఈ శ్లోకమునుబట్టి కాటయ వేముఁడు దొడ్డాంబికాకుమారుఁ డనుట నిర్వివాదవిషయము. కావున పైఁ గలువచేఱు శాసన శ్లోకమునకు "ఎవనికి దొడ్డాంబిక తల్లియో" యనుట కాటయ వేముఁడు జనకుఁడు గాఁగలవాని తల్లి యని యర్థము చెప్పఁగోవలెనా? లేక లేఖక ప్రమాదమున నీ శ్లోకమున 'తిలాంబికా, లేక మల్లాంబికా' యనుటకు బదులుగా 'దొడ్డాంబికా' యయినదా? యను విషయమింతవఱకు విచారవిధికెక్క ముడివడినది. చరిత్రకారులు మాత్రము కలువచేఱు శాసనము-ను సర్వధా ప్రామాణ్యము నంగీకరించి, కాటయ వేమునకు మూఁడుగురు భార్యలనియు, వారిలో దొడ్డాంబిక కొమరగిరి సోదరియనియు, తత్పుత్రియగుటచే అనితల్లికి వేమునిరాజ్యము సంక్రమించినదనియు వ్రాసినారు. కాని యీ విషయమును స్పష్టముచేయు శాసనాద్యాధారమేదైన క్రొత్తగ నుపలబ్ధ మగునంత వఱకు నిట్టియూహ పరిగ్రాహ్యమని నాకుఁ దోఁచుటలేదు.

రాజమహేంద్రవరరాజ్యమును, కాటయ వేముని తరువాత వానిని వంశాంతరమై నిలిచి, రాజ్య సంక్రాంతికి దాయార్హతగలది అనితల్లి యగుటచే, నామెకు మామగారగు అల్లాడరెడ్డి యూమెకే రాజ్యమును సంక్రమింపఁజేసెనని యీ క్రింది శాసన శ్లోకములు నిరూపించుచున్నవి.

శ్లో. దురిత రహిత చిత్తో దొడ్డ అల్లాడ భూపో

భువ మరి జనవర్గం ధూయపాపాత్మక ద్వేష్టా,

విమలగుణయుతాయాం వేమ భూపాత్మజాయా

మనని సురసుధాయా మన్నితల్ల్యాం న్యవర్తి. 13

గతే దివం కాటయ వేమభూపే

నిరూఢ్య స్వత్ర దౌహిత్రకులం సమస్తం,

అనంతర శ్రీక మహా తనోతి

తిత్సుంతకే రాజ్య మరాతి స్పృశ్యమ్. 14

కాటయ వేముఁడు తురుష్కాఁటి దుర్విజయమునకు బలియైనపు డాతని వెంటవచ్చిన సేనాధిపతులలోఁ బ్రధానుఁడు, కొండవీటి ప్రభువులతో బాంధవమూ వలనఁ నేర్పడియున్న రెడ్డివీరుఁడు అల్లాడరెడ్డి. ఈతఁడు కాటయ వేముని యీ విజయయాత్రలో వానిని కండనంపరై నిలిచినవాఁడును వానితో విస్తృతమొందినవాఁడును. కాటయ వేముఁడు తన కూఁతులలో హరిహరాంబను అల్లాడరెడ్డి సుతులలో జ్యేష్ఠుఁడైన వేమునకును, ఆతని ద్వితీయ సుతుఁడైన వీరభద్రా రెడ్డికి అనితల్లిని నిచ్చి వివాహము చేసెను. తన్మూలకముగఁ గాటయ వేముని రాజ్యము ననితల్లికి సంక్రమింపఁజేయుపని విద్యాంసుఁడైన అల్లాడ రెడ్డిపైఁబడినది. హరిహరాంబయుఁ గాటయ వేముని పుత్రియై యుండ, అనితల్లికి కాటయ వేముని రాజ్యమును సంక్రమింపఁజేయుటకుఁ గారణ మామె కొండవీటి ప్రభువులకు దౌహిత్రియై యుండుటయే గావలయును. లేకున్న కాటయ వేమునకుఁ బుత్రియైన హరిహరాంబకా రాజ్యమేల సంక్రమింపరాదు? కాటయ వేముఁడు దివంగతుఁడైనంతనే, రాజమహేంద్రవర

12. చూ. కొమ్మపరము, గోపవరము, తొత్తరమూఁడి శాసనములు.

13. చూ. అనితల్లి కలువచేఱు శాసనము.

14. See. S. i. i. vol V No 118.

రాజ్యమును గబళింపఁ జూచినవారు, వేమునివారి వర్గములోని వారు నగు కోమటి వేమ అన్న దేవభోళాదుల నల్లాడరెడ్డి నిర్మూలించి, రాజ్యమును శత్రుదుర్భేద్యము గావించి, అనితల్లి పైనుంచెనని భావము. ఈ కార్యము దురితరహితచిత్తుఁడై యల్లాడరెడ్డి నెఱపె ననుటలో, దాయనిర్ణయ విషయమున వివాద మేర్పడినపుడు ధార్మికదృష్టితో నాతఁ డనితల్లికి రాజ్యమును సంక్రమింపఁ జేసెనను విషయము వ్యక్తమగు చున్నది.

రెడ్డి ప్రభువుల చరిత్రములకు సరియైన వెలుఁగిడు కవితాకృతులను దూఁగించి మూల్యము వేర్పఱచిన శ్రీనాథుఁడు, అనితల్లికి కాటయ వేముని రాజ్యము లభించుట నిట్లు వివరించి యున్నాఁడు.

మ. మనుతుల్యుండగు కాటభూవరుని
వేమక్ష్మాతలాధీశ్వరం
దనపాణిగ్రహణంబు చేసెఁ బ్రియమొంద
న్వీరభద్రేశ్వరుం
డనితల్లి న్వనితామతల్లి నుదయాద్రీంద్ర
సీమావనీ
ఘన సామ్రాజ్య సమర్థన ప్రథిత
పాడిందిరా దేవతన్
— కాశీ. 1-43.

శ్రీనాథుఁడు కాటయ వేముని మనుతుల్యునిగా నిరూపించియున్నాఁడు. అనఁగా మనువువంటి ధర్మ నిర్వాహకుఁ డనుట. వేమన కంతటి ధార్మిక దృష్టియే లేకున్నచో నీతని శక్తిసామర్థ్యములకు కుమారగిరి నాఁడు కొండవీటిరాజ్యమునే పాలించి యుండెడి వాఁడు. మనుతుల్యుఁడు గావుననే ధర్మతత్పరత గలిగి కొమరగిరి యాజ్ఞ నుశిరసావహించి తాసాధించిన విజయముల నాతనికి సంక్రమింపఁ జేసి తన్నుఁ గృతకృత్యునిగ భావించియున్నాఁడు. అట్టి వేముని తనూజాత యగుటచే ననితల్లికి ఘనసామ్రాజ్యసమర్థన ప్రథిమ యేర్పడెనను విషయముపై పద్యము వ్యక్తమగుచున్నది. మఱియు నని తల్లియే రాజమహేంద్రవర రాజ్యమునకు రాణియై పాలనము సాగించుచుండె నను విషయ మిందు ధ్వనితమగుచున్నది. ఈ విషయము కలువచెఱుశాసనమునం దిట్లు స్పష్టము సేయఁబడినది.

శ్లో. వినత నరపాలపాళీ, కనదురు
మాళిస్ర సుదిత గంధాఢ్యా,
అనితల్లీపతిదైవా, ఘనసచివీభూత
భావుకా భువనవతీ,

అనితల్లి భూమిని పాలించుచుండ నరపాలుర నామె పాదములపైఁ బూలమాలికలు పడునట్లు వింతు లగుచుండఁ దదంఘ్రిము పాదముల కంటుచుండెననియు, నామె భర్తను దైవముగా భావించుచు, తన కు బావయైన వేముఁడు మహామాత్యుఁడుగా భూమిని రక్షించుచుండెనని యీ శ్లోక భావము. అల్లాడరెడ్డి రాజమహేంద్రవర రాజ్యాధికార మనితల్లికి సంక్రమింపఁ జేయఁ, దద్భర్తయగు వీరభద్రారెడ్డి సింహాసనము నలంకరించిన వాఁడు, కుమారగిరికిఁ గాటయ వేమునివలె నీతల్లి కల్లాడ వేమారెడ్డి మహామాత్యుఁడు ప్రధాన సేనానియునై కార్యభారములు రెండును నిర్వహించుచుండెడి వాఁడను విషయము నీశ్లోకము తెల్లము చేయుచున్నది. ఈ తీరుగఁ గాటయ వేముని రాజ్యము అల్లాడ వేమ వీరభద్రారెడ్ల పాలనములోనికి వచ్చిన నాఁడే కవిసార్వభౌముఁడైన శ్రీనాథుని కాశ్రయము లభించు నవకాశము గలదై చరిత్ర ప్రసిద్ధి వహించిన దయినది.

కాటయ వేముఁడు తన చరిత్రమున మహామహుఁడైన ప్రోలయ వేముని యాదర్శములను, తన రాజధాని యందు కొండవీటి విభవమును పదుకొల్పుకొనినట్లు వేముని యుపదానముల వలనఁ దెలియవచ్చుచున్నది. హరిహరులందు విశిష్ట భక్తిభావము గలిగి భీమ మండల ప్రసిద్ధమైన దేవళములకు విభవములు కల్పించుట, భూసురుల కగ్రహారములు దానము సేయుట, దిగ్విజయములు సాధించుట, కవుల కాశ్రయ మిచ్చుట, ఘోటరాయ భీముని గుఱ్ఱపు శ్రీశైలమునుండి పట్టణమునకుఁ గొనివచ్చుట, యను నివి ప్రోలయ వేముని యాదర్శములు. రాజమహేంద్రవరమున త్రైలోక్య విజయ సౌధమును నిర్మింపఁ జేయుట, మాలఁ గూరకీర్తి వెలయించుట యనునవి కొండవీటి విభవాదర్శములు.

శ్లో. కవినామాశ్రయో మంత్రీ కాటభూప తనూభవః.

అను కుమారగిరి రాజీయ వాక్యముచే నీతఁడు కవుల కాశ్రయభూతుఁడై యుండినట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. కాని వారు తెలుఁగు కవులుగాఁ గానరారు. అగ్రహారములు స్వీకరించిన వారిలో సంస్కృత కవు లెవరైనఁ గలరేమో? కాటయ వేముఁ డెంతటి పరా

క్రమశంతుఁడో అంతటి సంస్కృత పాండిత్యము గల వాఁడు. ఈతని వైదుష్యము కుమారగిరి యాస్థాని వసంత రాజీయోక్త మార్గమున నాట్యార్థ సమన్వయము చేయుచు రచించిన కాళిదాస విరచిత రూపకత్రయ వ్యాఖ్యానము లయిన కుమారగిరి రాజీయములందుఁ గానవచ్చును. ఈతని వైదుష్యమును గూర్చి నే నిదివఱకు రెడ్డి సంచికలో 'కాటయ వేముని వైదుష్యము' అను వ్యాసమునఁ గొంత తెలిపియుంటిని 15

కాటయ వేముఁడు కవిసమ్రాట్టైన కాళిదాస విరచిత దృశ్యకావ్యములు మూఁడింటికి వ్యాఖ్యానము రచించి యుండుటచేతనే, మల్లినాథసూరి శ్రవ్య కావ్యములకు కూలంకషముగ వ్యాఖ్యరచించి దృశ్య కావ్యములకు వ్యాఖ్య రచించుట మానినాఁడు. వేముఁడు కుమారగిరి యాజ్ఞచేతను, నాతనియెడఁ దనకుఁగల కృతజ్ఞత వెలిఁగించుచు, తద్విరచిత వసంత రాజీయోదాహృతులతో లక్షణసమన్వయము నెఱపుచుఁ గృతిరచనమునకుఁ గడఁగుటచే, నీతని వ్యాఖ్యవలనఁ గుమారగిరి పాండిత్యముకూడ జిజ్ఞాసువులకు విదితమగుచున్నది. ఏయే తావులందు భరతాది ప్రాచీన నాట్యశాస్త్రవిషయములకు లోఁగని యంశము లుండునో యట్టి తావులం దీవసంత రాజీయోక్త పద్ధతిని నాట్యార్థ సమన్వయము గావింపఁబడినది. కాని యుదాహృతమైనచోట లక్షణము సర్వథా సంశయ విచ్ఛేదకముగ నుండును. వ్యాఖ్యానమును చేయు పద్ధతిలోఁ గాటయ వేముఁ డంగీకరించిన పద్ధతి సర్వదా సముద్ధనీయముగ నుండును. ఈతని వ్యాఖ్యలందలి విశేషతను గూర్చియు వసంత రాజీయవిశేషతను గూర్చియు మఱియొక ప్రస్తావమునందింకఁ గొలఁది వివరింప బ్రయత్నింతును.

---

15. చూ. రెడ్డి సంచిక పుట ౨౬౩. ౨౬౬.

అంతర్వాహిని

హితశ్రీ

* గతసంచిక తరవాయి *

12

విశ్వం హైదరాబాద్ నించి తిరిగివచ్చాడు. బండి దిగగానే ఎదురుగ వొచ్చాడు గోపి. తనకు చనువు ఉన్నవాళ్లు ఎవరొచ్చినా గోపీకి అలా ఎదురురావటం అలవాటు. విశ్వం అది చాలాసార్లు గమనించాడు. అయితే అలా ఎదురురావటమనేది అందరిపట్లా సర్వసామాన్యమే. తనూ తెలిసినవాళ్లొస్తే ఎదురువెడతాడు. కాని తనలాంటి పెద్దవాళ్ళు అలాచేయటంలో కుర్రవాడైన గోపీ అలాచేయటంలో తేడాఉంది. వరండాలో తీరికగా కూర్చుని కబుర్లు చెప్పుకుంటున్నప్పుడు విశ్వం గోపీని అడిగాడు. "వాకిట్లో బండిఆగి చుటాలెవరైనా వొస్తున్నప్పుడు ఎదురువెళ్లటం దేనికిరా గోపి, వాళ్లెలాగూ ఇంట్లోకి వస్తారుగా."

గోపీ ఈ ప్రశ్నకి తెల్లబోయాడు. ఏం సమాధానం చెప్పాలో వాడికి తెలియలేదు.

"ఊరికే" అన్నాడు.

"మర్యాదకోసమా?"

గోపీ థర్డ్‌ఫారం చదువుతున్నా అది ఈడుకి మించిన చదువు. వాడికి ప్రశ్నలోని భావం సరిగా అర్థం కాదని విశ్వానికీ తెలుసు. "ఊఁహుఁ" అన్నాడు గోపీ ప్రశ్న అర్థమైనట్టుగానే.

"వెళ్లాలనిపిస్తుందా?"

అవునన్నాడు గోపీ. ఎందుకనిపిస్తుందో వాడికి తెలియదు. వాడు ఆలోచించివెళ్లడు. కాళ్లు లాక్కుపోతాయి, అంతే.

విశ్వం ఆలోచించాడు. తనలా ఎదురువెడితే ముఖ్యంగా మర్యాదకోసం వెడతాడు. మనస్సు హెచ్చరిస్తుంది. పసివాడికి ఆ హెచ్చరిక ఏంలేదు. పరిచయస్థుల్ని చూడగానే హృదయగతి చాంచల్యం ఏదో అప్రయత్నంగా వాడిని అలా లాక్కుని వెడుతుంది.

ఇది పైకి చాలా చిన్నవిషయంగానే కనిపించినా ఇందులో గంభీరభావం ఏదో ఇమిడిఉన్నదనిపించింది విశ్వానికి. అన్నిసార్లు గోపీ తన బండిదగ్గిరికి పరిగెత్తుకుని వచ్చినా తనావిషయం గురించి ఈరోజు ఆలోచించినట్టు ఆలోచించలేదు పూర్వం ఎన్నడూ. ఈసారి గోపి అలా రావటం చూడగానే తనకీ ఊహ ఎందుకు కలిగిందో!

కొంచెంసేపాగి విశ్వం అడిగాడు.

"గోపీ, నువ్వెరిగిన వాళ్ళందరిలో ఎక్కువ మంచి వాడెవరు?"

"రంగారావు మాస్టరుగారు." తడుముకోకుండా చెప్పాడు వాడు.

"ఎందుకూ?"

గోపీ ఆలోచించాడు.

"ఏమో" అన్నాడు చివరికి.

రంగారావు మంచివాడే. అయితే గోపీమాస్టర్లలో అంత మంచివాళ్లు ఇంకా ఉన్నారు. కాని వాడికి రంగారావంటేనే అభిమానం ఎందుకో? ఆ విషయం వాడికే తెలియదు.

"అందరిలోకీ ఎవరంటే నీకిష్టం?"

గోపీ కొంచెం ఆలోచించి అన్నాడు.

"అక్కయ్య."

"ఎందుకు?"

ఈసారి సమాధానం వాడికి తెలుసు. సెలవుకి వెళ్ళినప్పుడు రైలు కదులుతుంటే అక్కయ్య దూరమవుతుంటే వాడికి కన్నీళ్ళుతిరిగాయి, అక్కయ్యకీ తిరిగాయి. వాడికి అక్కయ్య కావాలనిపించింది. వాడి ఆలోచనలు ఆమెవైపు మరలాయి. జవాబివ్వటం మర్చిపోయాడు. విశ్వం అది గమనిస్తూనే ఉన్నాడు. వాడి మనసులో ఏముందో కూడా అతనికి తెలుసు.

విశ్వం ఆలోచనలోపడ్డాడు. కొన్ని విషయాలు

కేవలం తార్కికంగా ఆలోచిస్తే తేలేవి కావు. ఆ అవసరం కూడా లేదేమో. హృదయంలోని ఏవో అనుభూతులు మన ప్రవర్తనకి కారణ మౌతాయి కొన్ని సమయాల్లో. అదిహేతుపూర్వకంగా ఉండక పోవచ్చు. సమర్థనీయం కూడా కాకపోవొచ్చు. కాని హృదయంలోని ఆ అవ్యక్తభావాలని కాదనటానికి వీల్లేదు.

డాక్టర్ ప్రవర్తనగురించి తను సందేహంగా చెప్పినప్పుడు ఆమెలో కలిగిన ధోరణి తనుమర్చిపోలేదు. ఆమెఆలోచించటం మానేసింది. హృదయం మూగగా ఏదో పలికింది. లేకపోతే ఆమె అలా ఆవేశంగా మాట్లాడిలేదు. అక్షణంలో తన హృదయం స్పందించింది. అంతగా హృదయాన్ని ఊపి వేయగల సన్నివేశం తన జీవితంలో ఇంతవరకు జరగలేదు. పద్మ వ్యక్తిత్వం తనకిప్పుడు అర్థమవుతోంది. అంతగా తన వ్యక్తిత్వాన్ని అర్థం చేసుకోడంవల్లే డాక్టర్ మీద ఇతర్ల అభిప్రాయాల్ని తృణప్రాయంగా చూసి ఉదాత్తంగా వ్యవహరించ గలిగింది. పద్మలా ఎంత మంది ఉంటారు!

కాసేపు అలాగే ఆలోచిస్తూ కూర్చున్నాడు విశ్వం. ఆలోచనల్లో వసంత జ్ఞాపకం వచ్చింది. పదిహేను రోజులైనా అయివుంటుంది తనామెను చూసి. బయటికి వెళ్ళి కాస్త కాఫీతాగి అలా వసంత ఇంటికి వెళ్లాలనుకున్నాడు విశ్వం. కాని ఇంతలో మనసు మార్చుకున్నాడు. రైల్లో నిద్రలేక కళ్ళు బరువుగా వున్నాయి. సాయంత్రం వెడితే కులాసాగా ఉంటుం దనుకున్నాడు.

సాయంత్రం కాగానే ఆకాశంలో మబ్బులు అలుముకో సాగాయి. సన్న జల్లుకూడా ప్రారంభ మయింది అయినా విశ్వం బయల్దేరివెళ్లాడు. తలుపు తట్టబోయేసరికి అతనికి లోపలనించి ఏవోమాటలు విని పించసాగాయి, ఆగాడు. మాటలు రానురాను స్పష్టంగా వినిపించసాగాయి. వసంత కంఠం తీవ్రంగా వినిపిస్తోంది. ఉన్నట్టుండి చెంప ఛెళ్లుమన్న శబ్దం వినిపించింది. దడాలున తలుపు తోసుకుని లోపలికిఅడుగు పెట్టాడు విశ్వం. దండతాడిత భుజంగంలా ఉంది వసంత. పక్కన వెంకటేశ్వరరావు కందగడ్డలాంటి వదనంతో నుంచున్నాడు. చప్పుడు విని ఇద్దరూ తలుపు వైపు చూశారు.

“ఏమైంది?” అన్నాడు విశ్వం ఇద్దరివైపూ చూస్తూ.

వెంకటేశ్వరరావు ముఖం మరింత ఎరుపెక్కింది.

“చెయ్యి పట్టుకున్నాడు దుర్మార్గుడు,” అంది వసంత రోషంతో.

“పతివ్రత, పాపం.” అన్నాడు వెంకటేశ్వరరావు హేళనగా.

“షటప్” అన్నాడు విశ్వం వొళ్లుమరిచి.

“విశ్వంగారూ, మర్యాద ఇచ్చి పుచ్చుకోండి. మీకు పరిస్థితులు తెలియవు. ఎంతడబ్బు తగలేశానో, ధవానీ కింకరుడిలా.”

“ఎవరికి?” అంది వసంత రెట్టిస్తూ.

“చెప్పాలా?”

“నేను మీ బహుమతి ఒక్కటికూడా ముట్టుకో లేదు. ఎప్పటికప్పుడే తిరగ్గొట్టినా సిగ్గులేక...” వసంత పూర్తిచెయ్యలేదు.

“మీవాళ్లకిస్తే ఒకటే నీకిస్తే ఒకటేనా?”

“నాకు వాళ్లతో సంబంధం లేదు.”

వసంత కళ్లలో నీళ్లు తిరిగాయి.

“ఇదేనా మీ నాటక కళోపాసన?” విశ్వం వెంకటేశ్వరరావు వైపు అసహ్యంగా చూస్తూ అన్నాడు.

“మీ చిత్ర కళోపాసన సంగతేమిటో!”

విశ్వం నిరుత్తరుడయాడు ఒక్క క్షణం.

“గురివింద గింజ తన నలుపెరగదట!”

“నీ నేం దాక్షిణ్యాలు చెయ్యలేదు గెటౌట్” గట్టిగా అరిచాడు విశ్వం.

“తమరే దయచెయ్యండి” అన్నాడు వెంకటేశ్వరరావు వ్యంగ్యంగా.

విశ్వం చెయ్యి చేసుకోటానికి సిద్ధమయాడు.

“సిద్ధమే.”

వసంత కలగచేసుకుంది.

“వెంకటేశ్వరరావుగారూ, మా ఇంట్లోనుంచి వెళ్ళి పొమ్మంటున్నాను. పెద్దమనిషితరహాగా ప్రవర్తించ లేరా?”

ఏమనుకున్నాడోగాని వెంకటేశ్వరరావు “ఆల్ రైట్” అని వెళ్ళిపోయాడు.

“బి. ఎల్. ప్యాసయాడు. లేపోమాపో ప్రాక్టీస్ పెట్టబోతున్నాడు. ఏంబుద్ధులివి?” అన్నాడు విశ్వం జుగుప్సగా.

"మొదటినించి ఆయన ప్రవర్తన అటువంటిదే నండీ. నేను భయపడుతూనే ఉన్నాను ఇలాంటిదేదో జరుగుతుందని" గాద్గదికంగా అంది వసంత.

విశ్వం ఏమీ అనకుండా కుర్చీలో కూర్చున్నాడు. మేకపిల్లని తోడేలు తరుముతున్నట్టు అతనిమనోవీధిలో గోచరించింది. విశ్వం తలపట్టుకున్నాడు.

"అసలు బహుమతులు ఎందుకు తీసుకున్నావు?"

"నేను తీసుకోంకే!"

"ఎవరికో ఇచ్చారంటున్నాడుగా."

"దానికి నేను బాధ్యురాల్నా?"

"మీవాళ్ళేటగా!"

"అయినా వాళ్ళకూ వాళ్ళతో ఏం సంబంధం లేదు. నేను వేరే వుంటున్నానని మీకు తెలుసుగా!"

"అయితేమాత్రం, చెప్పాలిసిన బాధ్యత నీకు లేదూ? ఈ మాత్రం విషయంకూడా మరొకరు చెప్పాలా?"

కోపంగా అన్నాడు విశ్వం. వసంత కళ్లలో నీళ్ళు తిరిగాయి.

"తెలిసికూడా మీరలా మాట్లాడితే ఎలా?" అందామె గాద్గదికంగా.

విశ్వానికి జాలేసింది. ఆమెని కోపగించుకోటానికి తనెవరు? తనకేం హక్కుంది? అయినా ఆమె అలా తిరస్కరించకుండా తనకి సమాధానాలు చెబుతోంది. అన్నివైపుల్నించి అందరూ ఆమెని బాధపెడుతుంటే ఎలా తట్టుకుంటుంది?

"వసంతా!" అన్నాడు కారుణ్యం ఉట్టిపడే స్వరంతో. ఆమె కళ్ళెత్తి చూసింది.

"ఆదుకునేవాళ్ళు లేనివాళ్లని ఆదరించటం మాని వాళ్ళ నిస్సహాయస్థితి ఆధారంగా తీసుకుని స్వప్రయోజనాలు సాధించుకునేవాళ్ళ నేమనాలో తెలియటంలేదు."

"తోడేళ్ళు" ఆవేశం అణచుకోలేక అందివసంత.

సరిగా తన మనసులో ఉన్నదే ఆమె అంది. ఆమాటే అన్నాడు విశ్వం ఆమెతో. అలా ఇద్దరి మనసుల్లో ఒకేమాట తోచటం అదే మొదటిసారి అని ఇద్దరూ ఒకరికొకరు చెప్పుకున్నారు.

సన్నజల్లు చిలికి చిలికి గాలివానయింది. ఉరుములూ, మెరుపులూ, వానా, గాలితో ప్రకృతి భీభత్సంగా ఉంది.

"ఇక్కడే చిక్కుపడ్డామే" అన్నాడు విశ్వం.

"తొందరపని ఉందా?"

"ఏం లేదులే."

"మరయితే నష్టం ఏముంది? ఏమైనా చెప్పండి. వింటాను."

"అనగా అనగా ఒకరాజు - చెప్పాలా?"

"వేళాకోళం కాదండీ"

"బొమ్మ వేసుకుంటే బావుంటుంది. ఎన్నాళ్ళకీ అది పూర్తి కావటంలేదు."

"ఇప్పుడా?" అంది వసంత.

"ఏం? మోడల్ ఇవ్వటానికి ఓపిక లేదా?"

"మీకోసం వస్తుందేమోగాని, ఎన్నాళ్లిండీ మోడల్ ఇచ్చేది?"

"నేను ముందరే చెప్పానుగా. బాగా వెయ్యాలంటే కొన్ని నెలలు తీసుకుంటుంది ప్రతిబొమ్మ."

"మీకు శ్రద్ధలేదు. హైదరాబాద్ వెళ్ళి ఇన్ని రోజులు చేశారుగదా. ఏ ఉద్యోగమో అయితే బొమ్మ పూర్తి చెయ్యకుండానే వొదిలివెళిపోతారు"

"ఉద్యోగం వొచ్చేటట్టు ఏమీ లేదు."

"ఎందుకురాదు?"

"ఇన్ని దరఖాస్తులు పెట్టాను, ఒక్కరూ కనీసం ఇంటర్వ్యూకయినా పిలవలేదు."

"అవుతుంది లెండి." అని భరోసా ఇచ్చిందామె.

విశ్వం పరికరాలు తీసుకున్నాడు. వసంత మోడల్ ఇస్తోంది.

బయట హోరుగాలి. కుంభవృష్టి.

కనుముక్కు తీరు సరిదిద్దుతున్నాడు విశ్వం. తళుక్కున మెరుపు మెరిసింది. కిటికీలోంచి ఆ కాంతి సరిగా వసంతమీద ప్రసరించింది.

"మెరుపు మెరిసే మీరు జారిపడ్డారనుకున్నాను" అన్నాడు విశ్వం చిరునవ్వు నవ్వుతూ.

"మీరు కవిగారుకారుకదూ? బొమ్మ గీసుకొంటే కవిత్వం తోలిపోకుండా" అంది వసంత.

పెదవులు కెంపురంగుతో చిత్రిస్తున్నాడు విశ్వం. రేఖలు సరిచూసుకోటానికి కొంచెం దగిరగా వచ్చి నిలబడివున్నాడు. ఆమె వెంటనే అలాగే చేసింది.

పెదవులరేఖలు చూడబోయి ఎరుపుదనం చూస్తూ నుంచున్నాడు విశ్వం. సరిగా అదే ఎరుపు ఎలా చెయ్యటం? అది సాధ్యమయేలా లేదు. మెరుపు మెరిసింది కళ్ళు మిరుమిట్లు గొల్పాయి. ఆ మెరుపులో మెరిసిపోయే వసంతిసౌందర్యమంతా, ఆ తనూకాంతి ఉన్నదివున్నట్లుగా ఎలా చిత్రంలోకి తీసుకురావటం?

వర్ణాలకలయిక సాధించటంకోసం ఏయే వర్ణాలు కలిస్తే ఆమె శరీరవర్ణం వస్తుందో ఆలోచిస్తూ ఆమెని నఖశిఖపర్యంతం చూడసాగాడు. ఆ శరీరవర్ణానికి రేఖాసౌష్ఠవం మెరుగులు దిద్దుతోంది. ఆ వంపులన్నీ తన చిత్రంలోకి రావాలి. ఎంతవరకు తను ఆ రేఖల్ని చిత్రంలో పొందుపరచాడో!

పరిశీలనగా చూస్తున్నాడు విశ్వం. ఒక్కసారి సింహావలోకనం చేశాడు వసంతి స్వరూపాన్ని నర్తకి భంగిమలో.

వసంతి ఇన్నాళ్ళూ ఎంత సౌందర్యం దాచివుంచి మరుగుపరిచింది! ఇన్నాళ్ళూ తను చూడని అందాలేవో ఆమెలో ఈరోజు కనిపిస్తున్నాయి.

"అనాఘ్రాతం పుష్పం కిసలయమలూనం కర రుహైరనావిద్ధం రత్నం..."

ఎవరి అనుభవంకోసం ఈ అందం?

బొమ్మసంగతి మర్చిపోయాడు విశ్వం. వసంతి అలాగే నుంచునివుంది. కిటికీలోంచి విసురుగా జల్లు కొట్టింది. ఆ తుంపరలు చల్లగా విశ్వాన్ని పలకరించి పులకింపచేశాయి.

బయట ఉరుము ఉరిమి మెరుపు మెరిసింది. మెరుపులో వసంతి...

ఆ సౌందర్యం భరించలేకపోయాడు విశ్వం. తటాలున ఆమెని కౌగిలిలోకి పొదివి పట్టుకున్నాడు. కళ్ళల్లోకి చూసి పెదవులు చుంబించబోయాడు. కాని అకస్మాత్తుగా ఆగిపోయాడు. వసంతి విదిలించుకో లేదు. కాని ఆమెముఖంలో ముఖం పెట్టి చూసిన విశ్వానికి ఆమె వదనంలో ఏదో వింతదనం కనిపించింది. అది ఆశ్చర్యమో, భయమో, కోపమో, నిస్సహాయతాభావమో, హేళనో...మరేమిటో, లేక అన్నిటి సమ్మేళనమో విశ్వానికి అంతుపట్టలేదు. తటాలున తన్ను తాను తెలుసుకొని ఆమెని వొదిలేశాడు. తర్వాత ఒక్కమాటకూడా అతను మాట్లాడలేదు. ఆమె వైపు చూడటానికికూడా సాహసించలేదు. గబగబ బయటికొచ్చి ఆ గాలివానలోనే ఇంటివైపు నడిచిపోయాడు. వసంతి ఏమీ ఆలోచించేస్థితిలో లేదు. అలాగే అతనివైపు చూసింది. మెరుపు మెరిసింది. కిటికీలోంచి చరచర నడిచిపోతూ విశ్వం కనిపించాడు. అప్పటికి ఆమెకి పరిస్థితి తెలిసింది. ఆమెకి తెలియకుండానే కిటికీదగ్గరగా వెళ్ళింది. ముఖంమీద జల్లు కొడుతోంది. తనువూ చెపున్నా వెనక్కి రావాలని ఆమెకి తోచలేదు. అలాగే చూస్తూ నిలబడ్డది.

13

ఆ రాత్రంతా విశ్వానికి సరిగా నిద్రపట్టలేదు. కన్నుమూసుకున్నా కన్ను తెరిచినా వసంతి కనిపిస్తోంది. తెల్లటి అందాలతో, తెల్లటి కాంతులలో మెరిసిపోయే వసంతి! తియ్యతియ్యటి కబుర్లుచెప్పే వసంతి! అమాయకంగా మనసులో ఉన్నదన్నీ చెప్పే వసంతి! మేకపిల్లలాంటి వసంతి! హఠాత్తుగా విశ్వం ఉలిక్కిపడ్డాడు. అప్పుడే మాగన్ను పట్టింది. కల వచ్చింది. మేకపిల్లని తోడేలు తరుముతోంది. పట్టుకునీ పట్టుకునేసరికి కల చెదిరిపోయింది. అంతచలిలో ఆ హోరుగాలిలోకూడా విశ్వానికి ముచ్చెమటలు పోశాయి. తనే తోడేలు! ఎవరినో ఆ మాటతో నిందించాడు. కాని పయోముఖవిషకుంభంలా తయారయాడు తను. వసంతి ఏమనుకుంటో. ఆ ముఖకవళికలు తనెలా మర్చిపోగలడు. ఆ వదనంలో చెదిరిపోయిన గుండె కనిపిస్తోంది తనకి. తొలగిపోయిన విశ్వాసం కనిపిస్తోంది. "నువ్వూ ఇంతేనా?" అని నిస్సహాయంగా కూలబడిపోయినట్లు కనిపిస్తోంది వసంతి. తను అది భరించలేడు. ఒక్కక్షణం—మరొక్కక్షణం తన మూర్ఖత్వం తనని విడిచిపెట్టి ఉండకపోతే ఆమెని నాశనం చేసేవాడు. అక్కడికి తను అదృష్టవంతుడే.

అంపెదంపలులేని వసంతి తనని నమ్మి చనువిస్తే అనర్హత తను రుజువు చేసుకున్నాడు కంచె చేను మేస్తే!.

విశ్వానికి తనమీద అసహ్యం వేసింది. ఒక్క మంచిపనికూడా చెయ్యలేక పోగా ప్రప్రథమంగా ఒక చెడ్డపని చేశాడు! ఆ ఉపన్యాసకుడు ఇప్పుడు తనని నిలదీసి "ఇకపై రెండేండ్ల జీవితంకాలంలో నువ్వు

చేసిన ఒక్క చెడ్డపని చెప్పమంటే తను ఆలోచించుకోనక్కర్లేదు. మంచిపని చెప్పమంటే—అదే పూర్వపు సమాధానమే. చేసిన చోటే గొంగళి.

ఒక్క మంచిపని!.

విశ్వానికి తటాలున ఆలోచనతట్టింది. వసంతని తను పెళ్ళిచేసుకుంటే! ఒక అబలని, దురాచారానికి బలికాకుండా తప్పించుకోవాలని తాపత్రయపడే ఒక కన్యని ఉద్ధరించినట్లవుతుంది. అంతకంటే ఎవరు మాత్రం చెయ్యగల గొప్ప మంచిపనేముంటుంది? తను వసంతని వివాహం చేసుకుంటాడు.

కాని అది అంతసులభమా? ఎన్ని అడ్డంకులు దాటాలో! ఎన్ని చిక్కులొస్తాయో! అన్నట్టు మామయ్య మళ్ళీవొచ్చి పట్టుబడితే! ఒకవేళ జానకినే తను చేసుకోవాలని ఉంటే! ఈ పరిస్థితుల్లో తనేం చెయ్యాలి. ఏం చెయ్యగలడు? పైగా ఈ వివాహానికి ఇంట్లో ఒప్పుకోరు. వేరేచోట ఇంట్లోంచి వెళ్ళిపోయి పెళ్ళి చేసుకోవాలి. బహుశా మళ్ళీ ఇంట్లో అడుగు పెట్టనివ్వరు. ఉద్యోగం అయితే పరవాలేదు. కాకపోతే తనెలా ఆమెని పెళ్ళిచేసుకోగలడు!

కాని వసంత అలా సంఘర్షణలో నలిగిపోతుంటే ఎలా ఊరుకోగలడు? తనామెని ఉద్ధరించలేనంత నిస్సహాయుడా? వెంకటేశ్వర్రావులాంటి తోడేళ్ళ బారినించి ఆమె తన్నుతానెలా రక్షించుకుంటుంది, పాపం.

విశ్వానికి ఎటూ తేలలేదు. రాత్రంతా ఆలోచనలతోనే కాలం గడిచింది. తెల్లారేసరికి కళ్ళు ఎర్రబడి ఉన్నాయి. తల దిమ్మెక్కింది. వర్షంలో తడవటంవల్ల ఆరోగ్యంకూడా దెబ్బతింది. ఒంటరిగా ఉన్నప్పుడల్లా రాత్రిజరిగిన సంఘటనే మనసులో మెదుల్తోంది.

విశ్వం ఇలా ఆలోచిస్తుండగా రంగనాథంగారు ఓ ఉత్తరం తెచ్చి అతనికిస్తూ "ఏమిట్రా ఇది?" అనడిగారు. ఉత్తరం మొదటి పంక్తి చూడగానే అతనిపై ప్రాణం పైనేపోయింది. అది ఆకాశరామన్న ఉత్తరం. లోకల్ డెలివరిలో వచ్చింది. విశ్వానికి వసంత అనే నాటకాల్లో వేషాలువేసే అమ్మాయితో సంబంధం ఉందనీ, వాళ్ళు పెళ్లి చేసుకోబోతున్నారనీ హెచ్చరించాడు, ఆకాశరామన్న. ఇది వెంకటేశ్వర్రావు పనే అయి ఉంటుందని వెంటనే ఊహించాడు విశ్వం.

"శుద్ధ అబద్ధం" అన్నాడు విశ్వం ధైర్యంగా.

"నువ్వు రోజూ పొద్దున్నే ఎక్కడికి వెళ్ళేది?"

విశ్వానికి నిజంచెప్పాలో అబద్ధం చెప్పాలో తెలియలేదు. ఎందుకైనా మంచిదని నిజమే చెప్పాడు.

"ఆ అమ్మాయి ఇంటికి."

"బొమ్మ వేస్తున్నాను. దానికి మోడల్ కావాలి. ఇంటిదగ్గర బావుండదని అక్కడికి వెళుతున్నాను."

ఈ సమాధానానికి రంగనాథం కొంచెం వెనక్కి తగ్గాడు.

"ఇహనించీ అది మానుకోటం మంచిది. ఏమంటావు?"

"బొమ్మ పూర్తికావొద్దూ?"

"అక్కర్లేదు."

"అయితే సరే"

"ఒకవేళ నువ్వేమైనా మనసులో ఆ పిల్లని పెళ్ళిచేసుకుందామని అనుకుంటున్నావేమో. అలాంటివి నాకు సరిపడవు. నీదారి నువ్వు చూసుకోవాలిసిందే ఆ పక్షంలో. అసలే ప్రాయమయినవాడివి. నీ కింతకంటె ఏం చెప్పక్కర్లేదు."

అని చెప్పి ఆయన వెళ్ళిపోయాడు. విశ్వం దీర్ఘంగా నిట్టూర్పు విడిచాడు. తను రాత్రి అనుకున్నాడో లేదో, అప్పుడే విఘ్నాలు మొదలు. ఈ కుళ్ళిపోయిన సంఘంలో ముందడుగు వెయ్యటం సాహసకార్యమే. కాని తను హీరువాదానికి నిలబడాలి. తను చెయ్యగలిగింది తప్పక చేయాలి. వసంతని తను పెళ్ళిచేసుకుని తీరాలి. జీవితంలో అవకాశాలు సులభంగా రావు. వొచ్చిన వాటిని సద్వినియోగం చేసుకోవాలి.

ఆ సాయంత్రం వసంత ఇంటికివెళ్లి తన నిశ్చయం చెప్పాలనుకున్నాడు విశ్వం. కాని ఆమె ముఖం చూడటానికి సాహసం చాలక మానుకున్నాడు. ఉత్తరం రాద్దామని ఆలోచించాడు. కాని ఉత్తరాలు ప్రమాదకరమని రాయలేదు.

ఈ సంఘటన జరిగిన తరవాత విశ్వానికి ఇంట్లో మెసలటం కష్టం అనిపించింది. తనని అదోవిధంగా చూస్తున్నారు. అదికాక తను రెక్కలువచ్చి ఉద్యోగంలో ఇంకా చేరలేదు. తనమీద నిర్లక్ష్యభావం ఇంట్లోవాళ్ళకి ఏర్పడసాగిందని అతను భావించాడు.

అదృష్టవశాత్తూ తను విజయవాడలో ఒక ఆఫీసులో ఉద్యోగానికి పెట్టిన దరఖాస్తుకి ఫలితం దక్కేలా ఉంది. ఇంటర్వ్యూకి రమ్మని రాగానే విశ్వం ఏమీ ఆలోచించకుండా వెంటనే బయలుదేరాడు, పెట్టేబేడా సర్దుకుని. ఉద్యోగం చిన్నదే, అయినా తాత్కాలికంగా చెయ్యవచ్చు ననుకున్నాడు. రంగనాథంగారేమీ అడ్డు చెప్పలేరు. ఈ ఊరినించి వెడితే అమ్మాయి వ్యవహారం కూడా పరిష్కారమైపోతుందని ఆయన భావించాడు. అందువల్ల ఏదో ఓ ఉద్యోగం ఎక్కడ దొరికినా సరే వెళ్లటం మంచిదని ఒక సాధారణ సలహా ఇచ్చాడాయన. విశ్వానికి ఆ సలహా కొంచెం కష్టంగానే ఉంది. తను ఇంట్లో ఊరికే ఉండటంవల్ల అలా తండ్రి అభిప్రాయ పడ్డాడని అతననుకున్నాడు.

విశ్వం దరఖాస్తు పెట్టింది ఒక రాజకీయపార్టీ ఆఫీసులో అకౌంటెంట్ పనికి. ఇంటర్వ్యూలో కార్యదర్శి ఏవేవో ప్రశ్నలడిగి చివరికి విశ్వంవైపు దీక్షగా చూసి అన్నాడు.

"రావు అనేపేరు బ్రాహ్మలేకదండీ పెట్టుకునేది?" ఆ ప్రశ్నలోని భావం వెంటనే విశ్వానికి అర్థంకాలేదు.

"ఈ రోజుల్లో అందరికీ అది మామూలుగా ఉండేపేరే గదండి" అన్నాడు.

కార్యదర్శి విశ్వంవైపు చూస్తూ ఏదో అడగటానికి సంకోచిస్తున్నాడు.

"మీరు...?" అంతవరకే ఆయన అడిగాడు, విశ్వం సమాధానంకోసం ఎదురుచూస్తూ.

అర్థమైంది విశ్వానికి. అతనిముఖంలో అసహ్యం తాండవించింది. ఈ మనిషికి రెండుముఖాలు. గట్టిగా అడిగే ధైర్యం ఆయనకి లేదు. కులతత్వాలకి అతీతుడనుకోవాలి ప్రజలు. అడక్కుండా ఉండాలేడు. తన కులంకాకపోతే ఉద్యోగం ఇవ్వడు. అంతవరకు ఖాయం. "మంచిచెడ్డలు రెండే కులాలు అన్నారు కదూ తమరు! మరి నామంచినిగురించి నేను చెప్పుకో కూడదు." అన్నాడు నవ్వుతూ. కార్యదర్శి ముఖం చిట్లించుకున్నాడు. అలా చిట్లించుకుంటాడని విశ్వానికి తెలుసు. ఆయనకి వచ్చే సమాధానం తిన్నగిరుంటే సూటిగా చెప్పేసేవాడేనని కార్యదర్శి ఊహ! అలాంటి ఆఫీసులో ఉద్యోగంఇచ్చినా తనకక్కర్లేదు. అయినా తను పైకి కనపడనివ్వకుండా ఏవో ఒకటిరెండు విషయాలు మాట్లాడి ఇంటర్వ్యూ ముగిస్తూ "వెళ్లిరండి" అన్నాడు కార్యదర్శి.

"ఫలితం ఎప్పుడు తెలియచేస్తారు?"

"పోస్టులో తరవాత పంపిస్తాం- సెలెక్టయితే."

వెళ్లాడు విశ్వం. ఆ తరవాత కుతూహలంకొద్దీ ఆఫీసులో విచారిస్తే ఆ ఖాళీ భర్తీఅయిందని తెలిసింది. కొత్త ఉద్యోగి కార్యదర్శిగారి స్వకులస్థుడట! బి.ఏ. తప్పాడట!

విశ్వం ఓగది అద్దెకు తీసుకుని ప్రతిఆఫీసు తిరగసాగాడు. ఎంప్లాయిమెంట్ ఎక్స్చేంజిలో పేరు నమోదు చేయించుకున్నాడు. కనీసం లోయర్ డివిజన్ గుమాస్తా అయినాసరేనని ఆఫీసర్ గారితో చెప్పాడు. ఒక ఆఫీసులో ఉద్యోగం వచ్చినట్టే వచ్చి పోయింది. పొద్దునవచ్చి పనిలోచేరమని అధికారంగా చెప్పాడు మేనేజర్. ఇంటికి ఉత్తరంకూడా రాసేశాడు ఉద్యోగం వచ్చిందని. కాని ఉదయం ఆఫీసుకి వెళ్లేసరికి మేనేజర్ తన విచారం తెలియచేశాడు. కొన్ని పరిస్థితులవల్ల ఆ ఉద్యోగం మరొకరికి అకస్మాత్తుగా ఇవ్వాల్సొచ్చిందని చెప్పాడు. కాళ్ళీడ్చుకుంటూ నిరాశతో వెళ్ళిపోయాడు విశ్వం.

ఇంటినుంచి తెచ్చిన డబ్బు అయిపోవచ్చింది. ఉద్యోగం వచ్చే ఆశ ఏమీ లేదు. తిరిగి ఇంటికి వెనక్కి వెళ్ళటానికి అతని అభిమానం అడ్డొచ్చింది. ఏ ఉద్యోగమైనా సరే చేరటం మంచిదట! పొట్ట గడిచేది ఏదైనా సరే తను చేరదలచుకున్నాడు. కాని ఆశలన్నీ అడియాసలౌతున్నాయి. కాఫీ మానేశాడు. టిఫిన్ మానేశాడు. భోజనంలో పెరుగు మానేశాడు. తరవాత ఒకపూట భోజనం మానేశాడు. ఏదో ఒక టిఫిన్ భోజనం బదులు తినసాగాడు. తరవాత రెండుపూటలు అలాగే చేశాడు.

అర్ధాకలివల్లా, నిరాశవల్లా పట్టుదల సడలజొచ్చింది. కాని అభిమానం ముందుకొస్తోంది. ఏ ఉద్యోగమైనా సరే! ఆనర్స్ పాసైనట్టు ప్రొవిజనల్ సర్టిఫికేట్టు చేతిలో ఉంది. కనీసం తిండిపెట్టే స్తోమతు దానికి లేదా?

డబ్బు తగ్గిపోతున్నకొద్దీ దాని విలువ మరింత ఎక్కువైపోతోంది. ఒకపూటే టిఫిన్ తీసుకోసాగాడు.

భోజనం మొదలే లేదు. చివరికి ఆలోచించి అతి చౌక విధానం కనిపెట్టేశాడు బతకటానికి. అరటి పళ్లు!

"ఫరవాలేదు. అరటిపళ్లు బాగానే ఉంటాయే" అనిపించింది విశ్వానికి. చాలారోజుల తరవాత మొదటి సారిగా రుచిచూశాడు. తనకి అవి సహించేవి కావు పూర్వం. చక్కెరకేళీ అయితే నేతినేవాడు.

ఉన్న డబ్బయిపోయింతరవాత ఏం చేయాలో విశ్వానికి తోచలేదు. తక్కువ పనులు చెయ్యటానికి అతనికి మనస్కరించటం లేదు. రిక్షా లాగి కూలీ చేసు కొనీ బతక్కపోతే ఏం? కాని— 'జీవన్ ధ్రువాణి పశ్యతి!' జీవించటానికేనో పని చెయ్యాలి. అందులో గౌరవహాని ఏంలేదు. కాని తనచదువు వృథా! అయినా పనిచెయ్యటానికి తను సిద్ధమే. కాని పని ఎవరిస్తారు? ఒకసారి బట్టల షాపులో తను కనుక్కున్న కొత్తకళ్లలో మెదిలాడు. అతని రూపానికీ తన రూపానికీ ఇప్పుడంత తేడా ఏంలేదు. గడ్డం పెరిగి ఎన్నాళ్ళో అయింది. తేడా పెట్టేది క్షౌరంకోసమే! ఎనిమిది అరటిపళ్ళొస్తాయి.

తనమాత్రం చచ్చినా బిచ్చమెత్తడు. అతని కళ్ళల్లో నీళ్ళు తిరిగాయి. అడుక్కునే వాళ్లని సానుభూతితో చూశాడు. అభిమానం చంపుకుంటున్నారు, పాపం.

తను ఎన్నో పనులు చెయ్యాలనుకున్నాడు. కాని తనజీవితం ఇలాగే అంతమవుతుందేమో! ఇప్పుడు ఈ స్థితిలో వసంత తనని చూస్తే! ఏం చేస్తుందో! కన్నీటితో అభిషేకం చేస్తుందేమో!

తనని చూసి తను జాలిపడుతున్నాడు. అకస్మాత్తుగా ఈవిషయం గ్రహించాడు విశ్వం. ఇతరుల బాధలు చూసి జాలిపడటం మంచిగుణం. కాని తన మీద జాలి ఘోరం! మరుక్షణంలో విశ్వం ముఖంలో గాంభీర్యం వచ్చింది.

సంజకెంపులు విరజిమ్ముతోంది సూర్యబింబం. మర్నాడు తను ఏదో ఒకపనిలో చేరతాడు. అది ఏదైనా సరే. దృఢనిశ్చయం అతని కళ్లలో మెరిసింది. ఏపనిచేసినా ఇక తనమీద తను జాలిపడడు. అనంత విశ్వంలో తనూ ఒకడు. తన బతుకుకోసం ఏదోవిధంగా ప్రయత్నించటం తన విధి. ఇన్నాళ్లూ తనెవరో తెలియని గౌరవం తనకి ఆపాదించుకున్నాడు తను చదువుకున్నవాడు కావొచ్చు. అయితే చదువు పనికొచ్చే పరిస్థితి లేనప్పుడు తను విచారించాల్సిన అవసరమేమీ లేదు. తను ఎంతో విజ్ఞానం సంపాదించు కున్నాడు. అది విజ్ఞానంకోసం. అంతే. అది ధనార్జనకి పనికిరాలేదని తనకి ఇంత కాలంకోపంగా ఉండేది. వెర్రివాడు తను! పరిస్థితులు తనెవరో గుర్తుచేస్తున్నా కూడా గుడ్డివాడై గమనించలేక కాలం వృథాచేశాడు!

విశ్వం అరటిపళ్లకొట్టువైపు నడిచాడు. నాలుగు అరటిపళ్లుకొని తిరుగుముఖం పట్టాడు. కుళాయి కనిపిస్తే మంచినీళ్లు తాగాడు. రెండడుగులు వెయ్యగానే అకస్మాత్తుగా నీరసం ఆవహించింది. ఎన్నాళ్లనించో అరటిపళ్ల మీద బతుకుతున్నాడు. అవి కడుపునిండా తిన లేదు. తిన్నా సరిపడదు. కాసేపు కూర్చుని మళ్లీ రెండడుగులు వేశాడు. కళ్లు గిర్రున తిరిగాయి. ఎదురుగుండా రిక్షా వస్తోంది. పక్కకి తప్పుకుంటూ తూలిపడిపోయాడు. రిక్షాలో కూర్చునివున్న స్త్రీ ఆదృశ్యం చూసింది. రిక్షా ఆగింది. రిక్షావాలా విశ్వం ముఖం మీద నీళ్లు జల్లాడు. విశ్వం తెప్పరిల్లి కళ్లు తెరిచాడు. "ఎవరో ముష్టివాడు కాబోలు పాపం. ఎన్నాళ్లనించి తిండి లేదో. ఇదిగో ఈ రూపాయి అతనిచేతిలో పెట్టు" రూపాయి నోటు రిక్షావాలాకి అందించిందామె. అతనది విశ్వానికివ్వబోయాడు.

"నేను అడుక్కునే వాడిని కాదు!" విషాదంగా హీనస్వరంతో అన్నాడు విశ్వం.

"మీ రెవరు? ఇలా పడిపోయారేం?" అందామె అనుమానంగా, తను చేసిన పొరపాటుకి చింతిస్తూ.

"నేను ఆనర్స్ గ్రాడ్యుయేటుని, కవిని. చిత్ర కారుణ్ణి..." అంటూ ఆమె ముఖంలోకి చూశాడు విశ్వం. అతని ముఖం వివర్ణమైంది. ఆశ్చర్యంతో "జానకీ" అన్నాడు. ఆ పిలుపుకి జానకి అప్రతిభురా లైంది. పరకాయించి చూసింది విశ్వాన్ని. సంభ్రమా శ్చర్యాలతో దగ్గరికొచ్చింది.

"నువ్వేనా బావా! ఏమిటిదంతా?" ఆమె కంఠం గద్గదికమైంది.

విశ్వం ఏమీ అనలేదు. మెల్లిగా లేచి నుంచు న్నాడు. కింద అరటిపళ్ళు పడివున్నాయి. వొంగి తీసుకోవాలని ప్రయత్నించి ఓపిక లేక మానేశాడు.

"మాట్లాడవేం బావా?" అంది జానకి అతనివైపు జాలిగా చూస్తూ.

"పరిస్థితుల ప్రభావంలే" అన్నాడతను.

"పోదాం పద."

"ఎక్కడికి?"

"ఇంటికి."

"ఇల్లా?"

"అవును రెండు రోజుల్నించీ ఇక్కడే ఉంటున్నాం. తరవాత చెబుతాలే. పద."

"తర్వాత పోస్తాలే"

"నిన్నిలా వొదిలి వెడతానని నీ అభిప్రాయం?"

"నాకు రూమ్ ఉంది."

"ఉంటే ఉందిలే."

విశ్వం కాసేపు తటపటాయించి "సరే పద" అని రెండడుగులు వేశాడు రిక్షావైపు. అతని కాళ్ళు తేలిపోయాయి.

"నిస్సత్తువగా ఉంది జానకీ" అంటూ వెనక్కి తిరిగాడు, అరటిపళ్లకోసం.

అరటిపళ్లు ఒక వరాహం కబళిస్తోంది.

"అయ్యో!" అన్నాడు విశ్వం అప్రయత్నంగా.

"ఏమిటి బావా?" అని వెనక్కి తిరిగి చూసింది జానకి.

"తినటానికేమైనా ఉంటే బాగుండును!" హీన స్వరంతో అరటిపళ్లవైపు చూస్తూ అన్నాడు విశ్వం.

తన గుండె ఎవరో గట్టిగా గుప్పిటతో బిగించినట్టయింది జానకికి.

రిక్షావాడికి డబ్బిచ్చి చక్కరకేళిపళ్ళు తొందరగా పట్టుకురమ్మని చెప్పింది.

"ఎందుకూ, పాడావి చాలు. ఇదిగో, నాదగ్గిర ఒక అణా ఉంది." జేబులో చెయ్యిపెట్టి అణా తీసి రిక్షావాడివైపు చూశాడు. వాడంతకుముందే వెళ్ళిపోయాడు.

విశ్వం చేతిలో అణా అలాగే పట్టుకునివుండటంగా జానకివైపు చూశాడు.

"అణా ఉందా బావా?"

"ఉంది జానకీ, ఇదిగో" అమాయకంగా చూపించాడు విశ్వం.

జానకి కళ్ళలో నీళ్లు గిర్రున తిరిగి నేలమీదికి టపటప జారాయి.

అణా ఉందట.

ఆఖరి అణా.

పాడా అరటిపళ్ళకోసం.

"అరటిపండు మాత్రం ఇవ్వకు జానకీ. నాకు చక్కరకేళి తప్ప పాడావి ఇష్టం లేదు" అన్నాడు విశ్వం బాధ ఒకసారి.

"పాడావి చాలు జానకీ" అంటున్నాడీరోజు.

ఆ దైన్యం భరించలేకపోయిందామె. దుఃఖం ఆమెలో పొంగిపొర్లింది. సంజకాంతుల్లో మెరుస్తూ ఆమె కనురెప్పలలోంచి కన్నీటి బిందువులు నేలకి జారుతుంటే తదేకదృష్టితో ఆ దృశ్యం చూస్తూ నిలబడిపోయాడు విశ్వం.

14

గవర్నమెంటు జనరల్ ఆస్పత్రిలో స్పెషల్ వార్డులో పడుకుని ఉన్నాడు మూర్తి. తలకి కట్టు కట్టి ఉంది. అతని మంచం పక్కనే ఒక స్టూల్ మీద కూర్చున్నాడు విశ్వం. జానకి మూర్తి తలవైపు కూర్చుని ఉంది.

"ఏమిట్రా ఈ ఉపద్రవం?" అడిగాడు విశ్వం.

"జానకి చెప్పలేదా?"

"చెప్పిందిలే. కాని నువ్విప్పుడు చెప్పగలిగే స్థితిలో ఉన్నావుగా. ఏం జరిగిందో చెప్పు. ఫస్ట్ హాండ్ ఇన్ఫర్మేషన్ కావాలి."

"ఏముంది, మామూలు గొడవలే."

నువ్వు జోక్యం కలిగించుకునేవాడివి కావుగా"

"ఈసారి కలిగించుకున్నాను."

"ఎందువల్ల?"

"ఏం చేస్తాం? ఊరు మొత్తం కోర్టు కెక్కుతుంటే!"

"ఏం జరిగిందేమిటి?"

"పంచాయితీ ఎన్నికలు జరుగుతున్నాయి కదూ. ప్రెసిడెంటు పదవికి ఇద్దరు పోటీచేయదలుచుకున్నారు మా ఊళ్లో. ఇంకేం తగాదాలు, కొట్లాటలు మొదలు".

"నువ్వే పార్టీ?"

"నాకు పార్టీ ఏమిటి?"

"మరి దెబ్బలెందుకు తగిలాయి?"

"చెప్పేది విను. మునసబుగారబ్బాయీ, నేనూ స్నేహితులం. నేను సామాన్యంగా పేచీ వ్యవహా

రాల్లో కల్పించుకోను. కాని అతని పరిస్థితులు మరీ విషమించేటట్టున్నాయి. ఏదో చెయ్యాలని నడుం కట్టాడు. చూస్తూ ఎలా ఊరుకోను? ఒంటరిగా ఏం చేస్తాడు! ఇద్దరం కలిసి ఒక అభ్యర్థిని పోటీనించి విరమింపచేయాలని ప్రయత్నించాం. ఇద్దరికీ మా మీద అనుమానం ఏర్పడ్డది. మేం మేమో మూడో పార్టీ పెట్టి ఊరు మావైపు తిప్పుకోవాలని చూస్తున్నామని వాళ్లూహించారు."

"మన విదేశాంగ విధానంలా ఉంది నీకథ"

"చివర మారింది లే. విను మరి. మూడో పోటీదారు వచ్చాడనుకునే సరికి వాళ్లిద్దరూ ఏకమయ్యారు. ఇదరూ కలిసి ఏదో సంప్రదించుకున్నారు. పోటీ తప్పిపోయింది. కక్షలు తగ్గిపోయాయి. అంటే నా ప్రయత్నం సఫలమైందన్నమాట. వాళ్లకో సన్మానం జరుగుతుందని తెలుసు లే."

"శుభం. కాని దెబ్బల సంగతేమిటయ్యా మహా ప్రభూ?"

"అదే సన్మానం. కావాలని రెచ్చగొట్టానులే. అయితే ఇంత పని జరుగుతుందని అనుకోలేదు. ఏదో కొద్దిలో పోనిస్తారనుకున్నాను."

"నువ్వు చెప్పేది నాకేమీ అర్థం కావటం లేదు."

"అర్థం కానిదేముంది? పోనీ ఇంకొంచెం విపులంగా చెబుతాను. వాళ్ళు పోటీ విరమించుకోమని మంచిగా చెబితే వినలేదు. వినరని ముందే తెలుసు లే. అందుకని ఈ మూడోపక్షం గురించి పుకార్లు లేవదీశాను. అక్కడా అక్కడా వాళ్లని గురించి నే నేదో అన్నట్టు కల్పించాను. దాంతో వాళ్లకి ఉక్రోషాలు పెరిగాయి. ఏమయితే ఏం? ఊళ్లో పేచీలు తప్పిపోయాయి ప్రస్తుతానికి."

విశ్వం సూరివైపు ఆశ్చర్యంగా చూశాడు.

"అయితే సాహసించి కావాలని అభాండాలు నెత్తిన వేసుకున్నావా?"

"మరి ఏంచెయ్యను? లేకపోతే ఆ ఊళ్లో బతకటం మరీ కష్టం. నీకు తెలుసుగా. గలాటాలంటే నాకు చెడ్డ తలనొప్పి."

"నిన్ను కొట్టినవాళ్ళెవరు?"

"ఎవరయితే ఏంలే..."

"అదేమిటి? క్రిమినల్ కేసు పెట్టి జైల్లో పడేయించి వాడి పాట్లు వాడికి కరపకుండా ఉంటావా?"

"నీకు తెలియదులే బావా ఈ గొడవంతా, ఆ కోర్టు గొడవలు లేకుండా చెయ్యటానికేగా ఇంత శ్రమ పడ్డది."

విశ్వం సూరివైపు అర్థం కానట్టుగా చూశాడు.

"అయితే వాడిని వొదిలేసావా?"

"లేకపోతే వాడిమీద నాకు కక్షేమిటి? వెధవ ఎదురుగా వస్తే ఎడంచేత్తో కాలర కట్టిమీదికి విసిరెయ్యగలను. బుద్ధి తక్కువపని చేశానని లబో దిబో మంటూ ఉంటాడీపాటికి."

"నీది గాంధీగారి పద్ధతిలా ఉంది."

"నాదేపద్ధతీ కాదు. అది నా స్వభావం. అంతే."

"సుజనపద్ధతి అంటాలే."

"అదిగో, అదే నాకు సరిపడదు. నేను వాళ్లతో సహా, వీళ్లతో సహా ఏదీ చెయ్యలేదంటే నమ్మరేం? నాకో ఊరుంది. ఆ ఊళ్ళో నేను జీవితం గడపాలంటే అందుకు తగిన వాతావరణం సాధ్యమైనంత వరకూ కల్పించుకోవాలి. దీనికేమిటో పేర్లు పెడతారేం?... ఇంతా చేస్తే, ఈ మూడోపక్షం సంగతి ఆ మునసబుగారబ్బాయి టపాకాయలా పేల్చేస్తాడేమోనని భయంగా ఉంది. ఎరక్కపోయి అతనికి చెప్పారు. ఊళ్లో అప్పుడే నేనేదో తంత్రం పన్నానని గుసగుసలుగా ఉందిట. నాన్న చెప్పాడు. అసలు ఈ మనుషులకి పొగడ్తలంటే మహా ఇష్టం."

గబగబ మాటాడటంతో సూరికి కొంచెం ఆయాసం వొచ్చింది. జానకి అతనిని మాట్లాడవద్దని హెచ్చరించింది.

విశ్వం సూరివైపు ప్రశంసా పాత్రంగా చూడసాగాడు. ఏదో పొగడ్తగా అన బోయినవాడల్లా సూరి అన్న చివరిమాటలు విని నోరు తెరకుండా ఊరుకున్నాడు. సూరిని తను చిన్నప్పటినించీ ఎరుగు. వాడింత ఘటికుడని తను అనుకోలేదు, తను వాడినించి నేర్చుకోవాలిసింది చాలా ఉంది!

మరి కాసేపటికి వెంకట్రామయ్యగారు వచ్చి "మీరిద్దరూ వెళ్ళి భోజనం చేసిరండి. నేను మీరొచ్చేదాకా సూరి దగ్గర ఉంటాను" అన్నారు.

జానకీ, విశ్వం అప్పుడే బయటికొచ్చారు. మార్గంలో జానకి సూరినిగూర్చి వెంకటపతి వృత్తాంతం తనతోసహా అంతా చెప్పింది. విశ్వానికి అదంతా చాలా కొత్తగా ఉంది సూరి ప్రవర్తననిజంగా అపూర్వం అనిపించిందతనికి. తను సూరిని పైచదువుకి వెళ్లమని ప్రోత్సహించాడు, చదివితే సూరి బాగుపడేవాడే వ్యక్తిగత అభ్యున్నతి దృష్ట్యా. కాని ఊరు పాతకాలంలోలాగే ఉండేది.

భోజనంచేసి పడక కుర్చీలో పడుకున్నాడు విశ్వం. అతని మనసులో ఏవేవో ఆలోచనలు కదిలాయి. జానకి చాపమీద కూర్చుని ఏదో పనిచేసుకుంటోంది.

ఆమెవైపు యథాలాపంగా చూశాడు విశ్వం. ఆమె వదనంలో ప్రశాంతత తాండవిస్తోంది. తన దౌర్భాగ్యస్థితిలో చూసినప్పుడు ఆమె ముఖంలో ఎంత ఆవేదన ప్రస్ఫుటమైంది! పొంగి పొర్లే దుఃఖాన్ని ఆమె బలవంతాన అపుకుంటుంటే ఆ దుఃఖమంతా కన్నీరై నేలమీదికి జారే దృశ్యం అతని మనోవీధిలో మెరిసింది. అది విపరీత పరిస్థితే కావచ్చు; కాని తను కష్టంలో ఉంటే అంతగా ఆమె బాధపడాలిసిన అగత్యమేమిటి?

అకస్మాత్తుగా విశ్వం భావవీధిలో ఏదో వెలుగు గోచరించింది. జానకి తనని ప్రేమిస్తోందా? ఎలా ఈ విషయం తెలుసుకోవటం. ఒక వేళ ఆమె తనని ప్రేమిస్తే జీవితంలో ఒక గొప్పసమస్య తను ఎదుర్కోవాలి. పరిస్థితులు శ్రుతిమించకముందే నిజం తెలుసుకుని సమయోచితంగా ప్రవర్తించాలి. సరాసరి ఈ ప్రశ్న జానకిని అడిగితే? ఆమె ఏమనుకుంటుందో! ఇప్పటికే ఒకసారి ఒకవ్యక్తి ఇచ్చిన చనువుదుర్వినియోగం చేసుకున్నాడు. డొంక తిరుగుడుగా ఆమెచేత విషయం బయటపెట్టించాలి.

"జానకీ."

"ఏమిటి బావా?"

"వ్యక్తిలో ఎటువంటిగుణాలు నీకిష్టం?"

"మంచి గుణాలు." ఇదికూడా ఓ ప్రశ్నేనా అన్నట్టుగా జానకి సమాధానం చెప్పింది.

"చెడ్డగుణాలుగల మనిషైతే?"

"బాధగా ఉంటుంది."

"అది సరే. అతనిపట్ల నీ ప్రవర్తన ఎలా ఉంటుంది?"

"ఇప్పుడెందుకా సంగతి?"

"కావాలి."

"ఆ సందర్భంలో కాని తెలియదు."

"నేను తాగుడు అలవాటుచేసుకుంటాననుకో."

"నాలుగు చివాట్లు పెడతాను."

"అంతేగాని ఇంకేం చెయ్యవా?"

"వీలైతే బాగుచెయ్యటానికి ప్రయత్నిస్తాను."

"లేకపోతే?"

"ఒక దణ్ణంపెట్టి ఊరుకుంటాను."

"అంతేగాని అసహ్యించుకోవా?"

"గుణాల్ని గాని మనుషుల్ని అసహ్యించుకోటం ఎందుకూ?"

"నీకాబోయే భర్త అలా చేస్తాడనుకో."

"చాల్లెద్దూ, వేళాకోళం." అంది జానకి చిరుకోపంతో విసుగ్గా.

"కాదు జానకీ చెప్పు."

"అప్పుడేంచేస్తానో వొచ్చి చూద్దువుగానిలే."

ఆమెవంక పరిశీలనగా చూశాడు విశ్వం.

"రానిస్తావా?"

"పరాయివాడివైనట్టు మాట్లాడతావేం?"

"రానిచ్చినా ఇటువంటి సంగతులు చెబుతావేమిటిలే," ఆమెవంక దొంగతనంగా చూస్తూ అన్నాడతను. జానకి ఏమీ మాట్లాడలేదు.

"ఊరికే అన్నాలే జానకీ, నీకు మంచి మొగుణ్ణి వెతికి పట్టుకొస్తాంగా."

"పనీపాటా లేకపోతేసరి." అనేసి జానకి లేచి వెళ్ళిపోయింది.

"వెళ్లకు, వెళ్ళకు, నీకు పుణ్యముంటుంది, ఒక్క సలహా ఇవ్వు జానకీ."

"నాకు సలహాలివ్వటం రాదు."

"వొచ్చులే. చూడు, మనిషి ఏదైనా ఒక మంచి పని చెయ్యాలని నీకనిపించదూ?"

"ఒకటేమిటి, చాలా చెయ్యాలి."

"కనీసం ఒక్కటి. కొంచెం ఆలోచించి చెప్పు. నేనేంచేస్తే బావుంటుందంటావు?"

"నీ ఇష్టంవచ్చింది చెయ్యి. నాకేం తెలుస్తుంది".

"మారిలా బాహ్యంగా ఏదైనా మంచిపని చెయ్యాలని ఉంది."

"అన్నయ్య అలా చేయాలని ఎప్పుడూ చెప్పలేదే"

"అహాఁ. అ కాదు. సంఘాన్ని ఉద్ధరించేపని చేస్తే బావుండదూ?"

"నువ్వూ నేనూ ఒకర్ని ఉద్ధరించేదేమిటి లే బావా."

"అలా తీసి ప్యకుమరి. పెళ్ళి విషయమే తీసుకో. కట్నం లేకుండా పెళ్ళిచేసుకోటమో, వర్ణాంతరం చేసుకోవటమో......"

"రెండో పెళ్ళి చేసుకోకుండా ఉండటమో..." జానకి నవ్వుతూ అంది.

"హాస్యం కాదు. సాంఘికదురాచారానికి బలి కాబోయే స్త్రీని పెళ్లిచేసుకుంటే?"

"చేసుకో, మంచిదే." నిర్లిప్తంగా అందిజానకి.

విశ్వం ఆమె ముఖంలోకి చూశాడు. ఆమెలోని ఏభావమూ ముఖంలో ప్రతిఫలించటం లేదు.

"జాగ్రత్తగా ఆలోచించి చెప్పు. వేళాకోళానికి అడగటం లేదు."

జానకి కొంచెం ఆలోచించింది.

"ధైర్యం ఉంటే, మనసారా కోరితే చేసుకోటం మంచిదే బావా. ఇందులో సలహా చెప్పటానికేముంది? అది కేవలం వ్యక్తిగత విషయం కదా?"

అంత తేలిగ్గా, ఏ భావమూ లేకుండా ఆమె అభిప్రాయం వెలిబుచ్చుతుందనుకోలేదు విశ్వం. కాని ఆ సమాధానం అతనికి తృప్తినిచ్చింది. ఒక గడ్డు సమస్య ఎదుర్కొనవలసిన అవసరం తప్పింది.

"నువ్వంటే నాకెంతో అభిమానం జానకీ."

"చెప్పాలా ఏమిటి?" అంది నెమ్మదిగా జానకి.

"నీకు మంచి సంబంధం రావాలని, మూడు పువ్వులూ ఆరు కాయలుగా, నిత్యకల్యాణం పచ్చతోరణంగా నువ్వు సంసార జీవితం గడపాలనీ నా కోరిక."

"నువ్వు మంచివాడివి బావా." అందామె.

"నేనంటే నీకు అభిమానమేకదూ జానకీ?"

ఆమెలో ఏ జ్ఞాపకాలు మెదిలాయో, కళ్లు చెమ్మగిల్లాయి. ఆ నీళ్ళు నిండిన కళ్లతోనే విశ్వం వైపు ఒకసారి చూసింది. విశ్వం హృదయం ఆర్ద్రమైంది.

"ఏమిటి బావా, చాదస్తం? నువ్వంటే నాకభిమానం ఉండదూ?"

"ఎందుకుండాలి?" కావాలని తర్కించాడు విశ్వం.

"బావవి కనుక. మంచివాడివి కనుక. ఇంకా-నేనంటే నీకభిమానం కనుక."

అంతేనా?"

"మరింకేముంటాయి కారణాలు? అయినా ఇవన్నీ నేనెప్పుడూ ఆలోచించలేదు. ఆలోచించను కూడా. తీరిగ్గా కూచుని భలే ప్రశ్నలడుగుతున్నావులే. రేపు పెళ్ళయితే మా ఆయన్ని కూడా ఇలాగే అడుగుతావు కాబోలు." అని కలకల నవ్వుతూ జానకి అతనివైపు చూసింది.

ఆ నవ్వులో నిర్మలగంగాప్రవాహపు గలగలా, ఆ చూపులో ఆత్మీయతా, స్నేహగౌరవాభిమానాలూ దర్శించి పరవశించాడు విశ్వం. స్త్రీపురుష భేదానికి ప్రాముఖ్యం లేని ఏదో పవిత్రమైన ఆత్మీయత తమ హృదయాలని ఆవరించినట్లు అతను ఆ క్షణాన అనుభూతిపొందాడు.

సశేషం

విదేశద్రవ్యమారకరంగంలో విషమస్థితి

శ్రీ బులుసు వెంకటసుబ్బారావు

ఆర్థికరంగంలో అన్ని విధాల అధఃపతితమైన ఒక విస్తృతదేశాన్ని శతాబ్దాలుగా స్వాతంత్ర్య వాతావరణంలో పురోగమించిన ఇతరదేశాలసరసకు తేవడం అత్యంత కష్టసాధ్యమైన కార్యం. మనకళ్ళముందట ఆర్థికపురోగమనదృష్ట్యా అఖండ వైభవ సంపదలతో విలసిల్లుతూన్న — అమెరికా — ఇంగ్లండు — జర్మనీ - జపాన్ — మొదలైనదేశాలు ఒక్కరోజులో అట్టి అపూర్వమహోన్నతస్థితికి రాలేదు. బీదరికానికి అమెరికా, జర్మనీదేశాల మనసారించిన రోజులు లేకపోలేదు. కాని శతాబ్దాలుగా జయాపజయాల నెదుర్కొంటూ అచంచలదీక్షతో, అకుంఠిత దీక్షతో నిరవధికంగా ఒనర్చిన కృషిఫలితములే నేటి ఆదేశాల వైభవప్రాభవాలు. అయితే కొన్ని దేశాలలో ఆర్థిక పురోగమనం అతిత్వరితంగా సాగింది. మరికొన్ని దేశాలలో కొంచెం మందంగా సాగింది. దీనికి కారణం ఆయాదేశాలుఅవలంబించినవిభిన్నమైన ఆర్థికవిధానాలే. ఈ భిన్నత్వం ఆదేశాల రాజకీయవాతావరణాలపై ఆధారపడి ఉంటుంది. నియంతృత్వ దేశాలలో (Totalitarian States) వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యాన్ని హరించి ప్రభుత్వమే అన్ని పనులు చేయడంవల్ల పురోగమనం, స్వేచ్ఛావ్యాపార (Free Enterprise) పై ఆధారపడే పెట్టుబడిదారీదేశాల (Capitalist Countries) కన్న త్వరితంగా సాగవచ్చు. ఈ రెండువిధానాలనటుంచి సంపూర్ణంగా విదేశీయసాహాయ్యంపై ఆధారపడి కొన్ని దేశాలు అత్యల్పకాలంలో అత్యధిక ఆర్థికాభివృద్ధిని పొందాయి. 1945 లో సర్వవినాశకరమైన సంగ్రామం సంభవించినా విదేశీసాహాయ్యంవల్ల మహత్తరమైన ఆర్థికపురోభివృద్ధి సాధించింది పదమూడు సంవత్సరాలలోనే పశ్చిమజర్మనీ.

భారతదేశార్థికపురోభివృద్ధిసాధనలో పైమూడు అంశాలు సమ్మిశ్రితమయ్యాయని చెప్పవచ్చు. భారతదేశం ఇటు పూర్తిగా పెట్టుబడిదారీవిధానా న్నవలంబించినదేశం కాదు. అటు అన్నిరంగాలందు ప్రభుత్వ ప్రమేయం కలిగినదేశంకూడా కాదు. మనది ఒకవిధమైన మిశ్రితార్థికవ్యవస్థ. ఒకవంక ప్రభుత్వం ప్రణాళికల ద్వారా పురోభివృద్ధికి కృషి చేస్తూనే పెట్టుబడిదారులకు చేయూత నొసగుతోంది. దేశపురోగమనానికి ఇటు ప్రభుత్వరంగంలోను (Public Sector) అటు ప్రైవేటు రంగంలోను (Private Sector) తీవ్రకృషి జరుగుతోంది. ఈవిధంగా రష్యా అమెరికాల ఆర్థిక ప్రగతి గమనచరిత్ర ఆకళించుకొన్న భారతదేశం ఆదేశాల పద్ధతుల్ని సమన్వయించి ఒక మిశ్రిత వ్యవస్థను స్థాపించుకొన్నది. అంతేకాదు. కేవలం మన స్వయంకృషి మనం తలచిన అభ్యుదయాన్ని సాధించలేదు. ఇన్ని శతాబ్దాలుగా పరాధిపత్యంలో మగ్గిన మనదేశంలో ఆర్థికపటుత్వం క్షీణించింది. పూర్తిగా స్వయంకృషి మూలకంగా మన లక్ష్యాన్ని సాధించలేం. కాబట్టి విదేశీ సహాయం అవసరం. అల్లాగని, యుద్ధానంతర పశ్చిమ జర్మనీవలె మనం స్వేచ్ఛా విదేశీ విధానాన్ని పరుల హస్తగతంచేసి సంపూర్ణంగా వారి సహాయంపై ఆధారపడలేము. అంతర్జాతీయ రంగంలో తన రాజకీయ ప్రతిపత్తికి ఏమాత్రం భంగం రాకుండా ఉండేటట్లు స్వతంత్ర భారతదేశం విదేశీ సహాయాన్ని ఆకాంక్షిస్తుంది. ఈ మూడు విషయాలను మనం జ్ఞప్తియందుంచుకొని స్వతంత్రభారతార్థిక పురోగమన పథాన్ని పరిశీలిద్దాం. ఈ పథంలో మన మెదుర్కొనవలసిన అనేక దుర్గమాలలో ప్రధానమైనది విదేశీ మారకద్రవ్యపు కొరత.

ఈ కఠిన సమస్య ఏవిధంగా ప్రారంభమైనదో తెలుసుకోవడం అతిసులభం. సంపూర్ణంగా ఆర్థిక పటుత్వాన్ని కోల్పోయి అణగిన ఒక దేశాన్ని, పారిశ్రామికంగా ఉన్నతస్థాయిలోనికి తీసుకురావడానికి మనం తదవసరవస్తు సముదాయాన్నంతా విదేశముల నుండి దిగుమతి చేసుకోవాలి. చిన్న యంత్రాలు, భారీ యంత్రాలు, రవాణా సౌలభ్యాని కవసరమైన యంత్ర సామగ్రి, ఇవికాక ఈ యంత్రాంగాన్ని నిర్వహించ

గలిగే విదేశీ సాంకేతిక విజ్ఞాన నిపుణులను కూడా మనం అత్యధిక వ్యయప్రయాసలకోర్చి దిగుమతి చేసుకోవాలి. ఒక అణుశక్తి ఉత్పత్తి యంత్రాంగాన్ని మన దేశంలో సంస్థాపించాలంటే దానికవసరమైన ప్రతివస్తువుకూడా విదేశంనుండే రావాలి. ఆ వేవీకూడా మన దేశంలో ఇంకా ఉత్పత్తి కావటంలేదు. ఉత్పత్తి సాధకాలైన యంత్రాంగాన్ని ఎల్లకాలం మనం విదేశాలనుండి దిగుమతి చేసుకోనజాలం. ఈ ఉత్పత్తి సాధక యంత్రాంగాన్ని నిర్మించే ఉత్పాదకశక్తికూడా మనదేశంలో పెంపొందించుకోవాలి. ఒక దేశాన్ని పారిశ్రామిక దేశంగా మార్చాలంటే అన్నిటికన్నా ముందు విస్తృతమైన రవాణాసౌకర్య నిర్మాణం అవసరం. అందులో భారతదేశం అతివిశాలమైనది. బొగ్గుగను లొకచోట, ఇనుము తుక్కుగను లొకమూల, యంత్రాంగం ఒక మూల, పెట్టుబడిదారు లొకమూల, ఎగుమతి దిగుమతులకు నాకా కేంద్రా లొకవంక ఉన్నాయి. వీటన్నిటిని అత్యాధునిక రవాణామార్గాలతో కలపడం సామాన్యమైనది కాదు. ఈ రవాణాయంత్రాంగానికి మనం సంపూర్ణంగా విదేశీ దిగుమతులపైనే ఆధారపడవలసి వస్తోంది.

ఇంకొక విషయంకూడా ఇక్కడ అవిస్మరణీయమైనది. మనం విదేశాలనుండి కొనవలసిన వస్తుజాల పరిమాణం, మనం విదేశాలకమ్మగలిగే వస్తుజాల పరిమాణంపై ఆధారపడి ఉంటుంది. మనది బీదదేశం. విదేశీ అభిరుచులకు తగినట్లుగా మనం వస్తువులను తయారు చేయలేం. ఇక మన ఎగుమతులలో ముడిపదార్థాలే ఎక్కువ. ఇటీవల ఈ ముడిపదార్థాల విక్రయంలో కూడా మన దేశం వెనుకపడుతోంది. కొన్ని వస్తువులలో ప్రపంచక్రయవిక్రయంలో భారతదేశం ఆధిపత్యం వహించింది. ఉదాహరణకు, జనపనార వస్తువులు, టీ మున్నగునవి. కాని నేడు ఆ వస్తువులు సహితం విదేశీయుల స్పర్థకు తట్టుకొనలేకపోతున్నాయి. పాకిస్థాను జనపనార వర్తకంలో చాలా ముందంజవేసింది. అదికాక మన ఎగుమతులు వ్యావసాయికమైన వస్తుసంపదలవడంవల్ల వాని ఉత్పత్తి పరిణామాలు మన అదుపులో ఉండవు. ఒక సంవత్సరం ఎక్కువ ఉత్పత్తి కావచ్చు. ఒక సంవత్సరం తక్కువ కావచ్చును.

1956 వ సంవత్సరంలో, ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళిక ప్రారంభమైనదాదిగా విదేశీమారకరంగంలో మునుకన్నీ అడ్డంకులే సంభవించసాగాయి. ఎన్నో అవాంతరాలు సంప్రాప్తిస్తాయని మనం ఊహించే ప్రణాళికాపథకాన్ని తయారుచేశాము. కాని మన మునుకున్న అవాంతరాలకు పరిష్కారమార్గాలనింకా యోచించుకోనకపూర్వమే అనేకవిధాలైన నూతనసమస్య లుద్భవించి మన పథకాన్ని తారుమారు చేశాయి. ఈవిధంగా తారుమారౌతుందని ముందుగానే ఊహించి ప్రణాళికా పరిమాణాన్ని తగ్గించమని హెచ్చరించినవారు లేకపోలేదు. ప్రప్రథమంగా వారిలో పేర్కొనవలసిన వ్యక్తి ఆచార్య బి. ఆర్. షినాయ్. ఈయన 1956 లోనే, అర్థశాస్త్రజ్ఞుల సమితితో (Pannel of Economists) పూర్తిగా వ్యతిరేకించి, ప్రణాళికారచనలో వాస్తవికత లోపించిందని ఉద్ఘాటించారు. అయితే అప్పట్లో ప్రథమ పంచవర్ష ప్రణాళికలో సంపూర్ణవిజయం సంపాదించామనే గర్వంతో (నిజానికి మనం సంపాదించిన విజయం అతి తాత్కాలికమైనది) ఆయన మాటలు ఎవరూ వినలేదు. క్రమంగా దిగుమతుల సంఖ్య అత్యధికమైపోవడం, ఎగుమతులు క్షీణించడం, విదేశాలనుండి అనుకున్నంత సహాయం రాకపోవడం సంభవించి ఆ అర్థశాస్త్రజ్ఞుని మాటలను సత్యాంశాలుగా నిరూపించాయి. నేటికీ భారతప్రభుత్వం ప్రజావిశ్వాసంకొరకై, భారతదేశంలో ద్రవ్యోల్బణం అంతగా లేదని ప్రకటించడం ఎంతైనా హాస్యాస్పదంగా ఉంది. పరాజయంకన్నా వాస్తవిక పరిస్థితులపట్ల అంధత్వం వహించడానికి అవుతుంది.

ఇక ప్రణాళికారచనలో అంచనాలను పరిశీలించిన పిదప అవి ఏవిధంగా తారుమారయ్యాయో పరిశీలిద్దాం.

దిగుమతులు ఈ క్రిందివిధంగా అంచనా వేయబడ్డాయి. అయిదు సంవత్సరాలకు కలిపి మొత్తం దిగుమతులపై చేయబడవలసిన వ్యయం రూ 4,340 కోట్లు. అంటే సరాసరి సంవత్సరానికి ఎనిమిదివందల డెబ్బై కోట్ల రూపాయిలన్నమాట. ఈ ఖర్చులో ఎక్కువ భాగం, యంత్రాంగం, వాహనసౌకర్యాలు, ఇనుము తుక్కులోహాలు, తైలములు మొదలయిన వానిపై వెచ్చింపబడుతుంది.

ఇక, ఎగుమతులు మొత్తం రూ 2,955 కోట్ల ఖరీదు కలవిగా అంచనా వేయబడ్డాయి. అంటే సరా

సరిని సంవత్సరానికి 593 కోట్ల రూపాయల విలువగల వస్తు సముదాయాన్ని భారతదేశం 1956-61 లో ఎగుమతి చేయగలదని ఊహింపబడింది. భారతదేశపు ఎగుమతులందు ముఖ్యవస్తువులు, టీ, జనపనార వస్తువులు, ప్రత్తి వస్తువులు. 1955 వ సంవత్సరపు ఎగుమతులకన్న ఎక్కువ ఎగుమతి పరిమాణం, టీ, ప్రత్తివస్త్రములందు సాధ్యమౌతుందని భావింపబడింది. ఈ అధిక పరిమాణమైనా అంత చెప్పుకోదగినది కాదు. అది నాటికి ఇరవై పాళ్లకంటె కూడా తక్కువే.

1956-61 ఎగుమతుల అంచనా

వస్తువులు	ఎగుమతి పరిమాణం (1956-'61)
టీ	రూ. 635 కోట్లు
జనుము, వస్తువులు	610 ,,
ప్రత్తి, వస్త్రములు	375 ,,
తెలములు	110 ,,
పొగాకు	75 ,,
తోళ్ళు, చర్మం	140 ,,
ముడిప్రత్తి, వేస్టు	110 ,,
లోహ ఖనిజములు	115 ,,
బొగ్గు, కోక్	25 ,,
రసాయనికములు, మందులు	25 ,,
ఇనప వస్తువులు, విద్యుత్పరికరములు	20 ,,
ఇతరములు	725 ,,
	రూ 2,965 కోట్లు

దిగుమతుల అంచనా (1956-61)

వస్తువులు	దిగుమతి పరిమాణపు అంచనా (1956-'61)
యాంత్రిక సామగ్రి, రవాణా వాహనములు	రూ 1500 కోట్లు
ఇనుము, ఉక్కు	,, 430 ,,
ఇతర లోహములు	,, 220 ,,
ధాన్యములు, దినుసులు, పిండి	,, 240 ,,
చక్కెర	,, 35 ,,
తైలములు	,, 410 ,,
రసాయనిక మైన ఔషధములు	,, 160 ,,
రంగు సామగ్రులు	,, 85 ,,
కాగితం	,, 55 ,,
లోహసామగ్రి, విద్యుత్పరికరములు	,, 145 ,,
ముడి ప్రత్తి	,, 270 ,,
ముడి జనుము	,, 90 ,,
ఇతరములు	,, 700 ,,
	రూ 4,340 కోట్లు

ఎగుమతి, దిగుమతి వస్తువులు కాక విదేశీ మారకపు రంగంలో వచ్చే అంశాలు మరికొన్ని ఉన్నాయి. ఉదాహరణకు పై దేశంనుంచి సాంకేతిక నిపుణులు మన దేశానికి వచ్చినపుడు వారిఖర్చు, వారి జీతములు విదేశీ ద్రవ్యంలో మనం చెల్లించాలి. అంతేకాక పై దేశాలనుండి మనం పుచ్చుకున్న ఋణాలపైన వడ్డీ కట్టాలి. ఈ లెక్కలలో భారతదేశానికి మిగులు వస్తుందని ప్రణాళికా రచయితలు భావించారు. అయిదు సంవత్సరాలకు కలిసి ఈరీతిగా లభించే మొత్తం 255 కోట్ల రూపాయలు కాగలదు. అంటే సరాసరిన సంవత్సరానికి 51 కోట్ల రూపాయలన్నమాట. పై అంచనాల ప్రకారం ఎగుమతుల విలువ 2,965కోట్ల రూపాయలు, దిగుమతుల విలువ 4,340 కోట్ల రూపాయలు. మనకు అయిదు సంవత్సరాలలోను లభించేవి దేశీమారకపు ద్రవ్యం రూ 2,965 కోట్లు + రూ 255 కోట్లు = రూ 3220 కోట్లు. మనం విదేశాల కియ్య వలసిన విదేశీమారకపుద్రవ్యం రూ 4,340 కోట్లు. అంటే భర్తీ కావలసింది రూ 1,120 కోట్ల రూపాయల విలువగల విదేశీమారకపు ద్రవ్యం. ఇంత పెద్ద మొత్తం భర్తీచేయడానికి ఈ క్రింది సూచనలను ప్రణాళికా సంఘం సూచించింది. వాని ప్రకారం భారతదేశానికి లండనులోకల స్టెర్లింగు దాపరికంనుండి రూ 200 కోట్లు, ఇతర విధములుగా భారతదేశంలో పెట్టుబడి పెట్టేవారి మూలకంగా రూ 100 కోట్లు రాగలవని భావింపబడింది. ఇక మిగిలిన రూ 800 కోట్లు విదేశీ సహాయం మూలంగా లభించాలి. అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రములు ప్రథమ ప్రణాళికలో గోధుమ ఋణం మూలకంగా రూ 90,31 లక్షలు, ఆంగ్లో, అమెరికా సహకార కార్యక్రమం మూలకంగా రూ 102,55 లక్షలు, ఇచ్చింది. ఆ విధంగానే ఆస్ట్రేలియా, కెనడా, న్యూజిలాండు, నార్వే, బ్రిటన్, రష్యా, ఫోర్డుసంస్థ, ప్రపంచ బాంకు మున్నగునవి సహాయం చేశాయి. ఈ సహాయం కొంత ఋణ రూపకంగాను, కొంత దాన

రూపకంగాను జరిగింది. ఈ పై దేశాలు, విదేశీసంస్థలు, ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళికా కాలంలో కూడా ఇతోధికంగా సహాయం చూపి ఆ రూ 800 కోట్ల మారకపు ద్రవ్యాన్ని భర్తీ చేస్తాయని ప్రణాళికా రచయితలు ఆశించారు.

కాబట్టి ద్వితీయ పంచవర్షప్రణాళికా విజయం విదేశీ సాహాయ్యంపై ఆధారపడి ఉంది. మొత్తం వ్యయ పరిమాణం రూ 4,800 కోట్లలోను, స్వయంకృషివలన 4.000 కోట్లను, రూ 800 కోట్లను విదేశీ సహాయం వలన సాధించ కలిగితే భారతదేశం ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళికలో సంపూర్ణవిజయం సాధించినట్లన్నమాట. అయితే రూ 800 కోట్ల విదేశీమారక ద్రవ్యాన్ని సంపాదించడం సులభసాధ్యమైన పని కాదు. ఏదో ఒక రాజకీయ పక్షంలో చేరనిదే అంత పెద్ద మొత్తాన్ని భారత దేశానికి ఏ విదేశము కేవలం కానుకగా గాని, దీర్ఘకాలిక ఋణంగా కాని ఇవ్వదు. కాబట్టి ప్రణాళిక అంచనాలు సరిగా అనుకొన్నట్లు ఫలించినా కూడా రూ 800 కోట్ల విదేశీ సహాయం ఒక గడ్డుసమస్య అయివుండేది.

అయితే అంతమాత్రంతో కూడా ఆ సమస్య మనలను వదలలేదు. అది మరింత తీవ్రతర స్వరూపం ధరించి, ప్రణాళిక అంచనాలను తారుమారు చేసి, ప్రణాళికా విజయాన్నే మట్టుపెట్టే మహాసమస్యగా మారింది. ఇదే నేడు భారతదేశం ఎదుర్కొంటూన్న విదేశీమారకపు ద్రవ్యపు కొరతవలన ఏర్పడిన అతివిషమ పరిస్థితి. ఈ సమస్య ఏ విధంగా పరిణమిస్తుందోనని భారతీయులే కాక విదేశీయులు—శత్రువులు, మిత్రులు—కూడా ఎంతో ఆత్రంగా ఎదురుచూస్తున్నారు.

అయితే, విదేశీద్రవ్యపు కొరత అనుకున్న అంచనాలకన్న అత్యధికమై, ఈ సమస్య భావించిన దానికన్న అత్యంత విషమమవడానికి కల కారణాలను పరిశీలించాలి. ఏ ఒక్క కారణం ఈ అంచనాలను తారుమారుచేసి సమస్యను విషమతరం చెయ్యలేదు. అనేకములైన నూతన సమస్య అంకురించి ప్రణాళికా రచయితల ఊహలను వమ్ముచేసి విదేశీమారకపు ద్రవ్యపు లోటును అతివిస్తృతంచేసి సమస్యను మరింత అగాధం చేస్తాయి.

దిగుమతుల దృష్ట్యా తిలకిస్తే ప్రణాళికా రచయితలు ప్రథమంలో వేసిన అంచనాలకన్న అత్యధిక పరిమాణాల దిగుమతులను మనం చేసికొనవలసి వచ్చింది. ఎక్కువ దిగుమతులు చేసుకున్నామంటే ఎక్కువ విదేశీ మారకపు ద్రవ్యపులోటు ఏర్పడిన దన్నమాట. అంచనా పరిమాణాల కన్న ఎక్కువ దిగుమతులు చేసికొనవలసిన అవసరం ఈ క్రింది కారణాలవలన సంభవించినది.

ప్రప్రథమంగా గణింపదగ్గది, అత్యధికమైన ఆహారపు కొరత. దేశంలో ఆహార స్వయంసమృద్ధి విషయంలో ప్రథమ పంచవర్షప్రణాళిక సాధించిన విజయం చాలా తాత్కాలికమైనది. ఆ విజయమైనా ప్రణాళికా కృషి ఫలితమనడంకంటె 1953—54 సంవత్సరాలలో భారతదేశం అనుభవించిన అనుకూలమైన ఋతుపవనముల ఫలితమనడం ఎక్కువ వాస్తవికమైన విషయం. కాని క్రమంగా అట్టి అనుకూలపవనాలు మార్పుచెంది ప్రతికూలంగా మారడంతో ఆహారోత్పత్తి పరిమాణం తగ్గిపోయింది. 1956-57 లో నై ఆహారోత్పత్తి గిరాకీకి ఎంతమాత్రం సరిపోలేదు. ఉత్తర ప్రదేశ్, బీహార, మధ్యప్రదేశ్ మున్నగు రాష్ట్రాలలో అనుకున్న ఆహారోత్పత్తికన్న చాలాతక్కువ వచ్చింది. 1955-56 కన్న 1956-57 లో మొత్తం ఆహారోత్పత్తి 28 8% నుండి 24 8% కు పడిపోయింది.

ఈ విధంగా ఆహారోత్పత్తి తగ్గిపోయి విదేశాల నుండి అనివార్యంగా దిగుమతులు చేసుకొనడానికి అనేక కారణాలున్నాయి ఆహారోత్పత్తి విచారణ సంఘం అధ్యక్షుడు శ్రీ అశోక మెహతా (Food grain Enquiry Committee report) వివరించిన కారణం ముందుగా పరిశీలింపదగినది. ఈయన భావన ప్రకారం, ఒక బీదదేశంలో ఆహారపదార్థాలకు గిరాకీ ఎక్కువ కావడంవల్ల ధరలు పెరుగుతాయి. కనక రైతులు ఆ పదార్థాల సరఫరా ఎక్కువ చెయ్యరు, పైగా ఇదివరకుకన్న తగ్గిస్తారుకూడా. ఈయన వాదం బహిరంగంగా కొంత అసహజంగా కనబడవచ్చు కాని అది సహజాతిసహజమైనది. గిరాకీ పెరగడంవలన ధరలు పెరుగుతాయి. ధరలు పెరగడంతో, పూర్వం విక్రయిస్తున్న పరిమాణంకన్న తక్కువ పరిమాణానికే పూర్వపు ఆదాయం రైతు పొందకలుగుతాడు. అంతవరకు సరియైన ఆహారాన్ని భుజించడానికి తగిన

సామర్థ్యం లేని పేదరైతు ఇప్పుడు తాను పూర్వం తిన్న జొన్నలు మొదలైనవాటిని వదలి బియ్యం, గోధుమ మొదలైన ఉత్కృష్ట ధాన్యాలను ఉపయోగిస్తుంటాడు. దీనితో అతను తేగలిగిన సరఫరా పరిమాణం (Amount of supply) పడిపోతుంది. క్రమంగా పారిశ్రామిక పురోగమనం చెందుతూన్న దేశాలలో జనాభా పెరిగి తద్వారా ఆహారధాన్యాలకు గిరాకీ పెరుగుతుంది. దీనివలన ఉత్పత్తి పెరగకపోయినట్లయితే ఆహారంపులోటు ఏర్పడుతుంది.

ఇక రెండవ కారణం మనదేశంలో కొన్ని రాష్ట్రాలలో కలిగిన ప్రకృతి భీభత్సాలు. బీహార్, బెంగాల్, అస్సామ్, ఉత్తర ప్రదేశ్ మున్నగు రాష్ట్రాలలో వరదలు, అతివృష్టి, అనావృష్టి దోషాలవలన అనేక లక్షల ఎకరాలు నిష్ఫలములయ్యాయి. ఈ రెండు కారణాలు కాకుండా మిడతలదండ్లు, తదితర క్రిమికీటకాదులవలన పూర్వం కన్న ఎక్కువ నష్టం సంప్రాప్తించి, ఆహారోత్పత్తి తగ్గించింది. ప్రణాళికా రచయితలు ఆహారోత్పత్తివృద్ధికి అంచనాలు వేశారు కాని తత్కార్యం నీటిపారుదల, కొత్త భూములను వ్యవసాయిక క్షేత్రాలుగా మార్పు చేయడం మొదలైన రంగాలలో ఆ భావనలు కార్యరూపం దాల్చలేదు. పైగా దేశంలో ఆహార ధాన్యాలు నిరవధికంగా దాచివుంచడంవలన, జనాభా అన్ని అంచనాలు దాటి పెరిగిపోవడం సంభవించడం వలన ఆహారసమస్య తీవ్రతరస్వరూపం ధరించింది. ఈ విషమాహారసమస్య విదేశీమారకపు ద్రవ్య రంగంలో చూపిన ప్రభావం అత్యంత ప్రాముఖ్యం వహించి భారతపారిశ్రామిక పురోగమనానికి, ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళిక విజయానికి గొడ్డలిపెట్టింది.

కేవలం ఆహారధాన్యాల దిగుమతులే ప్రణాళికా రచయితల అంచనాలను మించి విపరీత పరిస్థితి కలిగింపలేదు. ఇతర యంత్రాంగం, పారిశ్రామికోత్పత్తి సాధనాలు కూడా అంచనాలను బాగా మించి, దిగుమతి అయ్యాయి. ఒక పారిశ్రామిక పథకానికి ప్రణాళికా రచయితలు, ఉదాహరణకు రూ 300 కోట్ల విదేశీ మారకపు ద్రవ్యము విలువగల వస్తువులను దిగుమతి చేసికొనవలసివస్తుందని అంచనా వేస్తే, తీరా ఆ పథకం కార్యరూపం ధరించేసరికి తదవసరమైన దిగుమతుల విలువ రూ 400, 500 కోట్లు దాటేది. దీనితో అసలే గడ్డుగా ఉన్న విదేశీ మారకపు ద్రవ్యసమస్య మరింత విషమంగా తయారవసాగింది. ఈ తప్పుకు అంచనాలకు మూల కారణం, అంచనా దారులు భావించినదానికన్న ప్రపంచంలో ధరలు అధికం కావడమే.

పై రెండు కారణాలు కాక ఎక్కువ దిగుమతుల ద్వారా విదేశీమారకద్రవ్యపు లోటును అధికం చేసిన మరొక కారణం, ఇటీవలి కాలంలో భారతదేశం పెంచిన దేశరక్షణ వ్యయం. భారత పాకిస్తాన్ దేశాల నడుమ గల సంబంధ బాంధవ్యాలు అవధి లవణీగంగా రూపొందడంవలన, నిరవధికంగా పాకిస్తాన్ అమెరికానుండి ఆయుధ సామగ్రులను దిగుమతి చేసికోవడంవలన, విధిగా భారతదేశం కేవలం స్వయంరక్షణకొరకు విదేశీమారకపు ద్రవ్యాన్ని వెచ్చించి ఆయుధ సామగ్రులు దిగుమతి చేసికోవలసి వచ్చింది. ఈ వ్యయం ప్రణాళికా రచనలో ఊహింపబడలేకపోవడంవలన విదేశీ మారక ద్రవ్య సమస్యను మరింత విషమం చేసింది.

దిగుమతులపై వ్యయం ఎంత ఎక్కువ అయినప్పటికీ, అదే పరిమాణంలో ఎగుమతులను మనం చేయగలిగి ఉండినట్లైతే ఈ సమస్య ఇంతటి తీవ్రస్వరూపం పొందివుండకపోను. కాని ఈవిధంగా కూడా భారతదేశం లాభం పొందలేకపోయింది. విదేశీ స్పర్ధవలన (Foreign Competetion), అంతర్జాతీయ వాణిజ్య రంగంలో. ముఖ్యంగా అమెరికాలో ఏర్పడిన ఆర్థిక మాంద్యంవలన, క్రమంగా హెచ్చుతూన్న భారతదేశపు ధరలవలన ఎగుమతులు ఎక్కువవడం మాటటుంచి తీవ్రంగా సంకోచం చెందుతున్నాయి. కొద్ది సంవత్సరాల క్రితంవరకు జనపనార పారిశ్రామికోత్పత్తిలో ప్రపంచ వాణిజ్యరంగంలో భారతదేశం సంపూర్ణాధిపత్యం వహించింది. అయితే పాకిస్తాన్ విభజనతో జనుముపండే సుక్షేత్రాలన్నీ పాకిస్తాన్ కు, మిల్లులుగల ప్రాంతాలన్నీ భారతదేశానికి లభించాయి. విభజన తరువాత కొది వత్సరాలవరకు పాకిస్తాన్‌లో యాంత్రిక సామగ్రి లేకపోవడంవలన అక్కడ పండిన జనుము భారతదేశానికే దిగుమతి అయింది. కాని క్రమంగా పాకిస్తాన్‌లో కూడా మిల్లులు వెలిసి జనపనార వస్తువులలో ఈ రెండు దేశాల నడుమ స్పర్ధ అనివార్యమైంది. దీనితో ఏ వస్తువు ఎగుమతిపై భారతదేశం, విదేశీ మారకపు ద్రవ్యంకొరకు అత్యాశ పెట్టుకుందో దానిలో నే

ఆవాంతరం సంభవించి ఎగుమతి వర్తకానికి గొడ్డలి పెట్టయింది. అలాగే ప్రత్తి వస్త్రములద్వారా మంచి రాబడి రాగలదని అంచనా దారులు ఆశించారు. కాని దీనిలోకూడా భారత దేశం నష్టాన్నే ఎదుర్కొనవలసి వచ్చింది. విదేశాలతో పోటీరావడంతో తద్వారా లభించే మారకపు ద్రవ్యం తగ్గిపోయింది. పూర్వపు దేశాలే కాక చైనా నుండికూడా వస్త్రపరిశ్రమలో భారత దేశానికి స్పర్థ సంభవించింది. ఇంతే కాక అమెరికాలో సంభవించిన ఆర్థికమాంద్య ఫలితంగా భారత దేశపు టీ ఎగుమతులకు నష్టం సంభవించింది.

అంచనాలకన్న ఎగుమతులు తగ్గిపోవడానికి మరొక మూలకారణం ప్రపంచ ధరలతో పోల్చిచూస్తే భారతదేశపు ధరలు భారతదేశపు నూతన పారిశ్రామిక చైతన్యంవలన అధికము కావడం. దీనితో విదేశీయులు భారత దేశంలో అధికమైన ధరలకు దిగుమతి చేసుకోవడం మాని ధరలు తక్కువగానున్న ఇతర దేశాలనుండి దిగుమతి చేసుకుంటున్నారు. దీనితో మన ఎగుమతులు పడిపోసాగాయి.

ఈ విధంగా ఎగుమతులు తగ్గిపోవడం దిగుమతులు అంచనాలను మించి అత్యధికం కావడంతో విదేశీ మారక ద్రవ్యం తీవ్రసంకోచం పొంది ఆసమస్య విషమతరం అయింది. ఇంతేకాక అంతర్జాతీయ వాణిజ్యరంగంలో లెక్కకువచ్చే ఇతరములు—వడ్డీలు అప్పులు, బహుమతులు, విద్యార్థి వేతనాలు యాంత్రిక వ్యయాలు—మున్నగు వానియందు కూడా భారత దేశం అనుకున్నంత లాభాన్ని పొందలేక పోతోంది.

ఈ పైకారణాలవలన ప్రణాళికా రచనలో నే ఒక సమస్యగా భావింపబడిన విదేశీమారక ద్రవ్యపు లోటు, ప్రణాళిక ఆచరణలోనికి వచ్చేసరికి తీవ్రతర స్వరూపం ధరించి అంతుచిక్కని అభేద్య సమస్యగా రూపొందింది.

అయితే ఈ సమస్యలో పూర్తిగా నిరాశచెంది ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళికను త్యజింప నక్కరలేదు. సమస్య అంకురించినపుడే పరిష్కార మార్గాలు జనిస్తాయి. కొన్ని సమస్యలకు పరిష్కారమార్గాలు అత్యంత కష్టసాధ్యములైన నైతే కొన్ని సమస్యల పరిష్కార మార్గాలు సులభ సాధ్యములు కావచ్చు. ఈ సమస్య పరిష్కారం మన జాతి దీక్షపైన, మన ఆర్థిక శాస్త్రజ్ఞుల మేధాశక్తిపైన, మన రాజకీయవేత్తల అంతర్జాతీయ విఖ్యాతిపైన ఆధారపడి ఉంటుంది. కష్టనష్టాల నెదుర్కొనకుండా చరిత్రలో ఏ దేశం ఆర్థిక పురోగమనాన్ని సాధింపలేదు. ఏ దేశమైనా ముప్ఫై నలభైసంవత్సరాలలోనే ఆర్థికరంగంలో పాశ్చాత్యదేశాలను తలదన్న కలిగే అభ్యున్నతిని సాధింపకలిగినదంటే, అది ఆ ప్రజల మాతృదేశభక్తిపైనా ఆ దేశపు ఆర్థిక విధానాలపైనా ఆధారపడటం వల్లనే. జపాన్ పూవుల బాట ద్వారా ఆర్థికాభ్యున్నతి సాధింపలేదు. ఏ దేశానికైనా ఆర్థిక పురోగమనపథం దుర్గమమైనది కాని తత్సాధన ఆ దేశపు దీక్షపైనే ఆధారపడి ఉంటుంది.

ఈ కఠినసమస్యకు మూడు ప్రధాన పరిష్కార మార్గాలున్నాయి. మొదటిది: ఎగుమతుల పరిమాణాన్ని అధికం చేయడం, రెండవది: దిగుమతుల పరిమాణాన్ని సాధ్యమైనంతవరకు తగ్గించడం. విదేశీ సహాయాన్ని పొందడం మూడవ పరిష్కార మార్గం. ఈ త్రిమార్గాలందు కూడా భారత ప్రభుత్వం నిరవధికంగా కృషి చేస్తోంది.

ఎగుమతుల నధికం చేయడానికి ఉపాయాన్ని సూచినా కేంద్రమంత్రి శ్రీ లాల్ బహదూర్ శాస్త్రి వస్తువులను విదేశీయులకు తక్కువ ధరలకు, మన దేశపు గిరాకీదారులకు హెచ్చు ధరకు విక్రయించాలని చెప్పారు. తక్కువ ధరలు ప్రదర్శించటం ద్వారా విదేశీయుల గిరాకీని ఆకర్షింప వచ్చును. తక్కువ ధరల మూలంగా సంభవింప కలిగే నష్టాన్ని మన దేశస్థుల కెక్కువ ధరల కొవస్తువులను విక్రయించడం ద్వారా సరిపెట్టుకొనవచ్చు. నిజానికి పూర్వం జపాన్ దేశం ఇండియా వాణిజ్యరంగంలో బ్రిటన్ను జయించి, అధిపత్యం సంపాదించడానికి ఇదే విధానాన్ని అవలంబించింది. దీన్నే ఆంగ్లంలో డంపింగ్ (dumping) అని వ్యవహరిస్తారు. ఈ విధానాన్నవలంబించడం ద్వారా ఎగుమతులను పెంచవచ్చును కాని ధరల తగ్గింపు వలన విదేశీయుల అభిరుచులని మార్చలేం. తరువాత స్పర్థ (Competetion) తీవ్రమైనట్లైతే విదేశీయులు కూడా ఈ విధానాన్నే అవలంబించి అనభిలషణీయమైన పరిస్థితులకు దారి తీయవచ్చును. కాబట్టి ఈ విధమైన పద్ధతిని అవలంబించే ముందు తగు జాగ్రత్తలు తీసుకోవాలి.

విదేశద్రవ్యమారకరంగంలో విషమస్థితి

ప్రభుత్వం వివిధ వస్తువుల ఎగుమతుల వృద్ధికై చేయుడానికి ఆయా వస్తువులకు ఎగుమతి సంఘాలను నియమించింది. ఇటువంటి సంఘాలలో (Export promotion councils) అతి నూతనమైనది ఆట వస్తువుల ఎగుమతి వృద్ధికి కృషి చేసే సంఘం (Sports goods export promotion council). దీనిని యూనియన్ మంత్రి శ్రీ లాల్ బహదూరు శాస్త్రి జూలై ఆరవ తేదీన ప్రారంభించారు. ఈ సంఘ సభ్యులు ఆయా వస్తువులకు విదేశాలలో గిరాకీ కల్పించడానికి కృషి చేస్తూ చాలవరకు కృతకృత్యులవుతున్నారు.

ఎగుమతులను ప్రోత్సహించడానికి భారత ప్రభుత్వం అనేక వస్తువులపై కంట్రోళ్ళను తొలగించింది. ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళికా విజయం కొరకు ఈ విధంగా సుమారు 200 ఎగుమతి వస్తువులపై ఆంక్షలు తొలగించబడినాయి. అంతేకాక అవసరమైనచోట పన్నులను తగ్గించడం ఎగుమతి సుంకాలను తీసివేయడం, సబ్సిడీ నొసగి ప్రోత్సహించడం మున్నగు అనేక పనులను భారత ప్రభుత్వం చేస్తోంది. ఇటువంటి ప్రోత్సాహం క్రొత్తగా పైకి వస్తున్న ఎగుమతి దారులచే ముందంజ వేయించి విదేశీ స్పర్థవలన వెనుకంజ వేస్తున్న ఎగుమతి దార్లకు ధైర్యం కలిగిస్తుందనడం నిస్సంశయాంశం.

ఎగుమతులను అనేకవిధాలుగా ప్రోత్సహించడం వలన మారక ద్రవ్యసంపాదనే గాక ఉత్పాదనశక్తి కూడా పెరగగలదు. అధికమైన ఎగుమతులవల్లనే ప్రణాళికా విజయం చేకూరుతుంది. ఎగుమతులు ఇటీవలి కాలంలో వలెనే దిగజారిపోతే పరిస్థితి మరింత విషమిస్తుంది.

ఇక రెండవ పరిష్కారమార్గం దిగుమతులను సాధ్యమైనంతవరకు తగ్గించడం. దిగుమతుల పరిమాణాన్ని తగించేముందు ప్రథమంగా భారతదేశం చేసుకొంటున్న దిగుమతులను విలాస వస్తువులు, అవసర వస్తువులుగా విభజన చేసి సామాన్య ప్రజా సౌభాగ్యానికి అడ్డు తగలని విలాస వస్తువుల దిగుమతి నిషేధించడంకాని తగ్గించడంకాని చేయాలి. భారత ప్రభుత్వం తదనుగుణంగా అనేక వస్తువులపై ఆంక్షలు విధించి దిగుమతులను తగ్గించింది. కాని పై విభజన అంతగా పాటింపబడలేదనే చెప్పాలి. అత్యవసర వస్తువులైన మందులు, రసాయనిక ఔషధాలు, బ్లేడ్లు, పిల్లల ఆరోగ్యాన్ని కాపాడే హార్లిక్సు, ఓవల్టైన్, పిండిపాలు మున్నగువాటిపై ఆంక్షలు విధించడం దేశానికంత క్షేమకరంకాదు. వీటికి సరియైన దేశీయ వస్తువులు ఇంకా ఉత్పత్తి అవడంలేదు. పిల్లల కవసరమైన పాలడబ్బాలను విలాస వస్తువులుగా గ్రహించి నిషేధించిన ప్రభుత్వ విధానం అంత ప్రశంసనీయమైనది కాదు. కొన్ని విలాస వస్తువులను సంపూర్ణంగా నిషేధించడంవలన దేశంలో ఏ కొద్ది మందికోతక్క మిగిలిన వారికి అంత ఇబ్బంది కలుగదు. ఉదాహరణానికి టాయిలెట్ సామాన్లు, కార్లు, సెంట్లు, ఖరీదైన రేడియోలు మొదలయిన వాటిని ప్రభుత్వం సంపూర్ణంగా నిషేధించాలి. విదేశీ రేడియోలను, అతిఖరీదైన విదేశీ వస్త్రాలను సంపూర్ణంగా నిషేధించడంవలన సామాన్య ప్రజ అంత వంత చెందదు.

కాని దిగుమతి నిషేధవిధానాన్ని అనేకులు అనేక విధాలుగా విమర్శించారు. అవన్నీ పూర్తిగా సత్యదూరాలు కావు. ఆచార్య బి. ఆర్. షినాయ్ మున్నగువారు, ఈ నిషేధంవలన వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యం దెబ్బతింటుందని, భారతదేశం వంటి ప్రజాస్వామిక దేశంలో ప్రభుత్వం ఇట్టి పనులుచేయడం ప్రజాభిప్రాయవిరుద్ధమని వాదించారు. ఈ వాదం సత్యమే అయినప్పటికీ, దేశ సంక్షేమం కోసం ఇట్టి నిషేధాలను తాత్కాలికంగా విధించినా అంత అవాంఛనీయమైన పరిస్థితులేర్పడవు. అయితే ఈ నిషేధం కేవలం తాత్కాలికమయ్యేటట్లు మాత్రం తగు జాగ్రత్త వహించాలి. రెండవ విమర్శ ఏమంటే విదేశీవస్తునిషేధం వలన దేశీయ వాణిజ్య రంగంలో దేశీయోత్పత్తిదారులకు ఆధిపత్యం కలిగి ప్రశస్తమైన వస్తువుల ఉత్పత్తి లేకపోవచ్చును. స్పర్థ లేకపోవడంతో చౌకబారు వస్తువులే అతి ఖరీదైన ధరలకు అంగడిలో ప్రత్యక్షమవడం మనం నేడు చూస్తున్నాం. కాని ఈ దోషం కూడా, నిషేధం తాత్కాలిక మవడంవలన, తాత్కాలికమే అవుతుంది. మనం విదేశీ దిగుమతులను నిషేధించడం వలన, మన ఎగుమతులను విదేశీయులు బహిష్కరింపవచ్చును. కాని ఈవిమర్శ సహేతుకమైనది కాదు. ఈనిషేధం కేవలం భారతదేశ ఆర్థిక పురోగమనమునకే అవటంవలన ఇతర దేశాలు మన ఎగుమతులను బహిష్కరింపవు.

దిగుమతి నిషేధంవలన గత ఒకటిన్నర వత్సరాలలోను, భారతదేశం చెప్పుకోదగినంత విదేశీ మారకపు

ద్రవ్యాన్ని కూడబెట్టగోవ కలిగింది. కాని విధకూల శక్తి ఇంకా ప్రసరిస్తే ఈవిధానం వలన సామాన్య ప్రజలకు ఇబ్బంది కలగకుండానే ప్రభుత్వం మరింత విదేశీ మారకపు ద్రవ్యాన్ని కూడబెట్టగలదు.

విదేశీయ సహాయం

ఇక చూడవలసింది విదేశీయ సహాయం.

విదేశీయ సహాయం ఒక సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్య దేశం కోరవచ్చునా అన్న ప్రశ్న ఉదయింపగా, రాజకీయ సంబంధం లేకుండా, అంతర్జాతీయ రాజకీయ రంగంలో దేశపు కీర్తిప్రతిష్ఠలకు విఘాతంగాను భంగం వాటిల్లకుండా ఉంచేటట్టైతే, విదేశీసహాయం అభిలషణీయమైనదే అని చెప్పబడింది. నిజానికి నేడు అత్యున్నత దశలో ఉన్న అనేక దేశాలు పూర్వం ఎప్పుడో ఒకప్పుడు విదేశసహాయం పొందినవే! ఫ్రాన్సునుండి జర్మనీకి, ఇంగ్లండునుండి అమెరికాకు ధనంఋణరూపంలో ప్రవహించిన కాలం ఉంది. ఋణాన్ని స్వీకరించినంత మాత్రాన ఒక దేశం [illegible].

ఈరంగంలో ఆశావాదానికి అమిత ప్రోత్సాహం కనబడుతోంది. భారతదేశానికి క్లిష్టపరిస్థితిలో సహాకారమిచ్చే దేశాలు—అమెరికా, ఇంగ్లండు, ఆస్ట్రేలియా, పశ్చిమజర్మనీ, సోవియెట్‌రష్యా, జపాన్—మున్నగునవి ఎన్నో ఉన్నాయి. వీనిలో ముఖ్యమైనవి అమెరికా, బ్రిటన్‌లు. అమెరికా ఇంగ్లండు దేశాలు భారతదేశానికి కేవలం భ్రాతృభావంతో కాక ఒకరకమైన భయంతో ఇస్తున్నాయి.

1958 జూలై 23 న తేదిన బ్రిటిషు పార్లమెంటులో శ్రీ జేమ్స్ కాలింఘన్ ఈ ఉద్దేశాన్నే చక్కగా వివరించారు. "ఆగ్నేయాసియాలో నేడు చైనా ప్రభావానికి లోనుగాని కమ్యూనిస్టు విభిన్నపక్షానికి భారతదేశం ప్రాతినిధ్యం వహిస్తుంది. మనం హిందూ దేశానికి సంపూర్ణంగా ఆర్థికసహాయ సహకారముల నొసగకపోతే, శ్రీ నెహ్రూ కాలంలో కాకపోయినా, ఆయన అనంతరమైనా, భారతదేశమంతా సామ్యవాద సిద్ధాంత ప్రభావానికి లోనైతీరుతుంది" ఆసియాలో భారతదేశం సామ్యవాదమతం స్వీకరించినట్లయితే అది అమెరికా బ్రిటన్లకు గొడ్డలిపెట్టవుతుంది. కాబట్టి మన మీద అమెరికా బ్రిటన్లకు ప్రేమాదరాలు లేకపోయినా, భయంకొద్దీఅయినా మన పంచవర్ష ప్రణాళికా విజయానికి చేయూతనొసగక తప్పదు.

ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళికారంభంనుండి అనేక విదేశాలు, ముఖ్యంగా అమెరికా బ్రిటను, అనేక విదేశీ సంస్థలు మనకు సహాయం చేస్తూనే ఉన్నాయి. ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళిక మొదటి అర్థసంవత్సరంలో యీ క్రిందివిధంగా సహాయం లభించింది. భారతదేశానికి, అమెరికా సహాయ కార్యక్రమం క్రింద రూ 809 లక్షలు, ఉచితంగానూ, రూ 2268 లక్షలు ఋణరూపకంగాను భారతదేశం సహాయ్యంపొందింది. పబ్లిక్ లా 480 (Public law 480) క్రింద రూ 2,571 లక్షలు ఉచితంగాను, రూ 11,143 లక్షలు ఋణరూపకంగాను అమెరికానుండి మనదేశానికి లభించాయి. అదే కాలంలో ఆస్ట్రేలియానుండి రూ 4 లక్షలు. కెనడానుండి రూ 8.57 లక్షలు, న్యూజిలాండునుండి రూ 101 లక్షలు; నార్వేనుండి రూ 100 లక్షలు భారతదేశానికి ఉచితంగా లభించాయి. బ్రిటన్ రూ 20 కోట్లను ఋణంగా ఇచ్చింది. రష్యా రూ 75 లక్షలను ఉచితంగాను, రూ 12,300,00,000 ను ఋణంగా ఇచ్చింది. ఫోర్డ్ ఫౌండేషన్ ఉచితంగా రూ 14,00000 ఒసగింది. ప్రపంచ బ్యాంకు రూ 4557 లక్షలను, బ్రిటిషు బ్యాంకులు రూ 15,00,000,00 లను, అమెరికా ఎగుమతి బ్యాంకు రూ 5,33,000,00 లను ఋణరూపకంగా భారతదేశాని కొసగాయి. ఇంకా కొలంబో ప్రణాళిక (Colombo plan)ద్వారా, ఐక్యరాజ్యసమితి సహాయం వలన భారతదేశం అమిత సాంకేతిక సహాయాన్ని పొందింది.

1958 జూలై 12-వ తేదిన అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రాల ఎగుమతి దిగుమతుల బ్యాంకు (United states Exports Imports Bank) ఒక సంవత్సరానికి సరిపోయేటట్లుగా భారతదేశానికి 150 మిలియన్ల డాలరు ఋణరూపకంగా ఒసగింది. ఈ ద్రవ్యాన్ని భారతదేశం నీటిపారుదల. పునఃస్థాపన పథకాలకు, శక్తి పథకాలకు, గనులకు, రవాణాసౌకర్యాలకు, పరిశ్రమలకు వినియోగింపదలచింది. ఈ ఋణాన్ని భారతదేశం $5\frac{3}{4}\%$ వడ్డీతో పదిహేను సంవత్సరాలలో తీర్చాలి. ఇదికాక ఇదేబ్యాంకు అభివృద్ధి ఋణ కార్యక్రమం క్రింద 75 మిలియన్ల డాలర్లనొసగింది.

పబ్లిక్ లా-480 (Public law 480) క్రింద అమెరికా ప్రభుత్వం ఔదార్య సహాయం కాక అదనంగా 7 లక్షల టన్నుల ఆహారధాన్యాల నొసగేందుకు సమ్మతించింది. దీనిలో 5 లక్షల టన్నుల గోధుమ, 2 లక్షలు ఇతరధాన్యాలు. ఇదికాక ఇటీవల ప్రపంచ బ్యాంకు 85 మిలియన్ల డాలర్లు భారతదేశం రైల్వేల అభివృద్ధికి ఒసగింది. యూనియన్ ఆర్థిక శాఖామంత్రి శ్రీ మొరార్జీ దేశాయ్ అమెరికా యాత్ర చాలవరకు ఫలప్రదమైనదనే చెప్పాలి. అమెరికా వారు మనమీద గౌరవం చేతనైనా, మనం కమ్యూనిస్టుల మాతామవే ధికం శోద్ధి అయినా, మనకు సహాయం చేయడానికి ముందంజ వేస్తున్నారు. పబ్లిక్ లా-480 క్రింద 200 మిలియన్ డాలర్ల సహాయం, అభివృద్ధి ఋణ కార్యక్రమం క్రింద వందమిలియన్ డాలర్ల సహాయం చెయ్యడమే కాక, మనం 1951 లో పుచ్చుకున్న గోధుమ ఋణాన్ని (Wheat loan) తొమ్మిది సంవత్సరాలపాటు వాయిదా వేశారు. భారతదేశానికి సహాయం చేయడంలో ప్రపంచ బ్యాంకు చూపుతున్న ఉత్సాహం ప్రశంసనీయమైనది. ఇది భారతదేశం రైల్వే అభివృద్ధికి 85 మిలియన్ డాలర్లను ఋణరూపకంగా ఈయడమే కాక వాషింగ్టన్‌లో అమెరికా, ఇంగ్లండు, పశ్చిమ జర్మనీ, కెనడా, జపాన్ దేశాల ప్రతినిధులను సమావేశపరచి భారతీయులకు చేయూత నొసగవలసిన అవసరాన్ని ప్రబోధిస్తోంది. గత మే, జూన్ మాసాలలో మనదేశపు ఆర్థిక వ్యవస్థను పరిశీలించడానికి పర్యటించిన ప్రపంచ బ్యాంకు సభ్యులు తయారుచేసిన నివేదికలో భారతదేశపు ఆర్థిక పటిష్ఠతను ప్రశంసించి, ఈ దేశంలో విదేశీయులు పెట్టుబడి పెట్టడానికి ఏమీ సంకోచపడవలసిన అక్కర లేదని అభిప్రాయమిచ్చారు.

ఈవిధంగా నేడు అంతర్జాతీయ ఆర్థికరంగంలో భారతదేశపు పరపతి పడిపోలేదు. విదేశీ సహాయం, దిగుమతుల తగ్గింపు, ఎగుమతుల హెచ్చింపు విషయాలలో భారతదేశం క్రమంగా విజయాన్ని పొందుతోంది. మనపట్ల ఉన్న విదేశాలు ముఖ్యంగా అమెరికా బ్రిటన్లు భారతీయులకు సహాయం చేయడానికి ఉత్సుకతను చూపడం హర్షదాయకం. కాబట్టి ఈ పంచవర్ష ప్రణాళికయందు విదేశీ మారకపు ద్రవ్య సమస్యను భారతదేశం పరిష్కరించగలదనే ఆశించవచ్చును.

మొగలిపువ్వు

శ్రీ ఆర్. యస్. సుదర్శనం

శ్రీనివాసరావు క్యాంపునుండి తిరిగివచ్చి ఆయాసంగా కుర్చీలో కూర్చున్నాడు. తనతో తిరిగివచ్చిన హోల్డాలు, చేతిసంచీ, గొడుగు ఎదురుగా కనిపిస్తున్నాయి. కుప్పగా ఒకదానిమీదొకటి గిరవాటుపెట్టి వెళ్ళిపోయాడు కూలివాడు. చేసేయిస్తే తక్కువని పనిగాదు వాడు. ఎక్కువివ్వటానికి అభ్యంతరం లేదు, కాని తనదగ్గర అంతకుమించి......"చిల్లర లేకపోయింది!"

"ఏమండీ, చడీచప్పుడూ లేకుండా వచ్చి కూర్చున్నారే! ఇందాకటినించీ మీ కోసమే చూస్తున్నా......ఇవ్వాళ బస్సు లేటయిందేమిటి?" అంటూ శ్రీమతి ప్రవేశించింది... "ఇదుగో, ఇంట్లో బియ్యం నిండుకున్నాయి; ఆదివారం కాబట్టి పర్వా లేదు అలస్యమైనా...మీరు కాస్త బజారు వెళ్లొస్తే అంతలో స్నానానికి నీళ్ళుకూడా రెడీ అవుతాయి."

"సుబ్బా, సంచీ తీసుకురా" అన్నాడు శ్రీనివాసరావు.

"డబ్బు! అదేదో మీదగ్గరే వుండాలి!...అదుగో సంచీ, మీరు క్యాంపుకు తీసుకెళ్లినదాన్నే ఖాళీచేసి పట్టుకెళ్లండి... ఆ రెండోదకాస్తా ఎలకలు కొరికేశాయి."

"నాదగ్గర డబ్బులేకే...ఎట్లాగమరి?

"ఎట్లాగ! అని కూచుంటే ఎలాగండీ? విచిత్రంగావుంది...క్యాంపునుంచి వస్తున్నారుగదా తెస్తారనుకొన్నాను."

ఎదురుగావున్న హోల్డాలు, సంచీ, గొడుగూ వైపు నిశ్చలంగా దృష్టినిలిపి శ్రీనివాసరావు చిన్ననవ్వు నవ్వాడు......

"మంచిదానివే! ... ప్రక్కవాటాలో వాళ్లని బదులడుగు."

"వాళ్లకిప్పటికే రెండుకేజీలదాకా యివ్వాలి మనం......ఇహ డబ్బా? డబ్బు ఆవిడదగ్గరెక్కడుంటుంది, పాపం!...మీరే వెళ్లి ప్రయత్నించండి."

శ్రీనివాసరావు కదల్లేదు; దుమ్ము నిండిన సామాను వైపు పరిశీలనగా చూస్తూ, పరధ్యానంగా కూర్చున్నాడు.

కొన్ని క్షణాలు నిదానించిన శ్రీమతి—"ఎవరైనా స్నేహితుల్నడగండీ!...అలా కూచుంటారేమిటి? ఏమీ పలకరూ! పెద్ద వేదాంతిలా......పలుక్కుండా, జవాబు లేకుండా కూర్చోటం అలవాటు చేస్తున్నారేమి టీమధ్య! నన్నేదో సాధిస్తున్నట్లు! వేగిరం కదలండి మరి... లేకపోతే యీపూట పస్తే!" అన్నది.

శ్రీనివాసరావు లేచి నుంచున్నాడు. "...అది కాదు......రాధా, ఒక్కపూట అన్నంలేకపోతే ప్రపంచం తలక్రిందవుతుందంటావా?"

"ఏంమాటలండీ! బాగుంది...పెళ్లాం పిల్లలు పస్తుంటారంటే మీకేం చీమకుట్టినట్లుకూడా లేదన్నమాట!...అయినా వెళ్లి జరిగేపనేమిటో చూడకుండా ప్రపంచాన్ని గురించి వైరాగ్యాలుమాట్లాడుతూ కూచుంటారేమిటంట?"

"నువ్వు అరవబోక...ఇదుగో, ...ఏం లేదులే! ...విన్నావా! అంటే, నే ననేది మరేమీ విపరీతం కాదు! ఈ పూట అన్నం మానేసి రాత్రికి వండుకుంటే యింతలో జరిగే ప్రమాదం ఏమిటి, అని అనుమానం!"

"ఏం ప్రశ్నలండీ!... అసలు పస్తుండాల్సిన కర్మమేంకాలింది? అంత దరిద్రం మనకేమొచ్చింది?... ఇబ్బందులు ఎవరికైనా వస్తాయి...కాని, ఎల్లాంటి యిబ్బందులు వచ్చినా పస్తుపడుకునేంత దరిద్రం మనకెన్నడూ రాదు ... ఎల్లాంటివాళ్లు పస్తుపడుకునేది! ఊరికే కబుర్లు చెప్పక వెళ్లిరండి...పుణ్యముంటుంది."

శ్రీనివాసరావు బయలుదేరాడు గొణుక్కుంటూ, సంచీ పుచ్చుకొని... రాధతో వాదించి ప్రయోజనం లేదు... అసలు ఎవరుమాత్రం యీ విషయంలో ఆమెతో ఏకీభవిస్తారు? ... నిజంగా నే, ఒక్కపూట పస్తుంటే ఏం పుట్టిమునుగుతుందో! బాగా ఆకలివేసి రెండో పూట అన్నం రుచిస్తుంది, అంతేగా!... కానీ, ఒక్కపూట పస్తుండిపోతే... ఏదో అవమానం, ఎంతో మేర సాంఘికంగా దిగజారిపట్లు... "అయ్యో! తినటానికి లేక పస్తున్నాం!!" ఆ మాటలో ఏదో పెద్ద దిగులు! "పిల్లలు కడుపులు వెన్నంటుకుపోయి అలమటిస్తుంటే కళ్లతో చూశాం... తల్లీ దండ్రీ యిద్దరయా బ్రతికి వుండీను!" అని ఏడుపు, తిట్టుకోటం, ఏదో మహాఘోరం జరిగిపోయినట్లే బాధపడటం... ఇక తర్వాత, తర్వాత—"ఫలానావారి'జా, బియ్యంలేక, అవి తెచ్చుకోటానికి చిల్లిగవ్వ లేక, పస్తుపడివున్నాం"... అంటూ జీవితచరిత్రలో ప్రధానఘట్టం కింద చిత్రించుకోవటం... ఈ గోలంతా ఒక్క పూట తిండిని గురించే!! కో-ఆపరేటివ్ జూనియర్ ఇన్‌స్పెక్టరు చేస్తున్న మానవుడి జీవితంలో యిలాంటివే మైలురాళ్ళు!

శ్రీనివాసరావు హెడ్‌క్లార్కు రామనాథం గారి దగ్గరకు వెళ్దాం అనుకుంటూండగానే పిలిచాడు కృష్ణమూర్తి — 'ఏం, శ్రీనివాసులూ! మొగల్లిపాలెం నించి ఎప్పుడొచ్చావ్ ... ఈ బస్సుకేనా? ... మొగలి రేకులు తెచ్చావా? ... మా పెద్దమ్మాయి సరదా పడుతూందోయ్! ... 'ఇవ్వాళ మామయ్య కొల్లంపుడినుంచి వస్తాడు, తెస్తాడు లేవే' అన్నాను." ...కూరల సంచీ సైకిలుకు తగిలించుకొని, మొహం మీద జలపాతంలా ప్రవహిస్తున్న చెమట తుడుచుకొంటూ, మూడణాల మొగలిపూల కోసం లేని బాంధవ్యాన్ని నొక్కిచెప్తూ, నవ్వుతూ, ఆశగా నిల్చున్నాడు కృష్ణమూర్తి.

"నాదగ్గర డబ్బు లేదు, తీసుకురాలేకపోయ్! ... ముందే చెప్పరాదూ!"

కృష్ణమూర్తి ముందే చెప్పడు; చెప్పితే డబ్బు ఇచ్చుకోవాల్సి వస్తుందేమోనని!

"కరణానికి చెప్పలేకపోయావ్? బంట్రోతు గాణ్ణి పురమాయించేవాడు..."

"వాటివిషయం అనుకోలేదు.. ఇంటరెస్ట్ లేదు... సరే, బ్రదర్! ఒక అయిదు రూపాయలు కావాలి అర్జంటుగా... బియ్యం తీసుకెళ్ళాలి యింటికి..."

కృష్ణమూర్తి ముఖంలో నవ్వు మాయమైంది... "సారీ బ్రదర్! ఇవ్వాళ ఇరవైమూడో తారీఖు అని మరిచిపోయావు కాబోలు! మనం అంతా ఒక బోటులోనే ప్రయాణం!" అంటూ సైకిలెక్కి రివ్వున మాయమయ్యాడు...

శ్రీనివాసరావు రామనాథంగారి యిల్లు చేరుకునేటప్పటికి ఆయన భోజనానికి కూర్చున్నాడని తెలిసింది. వరాండాలో నిల్చున్నాడు శ్రీనివాసరావు... చెమట పోస్తూ చాలచికాగ్గా వుంది... బస్సులో రద్దీ... ఇద్దరు లావుపాటి మనుష్యులమధ్య బస్సు కుదుపులకు బాగా నలిగిపోయాడు.... తలనిండా, ఒంటినిండా దుమ్ము... చెమటతో కలిసినదుమ్ముస్పర్శ తుడుచుకోటానికి ప్రయత్నించినప్పుడల్లా, అసహ్యంగా వుంటోంది. బస్సు దిగి వెళ్లగానే స్నానం చేసి, మంచంమీద వాలుదామనుకొన్నాడు ప్రయాణంలో వున్నంత సేపూ... కాని ఆ యోగం పట్టలేదు... మెల్లగా నడినెత్తికెక్కుతున్న సూర్యుడు రామనాథంగారి వరాండాలో విజృంభిస్తూ, దేహాన్ని, బట్టల్ని చిరాకు ఉనికే దుర్భరం చేస్తున్నాడు.

అసహ్యంనించే కాస్సేపటిలో విరక్తి పుట్టుకు రావటం గమనించాడు శ్రీనివాసరావు. అప్రయత్నంగా ఎండిపోయిన పెదవులు నాలుకతో తడుపుకొంటూ... ఎదురుగుండా వున్న యింటి కిటికీవైపు చూశాడు... కిటికీ తలుపు ఓరచేసుకుని రెండుకళ్లు తనవైపు కేంద్రీకృతమై వుండటం తెలిసింది—ముఖం మీద చెమట తుడుచుకొని, జుట్టు కాస్త సవరించుకొని, ఠీవిగా నిల్చుందామనిపించి, చెయ్యి జేబురుమాలు కోసం పంట్లాం జేబులోకి వెళ్లింది తటాలున... కాని మళ్ళీ అక్కడే జేబులోనే ఆగిపోయింది... విరక్తంగా శ్రీనివాసరావు తన దృష్టి రోడ్డువైపు మళ్లించాడు... కుక్కలు రెండు పరస్పరం మూచూచుకుంటూ వలయాకారంగా తిరుగుతున్నాయి!

శ్రీనివాసరావుకు పెద్ద విసుగు పుట్టుకొచ్చి అక్కడినుంచి వెళ్ళిపోదామనుకున్నాడు... ఏం, వట్టి చేతుల్తో యింటికి వెళ్తే యేం? రాధ మొత్తుకోవటం, పిల్లల గోల... అంతకన్న ప్రమాదం ఏమీ జరగబోదు కదా! వరాండా మెట్టొకటి దిగబోయాడు వెళిపోవాలని శ్రీనివాసరావు. కాని, రామనాథంగారు తలుపు తెరిచి లోపలికి రమ్మని పిలిచారు...సరే, తప్పదు!

"ఏమిటోనోయ్, ఈ మధ్య కనిపించనే లేదు!... మీ నాన్నగారు కులాసాయేనా?...ఇప్పుడాయన మీ అన్నయ్యదగ్గర కదూ ఉంటోంది? వెల్లూరా?"

శ్రీనివాసరావు చెవులు మూసుకోలేదుగాని, వినటం మాత్రం మానివేశాడు..."...పాపం కదూ!" అని ఆగారు రామనాథంగారు.

"అవును" అని అంగీకరించాడు ఏమిటో తెలియకుండానే.

"నలుగురు పిల్లలోయ్...అకస్మాత్తుగా ఆమె పోయిందా, యిహ ఆ సంసారం గతేం కావాలి, ఆలోచించు! ఏమిటో యీ కష్టాలు!"

"అవును...పాపం" అన్నాడు ఆయన్ని ప్రతిధ్వనిస్తూ

"ఈ వార్త విన్నప్పట్నించీ మా యింటిల్లిపాదీ విచారంలో మునిగి పోయామనుకో!"...బ్రేవ్ మని త్రేన్చారు రామనాథంగారు. త్రేనుపు ఆపుకోవటం సాధ్యం కాదు......దానికి సందర్భ శుద్ధి తెలీదు... రామనాథంగారు అన్నవాహికను సరిచేసుకుంటూ ఆగిన అవకాశం పోగొట్టకూడదని శ్రీనివాసరావు సొంతవిషయానికి వచ్చేశాడు వెంటనే...

"ఏమండీ......నాకో పది రూపాయలు అర్జంటుగా కావాల్సి వొచ్చాను...గంట క్రితం క్యాంపు నుంచి వచ్చాను, యింటో బియ్యం నిండుకున్నాయి, చేతిలో కానీ లేదు!"

"అః...పది రూపాయలు నెలాఖరులో నాదగ్గర మాత్రం ఎక్కడుంటాయోయ్! ... మా ఆవిణ్ని అడుగుతానుండు...

లోపలికివెళ్ళి అయిదురూపాయలు తెచ్చి యిచ్చారు.

"చాలా థాంక్స్ సార్......జీతం రాగానే యిస్తాను...సెలవు."

* * *

స్నానంచేసి, భోజనం చెయ్యగానే కునుకు పట్టింది శ్రీనివాసరావుకు...'క్యార్'మనిఉయ్యాలలో చంటిది ఏడవటంతో మెలకువ వచ్చింది..."అబ్బ, పాడు గోల!...రాధా రాధా"...కేక వెయ్యాలన్న మామూలు ఉద్రేకం......వచ్చికూడా, అంచుదాటని పాలపొంగులా చల్లారిపోయింది......కేకలు వెయ్యకుండా అలా నే చూస్తున్నాడు...రాధ వచ్చి పిల్లను తీసుకు వెళ్ళింది...రెండో వాడు—ఏణ్ణర్ధం వయసు—మాత్రంపోసి ఆ దుడుకు రెండు చేతుల్లో తట్టుతూ ఆనందిస్తున్నాడు...శ్రీనివాసరావు గోడవైపు తిరిగి పడుకున్నాడు...గోడ మీద డాగులు...అందులో రెండు చారలు—నల్లి రక్తం తాలూకు..." అదుగో నల్లి! పోతోంది, వెళ్ళిపోతోంది...చంపాలి!...ఎడమ చేతి బొటనవ్రేలితో ... ఊఁ లోపలి ప్రేకపంకు చెయ్యి మాత్రం కదల్లేదు...శ్రీనివాసరావు చూస్తూ ఉండిపోయాడు..."నల్లి వెళ్ళిపోయింది! ఇహ కనపడదు!"...పోనీ...ఏం మునిగిపోయినట్టు?

"ఏమండీ...కాఫీ......లేచి మొహం కడుక్కోండి!"...

కాఫీ త్రాగి మళ్ళీ మంచంమీద కూర్చుంటే రాధ చంటిదాన్ని తెచ్చి ఒళ్లో పెట్టింది..."ఇవాళ్టికి యింట్లో నే వుంటారు కదూ!"

"లేదు...అలా వెళ్లి రావాలి"

రాధ అన్నందుకే బయలుదేరాడు...ఎక్కడికి? ...యాంత్రికంగా కాళ్ళీడ్చుకుంటూ చెరువుకేసి నడుస్తున్నాడు......రైలు గేటు దగ్గరకు వచ్చేప్పటికి రైలు వచ్చేసింది...గేటు మూశారు...నిలుచున్నాడు. రైలు పెట్టెలోంచి వింతగా మనుష్యులు తనవైపే చూస్తున్నారు! వేగంగా పెట్టెలు ఒకదాని తర్వాత ఒకటి మనుషుల్తో వెళ్ళిపోతున్నాయి, టకా—టక్ టకా—టక్ శబ్దం చేసుకుంటూ...

గేటు తెరిచారు. టకా—టక్, టకా—టక్ చెవులో మోగుతూనే వుంది...తలుపులు మూసుకుని కిటికీ సందుల్లోంచి తొంగి చూస్తూ కూర్చుంటారు... ఎలుకలా...బొరియలో పందికొక్కులా...టకా—టక్, టకా—టక్ వెళ్ళే రైలుపెట్టెలో...పాడు మనుషులు!...ఆ రైలు కోసం తెసెందుకు ఆగాడు? ఆగకపోతే...తన దేహం రైలు క్రింద పడుతుంది...అప్పుడు తప్పకుండా రైలు ఆగిపోతుంది!...బోనుల్లోని ఎలుకలు, బొరియల్లోని పందికొక్కులూ, బిలబిలా వచ్చి గుంపుగా చేరి, గలగలా శబ్దం చేస్తాయి...

శ్రీనివాసరావు చెరువుగట్టుమీదకూర్చొని నీళ్ళవైపు చూశాడు...తనకు నీటి ప్రమాదం లేకుండా చెయ్యాలని చిన్నప్పుడు తండ్రి పట్టుపట్టి ఈత నేర్పించాడు...ఎంత జాగ్రత్త!...ప్రాణాలు ఎక్కడ

తప్పించుకొని పారిపోవాలనే భయం... ప్రతిదీ యిలాగే... తండ్రి చెప్పినవన్నీ తు, చ, తప్పకుండా ఆచరించాడు... ఇంకా ఆచరిస్తున్నాడు.... ఫలానా వాళ్లతో స్నేహం కద్దంటే మానుకున్నాడు, ఫలానా పుస్తకాలు మంచివి, చదవమంటే చదివాడు; తప్పకుండా పరీక్షలు పాసవమంటే, అయ్యాడు; బి. ఏ.లో క్లాసురావాలంటే, క్లాసు తెచ్చుకున్నాడు. ఫలానా అమ్మాయిని చేసుకో చాలమంచి సంబంధం. అంటే చేసుకున్నాడు, పిల్లల్ని కన్నాడు...తండ్రీ, పెద్దలూ, మిగతావాళ్ళూ, అందరూ ఏది మంచిది అంటారో అంతా అలానే చేశాడు...యీ కో-ఆపరేటివ్ ఇన్‌స్పెక్టరు గిరీ—సర్కారు ఉద్యోగం—ఆలస్యం చెయ్యకు, వెంటనే ప్రవేశించు, మంచిది అంటే డిగ్రీ పుచ్చుకున్న ఏడాదే అందరి సమ్మతి ప్రకారం ప్రవేశించాడు... పైఅధికారులు చెప్పింది చేస్తున్నాడు, ఎప్పుడూ తిరగబడలేదు. పనిచెయ్యకుండా తప్పించుకోలేదు. అబద్ధాలు చెప్పలేదు, లంచాలు తీసుకోలేదు. ఇక తను చెయ్యవలసిందేమిటో ఎవరూ చెప్పలేదు... ఇప్పుడు చెప్పటంలేదు. రోజు మాత్రం దినకార్యక్రమం చెపుతూ వుంటుంది.........“ఏమండీ, మొహం కడుక్కోండి...... కాఫీ తాగండి......స్నానం చెయ్యండి...భోజనం చెయ్యండి... బజారుకువెళ్ళండి ...ఇక పడుకోండి దీపం ఆర్పివేస్తాను...” ఇదీ జీవితం అంటే!...

మరి దీన్లో ఏమి విశేషముందనీ...కాకపోతే, తనలాంటి వాళ్ళు యీ జీవితంనుంచి ఏం విశేషాన్ని ఎట్లా సృష్టించాలనీ......ఊరికే మథ్యపెట్టటం చిన్నప్పట్నించీ!...“ఇదుగో అబద్ధం చెప్పబోకు... అందరికీ మంచిగావుండు ...... తల్లిదండ్రుల్ని గౌరవించు...అణకువ, విధేయత నేర్చుకో...” గౌతమ బుద్ధుని లాకావచ్చునని ఆశ మా పెద్దసం ... నీతి, నీతి...మరి యీ నీతికీ, ఆదర్శాలకీ బద్ధుడైన తనజీవితం యిట్లా రైలు పెట్టెలా, బురద గుంటలా తయారవటం ఎందుచేత?......తను యింకేం చెయ్యాలి?...... చెయ్యాల్సిందేమీ లేనప్పుడు జీవితంనుంచి నిష్క్రమించే ఏమి? చావంటే పూర్వమేదో భయంవుండేది... యిప్పుడా భయమేమీ లేదు......తనకు నీటిఅల్ల చావులేదు...రైలు క్రింద పడుకుంటే...గమ్మత్తుగా వుంటుంది......జీవితానికి అటు వేపు ఏముందో చూడవచ్చు.

శ్రీనివాసరావు తిరిగి వస్తూంటే గోపాలం కనిపించాడు...గోపాలం హైస్కూల్లో టీచరు... “సినిమాకు వస్తారా, ఇన్‌స్పెక్టరుగారూ!...” అర్థం లేని వ్యంగ్య ధోరణి!

“డబ్బు లేదోయ్.”

“నేను తీసుకువెళ్తాను రావయ్యా....చాలా బాగుందంటున్నారు!” చెయ్యి పుచ్చుకుని లాక్కువెళ్లాడు గోపాలం .... పంద్రెండణాలటిక్కెట్టు కొన్నాడు.

జానపదచిత్రం...అరగంట తర్వాత కూర్చోబుద్ధికాలేదు శ్రీనివాసరావుకు...“గోపాలం! సినిమాలో యింటరెస్టు పుట్టటం లేదు... నేను వెళ్తానోయ్!”

“అదేమిటి! ఎందుకని? తలనొప్పా?”

“లేదు...ఊరికేనే.”

“ఏమిటోయ్. కారణమేమీ లేకుండానే! ఇదుగో యిహ హీరోయిన్ డాన్సు వుంటుంది.... కాస్సేపుండు, ఎంజాయ్ చేస్తావు...ఇంటరెస్టు దానంతకదే పుట్టుకుంది...”. ఆ ఎంజాయ్‌మెంటు తనలో వుందనుకుంటేగాని తృప్తిలేనట్టు ప్రాధేయపడ్డాడు గోపాలం.

హీరోయిన్ డాన్సు ప్రారంభమైంది. సగం తర్వాత మళ్లీ శ్రీనివాసరావు అన్నాడు.... “వెళ్తానోయ్.”

“పంద్రెండణాలు పెట్టానుబాబూ, సగం విలవైనా వసుంది, ఇంటర్వెల్ దాకా వుండవోయ్!”

నిజమే...డబ్బు దండగపోవటం దేనికి? ఇచ్చిన డబ్బుకోసమైనా చివరిదాకా కూచోవలసిందే...అదే అందరూ చేసేపని...లేకపోతే, తనేం ధనవంతుడా, డబ్బు నిర్లక్ష్యం చెయ్యటానికి! గోపాలం వదలిపెట్టడు...డబ్బు వృథా కానివ్వడు...తగిన కారణం లేకుండా వెళ్లటానికి వీల్లేదు....

“గోపాలం! మా చంటిదానికి వంట్లో నెప్పిగా వుందని చెప్పింది మా ఆవిడ...నా కోసం కనిపెట్టుకుని వుంటారేమో యింటిదగ్గర...” అబద్ధం చెప్పాడు.

“నిజంగా నేనా?.....యీ సంగతి ముందే ఎందుకు చెప్పలేదోయ్? ... సినిమాప్రొప్రైటర్‌కి ఉత్తి పుణ్యానికి చెల్లించాను....మంచివాడివే!” విసుక్కున్నాడు.

“మరి మనుకోను...వెళ్తాను.”

శ్రీనివాసరావు యిలు చేరేటప్పటికి పెద్దవానికి అన్నం పెడుతూవుంది శ్రీమతి...మిగతా యిద్దరూ నిద్రపోయారు...కండువా చిలక్కొయ్యకి వేసి, చాప తీసుకొని డాబామీదికి వెళ్లాడు శ్రీనివాసరావు..

చాపమీద పిల్లకిలా పడుకున్న తర్వాత నక్షత్రాలకేసి చూస్తూ ప్రశ్నించుకున్నాడు—"రైలు పట్టాలమీద పడుకునేదెప్పుడు?" "ఎప్పుడో ఒకసారి, వెధవది! దానికీ కొంత ప్రయత్నం కావాలి!" అని జవాబు వచ్చింది.

శ్రీమతి మెట్లెక్కి వచ్చింది...దగ్గరగా వచ్చి "ఏమండీ, వడ్డించమంటారా?" అన్నది. మొగలిపువ్వు పరీమళం తెర శ్రీనివాసరావును ఉక్కిరి బిక్కిరి చేసింది.

"ఎక్కడివి మొగలిరేకులు?"

"పక్కింటావిడ ఇచ్చింది...ఏం, వడ్డించనా, లేక యింకా ఆలస్యముందా?...లేవండి! తర్వాత వచ్చి పడుకుందురుగాని!"

"ఊఁ...కానీయి," రాధ క్రిందికి వెళ్ళిపోయింది.

శ్రీనివాసరావుకు జ్ఞాపకం వచ్చింది...నక్షత్రాలు, ఆకాశం, మొగలిరేకులవాసనా, గాజుల గలగలా, చిక్కని చీకటి, వెచ్చని కౌగిలి...సుజాత, మొగల్లిపాలెం ప్రైమరీస్కూలుటీచరు.... రైలు ప్రమాదంలో చనిపోయింది....

ఆదర్శానికి, నీతికి బద్ధుడుగా తనెక్కడున్నాడు?...రెండేళ్ల క్రితం సుజాతతో ప్రణయం.. అది అవినీతి, రాధకు అన్యాయం...మెలకువతో కాపాడుకోవలసిన రహస్యం ... క్యాంపుకు వెళ్ళిన ఒక్కొక్కసారి ఒక మహత్తరమైన అనుభవం... సుజాత తనవాణి చేసుకుంది...భయపడ్డాడు, బాధపడ్డాడు...క్యాంపునుంచి తిరిగివచ్చిన ప్రతి పర్యాయం పశ్చాత్తాప పడ్డాడు...కాని, సుజాతను చూడగానే భయమూ బాధా, పశ్చాత్తాపమూ, పాపమూ, అన్నీ అంతర్ధానమయ్యేవి!......ఎంత మంచిది సుజాత!...ఆమె కోరిన ప్రతిఫలం ఏమీ లేదు...ఒకసారి, 'బాగుందా'ననుకొని, పదిహేను రూపాయలు పెట్టి షిఫానుచీర కొనుక్కొని తీసుకువెళ్లితే...వద్దన్నది... తర్వాత నెల తిరక్కుండానే, సుజాత లేదు!

"ఏఁ వండోయ్, మిమ్మల్నే!...ఎంతకూ రారేమిటి?"

ప్రత్యక్షానుభవంగా ఉన్నప్పుడు భయమూ బాధా కలిగించినా ... దానిమూలంగానే ... ఆ రహస్యంవల్లే ... మొగలిపువ్వు వాసన, నక్షత్రాలు, ఆకాశం ఆనందం...వీనితో పాటు తనూ వుంటాడు!

ఛాయా సంవాదము

శ్రీ బొడ్డు బాపిరాజు

నరుడు

ఓయి, నా వెంట బడక వేంచేయుమోయి.
నీకు పుణ్యమ్ము నా తోడ రాకయున్న
ఒక్క నిమిషమ్ము నిలిచి నిట్టూర్పుకొనగ
విడువు మేకాంతముగ నన్ను; వేడుకొందు!

ఇన్నాళ్ళున్ నిను వెంటబెట్టుకొని యూరేగించితిన్; నేడు నీ
వన్నన్ కత్తులమీది సామయిన; దేలా నన్ను వేధించుచున్
వెన్నాడంగ? చిరంతనంబయిన యా నేస్తంబు పాటించి యీ
డ్కొన్నన్ దీపము వెట్టి నిన్ దలచి పేర్కొందున్ దయాసింధువున్

ఛాయ

తల్లి యుదరమ్మునుండి భూతలముమీద
అడుగుమోపని మొదలు నీయడుగుజాడ
విడక కొలిచిన అగ్రజన్ముడను నేను
నేడు తెగ తెంచినన్ ముడివీడి పోదు!

పసితనపుం దువాళముల, భవ్యకళా కమనీయ సాహితీ
వ్యసనములందు, జవ్వనపువాలు మెరుంగుల కోరమీసముల్
మిసమిసలాడునప్పు, డవినీత జరాపరిరంభ వేళలన్
విసుగక తోడునీడనయి నిన్ను భజించు ఫలంబు లిట్టివే?

నరుడు

మానిసి యన్న వెన్క ఒకమాటును మర్మము లేక యుండ, ద
వ్వాని మొడందలో పసిడిపాన్పుల నిద్దురవోని కోర్కులన్
తానయి తీర్చుకోవలయు దారులు గోప్యము; లెట్టిచాటు వి
య్యానకు తోటిపెండ్లికొడుకై చనుదెంతువు, దుర్భరమ్మురా!

అలసెన్ నా బ్రదుకెల్ల నీ తగులమాయానంబుగా;—కామినీ
లలితాశ్లేషసుఖానుభోగములు—మిత్రశ్రేణి సల్లాప వా
క్సులభానంద మధుక్షణమ్ములు—కృతిస్తోమాను సంధాన ని
స్తుల నిర్వేలసుధాముహూర్తములు నీతో దక్కలేవయ్యెలే!

కలదట తల్లికైన మరుగన్నది; రెండవ కంటి వానికిన్
తెలియఁగ రాని, వాత్మగత దేవరహస్యము లెల్ల తీర్పుకో
వలె నిను చంకబెట్టుకొని, పాయని ఈ తగులం బశాంతికి
న్నెలవయి, నర్పుపుంబడఁగ నీడల కాపురమట్లు వేచెడిన్.

వేపురిలోన 'మంచి'దనిపించెనులే పయి తళ్కుపూత; నీ
జీవిత—'మాపసిండినగిషీ తెరచాటున దాగియున్న దు
ర్భావభయానకమ్ము అసిపత్రవనమ్మను నీవెరింగి యు
న్నా'వని గుండెలో మనలు నాకు సుఖమ్ముగ నిద్రపట్టునా?

ఛాయ

నావలన కాదు భయమిది,
నీ వరిగెడు డొంకత్రోవ నిను వెరపించున్.
కేవల మనుచరుడను న
న్నీ విధమున దుయ్యబట్ట నేమగునయ్యా?

ఆపదలందు, సంపదలయందు, సుఖమ్ముల, రోగశయ్యలన్
ప్రాపులనుండి పాలుగొను నాపుడ, ఆపయి నాలుబిడ్డలున్
తీపులు చెల్లుబెట్టకొని నిన్ను చితాగ్నుల కిచ్చునాడు నిన్
జూపక చెల్మిమై విడువనొల్లని నాయెడనా కృతఘ్నతల్?

బ్రదుకు వైకుంఠపాళి నీపావు గెలిచి
నిచ్చెనలనెక్క నందరు మెచ్చుకొంద్రు;
పాములకు జిక్కి దిగజారి పడెడు వేళ
నిన్ను కనిపెట్టుకొని యుండు నేనొకండ!

కులమర్యాదలు గాలికిన్ వదలి, పోకుల్ పెంచి, గొంతెమ్మకో
ర్కులు పండించుకొనంగడంగి పెడదారుల్ ద్రొక్క, వల్లించు నీ
తులకున్ మానక చేయుచేతలకు నీ దోబూచులన్ జూచియు
'న్వలదన్నా,' యని ఒక్కనాడయిన నేవారింపనే లేదుగా!

వేసితి పేకమేడలకు వెల్లలు. లోకపుకంటిమూసలో
పోసి వెలార్చు నీ సొగసుబొమ్మ, నకల్ సిసలైన మూర్తిగన్
త్రాసున తూచి వాటితలలన్ ధరకట్టుట ఎంతసేపు? నీ
వేసము లన్నియుం దెలిసి వెంబడి వచ్చెద మూకసాక్షినై.

ఛాయాసంవాదము

నరుడు

నిండిన వేమి లాభములు నీవలనన్ మరి—మంచి చెడ్డలం
దొండనకుండ జూడ? పని కోప యోమగనిడింట నుండినన్
దండుననున్న నొక్కటె కదా? చనుమన్నను చూరుబట్టి వ్రేల్
దుండగ మేలనోయి, కలదో బలవంతపు బ్రాహ్మణార్థమున్!

ప్రతిపద భయాన్వితమ్ము జీవితపథమ్ము
దుస్సహము చేసివైచె నీ తోడి పొత్తు
చాలు! సడలించి భవదీయ సాహచర్య
శృంఖలాబంధనము, దయచేయు మింక.

ఛాయ

అంభోధి నమృతంబు హాలహాలము భంగి
నీలోన కనరాక నెలవు కొనుచు
ప్రబలంబులై పరస్పరజిగీష నజస్ర
మలయక మంచి చెడ్డలును రెండు
దేవదానవుల రీతిని కలహింపగా
దివుర, వివేకాగ్ని నివురుగప్పె;
పెడదారులకు పోయి పుడమి కన్నులు మూయు
వెరవులో బ్రదుకె దుర్భరముగాగ

నీవు నన్ను శంకించుచున్నావు గాక
హాని లేదోయి నావల్ల—వ్యాధి యొకటి
మందొకటి యైన నయమౌనె? ముందు నీవు
చక్కబడినంత అంతయు చక్కబడును!

జీతము బత్తె మివ్వని దినీ! కొలువేమిటి నాకు? ఇట్టి నం
గాతము తీర్చికూర్చె మన కావిధి; సేవగవాడగాను; నీ
చేతల కీడుమేళ్లు జమచేయగవచ్చిన కర్మసాక్షి నో
యీ, తగవేల మేలితెరువెంచి చరించి సుఖంచు మీవయిన్

నన్నెరిగి కన్ను తెరచిన
అన్నరునకు కాన్పితోవ నడుగుపడునె? నా
సన్నిధి సుకృతమ్ములకున్
పెన్నిధి యని తెలిసి బ్రతుకు వెలిగింపుమురా!

చంద్రశేఖరకవి ఆంధ్రామరుకము

శ్రీ వేదం వేంకటకృష్ణశర్మ

శృంగార నాయికానాయక విలాసవిభ్రమలీలా వైభవముల నతిసరసముగ వెల్లడించు శతశ్లోకములకావ్య మీ 'అమరుకము'. వివిక్త ప్రవృత్తి తత్త్వాదికముల నిర్ణయింపఁదగు సాధారము లొకింతేని ఇంతదనుకఁ గాన్పింపవు. పరిశోధకు లొకకొందఱిది అమరుకుఁ డను కవి విరచితమనుచున్నారు. మఱికొందఱు శ్రీ శంకరభగవత్పాద ప్రణీతమని నుడువుచున్నారు. ఎవ్వరేమన్నను, వారి నిర్ణయములెల్ల కేవల యూహాజన్యములు. త్రాడు బొంగరములేని యిట్టివారి వాదములు గాలిమేడలు. కేలువిడిచిన పాములు.

శ్రీ శంకరభగవత్పాదుల కీకావ్యనిర్మాణ మంటఁగట్టువారికి జనవ్యాప్తమగు నొక్కటి పురాణమొం డాధారమయ్యెను. కాని, అదియొక కట్టుకథ. విశ్వాసార్హము గాదు. అయినను పాఠకుల పరిశీలనమున కది పనికివచ్చునని యీ క్రింద నుట్టంకింతును.

అజన్మ బ్రహ్మచారులగు శ్రీ భగవత్పాదులు మాతాజ్ఞంగూడ నుల్లంఘించి, సన్యాసమును స్వీకరించి, సమస్త శాస్త్ర పారంగతుఁడయి, అద్వైత సిద్ధాంత ప్రతిపాదకమగు తనమతమును వ్యాపింపఁజేసినట్లు వారి జీవితచరిత్రము వక్కాణించుచున్నది. ఇట్లు లన్నికళలయందును ప్రావీణ్యము గడించిన ఆ మహాత్మునకుఁ దెలియనికళ శృంగార మొక్కటే. అంతమాత్రమున అతని యనుభవమున నది లేకపోయినను కామశాస్త్ర రహస్యము లాతనికిఁ దెలియవని కాదు. తెలిసియు నిష్ప్రయోజనములని యూరకుండెననుకొన్నవి. ఆకథ నిట సూచించుట యప్రస్తుతము గాదనుకొందు.

అమరుకుఁడను భూపాలుఁడు మరణించెను. తన్మృతదేహము చితిపైనుంచి దహన సంస్కార మొనర్పనుండగాఁ దదవకాశమును బురస్కరించుకొని శంకరుఁ డాకళేబరమున జొచ్చెను. కొంతకాల మాయన అంతఃపురాంగనలతోఁ గేళీవిలాసముల నోలలాడుచు గాలక్షేప మొనర్చెను. రాణివాస స్త్రీజనము నృపాల శరీరగత ప్రాణి స్వభావమును, ప్రవర్తనమును, వాలకమును నిశితముగ బరిశీలించి, యోగవిద్య తమవలె బడసియున్న నరేంద్రుఁడు కాఁడనియు, నాతఁ డెవ్వఁడో యొక మహాయోగిపుంగవుఁడు గానోపుననియు, గాఢకాంతారమున దనతనువును దాచి నైచి, యీ మేన ప్రవేశించెననియు, పరకాయప్రవేశాదికములు సామాన్యుల కలవిపడవనియు నిశ్చయించిరి. వెంటనే, రాణులు మంత్రులను రావించి, విషయములెల్ల వివరించి చెప్పి,— రాష్ట్రమున నెల్లెడ గాలించి, సంగుప్తదేహములున్నచోఁ దెప్పించి, కాల్పించివేయుడని కట్టడ గావించిరి. ధరాధిపు నొడలి నాశ్రయించియున్న శంకరుఁ డది యెఱింగి రాజశరీరము నుజ్జగించి—చితిపై దహింపఁబడనున్న తన మేనియందు శివస్మృతిరతుఁడై చొరఁబడెను.

'కథ'కు కాళ్ళు, ముంతకు చెవులు లేవని లోకోక్తి కాని, కథకు కాళ్లు ఉన్నవి. లేనిచో నెల్లెడ సంచరించు ప్రవృత్తి ఎక్కడిది? 'ముంతకు' చెవులు లేవనుటకూడ నట్టిదే. దానిఅంచులు చెవులుగాక మఱేమి? అట్టిదే ఈ కథకూడ. శ్రీ శంకరుని పరకాయప్రవేశము!—అదియు గామకళాభ్యాసార్థము!! కొండను త్రవ్వి ఎలుకను పట్టినట్లున్నది— ఈ కథా విషయము. జనవ్యాపకమయి, ఆచార్య చరిత్రాంతర్గతమయి, సర్వప్రజాముఖస్థమయి — ప్రసిద్ధికెక్కిన యీకథ అమరుక కావ్యసృష్టికి ఆధారము కాని ఆధారమనక తప్పదు. ఇటిగాథలు చారిత్రకాధారములలో నిక్షిప్తములని వాదించుట కడుంగడు ప్రమాదము. కావున ఎంతమాత్రము విశ్వాసార్హము కాదు.

ఇఁకఁ బ్రకృతము: అమరుక కావ్యకర్త యెవ్వఁడయినను- ఇందలి విషయములు పరికించుచో- అతఁడు అత్యంత ప్రౌఢకవితా ధురీణుఁడనియు, శృంగారకళా రహస్య పారీణుఁడనియుఁ దోఁపకమానదు. ఇందలి యొక్కొక్కశ్లోక మొక్కొక్క జాతిరత్నము, రసికజనానంద సంధాయకములగు ఈ కావ్యములోని శ్లోకము లొకకొన్నింటిని తొమ్మిదవ శతాబ్దమువాఁడగు ఆనంద

సర్వజ్ఞాచార్యుఁడు లిపిద్వావ్యాలోకమునఁ బ్రయోగము లను స్వీకరించెను. ఏతత్కారణమున ఈ కృతికర్త అంతకు ముందరివాఁడుగ నుండవలెనని యూహి యను చున్నది. అమరుకమునకు సుప్రసిద్ధులగు ఐదుగురు వ్యాఖ్యాతలు వ్యాఖ్యానములు రచియించిరి. వారు: (1) అర్జునదేవ, (2) రుద్రదేవ (3) సూర్యదాస (4) (4) శేషరామకృష్ణ, (5) పెదకోమటి వేమారెడ్డి వీరిలో శేష రామకృష్ణపండితుడు, కాశీలో నొకానొకప్పుడు పుంభావసరస్వతులుగఁ బ్రఖ్యాతిగాంచిన శేషవంశము వాడని కొందఱ యభిప్రాయము. పెదకోమటి వేమా రెడ్డి కొండవీటిని క్రీ. శ. 1400—1420 వఱకు బరి పాలించెను. ఇతఁడు సంస్కృతగ్రంథములలో నెన్ని ముఁడు. ఇక్కడి వ్యాఖ్యానములకంటె నీతని వ్యాఖ్యా నమే సర్వోత్కృష్టమయినదని విద్వద్వరేణ్యుల యాభి ప్రాయము.

అమరు కావ్యమునకు తెనుఁగు రాంధ్రాను వాదము లొనర్చిరి:— (1) తాళ్ళపాక వెంకటేశ్వర దీక్షితుల కుమారుడు తిరువేంగళప్ప (2) ముండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రి, (3) శిష్టు సర్వశాస్త్రి, (4) కటిపల్లి .వరకంఠీరవశాస్త్రి, (5) జయంతి రామయ్యపంతులు అందు ముఖ్యులు. ఈకృతిని వేమభూపాలుని వ్యాఖ్యానముతో ను, అర్థవివర ణములతో ను శ్రీ దవిలువాడ సుందరరామశాస్త్రి మొదట ప్రచురించెను. పిదప శ్రీ వేదము వేంకట రాయశాస్త్రియు వ్యాఖ్యానప్రతిపదార్థములతో వెలువఱిచెను. అనువాదములలో శ్రీ తాళ్ళపాక తిరు వేంగళప్పది సరసజనావళి సంధాయకమగు శైలిలో రమణీయముగ జాలువాఱినది. ఇతఁడు దక్షిణ యాంధ్ర కవులు ఎవరికివారే, యమునాతీరే, యను ధోరణిలోఁ దమ భాషాంతరీకరణములు కొనసాగించిరి.

ప్రకృతము నా శిథిలతాళపత్రపరిశోధనము సందర్భమున మఱియొకవాదము బయలుపడినది. ఇంతవఱకు లభ్యముగాని తెనుఁగుసేతలెల్ల నాంధ్ర దేశమునఁ జేరెన్నిగఁ గన్న మహాకవులచేతనె చేయఁబడి నవి. ఇపుడు నాకు దొరికిన దొక 'నవము' బృహద్వ రణ శాఖీయుని యనువాదము. ఇతఁడు 'సాధు పల్లి చంద్రశేఖర' నామాంకితుఁడు. ఈ 'సాధు పల్లి' యను గ్రామము మైసూరు రాజ్యములోని దని తోఁచుచున్నది. ఇతని పూర్వులు దక్షిణదేశమునుండి మైసూరునకు వలసవచ్చినటుల గ్రంథసాధారములు ఋజువు చేయుచున్నవి. ఇక్కవి తన శాఖను స్తుతియించుచు, దన్నుఁ గూర్చియు, 'అమరుక' కావ్య పీఠికా భాగమున మిక్కిలి గొప్పగా నుగ్గడించు కొన్నాఁడు. క్రింది పద్యములను గమనింపుఁడు:
'నవము ప్రదిశుల ప్రశంస':—

మ. పురమిం జాణెఁగ, దోశదేశభవు లాప్తుల్,
సూక్తప్రౌఢు లన్యదా
న్యుపవూజారవనా ధురంధరులు, శ్రీ మీనాం
బికా భక్తు, ల
యోగ్యాంశ నానా విధ యజ్ఞ తోషితబుధాధీశుల్
జగ త్ర్యంశికుల్,
జనత శూన్యులు, వేదశాస్త్ర కవితాలంకార
సాహిత్య, గా
రుడ సహస్ర హవ మంత్ర తంత్ర నిపుణుల్
రుద్రాక్ష భూషోజ్జ్వలుల్,
వశ తీతుల్, ఘన యంత్రగాత్రములఁ, బాహా
గంబు హైనం గరం
గకు లీలన్, విరచింతు, వాద్యసుఖ
సంగీతాది విద్యానిధుల్,
ముకుందుల్ సేతుని సాన్వసాధన
సముదుల్, సర్వరాజప్రియుల్
తపశేఖుండ, వఖండపాండితి
యశోద్దండ ప్రచండుల్గదా;
వనముల్, వాద్యములన్ ?
బృహద్వరణులన్ బల్వెన్నడల్ ద్రావిడుల్

'శ్రీ మీనాంబికా భక్తు' లనుటచే, విక్కవి మధుర మండలమువారై యుండవలెను. "బల్వెన్న డల్"—అనునది, 'బృహద్వరణు లను' గీర్వాణము నకుఁ దెనుఁగేమో!

అభిజన ప్రశంస:—

సీ. శ్రీవైభవాప్తి, నిరతి కేశవపురవాసు
లెల్లవారలు సాధుపల్లి వారు;
దండనేత్రో విశేషము చేత
సద్గుణి వల్లభాగులు సాధుపల్లి వారు,
కీర్తివిస్ఫూర్తి థిక్కృతి మహాపట జటా
పల్లివారలు సాధుపల్లి వారు,
విలసద్భృశ స్పష్టి విద్యాధుర్యతాము కో
ఖిలువారలు సాధుపల్లి వారు,
పండితాగ్రేసరులు సాధుపల్లివారు
వైద్యవిద్యాంతగులు సాధుపల్లివారు,
ఎల్లశాస్త్రజ్ఞులిల సాధుపల్లివారు
త్రిల్లకులు గారు మా సాధుపల్లి వారు

ఈపద్యము శ్రీ కంకంటి పాపరాజ కృతో త్తర రామాయణమందలి "అఖిల రాజాధిరాజాస్థాన జన హృద్య విద్యావిహారు లార్వెలవారు"—అను పద్యము నకు అనుకరణము.

ఆత్మ ప్రశంస:—తన్నుగూర్చి కవి యిట్లు తెలుపుకొన్నాఁడు:—

"ఇతి శ్రీమ త్రిపుర సుందరీ కృపాపరీవాహ పారంపరీ సమాలబ్ధ సర్వంకష విచిత్ర కవిత్వ నిరంకుశ ప్రభా ప్రభాసమాన,— నిరంతర మదనాంతక కార్యానుధురీణ,— కోటిపంచాహరీజప్రవీణ, సాధుపల్లీ పల్లీ మతల్లీ నివాసి,— సకలబుధజనోల్లాసి,— విద్వజ్జన విధేయ,- వెంకటరాయ నామధేయ-తనూభవ-శృంగార జగన్మోహినీ భాణ నిర్మాణ చాతురీధురీణ, వివిధకృతి భాగసంధాన, శ్రీమన్మహీశూర మహారాజాస్థాన లబ్ధ ప్రతిష్ఠా విద్యోతమాన—బాలచంద్ర శేఖరాభిధాన విద్వన్మణి ప్రణీతంబైన—'శృంగార లహరి' యను నాంధ్రామరుక కావ్యంబునఁ బ్రథమాశ్వాసము."

దీనింబట్టి యీకవి మైసూరు రాజ్య పాలకుల యాస్థానమున లబ్ధప్రతిష్ఠుఁడై సత్కారము లందినవాఁడని విదితమగుచున్నది. కావున మైసూరు రాష్ట్రి సరిహద్దులలో ఆంధ్రదేశమున ఆనుకొని యున్న 'సాధుపల్లి' యను గ్రామమే యీతని యభిజనమనుట సుస్పష్టము. తన యాంధ్రీకృతి 'అమరుకము'ను ఈతడు 'శృంగారలహరి' యనియుఁ బేర్కొన్నాఁడు.

చంద్రశేఖర కవి 'అమరుక' ఆంధ్రానువాదమే కాక మరికొన్ని కృతులుకూడ రచించినట్లు, గ్రంథము చివరి—ఈ క్రింది పద్యములవలనఁ దెలియవచ్చుచున్నది :—

సీ. లలిత గీర్వాణాంధ్రములు గూర్చి చేసితి
సత్యభామామణీ సాంత్వనంబు,
సరస కర్ణాటభాషను సంతరించితి
సత్య మనుచరిత్ర నాటకముగ,
భువిని ప్రచండపాండవమను కర్ణాట
నాటకంబును జేసినాఁడఁ జూడ,
కలికి శృంగార జగన్మోహనాఖ్యమా
మిశ్రభాణంబు నిర్మించినాఁడ.
మహిత మా శ్రీకంఠ మహిమావతార
తారావళి రచియించితినాఁడ
చెన్నపురీ రత్న చంద్రరేఖా చంద
కము చేసి విభవంబుఁ గాంచినాఁడ
విదిత సిద్ధాంతకౌముదికి కర్ణాటభా
షను టీక వ్రాసితి ననువుతోడ
భాగవతదశమంబు గీర్వాణభాష
నుద్గ్రంథితంబులం జేసి, గరిమఁ గాంచి
నాఁడ వెంకటరాయ నందనుఁడ, బాల
చంద్రశేఖరకవి రాజచంద్రుఁ డేను

పైపద్యములవలన, ఈకవి సంస్కృతాంధ్రకర్ణాట భాషలలో గ్రంథరచనము సాగించుటలో ప్రవీణుఁడని తేటతెల్లమగుచున్నది. ఈ 'ఆంధ్రామరుకము' తప్పఁ దక్కిన గ్రంథము లేవియు నింతవఱకు బయలు పడలేదు. పైపద్యములఁ జెప్పినవేకాక మరికొన్ని కృతులను గూడ ఇతఁడు సంతరించినట్లు ఆంధ్రామరుకమువలన నె తెలియుచున్నది. ఈకవి 'ఘటికాప్రబంధము'— కటించువాఁడట! వేయును శృంగారజాతకృ చేసిన వాఁడఁట! అంతియగాక—'సర్వతోభద్ర భాస్వర కల్పవల్లి కాద్యాశుప్రబంధములు చేసినవాఁడఁట!

ఇంతకు—ఈ చంద్రశేఖరకవి కాలమునుగూర్చి తెలిసికొనుటకుఁ దగు వాధారములు గ్రంథమున స్పష్టములు. అటవి మూలప్రాయములుగఁ గొన్ని లేక పోలేదు. లోఁగడ నితఁడు సంకంటి పాపరాజకృతమగు నుత్తరరామాయణ పద్యము ననుకరించు పద్యమొండు వ్రాసెనని తెలిపియుంటి గదా! కాన నీతఁడు పాపరాజునకు తరువాతివాఁడు. అతఁడు (పాపరాజు) ఇప్పటికి దాదాపునూటయేబదియేండ్లకుఁ గ్రిందటివాఁడని 'ఆంధ్రకవుల చరిత్రము' నిర్ణయించుచున్నది. అటులో, ఈ చంద్రశేఖరకవి గతశతాబ్ది పూర్వార్ధమున నుండియుండునని సముచితము — ముఖ్యప్రతులయందు మూలముగూడ ఈ చిక్కు కొంతవఱకు దీరుచున్నది. ఈ యమరుక కావ్యమును నాజపేయం కృష్ణయ్య-యను బెంగుళూరువాస్తవ్యుఁడు తన బెంగుళూరుబుక్కు డిపో ముద్రాక్షరశాలయందు 1896 సంవత్సరమున ముద్రించి ప్రచురించినటుల తెలియుచున్నది. చంద్రశేఖరకవి—ఈ గ్రంథరచనకుఁ బూర్వమే పెక్కు కృతులు వ్రాసినట్లు అతఁడే చెప్పుకొనియుండుటచేత, కొంచెము వయసు మరలిన తరువాతనే ఆంధ్రామరుకమును జేసియుండును అనుట యుక్తియుక్తము. అటులో నితఁడు 1825 30 ప్రాంతమున జనియించి 60 యేండ్ల వడిమిప్రాయమున ఈ గ్రంథానువాదము నొనర్చియుండును.

ఇఁక ఇతని నివాసస్థలము—'సాధుపల్లి'— ఆంధ్ర మహీశూరరాష్ట్రముల సరిహద్దునఁ గర్ణాటకమునకుఁ జేరియుండిన గ్రామమనుటచేతనే, కన్నడ శబ్దము లటపట నితఁ డీకావ్యమున వాడుటయేగాక, ఆభాషలోఁ బాండితీకవితలు సముపార్జించి, మైసూరు ప్రభు సమాదరణమునకుఁ బాత్రుఁడై యనేక సన్మానములు పొందినట్లు స్వయముగఁ దెలిపికొన్నాఁడు.

ఇతని ఆంధ్రామరుక కావ్య మంతయు 'శార్దూలము' తక్కఁ దక్కువృత్తము లన్నింటిలోను సాగినది. కాని వ్యాఖ్యాత్రభిప్రాయములతో రచియింపబడె నను నుబలాటమునఁ గాఁబోలు, నాలుగుపాదముల నియ

మనముఁ బాటింపక, యిచ్ఛవచ్చినరీతిని వాక్యముల చరణములను పెంచినాఁడు. ఇందలి పద్యములలో రెండు మాత్రమే చతుష్పదులు. ఇఁకఁ బంచపాదులు 12; షట్పదులు 60; సప్తపదులు 29; అష్టపాదులు 6; నవపదులు 2

కవితారంగమున విరంచికుఁడవని పగలు పలికిన యమ్మహాకవి ప్రతిశ్లోకభావమును నాలుగు చరణముల వృత్తములలో నిముడ్పలేకపోవుట శోచ్యము. ఇతనికి శబ్దములమీఁద ప్రీతి హెచ్చు. చాలకఱ కొన్నికవులతో మృదుమధురముగఁ గమ్మదనంబుఁ దీగ సాగించిన కవిత్వ మెందుందుకులు లేక నిరాఘాటముగఁ బారుచుండును. లలిత శయ్యలో ఈ యమరుకృతి కావ్యమును ఆంధ్రమున నిర్మించిన కొలదిమంది కవులలో నీతఁడొకఁడు. ఒకటి రెండు పద్యములు శ్లోకసహితముగ ఈయాంధ్రామరుకమునుండి మచ్చునకు క్రింద నిచ్చుచున్నాఁడను:—

“ఆలోలామలకావళీం విలులితాం
    బిభ్రచ్చలత్కుండలమ్
కించిన్మృష్టవిశేషకం తనుతరై
    స్స్వేదాంభసాంజాలకైః
తన్వ్యా యత్సురతాంత తాంత
    నయనం వక్త్రం రతవ్యత్యయే
తత్త్వాం పాతు చిరాయ కిం
    హరిహరబ్రహ్మాదిభి ర్దైవతైః”

ఈ శ్లోకమునకు కవి క్రింది యేడుపాదముల చంపకవృత్తమును వ్రాసినాఁడు:—

“అలికమునం గడుం జెమరి, కుల్లల వాడెడు
    పోగముంగురుల్
గలిసి, చలించు కుండల యుగంబును
    మోమున సన్నసన్నఁగా
జిలికెడు ఘర్మబిందువులచే నొకయించుక
    జాఱు బొట్టునున్
సలలితమై చెలంగి, పురుషాయిత
    కాలమునందుఁ జెందు శ్రే
రలసటచేత, కొంత సురతాంతమునం,
    దలమోడ్పు నెన్నలం
గళలను జిమ్ముచున్, సుచిర కాలము
    నిన్ గృపతోఁ బ్రోచు నా
చిలుకలకొల్కి మోము, శశిశేఖర
    విష్ణు విధాత లేటికో?”

“సందష్టాధరపల్లవా, సచకితం, హస్తాగ్ర
    మాధూన్వతీ,
మా మా ముంచ శఠేతి కోపవచనై
    రానర్తిత భ్రూలతా,
సీత్కారాంచిత లోచనా సపులకం
    రోమాంచితా మానినీ,
ప్రాప్తం తై రమృతం శ్రమాయ మథితో
    మూఢైః సురైః సాగరం”

దీని కాఱు పాదముల చంపకము:—

“కమనుఁడు వాతెఱన్ జాలుగఁ గొఱుకన్,
    ధియసంభ్రమంబునన్
గరముగఁ జేవిదల్చి, ‘విటరాయఁడ! వద్దిఁకఁ జాలు
    లేకు’—మం
దమురిచికొన్న పల్కులకు సటిలు కన్బొమ
    లాడఁగా
సముఖ సీత్కృతాంచిత దృశన్ వడిఁ బట్టుచుఁ
    బుల్కలొల్కఁ, నా
యమలతరాంగిమోవి తెన రానిరొ వారమృతింబుఁ
    గెంచఁగా,
శ్రమకోలికే మథించిరి, సురాసురు లంబుధి
    మూఢచిత్తులై”

పూర్వకవి ప్రయోగ ప్రసిద్ధములు కాని— తెన, కామునకు, అపేక్షలు ఈలాంటి యపూర్వ శబ్దము లెందు గ్రామ్యములుగ గానవచ్చెను. లక్షణ విరుద్ధ ప్రయోగములు సహిత మటవట దోచెను.

మాడికన్, కతికోపలాడికన్ చేతును, తిరుంగు ఒగకెను, వడిక యల్లార్చి, ముగతినము, చాడిమాట్లు (మాటలు) మచ్చికమాట్లు, లేకెప్పుడు, అలయించెన్నుదురు— ఈలాటి వ్యాకరణ వ్యతిరిక్తములు అందందున్నవి.

ఇట్టి దోషములకేమి, కాని, రసవంతములగు— అచ్చతెనుఁగుపలుకులు మచ్చుటకుఁ గూర్చుచు, రసికులగు పాఠకులకు విసుగుఁగూర్పని శైలిలో ఈ కావ్యమును చంద్రశేఖరకవి యనువదించుట కడుంగడు శ్లాఘ్యము. ఇతని తక్కిన రచనములను లభించినవాఁడు తెలుఁగుజాతియు ధన్యత గాంచును. తెలుఁగువారును మహత్తర గరిమఁ గాంతురు. ముద్రింపఁబడని బలికోఁకుల ప్రయత్నముచేత నవి బయలుపడి ఆంధ్రశారదకు వినూత్నాలంకారము లగుఁగాక!

కలగూరగంప

ఆప్తమిత్రుడు తెన్నేటి సూరి

శ్రీ పి. శ్రీరాములు

వానరాకడా ప్రాణంపోకడా ఎవరికీ తెలియదంటారు.

అక్టోబరు 16 గురువారం అనుకుంటాను. ఆ క్రితం రోజునుంచే ఎడతెరిపిలేని వర్షం. ఎక్కడికీ కదలడానికి వీల్లేదు. మధ్యాహ్నం రెండుగంటలయ్యేసరికి

అశనిపాతంలాంటి వార్త అందింది. ఆప్తమిత్రుడు తెన్నేటి సూరి మరణించాడని విని నిలువుగా నీరైపోయాను. సూరి మరణించాడంటే నమ్మలేకపోయాను. అంతకు సరిగా రెండురోజుల క్రితం చూడడానికి వెళ్ళినప్పుడు అయనవరంలోని అద్దెఇంట్లో మంచంమీద పడుకొని ఏదో బాధపడుతున్నాడు. ఆ బాధ మరణవేదనే అని గ్రహించలేకపోయాను. మరో ముప్ఫయిఆరు గంటలలో మృత్యుదేవత కబళించి వేయబోతున్నదని ఊహించలేకపోయాను.

ఆ బక్కపలచటి శరీరమూ, దానికి తగిన ఎత్తూ, తోటేరు వేసినట్లు కనిపించే ఆ పొడుగాటి ముక్కూ, విశాలమైన చక్రాల్లాంటి తళతళ మెరిసే ఆ కళ్లూ, ఆ కళ్లలోనుంచి వెలువడే తీక్షణమైన చూపులూ, ఆ చూపులలో గోచరించే చురుకైన తెలివితేటలూ, మందహాసం విరజిమ్మే ఆ ముఖమూ... మరిచిపోదామన్నా మరపురావు.

జీవించింది యాభై యేళ్ళలోపే అయినప్పటికీ అందులో సగభాగానికి పైగా తెన్నేటి సూరి సాహిత్యసేవకే వినియోగించాడు. కవిగా, కథకుడుగా నవలా రచయితగా, నాటక కర్తగా తెనుగుదేశంలో పేరూ ప్రఖ్యాతి ఆర్జించుకున్నాడు. తన పేరుతోనూ 'వీరపాణి' అనే మారుపేరుతోనూ అనేక రచనలు ప్రచురించాడు. వాటిలో సుబ్బులక్ష్మి కథలు, అరుణ రేఖలు, నారాణి (నాటకం), చెంఘిజ్‌ఖాన్ మొదలైనవి ముఖ్య రచనలు. చెంఘిజ్‌ఖాన్ నవల ఆంధ్రపత్రిక సారస్వత అనుబంధంలో సీరియల్ గా వెలువడింది. అనువాదమైనప్పటికీ, సొంతరచనే అయినప్పటికీ సూరి ప్రతిరచనలోనూ ప్రతిభా వ్యక్తిత్వాలు ప్రస్ఫుటంగా గోచరిస్తూంటాయి. అనువాదంలో అతని ప్రతిభకు 'రెండు మహానగరాలు' ఉత్తమ నిదర్శనం. ఇది ఆంధ్ర సచిత్ర వారపత్రికలో సీరియల్ గా ప్రచురణ అయింది.

జీవిత సమస్యలపైగానీ, సాహిత్య సమస్యలమీద గానీ, ఏ ఇతర విషయాలపైగానీ తెన్నేటి సూరిని ప్రశ్నవేసి అడిగినా ఖండితమైన, అతి స్వతంత్రమైన భావాలు ప్రకటించేవాడు. తన భావాలు ఎదటివారికి నచ్చినా నచ్చకపోయినా కుండబద్దలు కొట్టినట్లు నిర్మొహమాటంగా చెప్పివేయడం సూరి ప్రత్యేకత. తన కలం హలంగా, తాను వీరపాణిగా పాతికేళ్లు సాహిత్య వ్యవసాయం చేశాడు. ఎప్పుడో నవయుగోదయం అవుతుందని. దానికి నాందిగా "మానవ స్వాతంత్ర్య 'మాగ్నకార్టా' పైన రక్తాక్షరాలతో వ్రాలు చేసేశాను" అని తన 'అరుణరేఖలు' అనే గేయ సంపుటిలో వ్రాసుకున్నాడు.

సూరి భావాలు మనకు ఇంకా స్పష్టంగా అవగాహన కావలెనంటే "అరుణరేఖలు" లోని ఈ క్రింది పంక్తులు మచ్చుముక్కలుగా ఉపయోగపడతాయి.

"అంటరాదని యొకడు,
అధికుడని మరియొకడు,
గొంతుల్లు కోసుకుంటారా!
తల్లికందరు బిడ్డ లొకటేనురా!
తల్లి వింటే ఖేదపడుతుందిరా!"

అన్నాడు అంటరానితనం ఖండిస్తూ.

'కీలు గుర్రముపైన,
బాలీసు కానుకుని
ప్రాణాలు లేనట్టి
భగవంతు డొచ్చాడు—
ఊరంత ఊరేగుతూ
ఉత్సవము సారించుతూ—
కూలి మాటడగండిరా!
అన్నాలు
చాలవని చెప్పండిరా!

ఇవి కీలుగుర్రం అనే గేయంలోని తొలిపంక్తులు.

నీ కవిని బ్రతికించుకోవాలిరా!
నీవు మనిషనిపించుకోవాలిరా!

బ్రతికి యున్నన్నాళ్లు పట్టెడన్నము నిడవు,
అతడు చచ్చిన వెనుక అందలాలంటావు...
నీకవిని...

అని హెచ్చరించాడు.

ఇంతేగాక భారతిలో కొన్నాళ్ళ క్రితం 'సీత పాణి' అనే మారు పేరుతో వారు రచించిన 'సాహిత్య సమాచారం', 'విరహా విహార విహా హా మేహా' అనే వ్యంగ్య రచనలు, తెలుగు సాహితీప్రియులను విశేషంగా ఆకర్షించాయి.

సహృదయుడు, ప్రేమ పాత్రుడు అయిన తెన్నేటి వారు ఆంధ్రపత్రిక సంపాదకవర్గంలో సరిగా పదహేళ్ల క్రితం ప్రవేశించారు. ఇంచుమించుగా గత పదేళ్ల నుంచీ 'భారతి' సహాయ సంపాదకుడుగా పని చేస్తున్నారు.

వారి స్వస్థలం కృష్ణాజిల్లా తెన్నేరు గ్రామం. శ్రీ తెన్నేటి తిరుమలరావుగారి జ్యేష్ఠపుత్రుడు. బందరు నోబుల్ కాలేజీలో ఉన్నత విద్యాభ్యాసం చేసి పట్టభద్రుడైనారు. తండ్రి శ్రీ తిరుమలరావు గారు పరమపదించి ఆరు నెలలైనా నిండాయో లేదో, ఇంతలోనే ఈ విషాద సంఘటనకూడా జరిగింది.

తెన్నేటి వారి అకాలమృతి తెలుగు సాహితీ ప్రపంచానికి తీరని లోటు. ఆప్త మిత్రుని మధుర స్మృతికిదే నా బాష్పాంజలి.

40 కోట్ల సమస్యల సమస్య

శ్రీ సా. సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

"...అందువల్ల ఈ రెండు ఖండాల అఖండ ప్రజల ప్రగతి సమస్యను ఆర్థికంగానే గాక హార్దికమైన దృష్టిలో కూడా చూసి అర్థం చేసుకోవడం అవసరము" అన్న భారత ప్రధాన మంత్రి ప్రవచనాలు, ప్రపంచ ఆర్థిక వేత్తల ఢిల్లీ సభలో తూర్పు ఖండపు వారల హృదయాన్ని ఆవిష్కరించాయి అనవచ్చును. ప్రపంచ బ్యాంకు (W. B.) అంతర్జాతీయ ద్రవ్య నిధి (I. M F.) అంతర్జాతీయ పెట్టుబడి సంస్థ (I. C. F.)ల మహాసభ భారత రాజధానిలో జరిగినందువల్ల చేకూరిన ముఖ్య ప్రయోజనాలలో ఇది ఒకటి. వెనుకబడిన దేశాలవారిని, సహజ వాతావరణంలో నిజస్థితిగతుల మధ్య అగ్రగామిదేశ ప్రతినిధులు చూసి ఆయా విషయాలను తెలుసుకోవడానికి అవకాశం కలిగింది.

అక్టోబరు రెండో వారంలో జరిగిన ఈ సభకు 68 దేశాలనుండి దాదాపు వెయ్యి మంది వచ్చారు. (వీరిలో ప్రతినిధులు 420 మంది మరి అంత మంది సిబ్బంది) కలవారూ లేని వారూ కలసి జరిపిన చర్చల కలకలంలో భారతీయ విజ్ఞానభవనం నాలుగు రోజుల పాటు ఆర్థిక భువన భవనంగా భాసించింది. మహాసభకు బెల్జియం ఆర్థిక మంత్రి శ్రీ జీన్ వాన్ హౌట్ అధ్యక్షత వహించారు. భారత ప్రధాన మంత్రి శ్రీ జవాహర్ లాల్ నెహ్రూ సభను ప్రారంభించారు:

రెండుఖండాల అఖండశక్తి

మూడుశతాబ్దాల విస్మృతగా నిద్రాణ స్థితిలో ఉన్న ఆసియా ఆఫ్రికాలు ఇప్పుడు మేలుకున్నాయి. ఇటీవలి సంఘటనల సంఘట్టనతో ఈ రెండుఖండాల జనతలో చైతన్యం ఒక్కసారిగా విజృంభించింది. అన్నవస్త్రాలు కూడా సమస్య అయిన కోట్ల ప్రజలు ఈనాడు తమ జీవన ప్రమాణాలు వృద్ధి చేసుకోవాలని సంకల్పించారు. వాళ్ళు అలా చేయరాదని ఎవరూ చెప్పలేరు. ఈ అమేయమైన శక్తిని ఎవరూ అణచలేరు. వారి జీవనస్థాయి సమస్యలు పరిష్కరించడానికి సహాయపడడం మంచి స్థితిలో ఉన్నవారి విద్యుక్తధర్మం. ఆ ధర్మాన్ని...మనం కాపాడితే వారో కరు...నెరవేరుస్తారు. అందువల్ల మీరు కర్తవ్యాలను ఆలోచించి నిర్ణయించడంలో ఈ వెనకపడిన దేశాల

సమస్యలను—కేవలం రాజకీయ ఆర్థిక సమస్యలుగానే కాక, మనుషుల సమస్యగా చూడాలి. దీనిని ప్రాజెక్టుల నిర్మాణంలో, పరిశ్రమల నిర్వహణంలో మటుకే కాక. మనుషుల కష్టసుఖాలలో దర్శించాలి అని శ్రీ స్ప్రౌలా చెప్పారు.

ప్రపంచ బ్యాంకు మహాసభ తీర్మానాలలోనూ, ప్రపంచ బ్యాంకు అధ్యక్షుడు యూజీన్ బ్లాక్, అంతర్జాతీయ ద్రవ్యనిధి అధిపతి పెర్ జాకబ్‌సన్, అమెరికా ఎగుమతి దిగుమతుల బ్యాంకు అధ్యక్షుడు శామ్యూల్ కోర్క్రా, అంతర్జాతీయ పెట్టుబడిసంస్థ అధ్యక్షుడు రాబర్ట్ గార్నర్, బ్రిటన్ ఆర్థికమంత్రి హీత్‌కోట్ అమొరీ ప్రభృతులు సభావేశాల లోపల వెలుపల వెలిబుచ్చిన అభిప్రాయాలలోనూ కూడా భారత ప్రధాని చింతకి ఫలితం, సమాధానం కనిపిస్తాయి. ఇవి పరిశీలిస్తే ప్రధాని అభివర్ణించిన ఆసియా ఆఫ్రికాల సమస్యను, దాని తీవ్రస్థితిని ఈ సభ వారు అవగాహన చేసుకొన్నారని విశదం అవుతుంది.

బుజంమీద నిజం

ఆసియా ఆఫ్రికా ప్రజల జీవన ప్రమాణాలు పెరిగి, వారు వృద్ధిగాంచడం జరిగితే అంతర్జాతీయ వర్తక వాణిజ్యాలు బాగుపడతాయనీ, ఆర్థికమాంద్యాలూ ద్రవ్యోల్బణాల వంటి ఉత్పాతాలను నివారించడానికీ, వచ్చిపడే వాటిని అదుపుచేయడానికీ తగు బలం ఉంటుందని మహాసభ అభిప్రాయపడింది.

జీవన ప్రమాణాలు పెంచడానికై ద్రవ్యనిధి, ప్రపంచ బ్యాంకులకు సభ్యదేశాలు కట్టే చందాలను పెంచి పెట్టుబడిని వృద్ధిచేయాలని ఏకగ్రీవంగా తీర్మానించింది. (వర్తమానస్థితి యథాప్రకారం ఉండాలన్నా కూడా పెట్టుబడిఖర్చు పెంచక తప్పదని స్ప్రౌలా అన్నారు.) ఈ ప్రతిపాదను అమెరికా అధ్యక్షుడు శ్రీ ఐసెన్‌హోవర్ పంపారు.

దీనితోపాటే ఆయన పంపిన మరొక ప్రతిపాదన, అంతర్జాతీయ అభివృద్ధి కార్యక్రమ నిర్వహణ సంఘం (International development Association) నెలకొల్పాలనేది సభ ఆమోదం పొందలేదు. ఆ విషయాన్ని లోపాయికారీ చర్చల ఘట్టంలోనే ఇంకొంచెం నలగనివ్వదలచుకున్నారు.

లోపాయికారీ స్థాయి చర్చలలో నలిగే మరొక ముఖ్యాంశం ఐ. ఎం. ఎఫ్. (ద్రవ్యనిధి), డబ్ల్యు. బి. (ప్రపంచ బ్యాంకు)లకు సభ్యదేశాల చందాలను ఎంతెంత చొప్పున పెంచాలి అనేది. వీటిలో మామూలు బ్యాంకు కట్టే స్థాయి వడ్డీలపై సభ్యదేశాలకు అప్పులు ఇచ్చేది ప్రపంచబ్యాంకు. దీని పెట్టుబడి పోయతును-ఇప్పుడున్న 940 కోట్ల డాలర్లను-రెట్టింపు చేయాలని అనుకుంటున్నారు. (ఇందులో అమెరికా చెల్లించగల వాటాను 600 కోట్ల వరకూ పెంచడం జరుగవచ్చునని ఒక అంచనా) ఇక రెండవది ఉత్పాతాలువచ్చి పడినపుడు ఆయా దేశాలను ఆదుకొనే అంతర్జాతీయ ద్రవ్యనిధి (IMF). ఈ ద్రవ్యనిధి మూలనిధిని నూరింట 50 వంతులు పెంచుతారు. (ఇందులో కూడా అమెరికా విరాళం 410 కోట్ల డాలర్లగాను పెరగవచ్చునట) ఏయేదేశాల వాటా ఎంతెంత పెంచాలో ఆలోచించడానికి ఒక సంఘం ఏర్పాటైంది. వీరు నెలాఖరులో ఒక నివేదిక రూపొందిస్తారు. మొత్తంమీద అన్ని దేశాలకూ (68 ఉన్నాయి) కొంచెం అటూ యిటూగా ఒకే సాయిన (నూటికి 50 వంతులు హెచ్చింపు) వాటాలు వేసినా ఒకటి రెండింటికి మాత్రం కొంచెం ఎక్కువే వడ్డించవచ్చునని బ్రిటన్ ప్రతినిధి హీత్‌కోట్ అమొరీ అన్నారు. ఈ రెండింటిలోనూ అమెరికా ఉండబోవచ్చుననీ, ఆ దేశాన్ని ఇంకా ఎక్కువ చెల్లించమనరనీ ద్రవ్యనిధి అధిపతి జాకబ్‌సన్ చెప్పారు. బహుశా ఎక్కువ కోటాలుపడేది జర్మనీ, ఇటలీలకు కావచ్చునని ఆయన అన్నారు. ప్రపంచదేశాల శ్రేణిలో, అమెరికాను మినహాయిస్తే కొత్త 'బాగా పచ్చగా' ఉన్నది జర్మనీ. ఇక పోతే, ఇటలీ కోటా పెంచాలనుకోవడానికి కారణం అక్కడ డబ్బు మురిగిపోతూండడం దురభిప్రాయం కాదనీ, ఇప్పుడు ఉన్న పరిగా అన్ని దేశాలూ ఇచ్చేవిధంలో చిన్న వాటా ఇటలీది కాబట్టి వాళ్ళని ఇంకొస్త ఎక్కువ (ఆమేరకు) అడగవచ్చునను కొంటున్నారని జాకబ్‌సన్ అన్నారు. ప్రపంచ బ్యాంకు కోటాలో ఇటలీది మూడవస్థానం కిందచేరు అప్పు $7\frac{1}{2}$ కోట్ల డాలర్లు.

మన సమస్య

ఇక మనకు సంబంధించినంతవరకూ ఈ వ్యవహారంలో ఒక చిన్న పేచీ ఉంది. అంతర్జాతీయ ద్రవ్యనిధి పాలక సంఘంలోని ఎక్స్ అఫిషియో స్థానాలు (వాటాలను బట్టి ఇచ్చే ప్రాతినిధ్యం) ఐదింటిలోను భారతదేశానిది ఐదవది. ఇప్పుడు ఆయా దేశాల విరాళాలు పెంచడం జరిగితే కొత్త వాటాల తరతమాల వరుసపేరిట మనకీ ఉద్యోగపదవి తప్పడం జరుగవచ్చు. దీనికి అవకాశం ఉంది అయితే, ప్రజాస్వామ్య ప్రపంచానికి సంధింవంటిదైన ఇంత పెద్ద దేశాన్ని చందాల పేరిట త్రోసి రాజనడం శ్రేయస్కరం కాదని బాధ్యతగల వారంతా భావిస్తున్నారు. అందువల, ఈ విషయం రచ్చకెక్కకుండా లాబీలలో, లోపాయకారీ చర్చలలో పరిష్కరించి ఏదో మార్గం చూడాలని ప్రయత్నాలు

చేస్తున్నారు. ఇది డిసెంబరు నెలాఖరుకు తేలిపోవచ్చును అంటున్నారు.

ఊహాగానంలో అపశ్రుతి

ఐసెన్‌హోవర్ సూచించిన తూడక ప్రతిపాదన—I. D. A. (అంతర్జాతీయ అభివృద్ధి సంఘం) నెలకొల్పాలన్నది ఈ సభలో నెరవేరలేదు. వెనుకబడ్డ దేశాలకు తక్కువ వడ్డీమీద, ఎక్కువ వాయిదాలమీద పెద్ద మొత్తాలు అప్పు ఇవ్వడం ఈ సంఘం చేయాల్సినపని. ఈ సదుపాయం ఈ నాడు ఆసియా ఆఫ్రికాలకు చాలా ముఖ్యమనీ, చాలా అవసరంగా జరగాల్సినదనీ అందరికీ తెలుసు. అప్పులు తీసుకునే వారంతా దీన్ని హర్షించి బలపరచినా, పెట్టుబడి పెట్టేవాళ్ళు ముఖ్యంగా (అమెరికా సహా) అపరిమితోత్సాహం ప్రదర్శించలేదు... ఇందులో ఎన్నో వ్యవహారపరంగా లిటస్థమైన సాంకేతికమైన అభ్యంతరాలు ఉన్నాయనీ, అయినా ఈ లోపాలు తొలగించి ఈ ఊహాలకీ కొత్తరూపం తొడగవచ్చుననీ లండన్ టైమ్స్ పత్రిక వ్రాసింది. ఐనా అపశ్రుతిలో ఆరంభమైన ఈ ఊహాగానం మళ్ళీ దానికి రాకపోవచ్చునని నిరాశ ధ్వనించింది. దేశదేశాలవారు స్వయంగా భారతదేశంవెళ్ళి అక్కడి స్థితిగతులు చూచి, తిరిగ్గా 'ఈ బీదదేశాలు, బీద అరుపులు అరచి, కావలసిన దానికన్నా ఎక్కువ అడుగుతున్నాయన్న' దురభిప్రాయం చెరిపేసుకున్నందువల్ల ఈ ప్రయత్నం ఇంతటితో ఆగిపోదు అని కొన్ని లండన్ పత్రికలు సూచించాయి. మాంచెస్టర్ గార్డియన్ పత్రిక వ్రాసిన వాక్యాలు: "ఈ సమస్య ఇప్పుడున్న అంతర్జాతీయ సంస్థల తాహతుకు మించినది; కొత్తది పెట్టే దాకా ఓపలేనిది."

మన సమస్య (వర్తమాన ఆర్థిక స్థితిగతులపై శ్రీ ఐలకు వెంకటసుబ్బారావుగారు వ్రాసిన వ్యాసము 71 పుటలో చూడండి) ముమ్ముందు—మూడో ప్రణాళిక పూర్తయేనాటికి ([illegible]) ఖ్యాతి గలవారు అంచనాలు వేసి తేల్చారు. అప్పటికి మన అప్పులూ వాటిమీద వడ్డీలూ కిస్తీప్పులుగా పెరుగుతాయి. మాటవరుసకు దానికి పెద్ద పెద్ద మొత్తాలు చెల్లించవలసివస్తుంది. దీనికి ఇప్పుడున్న సంస్థలు గట్టిగా ఆదుకోగల అవకాశాలు తోలెవన్ని ఉన్నాయని ఎవరూ గట్టిగా చెప్పలేరు. ఉన్న కొన్నిటిలో:

ప్రపంచబ్యాంకు ప్రాజెక్టులకు సహాయం చేస్తుంది. (దీని కోశాలలో మనదీ పెట్టుబడి. కింద ఏటా 82 కోట్ల రు. లు) "మీరు రక్షణశాఖకు ఆయుధాలకు ఖర్చు తగ్గించుకుంటే, ప్రాజెక్టులకు ఎక్కువ సహాయం చేస్తాం" అని యూజీన్ బ్లాక్ అన్నారు.

అమెరికా ఎగుమతి దిగుమతుల బ్యాంకు మొన్న ఏప్రిల్‌లో మనకు 15 కోట్ల డాలర్లు మంజూరు చేసింది. దీన్ని ప్రయివేటు రంగానికీ, ప్రభుత్వం వేసిన పథకాలకూ పంచుతారు. ఇందులోనూ, పెద్ద పథకాలకన్న, ఎక్కువమందికి ఉపాధులు చూపగల చిన్న పరిశ్రమలకు సహాయం చేయడానికే ఆ సంస్థ మొగ్గుచూపుతుందని దాని అధ్యక్షుడు శామ్యూల్ వా ప్రకటన విశదపరచింది.

ఇక అంతర్జాతీయ పెట్టుబడి కార్పొరేషన్ (I. F. C.). ఇందులో 55 దేశాలు (ఇవి ప్రపంచ బ్యాంకులో కూడా సభ్యదేశాలే) ఉన్నాయి. ఈ సంస్థ ప్రయివేటు రంగానికి తోడ్పడుతుంది. వీరు ఇచ్చే అప్పులకు ప్రభుత్వం హామీ యివ్వనక్కరలేదు. అప్పుతీసుకొనే పరిశ్రమల నిర్వహణాధికారాలలో కూడా వీరు యాజమాన్యం అపేక్షిస్తారు.

వా వాక్యమ్ :

మనదేశం సమస్య ఇప్పుడున్న సంస్థలకు లొంగనిది అని మాంచెస్టర్ గార్డియన్ వ్రాసిన వాక్యానికి సులభంగా తాత్పర్యం ఇది. మరొక ఆశ కూడా చెప్పుకోవచ్చు: ప్రయివేటు రంగానికి సహాయంచేయడానికి ఈ సంస్థల సభ్యదేశాలు ఎక్కువ సుముఖంగా ఉన్నాయని. ఇది కూడా అనుకూల వాతావరణం ఉంటేనే. అది:

శామ్యూల్ వా వాక్యాలలో : Private Capital would come only when it is wanted, well-received and well treated. This is needed if you want it here."

* * *

మొత్తంమీద కొన్ని విషయాలు అంత ఉత్సాహకరంగా లేకపోయినా, ప్రపంచ ఆర్థిక వేత్తల సభ ఢిల్లీలో జరగడంవల్ల వారు ఇక్కడి స్థితిగతులను స్వయంగా తెలుసుకునే అవకాశం లభించింది. సహాయం చాలా అవసరం అని గ్రహించడం జరిగింది. తృప్తికరంగా ప్రపంచ బ్యాంకు, అంతర్జాతీయ ద్రవ్యనిధుల పెట్టుబడి స్టాకును పెంచాలన్న నిర్ణయం (ఇంతకు పూర్వం నుండీ అనుకుంటున్నదైనా) ఏకగ్రీవంగా జరిగింది.

ఇక, ముఖ్యంగా కావలసిన అంతర్జాతీయ అభివృద్ధి సంస్థ (I. D. A.) వంటిది నెలకొల్పడానికి తొందరగా ఫలితాలు రావచ్చుననే మార్గాంతరాలు ఆలోచించడం న్యాయ్యం. ఎందుకంటే 800 ఏళ్ళ క్రితంవరకు ఆసియా ఉచ్ఛదశలో ఉంటూ వచ్చి దరిమిలా [illegible]. 150 ఏళ్ళనించి అపార

పారతంత్ర్య ప్రభావం క్రిందపడి ముందడుగు వేయక పోవడమే కాక వెనకడుగులు కూడా వేసింది. అదే కాలంలో పశ్చిమరాజ్యాలు ఈ పరిస్థితులను కూడ దీసుకుని పారిశ్రామికంగా అభివృద్ధి సాధించాయి అందువల్ల నేటికీ ఆ దృఢత్వం పశ్చిమ రాజ్యాలకు గర్వం. భారత ప్రధాని తన ప్రారంభోపన్యాసంలో ధ్వన్యాత్మకంగా స్పృశించి వదిలివేసిన తాత్పర్యం ఇదే. ఆసియా వాసుల హృదయమూ ఇదే.

న్యాయమూర్తి వేపా రామేశం

శ్రీ సి. హెచ్. వి. రామమూర్తి

పాండితి, అసాధారణ ధారణశక్తి, అవి సద్వినియోగం కావడానికి వివేకం. ఈ రెండింటినీ రాణింపుకు తెచ్చే సౌమనస్యం, వినమ్రత కలసి నిలిచే 'సందర్భాలు' నిత్యజీవితంలో తరచు సంభవించవు. వస్తే ఎన్నటికీ మరువలేము. అటువంటి 'సందర్భాల'లో వేపా రామేశం పంతులు గారి ఉజ్వలజీవితం ఒకటి. వ్యక్తిగా ఆయన ప్రతిభావ్యుత్పత్తులు, కార్యదీక్ష, ఓర్పు, న్యాయవాదిగా వారి న్యాయబుద్ధి, చిత్తశుద్ధి న్యాయమూర్తిగా దక్షత, మానవత ఆయన జీవనావరణంలోకి వచ్చినవారికి భక్తిప్రపత్తులూ, దూరం నుండే ఆయనను చూచిన అపరిచితులకు విశేషగౌరవాభిమానాలూ కలిగించాయి.

రామేశంగారు 1875 జూలై 27-న విశాఖపట్నంలో జన్మించారు. 1892 లో బి.ఎ. (మద్రాసు). '95 లో బి. ఎల్. ప్రథమశ్రేణిలో ఉత్తీర్ణులై 21 వ ఏట న్యాయవాదిగా విశాఖపట్నంలో ప్రాక్టీసు పెట్టారు. కొద్దికాలంలో మద్రాసుకు తరలివచ్చి 1916 వరకూ లాయరుగా ఉంటూ 'గొప్ప'వాడనే కాక మంచి వాడనీ కూడా పేరు గడించారు.

కోటి విద్యలూ కూటికొరకే నన్నారు కాబట్టి, అవసరం అయినా కాకపోయినా అన్ని విద్యలూ ప్రయోగించి డబ్బుగడించాలనుకునే తరంవారి వ్యక్తులజాబితాలో రామేశం గారిపేరు చివరకూడా చేరదు. వకీళ్ళకు డబ్బు మీద పరదా తక్కువ అంటే నవ్విపోయే వారేగాని నమ్మిపోయేవారుండరు. రామేశం గారు న్యాయవాదిగా చాలా సంపాదించారు కాని అందులో అన్యాయంగా కక్షిదారులవద్ద పుచ్చుకొన్న దేమీ లేదు. ఎవరైనా కక్షిదారుడు ఎక్కువ రుసుము ఇస్తే, అందులో న్యాయంగా తనకు రావలసింది పుచ్చుకుని మిగతాది వాపసు ఇచ్చి పంపేవారు రామేశం గారు.

1896 నుంచి 1916 దాకా లాయరుగా ఉన్న రామేశంగారు '16 లో ప్లీడరయ్యారు ప్రభుత్వ

న్యాయవాదిగా ఆ తరువాతి నాలుగేళ్ళు ఆయన చూపిన కార్యదక్షత, వాదనైపుణి, వాదప్రతివాదనలలో నిరూపణలో ప్రజ్ఞా అద్వితీయ జ్ఞాపకశక్తి అరుదుగా కనిపిస్తాయి.

1920 లో వేపా రామేశంగారు జస్టిస్ రామేశం అయ్యారు. అతిరాలా న్యాయమూర్తిగా ఆయన కీర్తి, మద్రాసు ప్రధాన న్యాయమూర్తి శ్రీ పి.వి. రాజమన్నారు గారి వాక్యాలలో "ఆచంద్రార్కం" ఉండిపోతుంది.

ఈ ప్రజ్ఞ జనబాహుళ్యానికి తెలిసే తరహాది కాకపోవచ్చు గాని, న్యాయపరిపాలనతో సంబంధం ఉన్నవారు, న్యాయనిర్ధారణ శిల్పంలో కష్టసుఖాలు తెలిసినవారు రామేశం గారి పద్ధతి చాలా గొప్పదని చెబుతారు. వాదప్రతివాద వీనులలో లేచే దుమారాలపొరల లోంచి నిజానిజాలబొమ్మాబొరుసులు తెలుసుకు నిరూపించడంలో రామేశం గారి సహనమూ, న్యాయశాస్త్ర కర్మకాండలవల్ల నిజం అబద్ధంగా, అబద్ధం నిజంగా మారిపోయే సూచన కనిపిస్తే, ఆ రకం తంతుని, ఆర్భాటాలను అవతలకు నెట్టి ధర్మసత్యరూపాన్ని అన్వేషించే ఆయన మానవత, సమకాలిక న్యాయమూర్తుల గౌర

వ్యాఖ్యానాలకు ప్రాముఖ్యం చేకూరాయి. విచారణ జరిపే న్యాయపీఠం ఎదుట హాజరుకాలేకపోతే ఏమవుతుందోనని లాయర్లు భయపడుతూ ఉంటారు. అలాంటి భయం లేనిది మద్రాసు హైకోర్టు సెకండ్ కోర్టులోనే... అక్కడ రామేశంగారుంటారు. ఆయన మంచివారు: ఫరవాలేదు. కేసు కొట్టెయ్యరు... సెకండ్ కోర్టులో జస్టిస్ రామేశంగారూ, బెంచీ మీద కూర్చొని లాయర్లకోసం ఎదురుచూడడం ఆనాడు జరిగేది!

1935 లో న్యాయమూర్తి పదవి విరమించిన (ఆలోగా మూడుసార్లు తాత్కాలిక ప్రధాన న్యాయమూర్తిగా ఆయన వ్యవహరించారు.) తరువాత రామేశంగారు రిజర్వుబాంకు మద్రాసుశాఖ సంఘంలో సభ్యుడుగా, ఇండియన్ స్కూల్ ఆఫ్ మెడిసిన్ బోర్డు సభ్యుడుగా, కొంతకాలం మద్రాసు రెవెన్యూబోర్డు ప్రథమ సభ్యుడుగా బాధ్యతగల కార్యక్రమాలు నిర్వహించారు.

ఈ పదవులూ బాధ్యతలూ ఎన్ని ఉన్నా గ్రంథపఠనం ఆయన దైనందినీయంలో ముఖ్యభాగం. ఎన్నో పుస్తకాలు సేకరించారు. అవి ఎవరికి ఇచ్చినా పుచ్చుకున్నా రాసుకునేవారు. మనసులో గుర్తుంచుకునేవారు. '120వ పుట కొంచెం నలిగితే' అది ఆయనకు గుర్తే. ఈ కాలంలోనే ఆయన ఆహార నియమాలమీద, సంతాననిరోధంమీద ఉపన్యాసాలు ఇచ్చి వ్యాసాలు వ్రాసి అనుసరణీయ మార్గాలను ప్రచారం చేశారు. ఆయనకు ఎనమండుగురు కూతుళ్ళూ, ఇద్దరు కొడుకులూ ఉన్నారు. ఈ విషయం ప్రస్తావించి, 'పిల్లలున్నవాడే సంతాన నిరోధం గురించి ప్రచారం చెయ్యాలి. అందులోనే అందం ఉన్నా'యని పట్టాభి సీతారామయ్యగారు మెచ్చుకున్నారు. రామేశంగారు ఆంధ్రుల చరిత్రను తేదీలవారీగా నిర్ధరించి 'ఆంధ్రక్రానాలజీ' అనే మంచిగ్రంథాన్ని వ్రాశారు. సూర్యమండలంలో గ్రహనిరూపణమీద కొన్ని పుస్తకాలు వ్రాశారు. ఆయనకు అన్నీ అభిమాన విషయాలే. అన్నిటి గురించీ చదివి తెలుసుకున్నారు.

అర్థం చేసుకుంటే, నేర్పైనవాడి చేతిలో క్లిష్టమైన లెక్కలా చక్కగా విడిపోతుంది జీవితం. వీణమీద స్వరాలలా, పట్టుదారంమీద మంచి ముత్యంలా సాఫీగా సాగిపోతుంది. రామేశంగారి జీవితం చక్కని లెక్కలా, పదో ఎక్కంలా చకచకా సాగిపోయినా, బహుముఖ కార్యకలాపాల కాలవాలమైన ఆయన జీవితం పూసల హారంలో దారంలా ఒకానొక నిరంతర సత్యాన్వేషణ గోచరిస్తుంది. ఈ తపస్సు సత్యాన్వేషణకూ సంగీతారాధనకూ, దగ్గరబంధువైన గణిత శాస్త్రాధ్యయనం రూపేణా సాగింది. ఆయనకి అది అభిమాన శాస్త్రం. ఎప్పుడూ ఏదో ఒక ప్రాబ్లెం పరిశీలిస్తూ పరిష్కరించ ప్రయత్నిస్తూ, పరిష్కరించి అనుభవైక వేద్యమైన ఆ మాధుర్యాన్ని, ఆనందాన్ని అనుభవిస్తూ ఆయన కాలం గడిపారు. 83-వ యేట మరణానికి రెండురోజుల ముందుకూడా ఎంతో శ్రద్ధతో ఓపికతో ఆయన ఒకానొక క్లిష్ట గణిత సమస్యకు సమాధానాన్ని అన్వేషిస్తున్నా రంటే, ఆ వ్యక్తి మరణం కాలధర్మం అనిపించుకోదు. ఆయన ఇంకా పది కాలాలు ఉండవలసిన వాడనీ పరిశోధించి తెలుసుకొన్న అంశాలతో గణితశాస్త్రంమీద గొప్ప గ్రంథం వ్రాసి ఉండవలసిన వాడనీ అనిపిస్తుంది.

గ్రంథ విమర్శనము

యజుర్వేదభాష్యము

[తృతీయాధ్యాయము]

అనువాదకులు: ఆచార్యగార్యులు. ప్రతులకు: అశ్నే కేశవార్యశాస్త్రి. 8-5-1008 నారాయణగూడ, హైదరాబాదు, ఆంధ్ర. వెల రెండురూపాయలు.

ఆర్యసమాజప్రవర్తకులు మహర్షి దయానంద సరస్వతి సంస్కృతంలో రచించిన యజుర్వేద భాష్యానికిది ఆంధ్రానువాదము. అనువాదకు లీ గ్రంథంలో మూల సంస్కృతభాష్యంకూడా ముద్రించారు.

దయానందసరస్వతి యజుర్వేద మంత్రాలకు పదక్రమము, ప్రతిపదార్థము, అన్వయము రచించి, ఆయా మంత్రాలకు ప్రత్యేకంగా ఋషులను దేవతలను కూడా పేర్కొన్నారు. అంతేకాక ప్రతి పదానికిఛందస్సు,షడ్జాది స్వరాలు కూడా నిర్దేశించారు.

పాశ్చాత్య సంస్కృత విద్వాంసులలో చాలా మంది వైదికమంత్రాలకు, దేవతలకు, సంప్రదాయాలకు కేవలం భౌతికార్థాలే ప్రతిపాదించారు. పురాతనార్యు లాదిమమానవులనీ, ప్రాకృతికములయిన మెరుపులు, మేఘాలు పృథివ్యాది పంచభూతాలు మొదలయినవి పరిశీలించి పరమాశ్చర్యమగ్నులై ఆయా వైదిక మంత్రాల రచన కుపక్రమించారనీ వారభిప్రాయపడ్డారు. వారిది కేవలం చారిత్రిక పరిణామదృష్టి. నేటిగతి తార్కిక భౌతికవాదులు, తదితరులుకూడా ఈ విషయంలో ఇంచుమించుగా ఇదే దృక్పథం అవలంబిస్తున్నారు.

మన సాంప్రదాయికమైన వైదికభాష్య దృష్టి పై దానితో ఏకీభవించదు. ఆయా దేవతలకు భౌతిక స్వరూపాలున్నా వారారూపాల కతీతులనీ, దివ్యులనీ ప్రాచీను లభిప్రాయపడుతున్నారు. ఈ విషయంలో వీరిది ముఖ్యంగా ఆధ్యాత్మిక దృక్పథం.

దయానంద సరస్వతి ఆర్యసమాజ ప్రవర్తకులని అనుకున్నాము. అందుచేత వారి వేదభాష్యంలో మంత్రాల కక్కడక్కడ ఆ విధమైన దృక్పథం గోచరించడం సహజం. అయితే అంతమాత్రంచేత ఆయన ప్రతి వేదమంత్రాలను తమ ప్రత్యేక దృక్పథాని కనుకూలంగా తారుమారు చేస్తున్నారని భావించ నక్కర లేదు. వీరి భాష్యంలో ప్రతిపదార్థ వివరణము చాలా వరకు సాంప్రదాయికమార్గమే అనుసరిస్తున్నది.

ఆంధ్రానువాదకులు మూలంలో ప్రతిపదానికి తేట తెనుగుమాటలతో వివరణలు, వ్యాఖ్యానాలు రచించారు. వీరి అనువాదం సంస్కృతభాష్యం అర్థం చేసుకోడానికే గాక, వైదికమంత్రాల అవగాహనకుకూడా చాలా సహాయం కలిగిస్తున్నది.

మన సంస్కృత విద్వాంసులలో నే వేదార్థం వివరించగలవారిని వేళ్ళమీద లెక్క పెట్టవచ్చును. తెనుగులో వేదార్థం వ్యాఖ్యానించే గ్రంథాలు, చాలా స్వల్పంగాను అసమగ్రంగాను ఉన్నాయి. ఎవరో ఒకరిద్దరు ఈ విషయమై కొంత ప్రయత్నించారు గాని వారి కృషి కొనసంటా సాగలేదు.

దయానందుని యజుర్వేద.భాష్యంఅంతా ప్రస్తుత సంపుటంవంటి నలభై సంపుటాలలో పాఠకులకు అందించ వలెనని ప్రకాశకు లాశిస్తున్నారు.

వీరి కృషి తెలుగునాట లుప్తప్రాయమైపోయిన వైదిక విజ్ఞానాభివృద్ధికి చాలావరకు సహాయకారి కాగలదని ఆశిస్తున్నాను. వైదిక విజ్ఞానాభిమానులు పరిశీలింపవలసిన గ్రంథ మిది. 'శాస్త్రి'

త్రివేణి

[పద్యకావ్య సంపుటి]

ప్రతులకు: శ్రీ గోదా గ్రంథమాల శ్రీమన్నారాయణపురము. ఉలిపాలెం పోస్టు. దివితాలూకా. కృష్ణాజిల్లా. వెల తెలియదు.

దీనిలో మూడు కావ్యాలున్నాయి. మొదటిది శ్రీ నల్లాన్ చక్రవర్తుల కృష్ణమాచార్యులుగారు రచించిన శ్రీ శఠకోపచరిత్రము. రెండవది శ్రీ తి. వ. సం. జ. తిరువేంకటాచార్యులగారు రచించిన శ్రీ పరాంకుశ శతకము. మూడవది శ్రీ నల్లాన్ చక్రవర్తుల వేంకట

రాఘవాచార్యులుగారు రచించిన 'శఠకోప గీతామృతము.'

నమ్మాళ్వారులే శఠకోపనామంతో సుప్రసిద్ధులైనారు. ఆయన చరిత్రమే శఠకోపచారిత్రము. ఈ సంగ్రహకావ్యం రచించిన శ్రీ కృష్ణమాచార్యులుగారి కవితాశైలి ధారాళంగా సాగిపోతున్నది. ఒక్కొక చోట వీరి కవనం కథామనోహరమైన ఉదాత్తతతో చక్కని ధోరణిలో సాగిపోతున్నది. మధురకవి, పరాంకుశునికి ప్రణమిల్లి విన్నవించిన ఈ క్రింది ఘట్టం దీనికి తార్కాణం.

'భవదవనమునం గ్రుంగి రోటు
బారులకున్ గతిలోప కిట్టి పా
టక మరియున్న మాదృశ జన
ప్రకరమ్ము నను గ్రహింపగా
నవతరణమ్ము గాంచిన మహాత్మా!
నీ పద పంకజ ద్వయం
బవుదల దాల్చినాడ నవ కృపా
మృతవర్షణముం బొసంగవా!
'నెట్టన నీదు పదమ్ములు
బట్టితి నాచార్య! యింక పై విధరణిన్
బుట్టుట గిట్టుటవాపెడి
గుట్టు దెలిసి నన్ను నేలుకొనగదె కరుణన్'

ఈ శఠకోపయతీంద్రునికే పరాంకుశులనీ, వకుళభూషణులనీ, ప్రసిద్ధ నామధేయాలేర్పడ్డాయి.

శ్రీ తిరువేంకటాచార్యులుగారు పరాంకుశమునిని సంబోధిస్తూ రచించిన శతకమే పరాంకుశ శతకము. ఈ శతకంలో అక్కడక్కడ కొన్ని పద్యాలలో సహజమైన భక్తిభావము, సూక్తులు, మధురోక్తులు జాలువారుతున్నాయి. కవికిగల ద్రావిడ వేదాభిమానానికీ, వైష్ణవ ప్రపత్తికీ కవితా ధోరణికీ ఈ క్రింది పద్యాలు ఉదాహరణంగా ఇవ్వవచ్చును.

'భావుల లోపలన్ ద్రవిడ
భావము, దేశికులందు మీరలన్,
సేవకయామునున్ సురల, జీవము
లందును నిత్యసూరులన్,
దోషములందు భాగవత
దూషణ మెక్కువందు దాన
హృతోద్యమణ! రమ్య వాగ్విభవ
భూషణతోషణ! శ్రీ పరాంకుశా!

'ద్రావిడ వేద మెల్ల సుపరంబున
దాల్చిన మిమ్ము గర్భమం
దె వనితామతల్లి ధరి
యించెను ఆయమ భాగ్యమెట్టిదో!
దేవనియంత్రి యామె, వసు
దేవుని పత్నియు, గోపలాఖ్య ధా
త్రీ వరపుత్రి యాయమను
దీటుగనందురు శ్రీ పరాంకుశా!'

నమ్మాళ్వారు రచించిన 'తిరువాయ్ మొళి'కి శ్రీ వల్లాన్ చక్రవర్తుల వెంకట రాఘవాచార్యులు గారొక పద్యానువాదం రచించి, అది 1942 లో పుస్తకరూపంలో ప్రకటించారు. ఆ గ్రంథంలో కొన్ని పద్యాలేర్చి కూర్చి ప్రస్తుత 'శఠకోప గీతామృతం'లో చేర్చారు. ఒక శఠకోప సూక్తికి వీరి అనువాదం ఇది:

"మతిమంతులార! యూనిగుల
మానవులన్ను తిరేసి కొంచు కొం
డీత ఫలమెంత? మానవు సిద్ధి
యదెంత? యాదన్ని తాల్చి నం
గతములు? కన్నమాలి సుర
కొంగునుతింప, దివంతివారి కే
సి తలిపి జన్మపాశములఛెంచి
స్వకీయపు గోష్ఠి జేరుమన్"

'శాస్త్రి'

సంగ్రహ కథాసరిత్సాగరము

వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి. ప్రకాశకులు: వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి అండ్ బ్రదర్స్. 4, మల్లికేశ్వర స్వామిగుడి సందు, లింగిచెట్టివీథి. మదరాసు-1 వెల: రూపాయిన్నర.

ఆంధ్ర శాతవాహన చక్రవర్తుల కాలంలో అవతరించి గుణాఢ్యుని పైశాచీప్రాకృత బృహత్కథ భారత భాగవత రామాయణాలవలె సంస్కృతి వాఙ్మయాభివృద్ధికి ఒక పెన్నిధి అయింది.

కాని ఆ గ్రంథం మనకిప్పుడు దొరకడంలేదు. అయితే దానికి, మూడు సంస్కృతానువాదాలు మాత్రం లభిస్తున్నాయి. వాటిలో సోమదేవుని కథా

సరిత్సాగరం బహుళ ప్రచారం పొంది బాగా ప్రసిద్ధి కెక్కింది.

దీనికి మహామహోపాధ్యాయ వేదం వెంకట రాయశాస్త్రి 1880 లోనే తెనుగులో ఒక గ్రాంథి కానువాదం రచించారు. అదివారి పదరచన కొక నిక షోపలమై తెనుగునాట ప్రసిద్ధి పొందింది. ప్రస్తుత గ్రంథం వారి పౌత్రులయిన వేదం వెంకటరాయశాస్త్రిగారు రచించారు.

దక్షిణభాషా పుస్తక ప్రచురణసంస్థ వారి సాహాయ్యంతో వీరే ఇది ప్రచురించారు.

తమ తాతగారి గ్రంథంలోని గాథలే స్వీకరించి ఆయా ఘట్టాలలో ఉన్న వర్ణనలు మొదలైనవి తగ్గించి తామీ సంగ్రహ కథాసరిత్సాగరం సంతరించామని రచయిత తెలియజేస్తున్నారు. మూలసంస్కృతగ్రంథంలో ఒక మహా గాథలోనే అనేక కథ లిమిడిఉంటాయి. అందుచేత ఇటువంటి చిన్న పుస్తకంలో ఇది కేవలం స్వతంత్ర కథలుగా రూపొందించడం తప్పనిసరి. ఇందుచేత వీటి సహజస్వరూపాని కేదైనా లోపం కలుగకపో వచ్చును. కాని పాఠకుల కవి స్వతంత్ర కథలవలె స్ఫురిస్తాయి.

దక్షిణభాషా పుస్తక ప్రచురణ సంస్థవారు తమ గ్రంథాలు అక్షరాస్యులైన సామాన్యప్రజల కందేటు వలెనని సంకల్పించారు. అయితే రచయిత కథాకథ నానికి మూలగ్రంథంలోని గ్రాంథిక భాషే ఎన్నుకొన్నారు. చదువుకోవడానికిది సరళంగానే సాగి పోతున్నది.

కాని వ్యావహారికంలో ఈ రచనసాగి ఉంటే స్వతంత్ర కథాగుచ్ఛంగా రూపొందిన ఈ చిన్న పుస్తకం పాఠకు లందరికీ ఇంకా అందుబాటులోకి వచ్చిఉండేది.

ముఖచిత్రము పుస్తక స్వరూపము చక్కగా ఉన్నాయి. దీని ప్రకటనకు తోడ్పడిన దక్షిణభాషా పుస్తకప్రచురణ సంస్థ అధికారులభినందనీయులు. మన ప్రాచీన భారతీయ కథా సాహిత్య ప్రచురణకు ఇతోధికంగా తోడ్పడగలరని ఆశిస్తున్నాను.

'శాస్త్రి.'

గ్రంథ స్వీకారం

బొమ్మలుచెప్పిన భూగోళం

రచన: శ్రీశైలం. భవానీ పబ్లిషింగ్ హౌస్, విజయవాడ. వెల: 75 నయాపైసలు.

జనవాక్యం

వలభనేని కాశీవిశ్వనాథం. ప్రతులకు: రచయిత మెయిన్‌రోడ్. పవరుపేట, ఏలూరు, పశ్చిమగోదావరి జిల్లా. అమూల్యము.

చిక్కుల గుర్రమునకు కక్కుల కళ్ళెము.

శ్రీ పి. యస్. ఆచార్య. ప్రకాశకులు: సర్వోహిత సంఘము. కుందేరు. కృష్ణాజిల్లా. వెల: 25 నయాపైసలు.

Printed & Published For Nageswara Rao Estates (Private) Ltd., by S. Radhakrishna, at The Andhra Patrika Press, 6 & 7, Thambu Chetty Street, Madras—1. Editor: S. Sambhu Prasad